

Über dieses Buch

Dies ist ein digitales Exemplar eines Buches, das seit Generationen in den Regalen der Bibliotheken aufbewahrt wurde, bevor es von Google im Rahmen eines Projekts, mit dem die Bücher dieser Welt online verfügbar gemacht werden sollen, sorgfältig gescannt wurde.

Das Buch hat das Urheberrecht überdauert und kann nun öffentlich zugänglich gemacht werden. Ein öffentlich zugängliches Buch ist ein Buch, das niemals Urheberrechten unterlag oder bei dem die Schutzfrist des Urheberrechts abgelaufen ist. Ob ein Buch öffentlich zugänglich ist, kann von Land zu Land unterschiedlich sein. Öffentlich zugängliche Bücher sind unser Tor zur Vergangenheit und stellen ein geschichtliches, kulturelles und wissenschaftliches Vermögen dar, das häufig nur schwierig zu entdecken ist.

Gebrauchsspuren, Anmerkungen und andere Randbemerkungen, die im Originalband enthalten sind, finden sich auch in dieser Datei – eine Erinnerung an die lange Reise, die das Buch vom Verleger zu einer Bibliothek und weiter zu Ihnen hinter sich gebracht hat.

Nutzungsrichtlinien

Google ist stolz, mit Bibliotheken in partnerschaftlicher Zusammenarbeit öffentlich zugängliches Material zu digitalisieren und einer breiten Masse zugänglich zu machen. Öffentlich zugängliche Bücher gehören der Öffentlichkeit, und wir sind nur ihre Hüter. Nichtsdestotrotz ist diese Arbeit kostspielig. Um diese Ressource weiterhin zur Verfügung stellen zu können, haben wir Schritte unternommen, um den Missbrauch durch kommerzielle Parteien zu verhindern. Dazu gehören technische Einschränkungen für automatisierte Abfragen.

Wir bitten Sie um Einhaltung folgender Richtlinien:

- + *Nutzung der Dateien zu nichtkommerziellen Zwecken* Wir haben Google Buchsuche für Endanwender konzipiert und möchten, dass Sie diese Dateien nur für persönliche, nichtkommerzielle Zwecke verwenden.
- + *Keine automatisierten Abfragen* Senden Sie keine automatisierten Abfragen irgendwelcher Art an das Google-System. Wenn Sie Recherchen über maschinelle Übersetzung, optische Zeichenerkennung oder andere Bereiche durchführen, in denen der Zugang zu Text in großen Mengen nützlich ist, wenden Sie sich bitte an uns. Wir fördern die Nutzung des öffentlich zugänglichen Materials für diese Zwecke und können Ihnen unter Umständen helfen.
- + *Beibehaltung von Google-Markenelementen* Das "Wasserzeichen" von Google, das Sie in jeder Datei finden, ist wichtig zur Information über dieses Projekt und hilft den Anwendern weiteres Material über Google Buchsuche zu finden. Bitte entfernen Sie das Wasserzeichen nicht.
- + *Bewegen Sie sich innerhalb der Legalität* Unabhängig von Ihrem Verwendungszweck müssen Sie sich Ihrer Verantwortung bewusst sein, sicherzustellen, dass Ihre Nutzung legal ist. Gehen Sie nicht davon aus, dass ein Buch, das nach unserem Dafürhalten für Nutzer in den USA öffentlich zugänglich ist, auch für Nutzer in anderen Ländern öffentlich zugänglich ist. Ob ein Buch noch dem Urheberrecht unterliegt, ist von Land zu Land verschieden. Wir können keine Beratung leisten, ob eine bestimmte Nutzung eines bestimmten Buches gesetzlich zulässig ist. Gehen Sie nicht davon aus, dass das Erscheinen eines Buchs in Google Buchsuche bedeutet, dass es in jeder Form und überall auf der Welt verwendet werden kann. Eine Urheberrechtsverletzung kann schwerwiegende Folgen haben.

Über Google Buchsuche

Das Ziel von Google besteht darin, die weltweiten Informationen zu organisieren und allgemein nutzbar und zugänglich zu machen. Google Buchsuche hilft Lesern dabei, die Bücher dieser Welt zu entdecken, und unterstützt Autoren und Verleger dabei, neue Zielgruppen zu erreichen. Den gesamten Buchtext können Sie im Internet unter <http://books.google.com> durchsuchen.

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

ORIENTAL INSTITUTE
LIBRARY

OXFORD UNIVERSITY

DS

252

DOR.3

305505967/

Digitized by Google

MUHAMMEDANISCHE QUELLEN
ZUR
GESCHICHTE DER SÜDLICHEN KÜSTENLÄNDER
DES
KASPISCHEN MEERES,

HERAUSGEGEBEN, ÜBERSETZT UND ERLÄUTERT

VON

B. Dorn.

III. THEIL.

'ABDU 'L-FATTÂH FÛMENY'S GESCHICHTE VON GILÂN.

PERSISCHER TEXT.

St. Petersburg.

Buchdruckerei der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften.

1858.

Zu haben bei Eggers et Comp., Commissionairen der Akademie, in Leipzig bei
Leopold Voss.

Preis: 1 Rbl. 38 Kop. Silb. = 1½ Thlr.

• 'ABDU 'L-FATTÂH FÛMENY'S
GESCHICHTE VON GÎLÂN

IN DEN JAHREN

923 (= 1517) BIS 1038 (= 1628).

PERSISCHER TEXT.

HERAUSGEGEBEN

VON

B. Dorn.

St. Petersburg.

Buchdruckerei der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften.

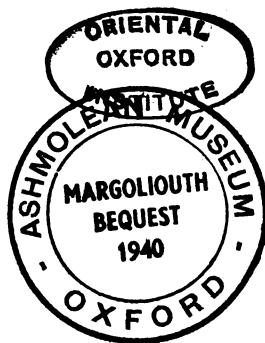
1858.

Zu haben bei Eggers et Comp., Commissionairen der Akademie; in Leipzig bei
Leopold Voss.

Preis: 1 Rbl. 35 Kop. Silb. = 1½ Thlr.

Gedruckt auf Verfügung der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften.
Im Januar 1838.

C. Wesselowsky,
stellvertretender beständiger Secretar.

SR. EXCELLENZ

DEM WIRKLICHEN STAATSRATH

NICOLAI v. CHANYKOV.

VORWORT.

Sehir-eddîn's Geschichte von *Tabaristán*, *Rûjân* und *Másanderán* die auch zum Theil *Gilán* in sich schliesst, theilte uns die Begebenheiten in jenen Ländern von den ältesten Zeiten bis zum Jahr 881 (= 1476) mit. Das vor Kurzem erschienene *Tárich-i-Chánt*¹⁾ von 'Aly ben Schems-eddîn setzte die Geschichte *Gilán's* vom Jahre 880 (= 1475) bis 920 (= 1514) fort. Das vorliegende Werk behandelt denselben Gegenstand vom Jahre 923 (= 1517) bis 1038 (= 1628). In der That, als mir im Jahre 1840 während der Bearbeitung der Geschichte der Schirwanschâhe der stille Wunsch ankam, die Geschichte des Kaukasus und der südlichen Küstenländer des kaspischen Meeres bis nach *Dehistán* hinauf zu verfolgen, hätte ich mir bei der lebhaftesten Einbildungskraft nicht träumen lassen können, dass mir über die in Rede stehenden Geschichten gerade die wichtigsten und oft einzigen Werke zur Hand kommen würden, selbst wenn die «Geister Salomon's» sich ins Mittel geschlagen hätten. Und doch ist solches geschehen.

1) Das Original, welches bekanntlich dem wirkl. Staatsrath Chanykov gehört hatte, ist jetzt Eigenthum des Asiatischen Museums als ein werthvolles Geschenk des früheren geehrten Eigenthümers.

Die «Geschichte der Chane von *Scheki*» durch 'Abdu'l-Latif Efendi¹⁾ so wie die von *Karábágh* durch Mirsá 'Ady Güsel († 1847 oder 1848)²⁾, ferner die schon erwähnte *Chánische Geschichte* und das gegenwärtige Werk stellten sich nach einander so unerwartet ein, als ob eine höhere Macht die Bestimmung getroffen hätte, dass nun einmal eine bisher bestandene Lücke in der Kette der menschlichen Geschichte ausgefüllt werden sollte. Und wenn es mir beschieden war, diese Bestimmung auszuführen, so ist es wiederum vorzüglich der wirkl. Staatsrath Chanykov, dessen unermüdeter Thätigkeit es gelang, die gewünschten Hülfsmittel zu erwerben, welche er mir mit der freundlichsten Gefälligkeit zu Gebot stellte.

Es war im Jahre 1849 oder 1850, als mir der eben erwähnte Gelehrte die Handschrift, welche hier gedruckt erscheint, zuschickte³⁾. Sie ist das einzige mir zugängliche Exemplar, und dasselbe Werk, welches Herr Chodzko *Futoukhát* oder auch *Tárichi Ahmed Khani* nennt und von dem er in den *Nouv. Annal. des voyages* 1850 Fevr. S. 200—210 Auszüge mittheilt⁴⁾. In der mir vorliegenden Handschrift nennt sich der Verfasser *عبد الفتاح فومنى*⁵⁾ 'Abdu'l-

1) Ein Geschenk des Herrn Dr. Kolenati, vergl. das *Asiatisches Museum*, S. 104—5. Sie wird in dem vierten Theile dieses Sammelwerkes erscheinen.

2) Vergl. *Bullet. de la classe hist.-phil.* T. XIII, p. 141—2. Das da angegebene Todesjahr, 1842 ist ein blosser Druckfehler; vergl. S. 156.

3) S. *Sehr-eddin*, Vorw. S. 40. P. 2).

4) Vergl. ebendas. S. 199. Er sagt da: Il y a une chronique contemporaine, inconnue en Europe, rédigée sur les lieux par un natif de la ville de Fomène, nommé Mir Fétah. L'auteur écrit sous l'impression des événements auxquels il a lui-même participé d'une manière intime; ses récits, empreints d'un caractère de partialité qu'il ne cherche pas à déguiser, ont la fraîcheur, la verve et l'originalité d'un coloris tout à fait local. L'ouvrage, rédigé en persan, est intitulé *Futoukhát* «Les Victoires» et aussi *Tarikh Ahmed Khani* «Histoire d'Ahmed-Khan» chef héréditaire de Lahidjan. Il se compose de 242 pages in fol. — Wenn das Format nicht entgegen wäre, würde ich diese Handschrift für die hier abgedruckte halten müssen.

5) Auf dem ersten von neuerer Hand beschriebenen Blatte, wie a. a. O. bemerkt ist, steht als vollständigerer Titel: *احوال كيلانات و كيلانانها تاليف عبد الفتاح فومنى موسوم بر (به) فتوحات*

Fattâh Fûmeny und sein Werk تاریخ گیلان *Târîch-i-Gîlân*, d. i. Geschichte von *Gîlân*. Ich habe nur wenige nähere Nachrichten über ihn gefunden und zwar blos in seinem Werke selbst, sonst nirgends. Er hat in der letzten Hälfte des 16. und der ersten des 17. Jahrhunderts gelebt. Er muss in *Fûmen* im Staatsdienst angestellt gewesen sein. Er befand sich um das Jahr 1018–9 (= 1609–10) im Gefolge des Wesires von *Fûmen*, Behsâd-Bêk in *Leschteh-Nischâ* (S. 152). Als dieser abgesetzt ward, wurde neben Anderen auch ihm die Untersuchung der Rechnungen aufgetragen (S. 161), und ihm sein Bestallungsschreiben von Latîf-Chân-Bêk nach *Fûmen* gesandt mit der Aufforderung nach *Ldhidschân* zu kommen. Und als endlich 'Âdilschâh (S. 215) nebst seinen Anhängern nach *Fûmen* zog, hatte er sich nebst seinem Hausstand nach *Irâk* entfernt. Hinsichtlich der Verfassung des Werkes selbst sagt er in der Vorrede, dass inmitten der fünfzig Jahre, wo die ¹⁾ دارالرز *Grünzmarken* genannten Lande d. i. *Tabaristân*, *Mâsanderân*, *Dschurdschân*, *Gîlân* und *Dailem* unter der Herrschaft der *Ishakischen* ²⁾ Herrscher (Sultane) standen, keine solchen Verstörungen, Umwälzungen, Anfälle und Zusammenrottungen der «wie die Schafe, ja nur noch mehr vom Wege verirrt» Leute, wie die Wühlereien des Gharîb Schâh es waren, Statt gefunden hatten. Ihm, dem 'Abdu'l-Fattâh Fûmeny, so in dem Winkel eines Landmannes oder Dorfbewohners ³⁾

1) Ueber diesen Ausdruck دارالرز s. Sadik Ispahani. London 1832 p. 25 — 34 (vergl. 149) und Olearius, Persian. Reisebeschr. Hamburg 1696 S. 285. Nach der Angabe des letzteren soll nur *Gîlân* und *Tabaristân* oder *Mâsanderân* mit dem Namen «*Daralmerz*» bezeichnet werden. Aber auch nach anderen Annahmen ist *Dschurdschân* von dieser Benennung ausgeschlossen. Das Nähere darüber in einem der folgenden Bände. Derselbe Reisende erwähnt auch S. 287 der durch Gharîb Schâh angestifteten Unruhen.

2) Ueber die *Ishakischen* Sultane siehe vorläufig Th. IV. dieses Sammelwerkes S. 261. *Dschihannumd* S. 348.

3) Anstatt دهقان liest Mullâ Muh. Dscha'far خمولی oder lieber خمولی d. i. gänzlicher Abgeschlossenheit und Verborgenheit. Vergl. die dem Texte vorgedruckten Bemerkungen S. 2.

in Abgeschiedenheit und Zurückgezogenheit lebte, sei es nun in den Sinn gekommen, die erwähnten Begebenheiten zu beschreiben. Denn da dieselben noch nicht so wie sie sich wirklich zugetragen hatten, niedergeschrieben worden waren, so habe er sich vorgenommen, eine gedrängte Schilderung der Zustände der Könige und Herrscher von *Másanderán*, *Gesker*, *Ástárá* und *Lenger-Kunán*, wie sie während der Zeit der Ueberwältigung von Seiten der Sefiden bestanden und sich verhielten, aufzusetzen, damit man daraus ersehe, auf welche Weise die Herrschaft der ersteren durch die Undankbarkeit und Treulosigkeit der *Giláner* zu Ende gekommen sei. Diess hat er in dem vorliegenden Werke ausgeführt, dessen hier folgendes Inhaltsverzeichniss jede weitere Auseinandersetzung unnöthig macht.

Einleitung. Veranlassung zur Abfassung des Buches. Name des Verfassers. Titel des Werkes. S. 2—5.

Erster Abschnitt. Ueber den Verfall des Reiches unter Musaffer Sultán, dem Verweser von *Gilán Bajah-Pes* in *Rescht*, und die Auflösung der einen Zeitraum von 142 Jahren umfassenden Herrschaft der *Ishakischen Sultáne* ¹⁾.

Zweiter Abschnitt. Vertreibung des Chán Ahmed-Chán, des Gebieters und Verwesers von *Bajah-Pes* in *Láhidschán*, und sein Umherirren. Missgeschicke der Söhne des Scháh Dschemschid-Chán, Ermordung des Emíreh Siáwusch-Chán, des Gebieters von *Gesker*. Empörung des Emír Hamsa Chán-Tálich, des Gebieters von *Ástárá*, und seine Ermordung in *Schírwán*. Vertilgung der Könige von *Másanderán*. Besitznahme der Staaten von *Gilán* und *Másanderán* durch die *Sefiden* u. s. w. S. 5—6.

Aussage ²⁾ über die Vermählung der Emíreh Dúbádsch; er führt seine Gemahlin nach *Gilán* im J. 923 (= 1517). S. 7—8.

1) Die genaueren Zeitbestimmungen mehrerer in diesem Buche erzählten Begebenheiten werden im 4. Bande zu finden sein.

2) گفتار Aussage, Auskunft, Rede, Nachricht, oder wer da lieber will, Capitel.

Aussage über die Reise des Emtreh Dûbâdsch, des Verwesers von *Bajah-Pes* an den Hof des Schâh Isma'îl, wo ihm der Titel Musaffer Sultân verliehen wird. Schâh Isma'îl † 930 (= 1523). S. 8—11.

Aussage über den Verfall der Zustände und die Missgeschicke des Musaffer Sultân in Folge der Undankbarkeit und feindseligen Auflehnung des Emtreh Hâtim, des Verwesers von *Kuhdem*. Er begiebt sich nach *Schtrwân* im J. 942 (= 1535). S. 11—13.

Aussage wie Emtreh Hâtim sich in dem Staate von *Bajah-Pes* zum Herrscher und Gebieter aufwirft. Seine Gefangennahme. S. 13—15.

Aussage wie Musaffer Sultân sich nach *Schtrwân*, und da in die Veste *Derbend* begiebt. Seine endliche Geschichte und Tod im J. 943 (= 1536). S. 15—18.

Aussage über die Zustände des Emtreh Sultân Muhammed von *Kuhdem* und seines Sohnes Emtreh Schehinschâh, welche «aus Gierde nach der Herrschaft in *Bajah-Pes* auf den Boden des Unterganges fielen» im J. 945 (= 1538). S. 18—20.

Aussage wie Emtreh Schâhroch die Oberherrschaft in *Gilân Bajah-Pes* (im J. 950 (= 1543) antritt. Seine Absetzung und Tödtung im J. 957 (= 1550). S. 20—21.

Aussage, enthaltend eine kurze Angabe der Zustände und der Geschichte des Sultân Mahmûd-Chân, Sohnes des Musaffer Sultân. Er begiebt sich nach *Gilân* im J. 965 (= 1557), wo er durch die Ränke des Ahmed Sultân im J. 970 (= 1562) seinen Glücksstand verliert. S. 21—26.

Aussage über die Geburt des Schâh Dschemschid-Chân; er genießt des besonderen Schutzes des Schâh Tahmasp, des Herrschers von *Îrán*. S. 26—27.

Aussage über die Gefangennahme des Chân Ahmed-Chân. Umsturz seiner Herrschaft. S. 27—29.

Aussage über den Zug des Chân Ahmed-Chân, des Verwe-

sers von *Lhidschán* nach Fúmen. Unglücklicher Rückzug im J. 974 (= 1566). S. 29—30.

Aussage wie M'asúm-Bék, der Vertreter des Scháh Tahmasp nach *Gilán* zieht. Der Verweser von *Lhidschán*, Chán Ahmed-Chán so wie seine Heerführer werden gefangen genommen im J. 974 (= 1566). S. 30—34.

Aussage wie Chán Ahmed-Chán in die Festung *Kakkaha* und von da in die Festung *Istachr* geschickt wird, wo er zwölf Jahre festsitzt, im J. 975 (= 1567). S. 35—36.

Aussage wie Dschemschíd-Chán den Thron in *Gilán* besteigt, im J. 975 (= 1567). S. 37.

Aussage über die Feierlichkeiten bei der Vermählung des Dschemschíd-Chán mit einer Tochter des Scháh Tahmasp bei Gelegenheit der Heimführung seiner Gemahlin nach *Gilán*, von Seiten der *Giláner*, im J. 977 (= 1569). S. 37—40.

Aussage über die Selbsterhebung des Emíreh Dúbádsch des zweiten in *Leschteh-Nischá* und *Lhidschán* und Ausgang seiner Angelegenheit, im J. 977 (= 1569). S. 41—43.

Aussage über die Ungnade des Scháh Dschemschíd-Chan gegen Ahmed Sultán, der durch die Ränke von Wühlern und Angebern gestürzt wird, im J. 984 (= 1576). S. 44—45.

Aussage über die Befreiung des Chán Ahmed-Chán aus dem Gefängnisse von *Istachr* in *Fáris* im J. 985 (= 1577) und seine fernere Geschichte im J. 991 (= 1583). S. 45—49.

Aussage über die Ermordung des Dschemschíd-Chán in Folge der Ränke und Feindseligkeit des Karábehádur und Kámran, im J. 999 (= 1590) (991 = 1583?). S. 49—54.

Inhalt der Zuschrift des Sultan Muhammed Chudábende an Kámran Mírsá von *Kuhdem* nach Dschemschíd-Chán's Ermordung. S. 54—55.

Zweite Zuschrift, welche auf höchsten Befehl über Mírsá Kámran an Chán Ahmed-Chán gerichtet wurde. S. 55—58.

Aussage über den Aufstand des Schîrsâd Mâkelwâny. Mehrere von Schâh Dschemschîd-Chân's Mördern werden getötet. S. 58—59.

Aussage wie Sulaimân-Chân der Beglerbeg von Schîrwân auf Aufforderung des Karâbehâdur und Kâmrân nach Gîlân zieht. S. 59—60.

Kampf des Schîrsâd Mâkelwâny mit dem Beglerbeg von Schîrwân, Sulaimân. Sein Tod im J. 999 (= 1590). S. 60—64.

Aussage. Kâmrân Mîrsâ beabsichtigt die Unterjochung des Gebietes von Lâhidschân, wird aber in Kûtschesfehân getötet. S. 64—68.

Aussage über die Herrschaft des Muhammed Emîn-Chân, Sohnes des Dschemschîd-Chân; Verwaltungszeit des Âkâ Muhammed Sultân und ihre nähere Geschichte. S. 68—70.

Aussage über die Ermordung des Âkâ Muhammed Sultân. S. 70.

Aussage über die Meuterei des Sipehsâlâr Rustem. Sein Tod. S. 71—72.

Aussage über die Ausgrabung des Schâh Dschemschîd-Chân und Beisetzung desselben in Rescht, im J. 992 (= 1584)¹⁾. S. 72—73.

Aussage über den Auszug des 'Aly-Bêk Sultân im Vereine mit dem Heere des Emîreh von Gesker. Sie werden geschlagen und Schîrsâd Sultân trägt den Sieg davon. Ihre fernere Geschichte. S. 74—75.

Aussage wie Emîreh Siâwusch-Chân zum zweiten Male mit 'Aly-Bêk Sultân gegen Pestchân zieht. Schîrsâd Sultân wird geschlagen. S. 75—76.

1) Hier muss ein chronologischer Fehler sein, wenn Dschemschîd-Chân im J. 999 (= 1590) getötet worden ist. Vergl. S. 12. Wahrscheinlich aber liegt der Fehler dort.

Aussage wie Ibrâhm-Chân von 'Âk(?) nach *Lâhidschân* kommt. Die Zeit der Stellvertreterswürde Schîrsâd Sultân's. S. 76—80.

Aussage wie Schîrsâd Sultân mit seinem Heere zum zweiten Male aus *Lâhidschân* zieht, und mit 'Aly-Bêk Sultân am Ufer des Flusses von *Pestchân* zusammentrifft. Schlacht im J. 993 (= 1585). S. 80—84.

Aussage wie Melik 'Inâjet von *Masûleh* sich auf Befehl des Chân Ahmed-Chân, Verwesers von *Lâhidschân* in Bewegung setzt um Muhammed Emîn-Chân heimlich aus der Stadt *Masûleh* in das Sommerlager von *Dailemân* zu entführen. S. 84—87.

Aussage über das feindselige Auftreten des Schîrsâd Sultân gegen Chân Ahmed-Chân, den Verweser von *Lâhidschân*; er entzieht sich seinem Gehorsam, im J. 993 (= 1584). S. 87—89.

Aussage wie Schîrsâd Sultân den Emîreh Hamsa-Chân, Gebieter von *Âstârdâ* um Vermittelung ersucht. Er schickt einen Gesandten und geht einen Vertrag mit ihm ein. S. 89—93.

Treubruch von Seiten des Emîreh Hamsa-Chân. Schîrsâd Sultân kommt durch die Feindseligkeit und Anfeindung des Emîreh Siâwusch-Chân um, im J. 994 (= 1585). S. 93—96.

Aussage wie Muhammed Emîn-Chân aus *Lâhidschân* nach *Cheschk-bedschâr* in *Kûtschesfehân* kommt. Schâhmelik Sultân wird Stellvertreter. Geschichte ihrer Zeit, im J. 999 (= 1590). S. 96—98.

Zweiter Abschnitt. Erzählung der Vorfälle und Begebenheiten während der Unruhen in den verschiedenen Gebieten von *Gilân*. Ende der Regierung der früheren und alten Herrscher, im J. 997 (= 1588). S. 98—99.

Aussage wie Schâh 'Abbâs um die Tochter des Chân Ahmed-Chân in *Dailemân* freit. Abschlägige Antwort von Seiten Chân Ahmed-Chân's. Dessen endliche Geschichte. S. 99—100.

Aussage wie Ferhâd-Chân auszieht um *Bajah-Pisch* zu unterjochen. Chân Ahmed-Chân wird in die Flucht geschlagen, und

flüchtet mit Muhammed Emin-Chân dem Sohne des Schâh Dschemschid-Chân nach *Schirwân*, im J. 1000—1 (= 1591—2). S. 100—108.

Aussage über die Empörung des Emtreh Hamsa-Chân des Gebieters von *Āstârd* in Folge der Feindseligkeit des Ferhâd-Chân. Zug des Husain-Chân Schâmlû gegen die Festung *Schindân*. Emtreh Hamsa-Chân begiebt sich gen *Schirwân*. S. 108—109.

Aussage über Schâhmelik Sultân's Tod. Anfang der Empörung und Meuterei des 'Aly-Chân. S. 109—114.

Aussage wie Ferhâd-Chân mit den Grossen und Vornehmen von *Lâhidschân* in das Gebiet von *Bajah-Pes* kommt. 'Aly-Chân entflieht. S. 114—116.

Aussage über die Meuterei des 'Aly-Chân. Er zieht sich in den Waldbezirk von *Sermech* und *Tenîdn* zurück, im J. 1002 (= 1593). S. 116—117.

Aussage wie Ferhâd-Chân gegen *Tenîdn* zieht. 'Aly-Chân und die übrigen Aufständischen werden ohne Kampf gefangen genommen. S. 117—119.

Aussage wie Sû 'l-Fikâr-Chân nach *Tenîdn* kommt und von da nach *Mâsâl* geht. Die Söhne des Emtreh von *Gesker* werden gefangen genommen, im J. 1003 (= 1594). S. 119—124.

Aussage wie der türkische Kaiser auf Ansuchen des Chân Ahmed-Chân, Verwesers von *Lâhidschân* und Muhammed Emin-Chân's, Sohnes des Schâh Dschemschid-Chân ein Heer nach *Schirwân* schickt. Die beiden Châne vereinigen sich mit Hasan Pâschâ dem Beglerbeg von *Schirwân*. Ausgang ihrer Angelegenheiten. S. 124—126.

Aussage über die Meuterei des Tâlich Kâlî und der Heerführer. Mir 'Abbâs Sultân Tschepek's Tod in Folge ihrer Empörung, im J. 1002—3 (= 1593—4). S. 126—131.

Aussage über die Empörung und Meuterei der Einwohner von *Leschteh-Nischâ* und Geschichte der kampflustigen Heerführer, im

J. 1003 (= 1594). *Gilán* wird persische Provinz, im **J. 1006 (= 1597).** S. 131—134.

Aussage über die Zustände von *Gilán*, im **J. 1006—1012 (= 1597—1603).** S. 134—139.

Aussage wie Behsád-Bék Wesir in *Fátmen* wird, im **J. 1012 (= 1603).** S. 139—142.

Aussage wie Mírsá-i-Álemián d. i. Mírsá Muhammed Scheff' Wesir von *Chórásán* wird. Seine fernere Geschichte. † 1017 oder 1018 (= 1608—1609). S. 142—149.

Aussage wie Behsád-Bék Wesir wird. Begebenheiten während seines Wesirates. S. 150—151.

Aussage wie dreihundert *gilánische* Landsassen (? ليام) auf Befehl des Scháh 'Abbás in das Sommerlager von *Sultánija* gebracht werden, von wo sie Behsád-Bék nach *Ardebíl* abführt. S. 151—153.

Aussage über die Ursache der Versetzung der Tschepek und Ashdar aus *Leschteh-Nischá.* S. 153—156.

Aussage wie Behsád-Bék nach *Karábágh* kommt um die Rechnungen in Ordnung zu bringen. Der türkische Feldherr Murád Páschá kommt nach *Áserbáidschán* im **J. 1019 (= 1610).** Behsád-Bék kehrt zu seinem Wesirat der *gilánischen* Lande zurück. S. 156—158.

Aussage wie Scháh 'Abbás nach *Gilán* zieht. Absetzung Behsád-Bék's im **J. 1611—2.** S. 158—161.

Aussage wie Scháh 'Abbás aus *Másanderán* nach dem Hafenplatz *Rádser* zieht. Behsád-Bék und seine Beamten werden verhaftet. S. 161—166.

Aussage wie Behsád-Bék und Chuádscha Fasih in *Gurdschistán* (*Georgien*) einander gegenüber gestellt und auf Befehl des Scháh 'Abbás geblendet werden, im **J. 1021 (= 1612).** S. 166—169.

Aussage über den Wesirat des Aslân-Bêk, und Begebenheiten zu seiner Zeit, im J. 1021 (= 1612). S. 169—174.

Aussage wie Schâhmelik der Stadthauptmann (کلانتر) von *Kâtscheschân* zur Zeit der Hauptmannschaft (داروغگی) des Gîw-Bêk Gurdscy (des Georgiers) des Schwagers des Aslân-Bêk getödtet wurde. S. 174—176.

Aussage über das Wesirat des Mirsâ Ismaïl, Sohnes des Aslân-Bêk, († 1022 = 1613). Tödtung des Mullâ Muhammed Cheschk-bedschâry. S. 176—178.

Aussage über die Geschichte des Kâmrân Tôlemy (von *Tâlem*); er findet Gunst bei Schâh 'Abbâs, im J. 1006 (= 1597). S. 178—186.

Aussage über die Geschichte des Chuâdscha Mesîh, des Wesires des Chân Ahmed-Chân. S. 186—189.

Erste Abhandlung (مقاله). Geschichte des Emtreh Hamsa-Chân von *Tâlisch* und seiner Söhne. S. 189—192.

Zweite Abhandlung. Meuterei des Melik Dschehängîr, Sohnes des Melik Sultân Muhammed Rustemdâry, im J. 1003—4 (= 1594—5). S. 192—195.

Dritte Abhandlung. Missgeschicke des Bû-S'aid Fûmeny, und Rückkehr seines Glückstandes. S. 196—202.

Vierte Abhandlung. Meuterei des Mîr Hâtim († 1020 = 1611), des Heerführers von *Schîft* gegen 'Aly-Chân und Rückkehr zum Guten, im J. 1002 (= 1593). S. 202—210.

Aussage über das Auftreten des Kâlindschâr Sultân, Sohnes des Schâh Dschemschîd-Chân, beigenannt 'Âdilschâh, von den Bewohnern 'Irdk's und den *Kisilbâschen*, Gharîb Schâh genannt; sein und seiner Anhänger Geschichte. Wir finden hier auch S. 212, dass 'Aly-Chân-Bêk und sein Bruder Mîr 'Abbâs unzählige aus *Moskau* gebrachte Waaren in ihrem Hause aufgestapelt hatten, im J. 1038 (= 1628). S. 210—215.

Aussage wie 'Âdilschâh, Sultân Abû S'aid Tschèpek und 'Inâjet Chàn mit dem Heere nach *Fûmen* ziehen, aber unverrichteter Sache zurückkehren. S. 215—216.

Aussage wie Sârû-Chàn, Gebieter von *Âstârd* und Gurgin Sultân Gebieter von *Gesker* ausziehen um die Unruhestifter zu Paaren zu treiben. S. 216—218.

Aussage wie 'Âdilschâh nach *Lâhidschân* zieht. Mullâ 'Aly Kâmy findet seinen Tod. S. 218—221.

Aussage wie 'Âdilschâh gegen *Tendkabun* zieht, aber von dem dasigen Gebieter Haidar Sultân nach *Leschteh-Nischâ* zurückgeschlagen wird. S. 221—222.

Aussage wie Schâh Sefy den Sârû-Chàn von *Tâlisch* zum Oberfeldherrn ernennt, um 'Âdilschâh in *Gilân* zu bekämpfen. S. 222—224.

Aussage wie die Châne nach *Kûtschesfehân* ziehen. Die Aufständischen werden geschlagen und niedergemacht vom Anfange des Marktes von *Kûtschesfehân* bis zur Stadt *Leschteh-Nischâ*. Hier wird auch erzählt (S. 231 f.), wie einige «fränkische» d. i. *Moskauer* und *Kasanische* Kaufleute die zu See nach *Lengerûd* gekommen waren, ihre Güter in die Veste von *Lâhidschân* gebracht hatten, wo sie von Behrâm-Kuli Sultân Sûfy geplündert, aber dann auf Befehl des Schahes wieder zurückerstattet wurden. S. 224—235.

Der Text ist aus der oben erwähnten Handschrift entnommen. Sie enthält 120 Blätter in kl. 4°. Das erste und die sieben letzten Blätter sind von jüngerer Hand und offenbar später geschrieben als das übrige Werk, wie schon das Papier beweist. Weder der Name des Abschreibers noch das Jahr der Abschrift ist angegeben. Die Handschrift ist durchaus keine gute, vielmehr eine sehr mittel-mässige zu nennen. Geschrieben in einer ziemlich unleserlichen und ungefälligen Schrift, enthält sie viele Fehler, die offenbar dem Ab-

schreiber zur Last gelegt werden müssen, z. B. durchgängig لوندیه statt لوندیه. Ueberhaupt ist das *Teschdid* mit unnöthiger Verschwendung angebracht, z. B. دانشمند, زندان, شدند, فرمودند, بودند, شونند u. s. w. Der Styl ist wie zu erwarten steht, kein reiner; es kommen da auch wie in dem *Târîch-i-Chânî* Eigenthümlichkeiten vor, die mit der strengen persischen Grammatik nicht im Einklang sind, z. B. für اندیشه مند, بالأخرة f. الآخر; ('معظم اليه, مكرم اليه; بنسبت: نسبت ب = اندیشمند (S. 9. Z. 19); der so häufige Gebrauch eines Praesentis historici statt des Praeteriti, also: میشود f. میشد, میکند f. میکرد u. s. w., ferner نشا f. لشته نشا, دوساق oder دستاق d. i. دستاق, bei Méninski: طوتساق; مغفوری S. 3 u. s. w.

Andere Bemerkungen sind folgende:

S. 44 Z. 3 steht in d. H. حشم. Ich habe هاشم dafür gesetzt.
Ob mit Recht?

S. 117 Z. 8 ist روان überflüssig.

S. 127 Z. 13 steht جلادی, was später چلاوی geschrieben ist.

S. 147 Z. 14 ist نظر wohl nur ein Schreibfehler für نذر.

S. 154 Z. 4 ist anstatt des Wortes ابواب wohl بواب zu lesen.

S. 154 Z. 11 weiss ich nicht ob ارباسان oder wie sonst zu lesen ist.

S. 158 Z. 8 ist زينب ohne Zweifel زينب zu lesen.

S. 187 Z. 9 ist کثیر = کسير.

S. 194 Z. 12 ist ازدر überflüssig, denn kaum wird man ازدر lesen wollen.

S. 201 Z. 12 habe ich شدت in Klammern beige setzt.

S. 206 Z. 4 حضرت اخوی steht am Rande.

1) Doch sagen mir Sachkundige, dass z. B. معظم اليه, welches der *Tebriser* Mullâ geradezu einen Fehler nennt, heutigen Tages oft und ohne Anstoss sogar in obrigkeitlichen Erlassen gebraucht wird und nur höflicher das مشار اليه u. dergl. ausdrückt. Das Buch ist ja überdiess in *Gildn* und von einem *Gildner* geschrieben.

S. 219 Z. 6 ist ازدهام ein Schreibfehler für ازدحام.

S. 221 Z. 11 habe ich نائبان beigelegt.

S. 222 Z. 3 statt حصارلو steht in d. H. حاصلو.

S. 229 Z. 19 وتقييد. In d. H. وقين.

Bei alledem habe ich mich nicht bedacht auch diese Handschrift dem Drucke zu übergeben, da sie eine höchst seltene, ja vielleicht einzige, und ungeachtet aller meiner Bemühungen doch bis jetzt durch keine bessere ersetzt worden ist. Uebrigens verliert die Geschichte, die sie bietet, dadurch nichts. Die Erwähnung *Moskau's* und *Moskauer* und *Kasanischer* Kaufleute (vergl. S. 17 u. 18) dürfte dem Werke noch einen besonderen Werth verleihen. Und wer den Text rein und gut geschrieben lesen will, der mag sich die Bemerkungen des Mullâ Muhammed Dscha'far aus *Tebris* (vergl. Târîch-i-Chânî, Vorw. S. 33), welche dem Texte vordruckt sind, in sein Exemplar eintragen; er liest aber dann nicht das Original selbst. Was von seinen Bemerkungen noch in den Text aufgenommen worden ist, ist in Parathese durch ein vorgesetztes \bar{m} bezeichnet. Und soll ich es offen gestehen, so gewährt mir die Bearbeitung und Herausgabe schlechter Handschriften immer eine besondere Genugthuung. Gute Handschriften abdrucken zu lassen, ist eben keine grosse Kunst. Man gewinnt aber dadurch in den Augen der meisten Leser. Und wenn mir solche Handschriften geboten würden, so würde ich sicherlich sie und nicht die minder guten in die Druckerei geben. Es ist aber immer besser einen fruchtbaren Boden, auch wenn zwischen der fröhlichen, speicherfüllenden Saat sonst unschädliches Unkraut, welches aber die Landesbewohner sogar nicht als solches betrachten, sondern ohne Anstoss gebrauchen, mit aufschiesst, zu bebauen und auszubeuten, als ihn brach liegen zu lassen. Wer die Beschaffenheit eines solchen Bodens kennt, wird die Schuld der Auswüchse wenigstens nicht dem Behauer allein aufbürden. Wer sie nicht kennt — nun, der wird natürlich mit Ausnahmen, glauben, dass wenn er an der Stelle des Bearbeiters

gewesen wäre, das Ungenehme von selbst verschwunden wäre, auch wenn die Richtigkeit seines Glaubens noch nicht durch die That bewiesen ist.

Der vierte und vorläufig letzte Band dieses Sammelwerkes, enthaltend die Texte der Auszüge aus verschiedenen Schriftstellern auch mit öfterer Erwähnung von Vorkommnissen die sich auf *Russische* Geschichte beziehen, wird in kurzer Zeit erscheinen.

St. Petersburg, den 19/31. Januar 1838.

Dorn.

میر غضب ۱۲۳، ۱۲۷، ۱۲۸ انظر شیخ

احد آقا

مزار میر موسی ۶۵

میرزای عاملیان ۱۳۴، ۱۴۰ انظر

میرزا محمد شفیع

میشنگ دشت (م) ۷۱

میکائیل بیک پوزباشی شاملو ۳۰

—

ن

ناصر ۳۴ انظر سید حسین

نبی خان بیک ۱۹۸، ۱۹۹

میر نظام رشتی ۱۸، ۸۹

خواجه نظام الدین طوسی ۱۴۳

نظامی شاعر ۵۴، ۶۱، ۱۰۱

نظر ۱۹۱ انظر خواجه علی

نعمت الله سلطان صوفی ۱۲۸، ۱۳۰

۱۳۲، ۱۹۲

محل ننک و بچار پس (م) ۱۳۰

قلعه نور (بنه) ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۹۲

۰

سلطان هاشم ۴۴

هرات ۴۵، ۱۳۳، ۱۸۴، ۱۹۲، ۲۱۱

هندو ۲۱

هندوستان ۱۷۱

هندوستانی ۱۷۱ انظر شاه سلیم

—

و

وافیه (م) ۷۱

قریه واقعه دشت (م) ۱۵

ولی بیک قورچی شاملو ۱۸۳

—

ی

امیره یوسف ۱۲۰

بولقلی سلطان ۲۷، ۲۸، ۲۹

پشت یهود کلایه (م) ۲۲۲

—

معصوم بیک ۲۶، ۲۸، ۲۹، ۳۱، ۳۲

۳۳،

مغان (م) ۱۶، ۲۸

مقصود بیک ناظر ۱۴۵، ۱۶۰

ملا سالار تنبانی ۱۱۸

ملالت (م) ۱۰۱

میر ملک اشکوری ۳۲، ۱۹۶

سلطان ملک شاه ساجوقی ۱۴۳

منجیل (م) ۱۱، ۱۲، ۲۸، ۴۲، ۱۱۲، ۲۰۸

منجیلی ۴۴، ۵۳ آنظر ملک مظفر

شاه منصور ۲۸، ۲۹

موسی عم ۲۱۹

مؤلف ۱۵۲، ۱۶۱ آنظر عبد الفتاح

پیر مؤمن آنظر پیر

میدان سبز لاهجان ۱۴۷

آقا میر ۲۹، ۴۴ آنظر آقا

میر آقا ۱۹۶

میر بک ۴۲، ۴۳

آقا میر بک ۴۰، ۴۲

مریم بیگم ۴۶، ۱۰۲

مزار لاله شوی ۱۷۵ آنظر لاله شوی

مستک زرمخی ۱۲۰، ۱۷۹

میرزا مسعود ۱۳۹

— مستوفی ۱۹۱، ۱۹۴

مسکاو ۲۱۲

مسکو ۲۳۱، ۲۳۲

خواجه مسیح ۹۸، ۹۹، ۱۰۰، ۱۱۵، ۱۵۷

۱۸۸، ۱۸۹

مشاوندان ۲۶

مشهد مقدس ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۷

مصطفی سلطان ۱۰۵، ۱۰۶

مظفر خان ۹۳، ۹۴، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۲

مظفر سلطان ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳

۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۱، ۲۲

۲۸، ۳۹، ۱۱۷

مظفر سلطان شیروان ۱۵، ۱۶

ملک مظفر منجیلی ۴۴، ۵۳

میر معز الدین صرانی ۱۹۶

محمد طالب کلانتر کوچسفهان ۲۱۲	مراد بستدیمی یا بسته دیمی ۷۲
۲۱۳،	مراد بیک ۲۳۵
پیر محمد خواجه علی تولم ۸۱	ملك مراد بیک ۸۹
محمد قاسم ۲۲۴	مراد پاشا ۱۵۴-۱۵۸
محمد قاسم بیک کرکراک ۱۱۵	مراد خان ۲۲۹ انظر کله مراد
محمد کوکه ۲۱۱ انظر کربلای	مراد خان چینی ۱۹۲
محمد مومن فراهانی ۱۷۲، ۱۷۱	میر مراد ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۵۹، ۲۱۹، ۲۱۹
سلطان محمد لاهیجی ۲۲۲	۲۳۲، ۲۲۲،
محمد مسعود ۲۱۵	— لشته نشایی ۲۱۲
محمد مومن نویسنده ۱۳۹	شاه مراد پدر محمد بیک ۲۱۱، ۲۱۲
محمد یخان حاکم کهدم ۲۱۸، ۲۲۳،	مراغه (م) ۱۵
۲۲۹، ۲۲۴،	مرضی پاشا ۲۱۳
پیر محمود ۲۰۳ انظر پیر	مرضی قلیخان حاکم گسکر ۱۵۰، ۱۵۱،
سلطان محمود خان ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴،	۱۴۲، ۱۵۲،
۲۵، ۲۶، ۲۷، ۴۴، ۵۸، ۶۹،	میر مرتضای لشته نشایی ۱۵۳
شیخ محمود ۴۳، ۴۸، ۴۹،	مردخی ۲۰۶ انظر قورچی علی
خواجه سلطان محمود ۱۲۷، ۱۹۳،	آب مرغاب ۱۴۲
سلطان خواجه محمود لنگرودی ۱۲۹	قریه مرگی ۱۲۰، ۱۳۵، ۱۷۹،
مدینه مشرفه ۱۸۹	مرو شاهجهان ۱۸۴، ۱۹۰، ۲۱۱،

محمد بيك بن جوت الخ شاهراد ۲۱۸

محمد بيك پسر شاه مراد ۲۱۱

ميرزا محمد حسن صابونی ۱۷۰

محمد خان حاكم لاهجان ۱۳۳

درويش محمد خان ۱۲۷ انظر درویش

محمد خان كوجسفهانی ۲۱۱, ۲۲۲

محمد بن خاوند شاه ۶

سلطان محمد خدا بنده ۳۳, ۴۰, ۵۳

۸۷, ۷۷, ۶۹, ۵۹, ۵۴,

خواجه ملا محمد خشك بجاری ۱۷۱

۱۷۸-۱۷۴,

خواجه محمد رضای سارو ۱۵۰, ۱۵۱,

۱۶۰, ۱۶۵-۱۶۷, ۱۷۱,

— — — فدوی ۱۶۷

محمد زمان ۲۲۷, ۲۲۸

محمد زمان بيك ۲۲۳

آقا محمد سلطان ۴۸, ۷۰, ۷۱,

خواجه محمد شفيع خراسانی ۱۳۳, ۱۳۴,

۱۴۷, ۱۸۴,

خواجه شمس الدين محمد ۱۴۳

مولانا محمد ۲۴

مير غياث الدين محمد ۲۴

کيا جلال الدين محمد ۸۸, ۸۰, ۱۲۸, ?

محمد اسمعيل جوينی ۱۷۳ انظر اسمعيل

خواجه محمد امين فومنی ۱۷۳

محمد باقر ميرزا ۹۹ انظر صفی ميرزا

محمد باقر بن محمد قاسم ۱۲۵, ۱۸۹,

۱۹۰, ۱۹۱,

محمد امين خان ۶۲, ۶۸, ۷۰, ۷۲,

۷۳, ۷۵, ۷۶, ۸۲, ۸۴, ۸۵, ۸۶, ۸۸,

۹۰, ۹۲, ۹۵, ۹۷, ۹۸, ۱۰۰, ۱۰۸, ۱۱۳,

۱۲۴, ۱۲۵,

محمد بيك ۶۹

سلطان محمد بيك رشتی ۱۴۱

سلطان محمد بيك قوم بهزاد ۱۳۷

۱۴۳, ۱۴۴, ۱۴۷,

سلطان محمد بيك ميرديوان ۱۱۷, ۱۱۸,

محمد بيك کلانتر فومن ۲۱۵, ۲۱۶, ۲۱۷,

ماسوله ۴۳، ۹۷، ۹۹. انظر ملك حسن

ماكلوان (م) ۷، ۱۱۹، ۱۱۹، ۱۳۵، ۱۳۹،

ماكلوانی ۷، ۴۷، ۵۸، ۹۹. انظر شیرزاد

ملا مبارک عرب ۱۹۳

مثلاً سلطان ۳۴

مجده (م) ۲۰۷

قریه مجده ۸۹

مجنون ۲۱۹

محراب بيك ۷۷، ۸۰

محرابخان قاجار ۱۰۰، ۱۴۳،

محرّم بيك ۱۴۵

امير محسن ۳۴

محمد عم ۲

محمد انظر قرا محمد

ملك محمد ۱۸۱. انظر احمد

اميره محمد ۱۲۰

ملك سلطان محمد رستم داری ۱۲۷، ۱۹۲،

خواجه محمد کلانتر لشته نشا ۱۳۱

اميره سلطان محمد ۱۸، ۱۹،

محرای لوندبه ۵۲، ۵۹،

لیشاوندان ۶۲، ۷۲، ۷۵، ۷۸، ۸۱،

۸۲، ۸۳.

لیل (م) ۳۴، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۳۳،

م

مانك (م) ۴۸

قلعه ماران ۳۵

مازندران ۲، ۵، ۴۵، ۱۲۹، ۱۴۱،

۱۴۴، ۱۴۹، ۱۵۹، ۱۶۸، ۱۹۱،

۱۶۲، ۱۶۴، ۱۹۵، ۱۹۸-۱۷۰، ۱۷۲،

۱۷۴، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۸۸، ۱۹۲، ۱۹۳، ۲۰۱،

۲۰۹، ۲۱۱،

حاکم — ۴۵

ماسال (م) ۷۳، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۷۸،

ماسوله (م) ۷، ۱۰، ۹۹، ۷۰، ۷۲، ۷۳،

۸۴، ۸۵، ۸۹، ۹۰، ۹۴، ۱۱۷، ۱۱۹، ۱۳۴،

۱۳۸، ۱۵۷، ۱۸۸، ۱۹۸، ۱۹۱،

— رودخان ۷۲، ۷۳،

۱۵۶، ۱۵۵، ۱۵۳، ۱۵۲، ۱۳۳-۱۳۰،
 ۲۲۱، ۲۱۹، ۲۱۴، ۱۹۳، ۱۹۲، ۱۹۰،
 ۲۲۷، ۲۲۶، ۲۲۳، ۲۲۲؛
 ۲۱۲، ۲۱۱، ۱۵۳، ۴۱
 لشته نشایی ۴۱
 انظر حسن ۲۳۰، ۲۲۹، ۲۲۸، ۲۲۵،
 بيك ومير حسين وشيخ زمان ومير
 مراد ومير مرتضا
 لشكرخان احمد حسيني ۴۸، ۴۹
 لطيف خان بيك دواندار ۱۹۱، ۱۹۴
 لنگرود ۱۵۳، ۲۲۲
 فرضه — ۲۳۱
 لنگرودی ۹۸، ۱۲۴، ۱۲۹ انظر خواجه
 حسام الدين وخواجه سلطان محمود
 لنگرکنان ۴، ۲۹، ۲۸، ۹۱، ۹۹، ۱۰۸،
 ۱۰۹، ۱۵۹، ۱۸۹
 لوارصايخان ۱۹۸، ۲۰۹
 ملك لواساني ۱۹۵ انظر سلطان حسن
 لوك (م) ۷۳، ۸۶
 لولمان (م) ۸، ۱۱۷

۱۰۵-۹۵، ۹۲، ۹۱، ۸۷-۸۴، ۸۲-۷۶،
 ۱۲۴، ۱۲۱، ۱۲۰، ۱۱۹-۱۱۳، ۱۱۰، ۱۰۷،
 ۱۴۱، ۱۳۹-۱۳۷، ۱۳۵، ۱۳۳-۱۲۶،
 ۱۹۰، ۱۵۷، ۱۵۶، ۱۵۳، ۱۵۰، ۱۴۸،
 ۱۸۲، ۱۷۲، ۱۷۱، ۱۹۴، ۱۹۳، ۱۹۱،
 ۲۱۸، ۲۱۶، ۲۱۲، ۲۰۰، ۱۹۶، ۱۸۸-۱۸۶،
 ۲۳۴-۲۳۱، ۲۲۵، ۲۲۳-
 قلعه لاهجان ۲۳۱
 كوراب — ۴۴، ۱۷۲، ۲۳۳
 ميدان — ۱۴۷
 ميدان كنار اسطل — ۱۷۱، ۱۷۱
 انظر اسطل
 لاهجانی انظر خواجه فصیح
 لاهیجی ۴۴، ۱۷۲، ۲۳۳ انظر مير
 حسين بيك وسلطان محمد
 (تالار) لچكوراب (م) ۲۲۴
 لرستان (م) ۲۱۱
 لشته شا } ۴۸، ۴۲، ۴۱، ۴۰، ۳۴
 لشته نشا } ۱۲۵، ۱۰۰، ۹۷، ۸۴، ۶۴

۲۰۸، ۲۰۳، ۲۰۰-۱۹۸، ۱۹۲، ۱۹۰، ۱۸۸،

۲۳۰، ۲۳۳، ۲۳۲، ۲۳۱، ۲۲۳، ۲۱۱-

گیلانات ۵، ۲۲، ۷۷، ۹۸، ۹۹، ۱۱۲،

۱۴۱، ۱۳۹، ۱۳۴، ۱۳۳، ۱۲۱، ۱۱۹،

۱۴۰، ۱۵۸-۱۵۱، ۱۴۹، ۱۴۸، ۱۴۴،

۱۸۷، ۱۷۷، ۱۷۲-۱۷۱، ۱۴۷-۱۴۰، ۱۴۲-

۲۲۸، ۲۲۳، ۲۱۵، ۲۱۱، ۲۰۹، ۲۰۱،

گیلانی ۷۷، ۱۰۳، آنظر کامران بیک

گیلانیان ۳۷، ۷۷، ۱۰۱، ۱۰۳، ۱۴۴،

۱۸۷، ۱۹۷،

گیو بیک گرجی ۱۷۴

ل

لاچین (غلام) ۱۷۴

لاکان (م) ۴۲

لالک (م) ۷۳

(مزار) لاله شوی ۱۷۵

لاهبان ۵، ۲۰-۲۳، ۴۲، ۳۴، ۳۹،

۴۱، ۴۴، ۴۷، ۵۱، ۵۷، ۶۴، ۴۸-۴۵،

۲۲۳، ۲۱۷، ۲۱۴، ۲۱۴، ۲۱۳، ۱۹۸،

۲۲۹، ۲۲۴،

امیره — ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۱،

۱۲۲،

کوراب — ۱۱۸

گسگری ۷۵، ۲۱۷

گشت رودخان ۸۳

گنجه (م) ۱۲۵، ۱۵۸،

گورابجور کوچسفنجان ۱۰۱

امیره گونه خان ۱۱۸

گیل ۲۶، ۳۱، ۴۸، ۵۸، ۱۲۰، ۱۷۹،

گیلان ۴-۱۴، ۱۸، ۲۰-۲۳، ۲۹-۲۵،

۳۳، ۳۷، ۳۸، ۴۰، ۴۳، ۴۴، ۴۴،

۵۳، ۵۹-۴۲، ۴۴، ۴۷، ۴۹، ۷۰، ۷۷،

۸۵، ۹۱، ۹۵، ۹۸، ۱۰۱، ۱۰۳، ۱۰۵، ۱۰۶،

۱۰۸، ۱۱۲، ۱۱۴، ۱۱۷، ۱۱۹، ۱۲۲، ۱۲۵،

۱۲۹-۱۳۲، ۱۳۴، ۱۳۴، ۱۵۱، ۱۵۷،

۱۵۸، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۴۴، ۱۴۷، ۱۴۹، ۱۷۰،

۱۷۱، ۱۷۴، ۱۷۷، ۱۸۵، ۱۸۷،

گل ۲۱۲ وخواجه میر شریف وجوت شاهرذ	کوله محمد خان کوچسفهانی ۲۱۱ ۲۲۲،
کیلور ۸۶ (م)	قلعه کولی ۷۴
کییم (م) ۴۸	(طالش) کولی ۸۰ انظر طالش
—	کوه رودبار ۷۲، ۷۳
گ	قلعه کوهی ۲۳۳
گرستان ۲۲، ۱۵۴، ۱۴۵، ۱۴۹، ۱۴۸	کیا باغ (م) ۳۲، ۱۰۱
۲۱۱، ۲۰۹، ۱۷۱، ۱۷۰،	امیرکیانیه ۷۷
گرچی ۱۷۴، ۲۳۳ انظر آدم سلطان	قریه کیجای کهدم ۵۰، ۴۳، ۷۴
وگیو	کیجایی انظر میرحسن
گرچیان ۱۷۰، ۲۳۳	کیسم ۸۴، ۱۱۳
گرد کرد سر ۴۹	کیسی ۲۱۲، ۲۱۸، ۲۲۵، ۲۳۰ انظر
گرگین سلطان گسکر ۲۱۳، ۲۱۴	شیرزاد بیگ
۲۲۹، ۲۲۴، ۲۲۳، ۲۱۷، ۲۱۴،	کیله پرده سرا (م) ۱۸۱
گسکر ۴، ۵، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۴۱، ۴۲،	کیلوا ۷۳
۸۳، ۸۰، ۷۹، ۷۶، ۷۵، ۷۴، ۷۳، ۷۰،	کیلوان ۱۷۴
۱۰۳، ۱۰۱، ۱۰۰، ۹۴، ۹۳، ۹۲، ۹۱، ۸۴،	جنگل — ۲۲۷
۱۴۱، ۱۲۲، ۱۲۱، ۱۲۰، ۱۱۹، ۱۱۸، ۱۰۹،	کیلوانی ۱۷، ۴۲، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۱۸، ۲۲۲
۱۹۷، ۱۸۱، ۱۵۱، ۱۵۰، ۱۴۹، ۱۴۸،	۲۲۷، ۲۲۹، ۲۳۰ انظر پیر شمس

۲۱۳, ۲۱۲, ۲۰۳, ۲۰۲, ۲۰۱, ۱۸۱, ۱۷۰,

۲۲۵, ۲۲۳, ۲۲۲, ۲۱۸, ۲۱۹, ۹۱۴,

۲۳۴, ۲۳۰, ۲۲۹,

کوجسفهانی ۵۱, ۲۱۱, ۲۲۹, انظر شيخ

ابراهيم وشاهملك سلطان وخواجه

شيخ ومحمد خان وكوله محمد خان

وحاجي عليخان

کوراب ۴۷, ۸۳, انظر گسکر وفومن

وشکال وشفث ولاهجان واحد ۳۰

بازيگا کوراب لاهجان (م) ۴۶

جنگل کهنه کوراب ۱۷۳

صحرائ کوزبنوكلو ۱۲۷ انظر قنبر

سلطان

کوسير کرمان (م) ۱۸

کوشه لوندان ۲۹

کوفه ۴

کوکه ۸۴, ۱۱۳, ۱۱۹, ۲۱۱, ۲۲۵, انظر

کربلاي محمد

کوله رودبار ۲۵

کليله بر (م) ۸۶

خواجه کمال الدين ۱۵۲

کمايي ۲۰۶ انظر قورچي علي

کنار بازار (م) ۶۵

کنار سمام بچار (م) ۱۹

کهدم ۱۱, ۱۲, ۱۳, ۱۴, ۱۵, ۱۹, ۲۸,

۴۹, ۵۳, ۶۲, ۹۳, ۸۹, ۱۰۱, ۱۱۲,

۱۱۳, ۱۱۸, ۱۲۷, ۱۲۸, ۱۳۰, ۱۴۲, ۱۸۰,

۱۸۳, ۲۰۷, ۲۰۸, ۲۲۳, ۲۲۹,

رودبار — ۵۹, ۶۲, ۹۳,

کوراب — ۵۲, ۵۳, ۶۳,

کهدمي ۴۴, ۴۹, ۵۸, ۱۲۱, انظر

کامران بيك وحسين خان

کهنه کوراب (م) ۱۹۸

کوجسفهان ۷, ۱۲, ۱۵, ۲۰, ۲۹, ۴۱,

۴۲, ۴۳, ۴۴, ۴۷, ۴۸, ۵۱, ۶۴,

۶۵, ۶۹, ۷۷, ۷۸, ۸۰, ۸۵, ۹۳,

۱۰۱, ۱۰۷, ۱۱۳, ۱۱۹, ۱۲۲, ۱۳۲, ۱۳۴,

۱۳۶, ۱۳۷, ۱۳۹, ۱۴۱, ۱۴۶, ۱۷۴,

کَرَکَرَق ۱۱۵ اَنْظَر مَحْمَد قَاسِم بِيك	ميرزا کامران ۴۴، ۴۵، ۴۹، ۵۰، ۵۱،
کَرَم اسوار ۱۲۵، ۱۲۹، ۱۵۴	۵۲، ۵۵، ۵۷، ۶۱، ۶۲، ۶۳، ۶۴، ۶۵،
کَرَمَان ۱۸، ۱۰۰، ۱۰۶	۲۰۸، ۹۰،
کَرِيْمَان (م) ۱۲۸	کامران برادر علیخان ۲۰۶، ۲۰۷،
کَسَا (م) ۳۰، ۷۴، ۷۶، ۷۹، ۸۳، ۹۱،	کامران بِيك تُولِي ۱۱۰، ۱۱۴، ۱۲۰،
۱۱۹،	۱۲۱، ۱۲۲، ۱۷۸-۱۸۱، ۱۸۴، ۱۸۵،
قَرِيه كَشْت ۱۹۸، ۲۰۲	— کهدمی ۵۸، ۵۹، ۶۰، ۶۴، ۶۷، ۶۹،
کَشْتَكُوَه (م) ۲۱۷	— گیلانی ۱۸۳، ۱۸۴، ۱۸۵،
کَشْتِه رُوْدخَان ۱۱۶، ۱۱۷،	کامی ۲۳۳ اَنْظَر مَلّا عَلِي
کَلار دَشْت ۱۶۴	کامیاب پسر امیره سالار ۱۸۳
کَلَاش رُوْدبَار ۶۰	کپور چال (م) ۱۰۰
کَلَاشَم (م) ۷۹، ۸۰،	کجا (م)
کَلَاشَمِي ۲۸، ۸۹ اَنْظَر خَلِيْفَه خَوَاجَه عَلِي	قلعه کجور ۱۹۴
کَلْبَعَلِي بِيك قَرَامَانَلُو ۱۲۰	کدوبن (م) ۴۲، ۴۷، ۵۰، ۲۲۵، ۲۲۶،
کَلِه حِيْدَر ۱۹۹	کربلا (م) ۱۷۶
کَلِه مَراد خان ۲۲۹، ۲۳۰،	کربلای محمد کوکی ۲۱۱، ۲۲۷، ۲۲۸،
کَلَوَان اَنْظَر کِيْلَوَان	کرد ۱۷۰ اَنْظَر اُولِيَا بِيك
کَلِيْجَان ۱۲۸	کردستان ۵، ۲۱۱،
کَلِي گِيْر ۱۵۴	جنگل کردی ۱۱۶

قندهار ۲۱۱	قزل اوزن (م) ۷، ۳۹، ۱۰۰، ۱۱۳
میرزا قواما ۱۹۸	۲۱۹، ۲۱۸، ۲۰۸،
قورچی ۲۳۲	قزلباش ۱۰۱، ۱۲۲، ۱۲۷،
عساگر — ۱۹۴ ۲۰۹	قزوین ۹، ۲۳، ۲۸، ۳۲، ۳۳، ۳۵،
قورچی باشی ۱۲۷، ۱۲۸، <u>انظر علی</u>	۱۰۰، ۹۸، ۷۷، ۴۹، ۴۲، ۴۹، ۴۵، ۴۱،
کمایی علی	۱۳۰، ۱۲۹، ۱۲۳، ۱۲۲، ۱۱۲، ۱۰۷، ۱۰۵،
قلعه قهقهه ۳۵، ۳۴، ۱۱۹،	۱۵۹، ۱۴۸-۱۴۹، ۱۴۱، ۱۴۰، ۱۳۹،
قوبن ۱۳۰ <u>انظر حیدر سلطان</u>	۱۹۱، ۱۸۹، ۱۸۴، ۱۸۳، ۱۸۱، ۱۷۱، ۱۶۹،
قیصر روم ۱۰، ۱۱، ۱۴، ۱۲۴، ۱۲۵،	۲۱۶، ۲۰۸، ۲۰۰، ۱۹۹، ۱۹۸، ۱۹۵، ۱۹۲،
—	۲۲۰، ۲۱۹،
ك	بنای قزوینی ۱۷۵ <u>انظر میرزا</u>
ك	عبد الله
ك	قسطنطینیّه ۱۸۹
کارگیا ۴۸	دریای قلمز ۱۳، ۱۵، ۴۲، ۱۶۲،
کارگیای تیان ۲۰۱ <u>انظر تیان</u>	۲۰۹،
کازورودبار ۲۱۵	قلیچ خان ۹۱، ۱۹۱،
کاشان ۱۰۹	قلیچی ۱۴۷ <u>انظر سعید بیک</u>
کالتجار سلطان پسر شاه جمشید ۲۱۰	قم ۱۸۷
۲۱۲،	قنبر سلطان کوزبنوگلو ۱۲۷
کامران خلیفه ۲۸	

ق	
قاجار ۲۳, ۱۰۵ انظر رضوان بيك	۸۱, ۸۰, ۷۸, ۷۶, ۷۵, ۷۲, ۷۱, ۶۷,
وعليخان سلطان ومحراب خان	۱۰۵, ۱۰۴, ۹۷, ۹۵, ۹۲, ۹۰, ۸۵, ۸۳,
قارون ۹۸	۱۳۴, ۱۳۲, ۱۱۷, ۱۱۶, ۱۱۰, ۱۰۹, ۱۰۷,
پير قاسم ۳۸	۱۵۲, ۱۵۰, ۱۴۶, ۱۴۱, ۱۳۸, ۱۳۷,
قاسم آقا ۲۰۸	۱۸۸, ۱۸۳-۱۸۱, ۱۷۹, ۱۷۳, ۱۷۲, ۱۶۹,
قاسم مهردار ۷۴, ۷۵	۲۳۵, ۲۱۸, ۲۱۷, ۲۰۸, ۲۰۶, ۲۰۳, ۱۹۷,
محمد قاسم ۱۴۴	کوراب — ۸۲, ۸۱, ۸۰, ۷۹, ۷۸, ۷۱
قرباغ ۱۵۶	۱۳۷, ۸۳,
قربهادر قرمانلو ۳۸, ۴۷, ۴۸	فومنی ۶, ۱۴, ۸۹, ۹۶, ۱۱۰, ۱۱۷,
۶۱, ۶۰, ۵۹, ۵۳, ۵۲, ۵۱, ۵۰, ۴۹,	۱۷۹, ۱۷۵, ۱۷۳, ۱۶۱, ۱۳۷, ۱۳۵,
۱۰۶, ۱۰۳, ۱۰۱, ۱۰۰, ۹۸, ۹۶, ۹۳, ۹۲,	۱۸۱-۱۸۳, ۱۹۸ انظر بو سعيد مير
قرمانلو ۹۸, ۱۰۶, ۱۰۷, ۱۱۲, ۱۱۳, ۱۱۴,	ورستم وسعيد بيك وخليفه سعيد على
۱۱۴, ۱۱۳, ۱۱۲, ۱۰۷, ۱۰۶, ۹۸	وشاهملك سلطان وعبد الفتاح وقاضي
انظر ۱۳۳, ۱۲۲, ۱۲۰, ۱۱۶, ۱۱۵,	عبد الكريم وعلى بيك سلطان وعلى
جهانگير بيك وفرهاد خان وقربهادر	خان وخواجه محمد
وكلبعلی بيك	فيالم (م) ۷۶
قرا محمد چيك ۴۱	فيكو (م) ۲۰۷, ۸۱, ۷۵, ۶۲ انظر خواجه
قزل آغاج ۲۸, ۱۰۵, ۱۰۹, ۱۹۰, ۱۹۷,	
۲۰۳, ۲۰۲,	

میر فرخ شکوری ۱۳۰، ۲۰۹، ۲۱۰،

۲۲۰، ۲۲۱،

فردوسی ۱۲۴

نجار فرنگ ۲۳۱

فرهاد خان قرامولو ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۱۰،

۱۱۲، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۱۸،

۱۱۹، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۳، ۱۳۳، ۱۷۸،

۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۴، ۱۸۵، ۱۹۰، ۱۹۲، ۱۹۳،

۱۹۴، ۱۹۸، ۱۹۹، ۲۰۰، ۲۰۸،

کیا فریدون سپه سالار لاهجان ۷۸

۸۰، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۵، ۱۱۵-۱۲۵، ۱۲۹،

باغ — ۱۲۵، ۱۲۷،

کیا فریدون چپک ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۵،

خواجه فصیح لاهجانی ۱۱۵-۱۴۵، ۱۵۴،

۱۵۸، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۴، ۱۶۶-۱۹۸،

خواجه فضل الدین ۱۱۵

(سنگ) فوزیه ۱۳ انظر سنگ

فومن ۷، ۸، ۱۰، ۱۲، ۱۴، ۲۱، ۲۸، ۲۹،

۳۰، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۵۴، ۶۳،

غزان (م) ۲۲۲

غزنی ۲۱۹ انظر رفیعه

غیاث الدین منصور شیرازی ۲۴

میر غیاث الدین محمد ۲۴

—

ف

فارس ۵، ۲۳، ۲۴، ۳۵، ۴۰، ۴۶،

۴۹، ۱۹۱، ۱۹۲،

ملا فاضل ۱۸۹، ۱۹۰، ۱۹۱،

خواجه فتام ۴۵

سلطان فتحی ۴۹

کارگیا فتحی ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۳۸،

میر فتحی ۱۲۵، ۱۲۹،

خواجه فتحی لاهجی ۱۷۲

خواجه فدوی ۱۷۱ انظر خواجه محمد رضا

فراهانی ۱۷۱ انظر محمد مؤمن

فرح آباد ۱۴۴، ۱۶۱، ۱۷۰، ۱۷۳، ۱۷۴،

۱۷۶، ۲۱۰،

فرخ ۴۸

علی بن موسی الرضا ۱۴۹	علیخان ۱۰۹، ۱۰۸، ۱۰۷، ۱۰۶، ۱۰۵
ملاً خواجه علی نظر ۱۴۷	۱۱۹، ۱۱۸، ۱۱۶، ۱۱۵، ۱۱۳، ۱۱۱، ۱۱۰،
علی آباد ۸۶، ۹۳، ۱۰۰، ۱۰۹، ۱۱۰،	۱۸۹، ۱۳۵، ۱۲۳، ۱۲۲، ۱۲۱، ۱۲۰،
۲۰۶، ۲۰۵، ۱۹۷، ۱۱۷، ۱۱۶، ۱۱۱،	۲۰۸-۲۰۷، ۲۰۳، ۲۰۲، ۲۰۰، ۱۹۹، ۱۹۷،
میر عمر ۱۳، ۱۵،	دختر علیخان ۱۰۷
ملک عنایت ماسوله ۴۷، ۸۴، ۸۵،	والده علیخان ۱۰۷
۹۶، ۹۰، ۸۸، ۸۶،	علیخان تولی ۱۱۰، ۱۳۷،
-- پهلوان ۸۸	علیخان بیک ۲۱۲
خواجه عنایت الله ۱۹۹	علیخان سلطان قاجار ۲۳
عنایت بیک لشته نشایی ۲۲۷، ۲۲۵،	کارگیا علی حمزه ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۵۳،
۲۳۰، ۲۲۹، ۲۲۸،	ملاً خواجه علی رشتی ۱۶۱
عنایت خان لشته نشایی ۲۱۱، ۲۱۵،	علیقلی بیک ایشک اغاسی ۱۱۴
۲۲۴، ۲۲۳، ۲۱۸،	۱۹۹، ۱۸۱، ۱۲۱، ۱۱۵،
عوض بیک شفتی ۲۰۷	علیقلی خان دیوان بیگی ۱۷۰
--	-- سلیمانخان ۱۷۱، ۱۷۲،
غ	ملاً علی کامی ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۱، ۲۳۳،
غریب شاه ۲۱۰، ۲۱۴، ۲۲۵، ۲۲۶،	خلیفه خواجه علی کلاشمی ۳۸، ۴۲، ۸۹،
۲۳۰، ۲۲۸، ۲۲۷،	قورچی علی کمایی مردخی ۲۰۵
	۲۰۶، ۲۰۷، ۲۰۹، ۲۳۲،

عربستان ۱۹۲، ۲۱۱،	ملا عبد الفتاح فومنی ۴، ۱۵۲، ۱۹۱،
عزیز آغا ۱۹۱ انظر آغا	۲۱۵، انظر مؤلف
علی ابن ابی طالب ۲، ۵۰،	ملا عبد القادر ۸۸
رکابزن علی ۲۰۴ انظر رکابزن	قاضی عبد الکریم فومنی ۳۸، ۸۷،
کرگیا علی ۲۰۲	۸۹،
علی اللمی ۱۹۸	ملا عبد الله ۲۱۵
خواجه شیخ علی پسر خلیل ۵۹	مولانا عبد الله تولى ۶
ملک علی سلطان جارچی باشی ۱۹۳	میر عبد الله خان ۴۵
علی بیگ ۷۱، ۷۲، ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۷۶،	میرزا عبد الله قزوینی ۲۱۰، ۲۱۹،
۸۰، ۸۱، ۸۲، ۸۳، ۸۴، ۸۵،	۲۲۲، ۲۳۳،
خواجه علی بیگ ۵۱	قاضی عبد الواسع ۱۵۳، ۲۱۹، ۲۲۱،
علی بیگ پسر احمد سلطان ۴۳	۲۳۳، ۲۳۴،
علی بیگ سلطان ۴۹، ۷۰، ۹۰، ۹۲،	پسر — منشی ۲۱۹
۹۵، ۹۶، ۹۷، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۹۱،	خواجه عبد الوهاب ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۳،
— فومنی ۱۹۶	۱۴۴، ۱۴۷،
علی سلطان چیلو ۱۳۲	عراق ۵، ۲۷، ۲۸، ۴۴، ۴۵، ۱۴۵،
حاجی علیخان ۱۲۲، ۱۳۶، ۱۴۶، ۱۷۴،	۱۴۹، ۱۸۹، ۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۹، ۲۱۱، ۲۱۳،
— کوچسهنائی ۱۷۸ - ۱۸۰ - ۱۸۳ - ۲۰۱،	عراقیان ۱۲۷، ۲۱۰،
۲۰۴، ۲۰۵،	عرب انظر ملا مبارک

۲۲۲، ۲۲۳، ۲۲۴، آنظر غریب شاه

خان عالم ۱۷۱ آنظر خان

شاه عباس ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۳۳-

۱۳۴، ۱۳۸، ۱۴۱-۱۴۸، ۱۴۸، ۱۴۹، ۱۵۰-

۱۶۴، ۱۶۵-۱۶۸، ۱۷۰، ۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۳،

۱۷۶، ۱۷۸-۱۸۳، ۱۸۴، ۱۸۵، ۱۸۶،

۱۸۷، ۱۸۸، ۱۸۹، ۱۹۰، ۱۹۱-۱۹۷، ۱۹۸،

۱۹۹، ۲۰۰، ۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۸-۲۰۹،

۲۱۱، ۲۱۲، ۲۱۳، ۲۱۴

میر عباس سلطان چیک ۳۴، ۵۷،

۶۴، ۷۸، ۷۹، ۸۰، ۷۲، ۸۴، ۸۵،

۸۷، ۸۸، ۸۹، ۱۰۱، ۱۰۰، ۱۰۸، ۱۰۹،

۱۱۲، ۱۱۵، ۱۲۳، ۱۲۵، ۱۲۷، ۱۲۹،

۱۳۰، ۱۸۰، ۱۸۲، ۱۹۳، ۲۱۲

عباس میرزا ۹۷، ۹۸، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۲،

۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۵، آنظر شاه عباس

عبد الرحمن ۹۲

مولانا عبد الرزاق ۳۳، ۳۴

عبد الغفور بیک ۱۸۲

ملکان طالش ۲۰۷

میرزای طالش ۱۲۰

طالشستان لاهجان ۲۲۰

طالشستان بیه پس ۱۲۸

طالش کولی ۱۰۱، ۱۱۳، ۱۲۵، ۱۲۸،

۱۲۹، ۱۳۰

شاه طهماسب ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۴، ۱۶،

۱۸، ۱۹، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۷،

۲۸، ۲۹، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۴۱، ۴۲،

۴۳، ۴۴، ۴۵، ۴۶

ظهورت خان ۱۷۰

طوالش گسکر ۱۲۰

طوسی ۱۴۳ آنظر خواجه نظام الدین

—

ع

عادلشاه (غریب شاه) ۳، ۱۷۶، ۱۷۷،

۱۷۸، ۱۹۲، ۲۱۲، ۲۱۳، ۲۲۰، ۲۱۴،

۲۱۵، ۲۱۶، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۱،

شاه صفی ۲۱۱، ۲۲۲، ۲۲۳	شیرزاد ماکلوانی ۴۹، ۴۱، ۵۹، ۵۸، ۴۷
صفی میرزا ۹۹	شیرعلی میر آقا ۱۹۹
قاضی صفی رشتی ۱۵۱	شیروان ۵۹، ۵۵، ۱۹، ۱۵، ۱۴، ۵
صوفی ۱۳۳، ۲۱۴، ۲۲۲، ۲۲۳، ۲۳۱	۱۰۸، ۱۰۳، ۱۰۲، ۱۰۰، ۷۷، ۶۲، ۶۰،
۲۳۲،	۱۷۹، ۱۵۹، ۱۲۵، ۱۲۴، ۱۱۳، ۱۰۹،
عساکر — ۱۹۴	۲۱۱، ۱۹۱، ۱۸۹،
سلطنت صوفیان ۲۳۲، ۲۳۳	امرای — ۵۵
—	شیروانات ۱۹۹، ۱۸۹، ۱۲۵، ۹۸، ۱۵
ط	شیروانیان ۶۲
طارم (م) ۸۸، ۶۹، ۶۰	شیرود ۲۲۲
طارمین (م) ۲۸	قلعه شیندان ۱۸۹، ۱۰۹، ۱۰۸
طالبخان اعتماد الدوله ۱۹۷	—
طالش ۷۳، ۶۹، ۶۱، ۵۸، ۳۱، ۲۸، ۵	ص
۱۲۰، ۱۱۷، ۱۱۶، ۱۱۳، ۱۰۹، ۱۰۸، ۸۹،	صابونی انظر میرزا محمد حسن
۲۳۲، ۲۳۱، ۲۱۴، ۲۰۷، ۱۸۹، ۱۹۹،	صرانی ۱۹۹ انظر میر معز الدین
۲۳۳، انظر تالش وپایندر خان	سلاطین صفوی ۲۱۱ انظر داشدار
وامیرخواند وهرزه خان	بیک و معصوم بیک
پیاده — ۲۳۰	مقبره صفوی ۱۰
	سلسله صفویه ۴، ۵،

شہسوار بیک چیک ۴۸	۲۰۲, ۱۹۸, ۱۷۳, ۱۴۱, ۱۳۹, ۱۳۷,
امیرہ شہنشاہ ۱۸, ۱۹,	۲۱۰, ۲۰۹-۲۰۷, ۲۰۶-
قریہ شیجان ۱۱۰	کوراب شفت ۷۴
شیخ الاسلام لہجان ۲۳۲	شفتی ۳۸, ۲۰۷, ۲۰۸, انظر میر
داشدار بیک شیخاوند ۲۲	شمس الدین و عوض بیک
خواجہ شیخ کوچسفہانی ۵۱	شکال (م) ۸۳
شیخ زمان لشته نشایی ۲۱۲	کوراب — ۷۸
پیر شیخعلی پاشجایی ۱۳۲	ملا شکر شربتدار ۲۴, ۳۳, ۳۴,
شیخمیر قلعه کولی ۷۴	شکوری ۱۳۰ انظر میر فرخ
خواجہ شبخی خان ۱۵۰	شماخی (م) ۱۵, ۱۸۹,
شیراز ۲۳, ۲۴, ۲۶, ۴۶,	شمخال خان چرکس ۲۲
شیرازی انظر غیات الدین منصور	شمس ۲۱۰
۲۴	میرشمس الدین شفتی ۳۸
شیرزاد بیک ۴۸, ۷۰,	پیرشمس کل ۲۲۷ انظر پیر
شیرزاد بیک کیسی ۲۱۲, ۲۱۸, ۲۲۵, ۲۳۰,	شنبه بازار (م) ۸, ۳۹, ۴۰, ۴۹, ۷۴,
شیرزاد سلطان ۵۷, ۴۵, ۹۷, ۶۸, ۷۱,	۲۰۲, ۱۳۷, ۱۱۷, ۱۰۷, ۷۹,
۷۲, ۷۳, ۷۴, ۷۵, ۷۶, ۷۷, ۷۸, ۷۹,	امیرہ شہرخ ۲۰, ۲۱, انظر شہرخ
۸۰, ۸۱, ۸۲, ۸۳, ۸۷, ۸۸, ۷۹, ۹۰,	امیرہ شہرضا ۱۰۷ انظر رضا
۹۱, ۹۲, ۹۳, ۹۴, ۹۵, ۹۶, ۱۹۱,	شہریار (م) ۱۹۳

شاهمراد كيلوانى ۲۳۰، ۲۲۲

شاهملك سلطان ۹۳، ۹۷، ۹۵، ۹۴

۱۱۹، ۱۰۹، ۱۰۸، ۱۰۷، ۱۰۶، ۱۰۵، ۹۹،

۲۰۲، ۲۰۰، ۱۹۹، ۱۹۸، ۱۹۷، ۱۹۶، ۱۹۳،

شاهملك سلطان ابن عم عليخان

فومنى ۷۰

— كوچسفيهان ۱۷۵-۱۷۴

شاهبير بيك ۸۵

شاهوردى بيك بابرلو ۱۹۱، ۱۹۰، ۱۰۰

۱۹۸، ۱۹۵-۱۹۳،

— يساول ۱۲۰

شاهى بيك شاملو ۱۷۳

شرف الدين بيك ۱۵۵

شرفخان حاكم تنكابن ۱۲۸ ۳۲

شرفشاه گسگر ۱۹۸

طائفه شريح ۲۲۱

خواجه مير شريف كيلوانى ۱۷۴

شفت ۷۵، ۷۴، ۷۳، ۷۱، ۲۹، ۱۲، ۷

۱۳۴، ۱۲۲، ۱۱۷، ۹۲، ۹۰، ۸۹، ۸۶،

اميره سياوش ۹۱، ۷۵، ۷۴، ۷۳، ۷۰

۱۹۷، ۱۲۰، ۱۰۵، ۱۰۱، ۱۰۰، ۹۳،

سيل آخور (م) ۱۵۹، ۱۵۵

—

ش

شابقال (م) ۲۰۴، ۱۱۷، ۱۱۹، ۸۳

شاپور ملازم جمشيد خان ۸۵

قريبه شاجيك ۹۹

شام ۴

شاملو ۱۱۳، ۱۱۰، ۱۰۷، ۹۹، ۳۵، ۱۶

۲۰۳، ۱۹۸، ۱۹۲، ۱۸۹، ۱۸۳، ۱۷۳، ۱۲۳،

انظر بايزيد سلطان وحسين بيك

وحسين خان وخنجر بيك وشاهى بيك

وميكانل بيك وولى بيك

شاه بيكم ۲۰۰

اميره شاهرخ ۱۸۳ انظر شهرخ

شاهكرم بيك ۱۷۳

شاه مراد ۲۱۲ انظر مراد

سماذ کوه (م) ۱۸۲	سعید بیک قلیچی ۱۳۹، ۱۴۷،
سام (م) ۱۲۸، ۱۳۱، ۱۳۲، ۲۳۳	خلیفه سعید علی فومنی ۶
سام بچار ۱۹	سفید رود ۱۲، ۴۲، ۴۷، ۵۶، ۶۵، ۷۸،
سنگبچار (م) ۷۱	۸۰، ۸۶، ۱۱۳، ۱۱۵،
صحرای سنگ فوزیه (م) ۱۴	سقاسرای کول (م) ۲۱۷
سهراب ۱۲۷	سقال کول ۲۱۴
سهراب بیک ۱۲۸	سکن (م) ۷۳
قریه سیاه اسطل رشت ۲۱۷	ملک سکندر ۲۷
سیاه چاه الموت ۲۰۰	سکندر بیک ۲۳۰
سیاه رودبار ۱۹، ۲۹، ۴۱، ۴۷،	ساجوقی انظر ملک شاه
۴۸، ۵۲، ۵۷، ۸۷، ۹۱، ۱۱۳، ۲۱۳،	سلطانیّه ۸، ۱۰، ۱۰۱، ۱۵۲،
۲۱۴، ۱۷۵، ۲۱۳، ۲۱۸، ۲۲۳، ۲۲۴،	چن — ۱۰، ۱۵۲،
۲۳۰،	سلیاس (م) ۱۰
سیاه رودک ۱۱۳	شاه سلیم هندوستانی ۱۷۱
سیاه رودکن پیر بازار ۷۶ انظر پیر	سلطان سلیمان ۱۰
بازار	میرزا سلیمان ۵۳، ۶۹،
سیاه رودگان ۱۳	سلیمان خان ۵۹، ۶۰، ۶۱، ۶۲، ۶۴،
سیاه کله رود ۳۴	۷۷، ۶۷،
امیره سیاوش خان ۵	سلیمانختی ۱۷۱ انظر علیقلی بیک

س

ساروقان حاکم طالش یا تالش
 آستارا ۱۹۲، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۱۷، ۲۲۴، ۲۲۲-۲۲۴، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۲۷

امیره ساسان ۲۸، ۲۹، ۳۲، ۴۱، ۴۲

ساقی مزار لشته نشا (م) ۱۰۰

صحرائی ساقی مزار ۲۲۹

امیره سالار ۱۸۳

قریه سالوسیان ۹۷

امیره سالوک ۱۲۰

سالیان (م) ۱۹۰

سبزه میدان (م) ۸۲، ۱۰۲

سرافراز سلطان چیک ۱۹

سراوان (م) ۲۰۸

سراوانی ۹۹ انظر ملك احمد

سعدی ۹۴، ۱۲۴، ۱۹۳ انظر دگان

سعيد بيك فومنى ۱۱۰، ۱۱۷، ۱۳۷

۱۴۱، ۲۰۳

رود خشک ۱۰۷

رود سر ۱۹۲، ۱۹۳

فرصه رود سر ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۹۱، ۱۹۲

روضه الصفا ۶

روم ۱۵۹-۱۵۸، ۱۸۸

خواندگار ۱۲۴

قیصر ۱۲۴ انظر قیصر

عساکر با لشکر رومیه ۱۰، ۱۴

روی کوره (م) ۸۳

ری ۱۹۳

—

ز

زرع آباد ۳۷

زرمخ ۴۳، ۸۲، ۱۱۹، ۱۳۵، ۱۳۸

۱۷۹، ۱۹۸

زرمخی ۱۲۰، ۱۷۹، ۱۹۸ انظر مستک

زینب بیکم ۱۵۸، ۱۹۱

زینل بیك ۲۱۷

—

۱۳۲, ۱۳۰, ۱۲۲, ۱۱۵-۱۱۴, ۱۱۳, ۱۱۰,	رانکوی ۱۲۵ انظر سلطان ابو سعید
۱۵۲, ۱۴۱, ۱۳۹, ۱۳۸, ۱۳۹, ۱۳۴,	رحمت آباد ۲۰۸
۱۸۱, ۱۷۳, ۱۷۲, ۱۷۱, ۱۷۰, ۱۶۷, ۱۶۱,	آقا رستم ۲۳۱, ۲۳۰, ۲۱۷, ۲۱۳
۲۱۳, ۲۰۳, ۱۹۸, ۱۹۰, ۱۸۸, ۱۸۳,	سالار رستم ۷۲, ۷۱
۲۳۳-۲۳۰, ۲۱۸, ۲۱۷, ۲۱۶, ۲۱۵,	کیا رستم ۱۲۵, ۳۴, ۳۱, ۳۰
انظر محله پاسگیای رشت ۲۱۷	رستم غازی رستمداری ۱۸۲
رشتی ۳۸, ۸۹, ۱۱۰, ۱۴۰, ۱۴۴, ۱۷۰,	رستم فومنی ۱۵, ۱۳
۲۱۸, ۲۱۴, انظر ملا حسن و قاضی	رستم آباد ۲۰۸
صفي وخواجه علی ومیر نظام	رستمدار ۱۳۰, ۱۹۳, ۱۹۴, ۱۹۵,
رضا قلی بیك ۷۸	ملك رستمدار ۴۹, ۱۱۸, ۱۲۷,
رضای لانی ۲۲۹, ۲۳۰,	رستمداری ۱۱۸, ۱۲۷, ۱۲۹, ۱۳۰,
رضوان بیك قورچی قاجار ۱۹۵	۱۸۲, ۱۹۲ انظر رستم غازی وملك
رفیعه غزنوی (م) ۲۱۹	سلطان محمد
رکابزن علی ۲۰۴	رسچین (م) ۱۵۹
رودبار (م) ۲۰۸	رشت ۷, ۸, ۱۱, ۱۲, ۱۳, ۱۶, ۱۹, ۲۲,
قریه رودبار سرا ۲۰۴	۲۹, ۳۰, ۳۷, ۴۰, ۴۲, ۴۸, ۵۲, ۵۹,
رودبارگی (م) ۴۷	۴۱, ۴۳, ۴۴, ۴۶, ۴۸, ۷۰, ۷۱, ۷۲,
رودخان ۷۹, ۸۵, ۱۹۸, ۲۱۶,	۷۳, ۷۵, ۷۸, ۷۹, ۸۰, ۸۱, ۸۲, ۷۳,
قلعه — ۱۱۷, ۱۸۳,	۸۴, ۸۷-۸۵, ۸۹, ۹۰, ۹۲, ۹۳, ۱۰۷,

قريه دوگاهه (م) ۲۰۷	داود شهریار بن داود جمال الدین
ديار بکر ۱۲۵	۱۵۲
ديلمان ۸۸، ۸۶، ۸۵، ۸۴، ۸۰، ۴۶	دربند (م) ۱۷، ۱۶، ۱۵
۱۲۸، ۱۲۶، ۱۰۲، ۱۰۱، ۱۰۰، ۹۹، ۹۸، ۹۰،	در ذل یا درزل (م) ۸۹، ۶۲
۲۲۳، ۱۹۸، ۱۸۳، ۱۶۲، ۱۳۲، ۱۳۰،	درويش محمد خان ۱۳۳، ۱۳۲، ۱۳۰
۲۳۳، ۲۳۲،	دگان سعدی جلادی (چلاوی) (م)
ديورود ۷۳	۱۹۳، ۱۲۹، ۱۲۷
ميرديوان ۱۱۷ انظر سلطان محمد	دگان چرخگر ۲۲۵ انظر چرخگر
—	رودخان دهنده ۴۰، ۷۴ انظر خشکه
ذ	دوباج کش ۴۲
ذو الفقار خان ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۹، ۱۲۰،	اميره دوباج ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱،
۲۰۰، ۱۹۹، ۱۸۹، ۱۸۱، ۱۷۸، ۱۴۱،	۲۰، ۱۹، ۱۸، ۱۷، ۱۶، ۱۴، ۱۳، ۱۲،
ذو القدر انظر حسن بيك لله ۱۴	۷۷، ۴۷، ۴۳، ۴۲، ۴۱، ۴۰، ۲۲، ۲۱،
—	انظر مظفر سلطان
ر	دوراق بيك ۱۶۹
راميدان تلاش (م) ۱۳۲	دوران شفت (م) انظر شفت
رانكوه ۹۴، ۸۴، ۹۶، ۱۲۵، ۱۷۲، ۱۹۶،	دوران بره (م) ۹۶
۲۳۳، ۲۳۲،	رودخانه دوران ۲۰۷
	قريه دوشل (م) ۱۰۲

خام (م) ۱۱۰	خراسانی ۱۴۱ انظر خواجه ابن علی
خجریبیک بیکدلی شاملو ۱۷۳	۱۴۵ ومیر ابو القاسم
فرضه خنکباده ۴۲	خرجگیران ۸۵، ۹۵
خواجه فیکو ۷۵، ۸۱ انظر فیکو	خزرویل (م) ۱۱، ۱۲، ۲۸، ۴۲، ۱۱۲، ۲۰۷
امیر خواند طالش ۷۱، ۷۳، ۷۴، ۱۱۳	خرکام (م) ۱۲۸، ۱۳۰
۱۱۷، ۱۲۲، ۱۳۹، ۲۰۹	امیره خسرو ۴۷
خواندگار انظر روم	خسرو آباد (م) ۱۸۳، ۱۹۸
خوزستان ۱۹۲، ۲۱۱	خسرو چهار یاری ۱۳۲، ۱۸۲
خوناچایی ۵۸ انظر پیر حسن	خشکبجار (م) ۹۶، ۹۷، ۱۷۵، ۲۱۳
خوی (م)	خشک بجاری ۱۷۱، ۱۷۴-۱۷۸، ۲۱۲
خوی کوره سر (م) ۲۲۵	۲۲۹، انظر آتش باز و خواجه ملا محمد
—	خشکروند (م) ۱۰۶، ۱۰۷
د	فرضه خشکه دهنده ۱۰۹
دار المرز ۲، ۹۸، ۱۴۲، ۱۵۸، ۱۹۸	خاخال ۲۰، ۲۲، ۲۷، ۲۸، ۳۷، ۱۳۸، ۱۸۹
۱۷۱، ۲۰۹	خلیفه نوکر علی بیک سلطان ۸۳
دار المرزی ۱۹۴	خلیل ۵۹
داشدار بیک صفوی ۲۲، ۲۷، ۳۷	ملا خلیل ۸۵
دانشمند ۳۳، ۳۴ انظر عبد الرزاق	خلیلای زرگر رشتی ۱۱۱، ۱۹۹
	مولانا خلیلای قاری ۱۵۱

سلطان حزه بن سلطان هاشم ۴۴	میر حسین بیگ لاهیجی ۴۴، ۵۱، ۵۳
حسره (م) ۱۶۲	حسین بیگ شاملو قورچی ۱۲۳
میر حیدر ۹	حسینخان شاملو ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۰
حیدر بیگ یساول ۱۲۰، ۱۷۹، ۱۸۰	۱۱۳، ۱۸۹، ۱۹۲، ۱۹۸
۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۵، ۲۰۶	— حاکم هرات ۲۰۳، ۲۰۷، ۲۰۸
کله حیدر ماسوله ۱۹۹	حسین خان کهدمی ۱۲۱، ۲۲۷، ۲۲۸
حیدر سلطان قوین حصارلو ۱۳۰	۱۳۰، ۱۴۲، ۱۸۰، ۱۸۳
حیدر سلطان حاکم تنکابن ۲۲۱، ۲۲۲	آقا حسین رستمداری ۱۱۸، ۱۳۰
—	۱۳۱،
—	خواجه حسین کلانتر رشت ۱۹۱، ۱۹۷
خ	۱۷۰، ۱۷۱
آقا خانک ۱۷۴ <u>انظر آقا</u>	میر حسین کلانتر لشته نشا ۱۰۳، ۱۰۴
خان احمد خان <u>انظر احمد خان</u>	سید حسین ناصر ۳۴
خان خانان ۱۷۱	حشم ۴۴ <u>انظر هاشم</u>
خان عالم ۱۷۱، ۱۷۲	حصارلو ۱۳۰، ۲۲۲ <u>انظر حیدر سلطان</u>
خدابنده <u>انظر محمد</u>	حزه بیگ پسر قرا بهادر ۵۲، ۵۸، ۵۹
خریجه بیگم ۴۳، ۷۹، ۸۴، ۱۰۲	حزه خان طالش ۵، ۱۸۹، ۱۹۰
خراسان ۲۷، ۴۵، ۴۰، ۱۴۱ - ۱۴۳	امیره حزه خان ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۹۲، ۹۳
۱۴۸، ۱۸۳، ۱۹۰، ۲۱۱	۹۴، ۹۶، ۹۸، ۹۹

حسن بيك ۹۰
 حسن بيك اخته عمر ۳۳
 حسن بيك ذو القدر ۱۴
 — قورچی ۹۰، ۱۰۹
 ملك حسن بيك ۴۷، ۹۶
 حسن بيك لشته نشایى ۲۲۵
 سلطان حسن بن احمد ۳۰
 حسن پاشای بيگلريگى شيروان
 ۱۲۴، ۱۲۵، ۱۲۹
 مير حسن كيجايى ۹۳
 ملا حسن خطيب رشتى ۲۱۴، ۲۱۵
 ۲۱۸،
 پير حسن خوناچايى ۳۸
 سلطان حسن (ملك لواسانى) ۱۷۵
 ملك حسن ماسوله ۹۷، ۸۵
 مير حسن چاچايى ۸۹
 خواجه حسن رشتى ۱۷۰
 ملا حسين بيك ۷۴
 حسين بيك لله ذو القدر ۶

سلطان ومراد خان

عساكر چينى ۱۹۴

—

ع

حاتم بيك اعتماد الدوله ۱۴۳، ۱۴۵
 شاه حاتم كهدم ۱۴، ۱۶، ۱۷، ۱۱۸
 مير حاتم چيك ۱۲، ۱۳، ۳۴، ۱۱۲
 ۱۱۷، ۱۲۲، ۱۳۷، ۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۴
 ۲۰۹، ۲۰۸، ۲۰۷، ۲۰۹، ۲۰۰
 خواجه حافظ ۲۰۱
 ملا حامد شيع الاسلام ۲۱۵
 حجاز ۱۸۹، ۱۹۹
 حرزه و بسار طارم (م) ۴۰
 اميره حسام الدين ۲۰
 باغ -- ۷
 خواجه حسام الدين لنگرودى ۹۸
 ۱۲۴، ۱۲۷، ۱۹۳
 حسن آرا زن مظفر سلطان ۱۳

چیکه ۱۲۵، ۱۳۱،
 جمال اغلی ۱۸۸
 چراغ سلطان ۱۰
 دگان چرخگر ۲۲۵، ۲۲۶
 چرکس ۲۲، ۴۱، ۴۲، ۴۷، انظر شخال
 خان
 چرنداب (م) ۱۹۵
 چلاوی ۱۹۳ انظر دگان سعدی
 چاچا (م) ۲۰۸
 چاچایی ۸۹، ۹۰، ۹۲ انظر میرحسی
 چن سلطانیه ۱۰، ۱۵۲ انظر سلطانیه
 امیر چوپان ۱۴۵
 چوبر رودخان ۷۳، ۷۴
 رودخانه چوبر ۷۴
 چومشغال (م) ۷۱
 چهاریاری ۱۳۲، ۱۸۲ انظر خسرو
 چیلو ۱۳۲ انظر علی سلطان
 چینی ۷۴، ۷۵، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۹۴
 انظر اغورلو ۲۲۵-۲۲۷، ۲۲۸

۲۲۸، ۲۳۰، انظر محمد بیک
 جوینی ۱۷۳ انظر محمد اسمعیل
 جهان آرا زن مظفر سلطان ۱۳
 جهانگیر ۴۸
 جهانگیر بیک قرمانلو ۱۲۲، ۱۲۷
 — ولد سلطان محمد ۱۲۹، ۱۹۲، ۱۹۳،
 ۱۹۵،
 جهود کلايه ۱۲۷ انظر يهود
 آب جیحون ۲۱۱

ع

چیک ۱۹، ۳۴، ۴۱، ۴۸، ۱۱۴، ۱۲۵، ۱۲۷،
 ۱۲۹، ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۵۳، ۱۵۵، ۱۸۰،
 ۱۸۲، ۲۱۶، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۲۴، ۲۲۵،
 انظر سلطان ابو سعید ومیر حاتم
 وسرافراز سلطان وشهسوار بیک
 ومیر عباس سلطان وقرا بهادر وکیا
 فریدون

۲۱۰، ۱۷۷،

تنکابن ۳۲، ۴۴، ۱۳۰، ۱۳۲، ۲۲۱، ۲۲۳،

تنکابنی ۱۲۸

تنبیان ۴۳، ۷۰، ۷۲، ۱۱۹، ۱۱۷، ۱۱۸،

۱۱۹، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۳۰، ۱۷۸، ۱۸۱، ۱۸۲،

۱۹۸، ۲۰۰،

کلرگیای — ۲۰۶

تنبیانی ۱۱۸ آنظر ملا سالار

عساکر توابعین حصارلو ۲۲۲

توت باغ (م) ۲۳۱

تود سر (م) ۲۳

تولم (م) ۷، ۱۲، ۱۳، ۲۹، ۷۱، ۸۱، ۹۳،

۱۲۲، ۱۳۴، ۱۳۹، ۱۴۱، ۱۷۳، ۱۷۹،

۱۸۴، ۱۸۵، ۲۰۶،

تولمی ۶، ۱۱۰، ۱۱۹، ۱۷۸، ۱۸۴، آنظر

کامران بیک و مولانا عبر الله و علیخان

توله سره (م) ۷

تی تی ۷۸

ع

جانباز سلطان بجار پس ۱۸۱، ۱۸۲،

جکنی ۱۲۸ آنظر اغورلو سلطانجلادی (چلاوی) آنظر دگان سعدی

کیا جلال الدوله ۸۰

جلال الدین استاجلو ۲۱ آنظر داود

کیا -- ۱۰۱، ۱۱۰، ۱۲۰،

جال الدین ۱۵۲ آنظر داود

جشید بیک امیره ۱۴۱

شاه جشید خان ۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۳۴،

۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۱، ۴۳، ۴۴،

۴۷، ۴۸، ۴۹، ۵۰، ۵۱، ۵۲، ۵۳، ۵۴،

۵۵، ۵۶، ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۶۰، ۶۲، ۶۳،

۶۵، ۶۶، ۷۷، ۸۵، ۸۶، ۸۸،

۸۹، ۹۲، ۹۵، ۹۶، ۱۰۳، ۱۰۰، ۱۰۴،

۱۰۶، ۱۱۳، ۱۲۴، ۲۱۲،

جشید نامه ۲۷

جوت شاهمراد کیلواپی ۲۱۱، ۲۱۸،

—

پیل فقیه مسجد ۴۷	رود خانهٔ پسیخان ۷۵، ۷۶، ۸۰، ۸۱.
پیلک رودبار ۲۰۸	پشت انظر یهود کلار
—	پشت کوه (م) ۷، ۳۹، ۷۰، ۱۳۴، ۱۴۶
—	پل بلسنبه (م) ۲۲۴، ۲۲۶
ت	پنجسال (م) ۱۴۷
تاجیک ۲۱، ۲۵	پهلوان ۸۷، ۹۰ انظر ملك عنایت
نالار لچکوراب ۲۲۴ انظر لچکوراب	پیر بازار (م) ۳۸، ۱۱۳
نالش (م) ۲۲ انظر طالش وسارو	پیر بازاری ۲۰۳ انظر پیر محمود
خان انظر	پیره بازار (م) ۱۳، ۷۶، ۲۱۴، ۲۱۵
تبریز ۴، ۱۹۱، ۱۷، ۱۸، ۲۱، ۵۳، ۱۸۸۵۵	۲۱۴، ۲۱۸
قلعه — ۱۳۶	پیر شمس گل کیلواپی ۲۱۲
تومان تبریزی ۱۸، ۴۶	پیر شیخعلی ۱۳۲ انظر شیخعلی
تتقود (م) ۹۹، ۱۱۹، ۱۳۶	پیر محمود پیر بازاری ۲۰۳، ۲۱۴
ترک ۲۱، ۲۴، ۴۸	۲۱۵، ۲۱۷، ۲۱۸
ترکان ۴۸	قریهٔ پیر موسی سرا ۲۰۵
ترکمان ۳۱	مزار پیر مومن ۲۲۵
ترکمان کارگیای یجارهاپسی ۲۳۰، ۲۳۰	پیر مومن سرا ۲۰۳
تسیبه (م) ۲۱۳	ودخانهٔ پیش رودبار ۷۹
میرزا تقی ۱۳۴، ۱۵۳، ۱۴۵، ۱۷۰	-- کلاشم ۸۰، ۹۱

بیه پیش ۵ ۱۲، ۱۹، ۲۰، ۲۶، ۲۷،
 ۲۸، ۲۹، ۳۰-۳۲، ۴۲، ۴۳، ۴۵، ۴۶،
 ۴۷، ۵۷، ۶۴، ۷۰، ۷۷، ۷۸،
 ۷۹، ۸۰، ۸۵، ۹۸، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۲۷،
 ۱۲۸، ۱۳۰، ۱۳۲، ۱۴۰، ۱۴۴، ۱۴۶، ۱۵۰،
 ۱۹۰، ۱۹۱-۱۹۴، ۱۷۰، ۱۷۱، ۱۷۲، ۱۸۰

۲۲۰، ۲۳۳

پ

محلّه پاسگیای رشت ۲۱۷

پاشیجا (م) ۸۴، ۲۲۳، ۲۲۵

پاشجایی ۱۳۲ انظر پیر شیخعلی

میدان پای چنار (چناله) رشت ۳۴

۲۳۰،

پایندر خان طالش ۲۴، ۲۸، ۳۲، ۱۹۱،

۱۹۲،

پسیخان (م) ۵۹، ۶۲، ۷۳، ۷۵، ۷۶،

۸۲، ۸۹، ۹۱، ۹۷، ۲۱۶، ۲۱۷،

صحرای — ۷۵، ۸۱،

۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۵، ۱۰۶، ۱۰۷-۱۰۹، ۱۹۰،

۱۹۱-۱۹۴-۱۹۹، ۱۷۰، ۲۰۱، ۲۰۹، ۲۱۹،

قوم -- ۱۳۷، ۱۴۳ انظر سلطان محمد

بیک

بیدخشه (م) ۷۴، ۹۷

بیکدلی ۱۷۳ انظر خنجر بیک

بیه پس ۵ ۶، ۷، ۸، ۱۰، ۱۲، ۱۳،

۱۵، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۲، ۲۳، ۲۴،

۲۷، ۲۹، ۳۶، ۴۰، ۴۲، ۴۴، ۴۶، ۵۱،

۵۲، ۵۳، ۵۴، ۵۷، ۶۰، ۶۱، ۸۶، ۹۹،

۷۰، ۷۶، ۷۷، ۷۸، ۸۰، ۸۲، ۸۵، ۸۷، ۹۰،

۹۷، ۹۹، ۱۰۱، ۱۰۵، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۰۹، ۱۱۲،

۱۱۴، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۲۲، ۱۲۸، ۱۳۲-۱۳۴،

۱۳۶، ۱۳۸، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۷، ۱۵۰،

۱۵۰، ۱۹۰، ۱۹۱، ۱۹۵، ۱۹۹، ۱۷۰،

۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۷۶، ۱۷۷،

۱۸۱، ۱۸۳، ۱۸۵، ۱۰۹، ۱۹۷، ۱۹۹، ۲۰۰،

۲۰۸، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۳، ۲۱۹، ۲۲۰،

۲۳۱، ۲۳۳، ۲۳۵،

بستدیم ۲۱۳

بستدیمی ۸۸ انظر مراد ۷۲

بطاحان (م) ۱۴۴

پل بلسنبه ۲۲۴, ۲۲۴ انظر پل

بو سعید میر ۹۷, ۷۰, ۷۲, ۷۳, ۷۴

۷۵, ۱۱۹, ۱۲۲, ۱۲۷, ۱۳۴, ۱۳۷, ۱۳۹

۱۴۱, ۱۴۶, ۱۹۵-۱۹۹, ۲۰۰-۲۰۲, ۲۱۳

۲۳۰, ۲۳۱

سپهسالار بهادر ۲۰۳, ۲۰۶

قرا بهادر ۹۰ انظر قرا

میر بهادر ۱۰۲

بهرام بیك ولد کیا رستم ۱۲۵

بهرام قلی سلطان صوفی ۲۱۶, ۲۲۲

۲۲۳, ۲۳۱, ۲۳۲

بهرام کوچسغهان ۲۳۰

بهرام گور ۱۸۹

بهرام میرزا ۱۷۱, ۱۷۲, ۱۷۳

بهبزاد بیك ۱۳۴, ۱۳۵, ۱۳۹, ۱۴۰

۱۴۱, ۱۴۳, ۱۴۴, ۱۴۶-۱۴۹, ۱۵۰

ب

بابرلو ۱۰۵, ۱۶۰ انظر شاهوردی بیك

بادکویه (م) ۲۱۱

بازبگیا ۴۶, ۴۹

باغ امیره حسام الدین ۷

باغ شمس (م) ۱۱

کیا باغ ۱۰۱ انظر کیا

بایزید سلطان شاملو ۱۶, ۱۷

بلوک بتسه (م) ۲۳۰

بجار ۱۹ انظر سمم

بجار پس ۶۲, ۶۳-۱۳۲, ۱۸۱, ۱۸۲

انظر جانباز سلطان

بجارها پسی ۲۳۰ انظر ترکمان کارگیا

رود خانه بداد ۲۰۵

ملّا برار ۱۸۰

بز خوردار بیك ۱۳۱

کوها برلور ۱۹۵

بسظام آقا ۱۸۳

الخاص بيك ۱۲۳	اصطخر ۳۵، ۳۶، ۴۹، ۷۵، ۷۶
اللهم ۱۹۸ انظر علي	اصفهان ۳۶، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۳۶، ۱۶۴-۱۶۶
الموت ۳۳، ۳۴، ۱۲۳	۱۶۹، ۱۷۰، ۱۷۴، ۱۸۵، ۲۲۸-۲۲۹
سياه چاه الموت ۲۰۰	اصفهانى ۱۶۰، ۱۶۴، ۱۶۵، ۲۱۰ انظر
الوند انظر آقا الوند	آقا عزيز
اليان بيك ۱۱۸	اصلان ۱۱۸
امار كام (م) ۴۸	اصلان بيك ۴۹، ۱۳۴، ۱۴۱-۱۳۹
آمل ۱۴۶، ۱۸۸، ۲۰۱	۱۶۵، ۱۶۶، ۱۶۷، ۱۶۹، ۱۷۰، ۱۷۱، ۱۷۲
قلعه آمل ۱۸۸	۱۷۳، ۱۷۴، ۱۷۵، ۱۷۶، ۲۰۹، ۲۱۰
امير خواند ۱۳۶، ۲۰۹ انظر خواند	اغورلو سلطان جكنى ۱۲۸
فرضه انزلى ۴۲، ۹۹	-- چينى ۱۳۲، ۱۳۳
آهار ومشكين (م) ۹	مير افلاطون ۴۸
اوليا بيك كرد ۱۷۰	آقا الوند ۱۵۶، ۱۵۷
ملك اويس ۴۸	آقا خانك ۱۷۴
ايران ۷، ۹، ۱۱، ۱۳، ۱۵، ۱۶، ۳۸	آقا مير سپه سالار كوچسفيهان ۲۹
۳۹، ۴۰، ۹۱، ۱۸۵، ۱۹۴، ۲۰۰، ۲۱۱	۴۲، ۴۳، ۴۴
ايرج خان ۹۱، ۱۹۱	آقا عزيز اصفهانى ۱۶۱، ۱۶۴ انظر
قلعه ابروان ۲۱۱	عزيز
اميره ابشك آغاسى ۹۰	اكبر اميره ۱۹۲

میدان کنار اسطل ۱۷۱ آنظر لاهجان

اسفندیار بیک ۱۵۵

میر اسکندر ۴۸

اسعیل ۱۵۴

محمد اسعیل جوینی ۱۷۳

اسعیل بیک وزیر ۱۳۴، ۲۱۰، ۲۱۳

۲۱۴،

میرزا اسعیل ولد اصلان بیک، ۱۷۶،

- ۱۹۸، ۲۳۵

شاه اسعیل ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۶،

-- ثانی ۴۵

اشپر (م) ۴۲

سید جلال الدین اشرف ۷۶، ۲۲۲،

میر اشرف ۱۲۹

-- ولد کیا فریدون ۲۱۹

شهر اشرف ۱۷۶

اشعری آنظر ابو موسی

اشکور (م) ۳۱، ۲۳۳،

اشکوری ۳۲، ۱۹۶ آنظر میر ملک

اروملو ۱۲۷، ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۳۳،

ازبر (م) ۷۴

از بر رودخان ۷۶

ازدر ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۵۳، ۱۵۵، ۲۱۹،

۲۲۵، ۲۱۸،

استاجلو ۲۱ آنظر جلال الدین

استاد زیتون آنظر زیتون ۲۷، ۳۴،

محلّه استاد سرای رشت (م) ۲۱۸

آستارا ۲، ۵، ۲۴، ۲۶، ۲۸، ۸۹، ۹۱،

۹۶، ۱۰۰، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۹، ۱۴۱، ۱۴۸،

۱۴۹، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۹، ۱۶۵، ۱۸۹، ۱۹۱،

۱۹۲، ۲۱۴، ۲۱۹، ۲۲۳، ۲۲۸، ۲۳۱،

۲۳۳،

استرآباد ۱۸۵

امیره اسحاق ۲۰

سلاطین اسحاقیه ۲، ۵، ۶، ۸، ۲۰،

۲۲، ۲۴، ۲۵، ۷۷، ۸۸،

ملک اسد ۸۵

اسطل لاهجان ۱۴۹، ۱۸۸،

احمد کوراب (م) ۳۰	احمد حسینی ۴۸
احمد سر کوراب (م) ۲۰۰	خان احمد خان ۱۰, ۹, ۸, ۷, ۶, ۵
حاجی میر احمد ۲۰۰, ۲۰۴	۲۵, ۲۴, ۲۲, ۲۱, ۲۰, ۱۸, ۱۷, ۱۶, ۱۱,
قلعهٔ اخسخته ۲۱۳	۳۳, ۳۲, ۳۱, ۳۰, ۲۹, ۲۸, ۲۷, ۲۶,
آخی آقای داروغه ۱۵۴, ۱۵۰	۴۵, ۴۱, ۴۰, ۳۷, ۳۶, ۳۵, ۳۴,
آدم سلطان گرجی ۲۳۳	۶۵, ۵۷, ۵۶, ۵۵, ۵۱, ۵۰, ۴۷, ۴۶,
آذربایجان ۱۰۸, ۱۰۰, ۲۹, ۱۴, ۱۰, ۵	۸۴, ۸۲, ۸۰, ۷۸, ۷۷, ۷۶, ۷۵, ۶۷,
۱۵۸, ۱۵۷, ۱۵۵, ۱۵۰, ۱۳۶, ۱۱۹,	۱۰۳, ۱۰۲, ۱۰۱, ۱۰۰, ۹۹, ۸۷, ۸۶, ۸۵,
۲۱۱, ۱۷۸,	۱۸۴, ۱۷۳, ۱۲۷, ۱۲۶, ۱۲۵, ۱۲۴, ۱۰۷,
اراملو ۱۲۷ انظر اراملو	۱۹۶, ۱۸۸, ۱۸۶,
ارباجر بچار پس (م) ۶۲	ملك احمد خان رشت ۱۸۲, ۱۸۱
قریهٔ ارباستان ۱۵۴	ملك احمد سرلواتی ۶۹
اردبیل ۱۱۹, ۱۰۸, ۱۰۵, ۲۸, ۲۱, ۱۰	احمد سلطان ۲۸, ۲۴, ۲۳, ۲۲, ۲۱
۱۹۹, ۱۹۰, ۱۵۲, ۱۵۱, ۱۵۰, ۱۴۰,	۴۳, ۴۲, ۴۱, ۳۹, ۳۸, ۳۷, ۲۹,
اردو بازار (م) ۱۳۲	۸۲, ۷۶, ۶۹, ۶۷, ۶۳, ۵۹, ۵۰, ۴۴,
اردو بازاری ۱۷	۹۹, ۹۸, ۹۶, ۹۵, ۹۲, ۹۰,
ارزن الروم ۱۲۵	ولد -- ۴۹۰ انظر محمد نيك
ارسیار (م) ۱۷	کیا احمد سلطان والی گیلان بیه
ارسیارود ۲۸	پیش ۱۲

فهرست دوم

سلطان ابو سعید چنگیزی ۱۴۴	ابراهیم بیک ۱۹۸, ۱۹۵, ۱۹۴
--- رانکویی ۱۲۹, ۱۲۵	شیخ ابراهیم ۴۳, ۲۲۴
آقا ابو الفتح مستوفی ۱۶۰	— کوجسفهان ۲۰۸, ۲۱۴, ۲۱۵
میر ابو القاسم خراسانی ۱۴۱	ابراهیم خان ۶۲, ۷۶, ۷۷, ۸۸, ۸۰
میر ابو المغالی ۱۶۰, ۱۶۶	۹۳, ۹۲, ۹۱, ۹۰, ۸۸, ۸۷, ۸۴, ۸۲,
ابو موسی اشعری	۲۰۹, ۲۰۴, ۲۰۰, ۹۷, ۹۵,
آتش باز خشکبجاری ۲۱۲, ۲۲۹	ابقا خان چنگیزی ۱۴۳
۲۳۰,	خواجه ابن علی خراسانی ۱۴۵
شیخ احمد آقای میر غضب ۱۳۳	ابو سعید میر ۴۸ انظر بو سعید
۱۲۸, ۱۲۷,	سلطان ابو سعید چیک ۱۲۵, ۱۵۳,
احمد پاشا ۱۸۹, ۱۹۰	۲۲۴, ۲۱۵, ۲۱۱,

ازان بفومن آمدند ویدار الاماره فومن نزول کرده مهمان مراد بيك
كلانتر شدند بعد از سه روز ميرزا اسمعيل وزير وکلانتران و سادات
وقضات و ارباب و اعيان مملکت بيه پس را وداع نموده چون شخص دولت
واقبال باچندين قافله دعای مردم گيلان عازم

مقرّ سلطنت خویش گردید

بعون الله ملك

الوهاب

تم تم

تم

وَالْأَذْنَ بِالْأَذْنِ وَاللِّسْنَ بِاللِّسَنِ وَالْجُرُوعَ قِصَاصٌ مِيرِ فَرَّخٍ مَذْكَورٍ رَا بِلَا
 عبد الواسع مشار الیه سپردند و مشار الیه خونی خود را در میدان لاهجان
 بسیاست و عقوبت نمایان بدرجه قتل رسانید بیت چو بد کردی مباش این
 زافات * که واجب شد طبیعت را مکافات * و بین دولتمندی و خیر
 اندیشی نوآب خانی رفیع الشانی ارباب صلاح و اصحاب سداد و فلاح
 ولایت بیه پیش از فتنه و فتور اهالی شرور این و مطمئن گشتند و نوآب
 معدلت پناهی یکنفر از معتبران لشکر خود را بامعدودی از ملازمان
 بجهت رفاهیت رعیت شهر و ولایت در قلعه لاهجان نگاهداشته و از لاهجان
 معاودت نموده بکوسفهان آمدند و چند روز در کوسفهان بواسطه باز
 یافت اموال نهی توقف نموده بقدر امکان توقف و اهتمام نمودند و درانجا
 نیز آدم اعتباری بجهت پیروی و مطالبات و جوهات نهی تعیین نموده
 ببله رشت معاودت و مراجعت فرمودند چون فصل تابستان بود و هوای
 گیلان در نهایت حرارت و بیوست و نوآب خانی را طبع شریف بهوای سرد
 سیر مائل و معتاد بود اراده ییلاقات مملکت خود نموده در بیستم شهر صفر
 یلان بیل باعاق وزیر و کلانتران و ارباب و اعیان مملکت بیه پس روانه
 فومن شد بکنفر از معتبران لشکر خود را با چند پیاده و سوار پیش وزیر
 بیه پس نگاهداشتند و هر گونه سفارشات که در باب رفاهیت رعیت و محارست
 و محافظت شهر و ولایت ضرور بود بوزیر و کلانتران فرمودند و بعد

و بجان خود کرد * و از دیوان همایون سلطنت صوفیان و حکومت رانکوه و دیلمان بآدم سلطان گرجی شغفت فرمودند و نواب خانی مدت دو ماه در لاهجان توقّف نموده و از اوضاع و احوال مردم ولایت بیه پیش خبردار گشته از هر کس فساد بظهور آمد بود دفع و رفع او را بمصاحت ملك لازم می نمود و بجزای اعمال ایشان میرسانید (م و از قضایای که) بنواب گردون قباب عرض نمودند قضیه ملا علی کامی لاهجانی بود که شرح آن سابقاً معلوم شد و آن ظالم بی باک یعنی میر فرخ ناپاک یاغی شد و در جنگلهای لیل و جاهای سخت میگشت و هر چند وزیر و کلانتر در پیدا کردن او سعی میکردند بدست نمی آمد نواب خانی بعد از استماع این قضیه مقرر فرمود که موازی یکصد نفر پیاده طالش آستارا بکوهات و مغارات لیل و توابع رفته بی آرام و قرار پیروی میر فرخ مذکور نمایند و بملکان و کدخدایان طالش آنولایت سفارشات نوشته تهدیدات نمود که بهر طریق آن مخالف شوم را بدست آورند بعد از چند روز که لشکر ظفر اثر تمام کوهات آنجارا مرکزوار در میان گرفتند و تجسس و پیروی نمودند بتأیید اقبال بی زوال شاهی و بتوجه و اهتمام نواب عظیم الشانی خانی آن ناکس نسناس را در نزدیکیهای سام و اشکور در قلعه کوهی یافته دستگیر نمودند و در شهر لاهجان بخدمت نواب خانی آوردند و خان معظم الیه ملا عبد الواسع برادرزاده ملا علی کامی را طلبید بمقتضای حقیقت مودای آیه کریمه و النفس بالنفس

راه را غارتیده روانه دیلمان شده بود و اکنون که فتنه اجامره بدستیاری اولبای دولت قاهره نسکین یافته در ولایت رانکوه و نوابح هر کدخداری که گمان خرده ریزه در خانمان دارد بچندین بهانه بدست آورده بقتل میرسانید و مراعی و مواشی ایشانرا با اسباب و اموال متصرف میشد نواب معدلت قباب بعد از استماع این سخنان از ارباب و اشراف لاهجان و زمره دادخواهان باحضر بهرام قلی سلطان و وکلای او کس فرستاد و ملکان و کدخدایان طالش و مظلومان آن ولایت را طلبیده و در حضور میرزا عبد الله وزیر و مبر مراد کلانتر و شیخ الاسلام لاهجان بحقیقت بیحسابات و ظلم و ستم بهرام قلی سلطان و قتل و غارت مسلمانان رسیده آنچه از تجار مسکو و غزان و اموال عجزه و زبردستان غصب کرده بود بجنسه واپس گرفته بصاحبان اموال ردّ فرمود چون بهرام قلی سلطان هنگام مردی نامردی کرده بود و در طریق تصوف و دولتخواهی سبیل شقاوت و بیراهی پیش گرفته صاحب تقصیر بود اموال او را مشروحاً معروض باریافتگان مجلس همایون و ارکان دولت روز افزون گردانیدند حکم جهانطاع واجب الاتّباع بحبس و قید و مواخذه و مصادره بهرام قلی سلطان صادر گشته قورچی نامی از دیوان اعلی آمده از مال و اسباب و احوال و اخیال آنچه در حوزه تصرف او بود بشکنجه و آزار و عقوبت بی شمار مواخذه و مطالبه نمود و از سلطنت صوفیان و حکومت رانکوه و دیلمان معزول گشت و مدت الحیاء پیرامن دولت نگشت بیست غافل منشین که هر که بد کرد * آن بد بتن

همه دو برادر را بدست آورده بحضور رسانند سه روز عسا کر مذکوره در ولایت مزبوره تردّدات نمود و الآخر آقا رستم در نوبت باغ شخصی پنهان شد بود یکنفر جوان طالش باو رسید میخواست حسب فرمان نواب خانی دستگیر نماید آقا رستم پیش دستی بمرگ خود کرده تبری بانجوان می اندازد و از اقتضای قضا تیر آقا رستم رد شد تیر سخت کمان انطالش بسینه او خورده بزخم آن تیر جان سپاری میکند و بو سعید میر نیز در همین روز در پنجه تقدیر اسیر و دستگیر میشود او را زنک بخدمت نواب خانی آوردند چون برادرش از روی جهل و نادانی بقتل رسید بود نواب خانی در باره بو سعید میر ترحم لازم داشت از گیلان همراه خود باستارا برده مدتی با اهل و عیال در کنف حمایت و رعایت نواب سابق الالقاب بسر می برد و در آنحدود باجل طبیعی درگذشت القصه نواب خانی خاطر شریف از اختلال الکای بیه پس جمع نموده باتفاق لشکر و عسکر و متابعان روانه لاهجان گردید... در روز پنجشنبه پنجم ذی الحجه الحرام نواب ساروخان از رشت روانه لاهجان گردید و همت عدالت نهیت بترفیه حال رعایا و آسودگی برابا مصروف داشته مسوع کردند که بهرام قلی سلطان صوفی در ابتدای ظهور فتنه غریب شاه قلعه لاهجان را خالی گذاشته بعضی از تجار فرنگ و مسکو که از سفر دریا بفرسه لنگرود آمد بودند اموال و اجناس خود را بقلعه لاهجان کشید بودند غارت و تالان کرده و کوچ و بنه خود را باتفاق صوفیان برداشته و بسیاری از مردم نزدیک

چیزی بل پشیزی از مذکوران ظاهر نشد و بتحقیق ووضوح پیوست که جماعت مزبور در مالیات تغلب و تصرف نکرده اند نوآب خانی رضا بقتل ایشان داده در روز یکشنبه بیست دویم ذو القعدة سنه ۱۲۰۱ پل عنایت بیک لشته نشایی و آتشباز خشکبجاری را بدست بهرام کوچسپهانی دادند که در میدان پای چنار رشت بقتل برسانند و دو نفر پسر صغیر غریب شاه روسپاه و یکنفر برادرزاده او را بدست جوت شاه مراد کیلوانی دادند که در میدان رشت حلق آویز شدند و دو نفر پسر جوت شاه مراد و سکندر بیک نواده او را در حضور وی بدرجه قتل رسانیدند و بعد از فراغ از این گیرودار او را نیز از دار آویختند و رضای لائی در میدان رشت پوست او را کنده دست و پا را بریدند روز یکشنبه دیگر که در بازار رشت اجتماع کلی شاه بود شیرزاد بیک کیسی و کله مراد خان کوچسپهانی و ترکمان کلرگیای بجارهای پس را بادو نفر دیگر از ارباب شور و شر بکنار سپاه رودبار بواسطه عبرت ابنای روزگار بدار اعتبار کشیدند و چون آقا رسنم و بو سعید میر که از لیام زادهای عمده رشت بودند و منزل و مقام ایشان در بلوک بتسه بود بالطوع متابعت غریب شاه روسپاه نموده مدتی بود که در جنگلهای آنحدود میگردیدند و مدارا و مواسات و مامشات بدست نمی آمدند نوآب ساروخان کدخدایان مشهور آنحدود را طلبیده حبس فرمودند و چند نفر معتبر را همراه درو بست نفر پیاده طالش نموده روانه آنصوب نمودند که در عامر و غامر آن ولایت پیروی ایشان نموده

بالا نموده عبرة للتأظرین تیر باران فرمودند بیت چون تیر هر که باتو نشد
 راست عاقبت * خود را ز تیر تو هدفی و خاکسار یافت * وکلای فضول
 او را بسیاستی که لائق حال ارباب ضلال بود در میدان اصفهان بدرجه
 قتل رسانیدند بیت خصم ترا زمانه به تعجیل میکشد * از عرصه وجود سوی
 چنبر عدم * باچون توی هر آنکه دم دشمنی زند * مشکل اگر امان
 دهدش مرگ نیم دم * ارکان دولت بی زوال کلانتران و متعینان را که طریق
 تصرف و یکجهمی پیوده در دفع و رفع فتنه و فتور سعی موفور بتقدیم رسانیده
 بودند بخلعت فاخره پادشاهی سرافراز کردند و بعد از آنکه خاطر شریف
 خانان رفیع الشان و سایر دولخواهان از امور فتور ارباب شر و شور
 و اصحاب مخالفت و قصور جمع شده بود محمد یغان حاکم کهدم و گرگین
 سلطان حاکم گسکر از نواب سارو خان رخصت انصراف حاصل نموده
 باتفاق لشکر و عسکر روانه مملکت خود شدند و نواب معدلت پناهی سارو
 خان بجهت اصلاح چندین گونه خلال و قصور که در زمان فتور واقع شده
 بود بالشکر آستارا در رشت توقف نمود بیت خللهای پیشین تدارک نمود *
 شب ظلم را سعی او صبح بود * چون مظنه میرزا اسمعیل وزیر و کلانتران
 و ارباب و اعیان در باب عنایت بیک لشته نشایی و آتشباز خشکبجاری
 وجوت شاه مراد کیلویی و کله مراد خان کوچسفهانی و رضای لاتی آن بود
 که مبلغ کلی از وجوهات دیوانی و اموال و اسباب نهی متصرف شده اند
 هر چند وعده و وعید و تهدید نمودند و باقسام و انواع شکنجه و تعقید فرمودند

مکن بود شکجه و عذاب نمودند از غریب شاه و برادر او و عنایت بیک و برادر او محمد زمان و کربلای محمد کوه^۱ فلسی از مال مسلمانان و اجناس دیوان ظاهر نشد بعد از تحقیق این صورت غریب شاه و محمد زمان برادر عنایت بیک و کربلای محمد کوه^۲ را همراه آن دو جوان چینی و چند نفر از مردم اعتباری روانه درگاه معلی نمودند موازی بیست رأس استررا از رووس مقتولان روز جنگ و غیره حمل نموده همراه غریب شاه و وکلای او نقل دار السلطنه اصفهان نمودند و چون غریب شاه روسیاه و وکلای ثلثه^۳ مثله را بنظر پادشاه عالمان پناه رسانیدند ثواب اقدس بنظر اجالی ملاحظه^۴ اوضاع ایشان نموده شیوه^۵ عفو و اغماض که در ذات قدسی صفات سرشتی است میخواست از قصورگناه بزرگ ایشان بگذرد ارکان دولت بیزوال بنا بر اقتضای وقت ابقای ایشان را مصاحت ندیده عرض می نمایند که بیت ندانست آنکه رحم آورد بر ما * که آن ظلمت بر فرزند آدم * چون باعث بدنامی و خرابی گیلانات و خسران و نقصان اموال مسلمین و مسلمات شده بودند بمضون بیت مکن تا توانی دل خلق ریش * که گر میکنی میکنی بیع خویش * موافق قاعده عدالت مستحق سیاست شده بودند قتل ایشانرا واجب نمود مصراع^۶ رخنه گرمک سرافکنه به * بندگان اقدس فرمان داد که ارکان دولت روز افزون بدانچه صلاح دانند بعمل آورند لاجرم از دیوان قدرت نشان حکم سیاست ایشان صادر شده غریب شاه را بدرخت قیق که در میدان اصفهان منصوب بود

ومشاهده کردند بیت از مکافات عمل غافل مشو * گندم از گندم بروید
 جو ز جو * بعد از سه روز که عساکر نصرت مآثر تمام لشته نشارا مرکزوار
 در میان گرفته بودند دو نفر جوان چینی غریب شاه و برادر روسیاه اورا
 در جنگل کیلوا گرفته بحضور خان آوردند عنایت بیگ و برادر او محمد
 زمان و کربلای محمد کوکه و چند نفر از روسای اهل فساد را در جنگلهای
 لشته نشا و کیلوا گرفته آوردند و بعد از گرفتاری غریب شاه و متابعان
 نواب سارو خان جار فرمودند که هر کس از لشکریان اسیر و برده داشته
 باشند بتصرف فرق اشرف اقدس مستخلص سازند عساکر منصوره جهور
 اسرار آزاد نمودند که بمنازل و مقام خود رفته بدعا گویی دوام دولت ابد
 مقرون مواظبت نمایند و مدت ده روز خانان بالشکر ظفر نشان بصوب
 لشته نشا اقامت نموده و هر کس از اصحاب فتنه و شین را که گرفته
 می آوردند ابقا نکرده بقتل رسانیدند از آن جمله پیر شمس گل
 کیلوانی را که پسر راه غریب شاه بود بیت هر کرا پیری چنین گمره
 بود * کی مریدش را بجنت ره بود * حاضر آورده بسیاست و عقوبتی که
 مناسب حال ارباب ضلال بود بقتل رسانیدند مصراع بد اندیش را هم بد
 آید به پیش * و بعد از فراغ ازین گیرودار مرد آزموده کل را بایکصد نفر
 پیاده و سوارها بجهت محافظت لشته نشا و فرضات آنجا نگاهداشته غریب
 شاه و چند نفر از سواران اورا که گمان تصرف اموال دیوانی و غیر آن
 داشتند در قتل ایشان نائی نموده همراه برشت آوردند و آن مقدار که

میشود غریب شاه و متابعان و هجوم جنود شیطان بجمرد رویت اعلام نصرت فرجام دل از دست داده پیاده و پز مرده بچنگلها گریزان گشتند بیت چو خورشید بردارد از رخ نقاب * ستاره نهان گردد اندر حجاب * چو شیر اندر آید بعزم شکار * بر آهو سیر آید همه روزگار * چو گنجشک باباز بازی کند * بخونریزی خود ترك تازی کند * کبوتر که پهلو زند باعقاب * بقصد سر خویش دارد شتاب * و خانان رفیع الشان باتفاق لشکریان و دولتخواهان از صحرای کدوبن بشارع لشته نشا متوجه شدند و عصر روز شنبه بیست پنجم شهر مذکور بصرای ساقی مزار لشته نشا نزول و حلول نموده مقرر فرمودند که لشکریان تمام لشته نشا را عامراً او غامراً چون نگین انگشترین در میان داشته باشند و مادام که غریب شاه و متابعان گمراه او را بدست نیاورده اند قرار آرام بر خود حرام دانند و چون ابتدای جنگ و جدال در سر پل بلسنبه و دگان چرخگر اتفاق افتاده بود از آنجا تا کدوبن و از کدوبن تا قصبه لشته نشا در ضلع ایمن و ایسرآن راه آدم فراوان بقتل آمد بودند چنانکه تعداد کشتگان روز جنگ فرمودند هفت هزار و هشتصد و هفتاد نفر آدم بدرجه قتل رسیده بودند و اکثر قتیلان از مردم پاشیجا و کوچسپهان و لشته نشا و لاهجان بودند و چون خوانین عظام بالشکر فراوان بقصبه لشته نشا نزول نمودند خلقی گنیر از زنان و دختران مردم لشته نشا اسیر و برده گرفتند و نهب و غارت که اجامه لشته نشا در بلا رشت و کلروانسراها کرده بودند در منازل سگان لشته نشا واقع شده مکافات آنرا باندک روزگار دیدند

همراه بودند فی الحال استادان کلر بعمارت پل اشتغال نمودند و از روی سرعت و استعجال با تمام رسانیدند خوانین عظام و لشکریان نصرت فرجام بی صعوبت و دشواری از پل مذکور عبور نمودند و نزدیک دکان چرخگر قراول لشکر شقاوت اثر نمودار شدند و چون از جانب لشکر مخالف عنایت بیک و کیا فریدون چپک و شیرزاد بیک کیسی و حسن بیک لشته نشائی و جمعی دیگر از مخالفان و سرداران لشکر اجامره بقراولی آمد بودند در موضع مذکور تلافی فریقان واقع شد جنگ در پیوست و آوازه گیرودار بفلک دوار رسید چند نفر قنیل و چند نفر زخم دار شدند و در خلال اینحال کیا فریدون چپک یک نفر جوانی چینی را بقتل رسانید و برادران جوان نیز بزخم شمشیر کیا فریدون را بر زمین انداخته سرش را از بدن جدا گردانیدند و عنایت بیک و شیرزاد بیک و حسن بیک از معرکه رستخیز بطریق انهزام فرار اختیار نموده از راه خوی کوره سر بجانب لشته نشا میگریزند بیت نه راه فرار و نه رای ستیز * نهادند ناکلم رود گریز * و جمعی کثیر از ابتدای سر پل و دکان چرخگر تا بازار کوچسفهان و از بازار تا مزار پیر موسی به تیغ آبدار غازیان شیر شکار بقتل رسانیدند لاجرم غریب شاه روسیاه با اتفاق سرداران چپک و ازدر و ازدحام لشکر نکبت اثر در موضع کدوبن که از قدیم میقات مقاتلات سرداران و جنگجویان بیه پس و بیه پیش است تیب بسته انتظار قضای آسمانی و بلائی ناگهانی میکشیدند که از شارع عام اعلام نصرت فرجام خوانین عالیبقام نمایان

آدم جمع نموده و باتفاق عنایت خان و سلطان ابو سعید چپک و روسای لشکر مشورت نموده قرار میدهند که بطریق شبخون حرکتی بکنند و محمد قاسم ولد شیخ ابراهیم کوچسفهانی از راه تلبیس مبخواست که هر دو طرف را داشته باشد و ظاهراً از ایشان بود از کنگاش آگاهی یافته شب جمعه بروش اختفا از اردوی عادلشاه جدا شده خود را باردوی خوانین میرساند و در سحر شب مذکور بخدمت سارو خان رسیده حقائق حالات عادلشاه را عرض میکند

گفتار در بیان عزیمت خوانین بطرف کوچسفهان و هزیمت یافتن مخالفان و بقتل رسیدن ایشان از ابتدای بازار کوچسفهان تا قصبه لشته نشاء بموجب تقدیر آسمان خوانین بعد از استماع اخبار جمعیت مخالفان باتفاق کنگاش نمودند و عصر روز جمعه بیست پنجم شهر شوآل با اقبال محمدبخان حاکم کهدم و گرگین سلطان حاکم گسکر باتفاق لشکر نصرت اثر از صحرای سیاه رودبار روانه کوچسهنان و استیصال مخالفان شدند و شب شنبه بتالار لچکوراب توقف نموده علی الصبح روز شنبه روانه کوچسفهان و عازم محاربه مخالفان گردیدند و نواب سارو خان سحر روز شنبه باتفاق جنود ظفر ورود از سیاه رودبار حرکت نموده در نزدیکی پل بلسنبه بخانان عظیم الشان میرسد و محمدی خان و گرگین خان که بقرلوی معین گشته بودند چون بسر پل مزبور میرسند مخالفان پل را خراب ساخته بودند نچار و تبرداری باخته و میخ

تالش را جهت جنگ عادلشاه در گیلان چون صحرای سیاه رودبار مخیم عساکر گردید ساروخان فرمود که جارچیان در اردوی خانان جار بزنند که کسی بسرافت خود آدم نکشد و اگر کسی را در جنگلها و کنج اختفا بایراق واساحه بگیرند بحضور آورند که باتفاق وزیر و کلانتران و ارباب شرع بحقیقت گناه رسیده بی ثبوت گناه و صدور خطا احدی را نکشند و هرگاه لشکر خوانین و ملازمان و وزیر بصفه گند آدمی بیابند بیرخصت مشار الیه تجویز قتل احدی نکنند که بعد از پرسش هر کس مستحق قتل بوده باشد بفرموده ساروخان بسزا رسانند و این قرار در میان لشکر استمرار یافت و مقارن اینحال خلعت از درگاه شاه صفی جهت ساروخان رسید و حکم شد که محمدیخان حاکم کهدم و گرگین سلطان حاکم گسکر و بهرام قلی سلطان صوفی حاکم دیلمان و وزیرای گیلانات از سخن و صلاح ساروخان طالبش حاکم آستارا در نگذرند و بجهت اطاعت و متابعت او نمایند که اختیار ضبط و ربط و بست و کشاد امور فتور گیلانات بعهدۀ اهتمام او فرموده ایم که بر آنچه صلاح حال اینجانب بوده باشد بعمل آورد و بعد از حکم و فرمان جهت ساروخان عادلشاه باتفاق بقیة السیف از صوب تنکابن بجانب لشته نشا آمده و از هجوم لشکر و آمدن خانان خبردار شده محمد زمان بیگ برادر عنایت خانرا بالکای پاشیجا که بلوک عمدۀ لاهجانست فرستاد آدم بسیار از انجا طوعاً و کرهاً بدر آورده و بقصبۀ لشته نشا رسانیده و از پاشیجا و لشته نشا و کوچسفهان و توابع مجملآ ده هزار

تار از معسکر خود که کنار رودخانه مزبور بود فرار اختیار نموده بجانب
لنگرود حرکت کرد و حیدر سلطان علی الصبّاح بر سر لشکرگاه عادلشاه
ناخته و از فرار و اضطرار او خبردار شد جمعی از عساکر توابعین حصارلورا
متعاقب ایشان میفرستند و لشکریان حیدر سلطان بوامانده لشکر عادلشاه
رسیده قتل بافراط میکنند و عادلشاه خاسر و خایب از عزیمت بهزیمت آمده
و بغرضه لنگرود رسیده بخانه ملک محمد فرود آمده نزول میکند و روز دیگر
بادل پشیمان و خاطر پریشان و لشکر بیسامان داخل بلده لاهجان گردیده
اراده آن میکند که داخل قلعه لاهجان شود سواد لشکر بیگانه در پشت
بهدود کلایه بنظر او در آمده بعد از امعان بتحقیق پیوست که میر مراد
و میرزا عبد الله که در مبداء فتور فرار نموده بقزوين رفته بودند باتفاق
بهرام قلی سلطان صوفی لشکر فراهم آورده بر سر او آمده اند و از پشت
قلعه لاهجان گریزان شده و بسر میدان بیرون آمده براه سید اشرف
علیه السلام روانه لشته نشا گردید و میر مراد و بهرام قلی سلطان صوفی
و میرزا عبد الله وزیر بشهر لاهجان در آمده جوت شاهمراد کبلوانی و کوله
محمد خان کوچسفهانی را که از روسای لشکر عادلشاه بودند در میدان
لاهبان دستگیر نمودند و تا کنار شبرود عادلشاه و تابعان گمراه او را
تعاقب فرموده جمعی کثیر از مردم جبری و سرراهی را از پا در آوردند
و معاودت نمودند

گفتار در بیان سپه سالار ساختن شاه صفی ساروخان

غود و بر کثرت بکا و بیقراری ملا عبد الواسع ترحم نموده و سر ملا علی را از بدن جدا کرده و دست ملا عبد الواسع و ملازمان را بسته روانه لاهجان شدند و در روز دوشنبه که عادلشاه وارد تنکابن میشد میر فرخ سر ملا علی را از برای عادلشاه آورد و ملا عبد الواسع بشفاعت عنایت خان خلاص نموده میر فرخ مذکور و اقوام او را بر در ازای جزای این عمل نوکر کرده تعهدات فرمودند

گفتار در بیان نهضت عادلشاه بطرف تنکابن و هزیمت غوجن او از صدمت حیدر سلطان حاکم ولایت مذکور و معاودت غوجن بجانب لشته نشا بی نیل مدعا سبب عزیمت عادلشاه بجانب تنکابن آنکه طائفه از آنخود که ایشانرا شرح میگویند از حیدر سلطان و تحکّات تاینان [نائبان] و ملازمان همیشه هراسان بوده اند درینولا خبر خروج عادلشاه بایشان میرسد درخفه پیش عادلشاه پیغام میفرستند که شما بکنار رودخانه بیایید ما حیدر سلطان را دستگیر نموده ولایت تنکابن را بتصرف شما میدهیم چون حیدر سلطان مرد هشیار بود از کنگاش بداندیشان خود خبردار گشته پیش ازان که عادلشاه بتدبیر ناقص ایشان عمل نمود روانه تنکابن میشود حیدر سلطان موافق حکمت باعضار آن طائفه کس فرستاده همگی را بدان حصار برد و مردانرا پیش خویش نگاهداشته مستعدّ جنگ عادلشاه شده بود که عادلشاه از عزیمت حیدر سلطان و ضبط کردن طائفه شرح خبردار شده در نصف شب

میروم که در آنجا آشنا و حامی دارم لیل دهی است در طالشستان
لاهیجان محکم و مضبوط و راهها ناهموار و شوارع صعب المسالك و طرق دشوار
دارد و در زمان حکام لاهیجان زندان جای ایشان بود و هر کس را غضب
میکردند و یا در قتل ناملی داشتند بد انصوب میفرستادند و ساکنان آنجا
همه بیرم و سفاک بوده اند درینولا میر فرخ نامی دران قریه بود که
در عالم بیرمی و بیباکی بی شبهه و نظیر بوده ملا علی مزبور در ایام
نیابت ریش سفیدی آن قریه را باو داده و بانواع احسان و اصطناع او را
نوازش فرموده انعامها بعمل آورده بود باعتقاد نیکی میر فرخ مزبور را
طلبیک باو میگوید که من درین فتور همراه وزیر و کلانتر بیرون نرفتم
باعتقاد شما بود که مرا با اهل و عیال و اموال محافظت کنی میر فرخ مذکور
درین باب پیمان را بایمان موکد ساخته و عدهای نیکو مدهد و ملا علی
کلمی دران اوقات اسباب و اموال خود را بدان صوب فرستاده روز جمع
سیوم شهر رمضان المبارک که عادلشاه از آب سفیدرود گذشته متوجه
لاهیجان شد بود ملا علی مذکور باتفاق ملا عبد الواسع برادرزاده خود
وسه نفر نوکر از لاهیجان سوار شد متوجه لیل میشود و بعد از قطع مسافت
بعید بقریه لیل میرسند و میر فرخ مذکور از آمدن ایشان آگاهی یافته
برفاقت جمعی از اقوام باستقبال میایند و ملا علی و ملا عبد الواسع را
قریب به منزل خود دید در میان جنگل هر دورا از چاروا فرود آورد
و پرده پیشر می وی آرمی در ناصیه خود کشید بیحجابا بقتل او مبادرت

فتور میر اشرف ولد کیا فریدون سپه سالار لاهجانرا بعد از فرار وزیر
وکلانتر بقتل رسانید و جمعی از جنود ورنود که سالها انتهاز فرصت میکشیدند
تابع خود کرده در کنار قزل اوزن باستقبال موکب عادلشاه آمدند
و باتفاق روانه لاهجان گردیدند چون رفیعه غزنوی رسیدند ارباب واعیان
و مشائخ لاهجان از ترس جان باستقبال مبادرت نمودند و عادلشاه با هجوم
عام و ازدهام تمام داخل دار الاماره لاهجان شدند و چون ملا علی کامی از
مردم معتبر لاهجان بود و پسر ملا عبد الواسع منشی و برادر ملا علی کامی
حکیم صاحب این رباعی بیت موسی ام راضی بتجلی نشوم * مجنونم و خوش
بوصل لبلی نشوم * آزرده چنانم که اگر هر دو جهان * گردد براد من
تسلّی نشوم * و ابای او همه فاضل و دانشمند و حکیم بوده اند و پیش حکام
وسلاطین معزز و محترم اوقات میگذرانید اند بهزاد بیک در مقام تربیت
و رعایت او در زمان وزارت خویش درآمد بعد از خرابی دولت بهزاد
بیک میر مراد کلانتر مشار الیه را نائب مناب خود کرده مهمات
بیه پس را با و حواله کرده بود و ملا علی کامی نیز از روی وقوف و کاردانی
مهمات مرجوعه را بفیصل میرسانید و بنا بر اهلیت و نجابت تألیف قلوب
خاص و عام مینمود و در مبداء فتور که میرزا عبد الله قزوینی وزیر و میر
مراد روانه قزوین میشدند ملا علی مذکور را طلبید مبالغه نمودند که شما
نیز همراه بیاید از ساده لوحی و نادانی که هنگام نزول قضا بنی آدم را
ازان گریز نیست قبول قول ایشان نموده جواب میدهد که من بلبل

عساکر مخالف اثری ظاهر نبود برگشته در محلهٔ استاد سرا رفت جمعی مسلمانان از ذکور و اناث اموال و اسباب خود را در بقعهٔ استاد جعفر برده ملتجی بودند بست را شکسته اموال متجاوز الحد بناراج و تالان سپردند و در بالا خانهٔ سر در دار الاماره نقارچی نشانده و بعد ازان بخدمت خانان رفته سوانح حالات را عرض میکنند و چون خوانین با عساکر داخل بلاء رشت شدند عرصهٔ رشت را از مخالف خالی دیدند و رعایا را بکلی متفرق و متواری یافتند خوانین و عساکر بصحرای سیاه رودبار نزول فرمودند و روز شنبه چهارم شهر مذکور محمد بیخان حاکم کهدم با هزار نفر چریک و عساکر در سیاه رودبار داخل اردوی خانان شدند و بعد ازان شروع در تدبیرات نمودند

گفتار در بیان نهضت عادلشاه بجانب لاهجان و بقتل رسیدن ملا علی کامی بچندین گونه محنت و ناکامی چون عادلشاه بروشی که مرقوم شد روز چهارشنبه غرهٔ شهر رمضان فیض رسان المبارک از رشت بغومن رفته بود پیر محمود پیر بازاری و ملا حسن خطیب رشتی و چند نفر از روسای لیام در رشت نگاه داشته در روز پنجشنبه دوم شهر مذکور باتفاق عنایت خان و سرداران چیک و ازدر و شیخ ابراهیم کوچسفهانی و جوت شاهراد کیلوانی و محمد بیگ ولد او و شیرزاد بیگ کیسی و غیر ذلک روانهٔ لاهجان شد بکنار آب قزل اوزن رسید و بعد از مرور عبور از رودخانهٔ مذکور روز جمعه کیا فریدون چیک را که در مبداء

چون گرگین سلطان حاکم گسکر باتفاق وزیر وکلانتران از حرکت عادلشاه و آمدن او بفومن آگاه گشت روز چهارشنبه غره شهر رمضان المبارک از گسکر سوار شد و بظاهر کوراب نزول نموده تحقیق کرد که عادلشاه باتفاق سرداران چیک و اژدر و لشکر و عسکر از فومن کوچ کرده و بجانب رشت رفته و از ظاهر کوراب سوار شد عازم رشت گردید و بکنار رودخانه پسیخان فرود آمد منتظر ورود سارو خان گردید و در شب جمعه سیم شهر مذکور محمد بیک کلانتر فومن باتفاق رفقای مسطور از موضع کشتکوه معاودت نموده داخل اردوی سلطان شدند و اول صبح روز جمعه مذکور سارو خان حاکم آنتارا با پنجهزار نفر از پیاده و سوار از افق رودخانه پسیخان پیدا شد بعد از ورود زینل بیک گسکری را با چند نفر از ملازمان بقراولی تعیین نمود و روانه رشت گردانید و خانان بالشکر متعاقب قراولان متوجه رشت شدند چون قراولان بجهت پاسگیای رشت رسیدند خبر به پیر محمود پیر بازاری که نائب مناب عادلشاه بود و با چند نفر از روسای لیام و جمعی از اجامره و اوباش بمحافظت رشت با اعتقاد ناقص خود قیام مینمود رسید و مشار الیهم گریخته بجنگله و درها نهران شدند قراولان که در میدان رشت میرسند آقا رستم نام که از لیام قریه سیاه اسطل رشت بود بطریق اتفاق در قرب دکان قصایی بسه نفر از قراولان برخورد و حرکت المذبوحی نموده در دست ایشان بقتل میرسد سر آقا رستم را از بدن جدا نموده و بفترک آویخته تا سقاسرای کول میروند و چون از

ویکدینار بطریق ظلم و تعدی از احدی نستانند و خود بدار الاماره فرود آمده لشکریان در میدان و دكاكین توقف نمودند و تمام شب بیدار و هشیار بودند چون عادلشاه از فرار کلانتران و اعیان خبردار شد حکم نمود که صباح روز مذکور مردم لشته نشا عمارت محمد بیک و اعیانرا آتش زده بسوزانند درینوقت پیر محمود رسیده و از اراده او واقف گشته بدلائل و براهین در ابطال حکم او کوشیده دفع الوقت میکنند و روز سه شنبه و شب چهارشنبه عادلشاه بغومن اقامت نمودند لاجرم از اقتضای قدرت قضا و قدر از برای اهالی لشته نشا و چپک و ازدر خبر میرسید که میرمراد کلانتر و میرزا عبد الله وزیر لاهجان که در ابتدای فتور فرار نموده بقزوین رفته بودند باتفاق بهرام قلی سلطان صوفی لشکر آورده و بر سر قصبه لشته نشا ریخته اهل و عیال ایشانرا اسیر و دستگیر کرده اند عساکر لشته نشا از شنیدن این خبر وحشت اثر دل از دست داده مضطربحال گشتند و بنوعی در رفتن استعجال نمودند که پیش از اراده عادلشاه برودخانه پسیخان رسیده بودند و عادلشاه نیز درین خبر اطلاع یافته از فومن باتفاق ارکان و امرا و رؤسای چپک و ازدر روانه رشت شده بدار الاماره نزول نمود و روز پنجشنبه پیر محمود را با چند نفر رؤسای لیام بجهت حراست رشت مقرر کرده خود بالشکر لشته نشا و کوچسفهان بلا توقف و تأخیر روانه لاهجان گردید گفتار در بیان عزیمت ساروخان حاکم آستارا و گرگین سلطان حاکم گسگر بواسطه دفع ارباب شور و شر

و بروش خوش آمد خاطر نشان او میکنند که این ابریشم بکار تو می آید
عادلشاه قبول قول ایشان کرده بعد از سه روز که لشکریانرا اطفای حرارت
از نهب و غارت شده بود جنود را از غارت ابریشم دیوان و تاراج اموال
ضبط و منع نمودند اما بحساب محاسبان قیاس سیصد هزار تومان خسارت
و نقصان بساکنان گیلانات رسید و العلم عند الله الحمید

گفتار در بیان عزیمت عادلشاه و سلطان ابوسعید
چپک و عنایت خان باتفاق لشکر و عسکر بجانب فومن
و بی نیل مقصود و مراجعت نمودن روز سه شنبه سلخ شهر مذکور
عادلشاه باتوابع گمراه که ده هزار نفر میشدند بقصد تسخیر و تصرف از
رشت متوجه فومن شده عصر روز مذکور داخل قصبه مزبور گردیدند و چون
محمد بیگ کلانتر فومن و برادران و ملا حامد شیخ الاسلام و ملا عبد الله
و محمد مسعود پسر سپه سالار ابوسعید میر و مؤلف این تاریخ عبد الفتاح
اهل و عیال و متعلقانرا برداشته بطرف عراق متوجه شد بودند جمعی از
سادات و قضات و ارباب عمام و صاحبان بنابر صلاح وقت و مصاحت ملک
بکنار کازورودبار باستقبال موکب واردوی عادلشاه مبادرت نمودند
و در باب شفاعت و صلاح رعیت حرفها زدند پیر محمود پیر بازاری و ملا حسن
خطیب رشتی و شیخ ابراهیم کوچشهنائی که از امرای دولت او بودند
متابعت ایشان کرده تصدیق قول ایشان نمودند و اجامه را غارت و تالان
مردم فومن منع کرده جار فرمودند که لشکر بجانهای رعایا نزول نکنند

رودبار گذشته و بر سر تبه مشهور بسقال کول بالا رفته کروه انبوه اجامره را
گریزان کرد و سه نفر ایشانرا بتفنگ زده بر میگردد اسمعیل بیک وزیر
وکلانتران و اعیان چون معرکه جدال ندید از آداب جنگ اطلاع
نداشتند برگشتن پاشارا انهزام تصور نموده شکست در میان ایشان افتاد
از میدان نام و ننگ بیجدال و جنگ فرار نموده بجانب گسکر روان شدند
و عصر روز شنبه بگسکر رسید بخدمت گرگین سلطان حاکم گسکر رفتند
و سلطان مشار الیه ایشانرا عارضه عتاب و عرضه خطاب گردانید کتابتی
بایالت پناه ساروخان طالش حاکم آستارا نوشت و او را از ظهور عادلشاه
و فرار وزیر و کلانتران و ارباب و اعیان خبر داد و سپاه اجامره از آب سیاه
رودبار گذشته داخل شهر و مشغول بتاراج و غارت کاروان سراها و دکا کین
و حوالی میدان و خانهای جمعی که گریخته بودند شدند و از انجا بدار
الاماره پادشاه درآمد نقود احمر و ایض و امتعه و فروش آنچه بود بتاراج
دادند چون حسب الحکم شاه عباس مقرر شد بود که وزیر ابریشم لوبدل را
بسرکار او اتباع نمایند قریب سیصد خروار ابریشم خریک شد منبر بود
و در روز چهارشنبه موازی دو بیست خروار ابریشم را از انبار بیرون آورده
به ارادل و اوباش بخش کردند و درین دو روز مدار اجامره لشته نشا
و نواب غارت اموال و قتل سرکشان بود و در خلال اینحال پیر محمود پیر
بازاری و ملا حسن خطیب رشتی و شیخ ابراهیم کوچسفهانی از ارادله عرض
و ناموس بنزد غریب شاه آمد او را از تاراج ابریشم دیوان مانع میشوند

آمد و متعلقان معرای نائب الصدارة را که بملاحظه فتور از لاهجان روانه رشت بودند اسیر کرده و اموال و اسباب مشار الیه را غارت کرده از بازار کوجسفهان روائه قصبه کوجسفهان خشکبچار شدند لشکر عادلشاه بهر سر زمین که میرسیدند از آوازه نقاره جمعیت ایشان زیاده میشد الحاصل یکشب در خشکبچار توقف نموده روز جمعه از آنجا بموضع بستند و تنسیبه رفته و شب شنبه در خانهای بو سعید میر و آقا رستم که از لیام زادهای عمه آنجا بودند توقف نموده روز شنبه بیستم شهر مذکور بابسیاری از لشکر وحشر بر سر بله رشت و دار الاماره پادشاهی آمدند مصداق این سیاق آنکه چون اسمعیل بیک وزیر در حادثه سن بود و جمعی که متابعان دولت او بودند همه مختلف الاقوال بودند از تدبیرات ناقص ایشان کار از دست و دست از کار رفته بود و در روز مذکور که اجامره قوت گرفته در بیباکی دلیر شاه بودند بهیات اجتماعی بر سر شهر و بازار میامدند وزیر باتفاق کلانتران و متعینان که لای دولتخواهی میزدند بقصد جنگ و جدال لشکر بلا ظفر اجامره را استقبال نمودند و بکنار سیاه رودبار توقف فرمودند چون وزیر از گرگین سلطان حاکم گشکر استمداد نمود مومی الیه پنجاه نفر چینی را بحد او فرستاد و در مبداء حال ملازمان گرگین سلطان بی استعمال سیف و سنان فرار اختیار نموده تا گسکر جای مقام نکردند و مرتضی پاشا گونوال قلعه اخسجه که حسب الحکم شاه عباس نزد وزیر بیه پس بنوا ایستاده بود باتفاق ملازمان خود مستعد جنگ اجامره شد و از آب سیاه

پسر شاه مراد مزبور و شیرزاد بیک کیسی و آتش باز خشکبجاری و جمعی دیگر بگمان فرصت از کنج اختفا بدرجسته کالنجار سلطان پسر شاه جمشید خانرا که مادرش از اهل صوفیه و یارستان بود و در ایام واقعه هائله مغفرت پناهی شاه جمشید خان بدان فرزند بیطالع حامله بود و بعد از ولادت از زمان طفولیت تا زمان شباب از خوف سالها در لباس فقر و فنا و کم نامی و ناکامی بسر میبرد سراغ نموده و بچنگ آورده و بسطنت برداشته عادلشاه لقب دادند و بخانه پیر شمس گل کیلوائی که باعتقاد ایشان شیخ زمان بود کمر بسته و باسپ سوار نموده نهاره بنام او زدند و در روز چهارشنبه بیستم شهر شعبان سنه مذکوره با اتفاق جمعی پربشان و قومی بی نام و نشان بر سر خانه میر مراد لشته نشانی که سالها مسند نشین کلانتری لاهجان در نهایت عزت و شان بود و حسب الحکم شاه عباس بامر مزبور اشتغال و ارتکاب داشت رفته کل اسباب و اموال مشار الیه را از نقود و اجناس و غیره که تخمیناً سی هزار تومان می شد بغارت و تاراج بردند و از انجا بخانهای علیخان بیک و برادرش میر عباس که تحویلدار دیوان بودند و بدان نزدیکی از سفر دریا باز آمد اجناس بیقیاس از مسکاو آورده در منازل ایشان منبر بود رفته و تمامت اموال و اجناس دیوان را بغارت و تالان داده و در همان شب بر سر خانه محمد طالب کلانتر رفته و او را بقتل رسانید و عمارت او را آتش زده عود نمودند و لشکر جری ازین حرارت دلیر شد روز پنجشنبه بیست یکم شهر حال بی بازار کوچسپهان

ایشان جمعی کثیر از مستاجران و تحویلداران و کدخدایان و رعایا متواری
گشته در زیّ اختفا میگردیدند و هر چند بار دو رفته حالات را عرض
میکردند بهمودی نمیدیدند و مدت ممتد پنجاه سال نیز مصروف شه بود
و فتنه و فتور گیلان بر طرف شه و ارباب داعیه نیز در کمین فرصت نشسته
منتظر فرصت می بودند موافق اقتضای فلکی چون گیلانیان با حکام سابق
خود در ایام ظهور سلاطین صفوی معادات و رزیه و نفاق در گیلان شیوع
یافته و حکام سابق بنا بر شامت مخالفت گیلان بخوی که مرقوم خامه
دو زبان گردید مستأصل شه بودند و بزه حکام سابق در گردن اهل
گیلانات ماند روزگار میخواست که روز خوش بنا بر خدیعت خود بینند
ناگاه نه ماه از سال ثمان و ثلاثین و الف موافق لویدل گذشته شاه عباس که
بدر طالع و بخت فلکی مدت پنجاه سال پادشاهی نموده ممالک عراق
و فارس و کرمان و خراسان و هرات و مرو شاهجان و گیلان و مازندران
و آذربایجان و گرجستان و کردستان و لرستان و خوزستان و بعضی از ولایت
عربستان از کنار آب، بیخون تا ولایت ایروان طولاً و از قندهار
تا بادکوبه شیروان عرضاً در تحت تصرف او بود در اشرف مازندران
جهان گذرانرا و دایع نموده بدر عقبی ارتحال فرمود و بعد ازین قضیه شاه
صفی بر سریر سلطنت ایران جلوس فرمود و مقارن اینحال و در خلال
این احوال عنایت خان لشته نشائی و سلطان ابو سعید چیک و کربلای
محمد کوه و کوله محمد خان کوچسفهائی و جوت شاهراذ کیلوائی و محمد بیک

مذکورین نموده تمامی را بتوسط وسعایت شمس نام ملازم ایشان بتصرف
درآورد وفرزندان و متعلقان ایشان نا انقراض ایام وزارت اعلان بیک
واسعیل بیک ولدش جلاء وطن نموده سرگردان و بیسامان میگرددند
واصلان بیک بواسطه خدمات پسندیده که از شمس ملازم میرفرخ بظهور
رسیده بود کلانتری شفت را از قبل خویش باو رجوع نموده و هنگام فرصت
پیشکش بدیوان دیونشان فرستاده رقم درباب کلانتری شفت باسم او
حاصل کرد و در سنه توشقان یئل که اعلان بیک باتفاق کلانتران و ارباب
واعیان بیه پس بفرخ آباد مازندران بنظر شاه رفته بودند شمس مزبور
در آنصوب وفات یافته بجز حرام نمکی چیزی دیگر از مهمات دنیا نیافت
و آنچه باورته میز فرخ فرموده بود باولاد و اعقاب او صد چندان رسید
بیت بدانندیش را در جهان بد رسید * مکافات عدوان یکی صد رسید *
گفتار در بیان ظهور و خروج کالنجار سلطان پسر شاه
جمشید خان مقلب به عادلشاه و باعتقاد طوائف
عراقیان و قزلباش غریب شاه و مال حال او و متابعان
از گردش دوران چون زمان وزارت اعلان بیک و پسرش اسعیل
بیک و میرزا تقی اصفهانی و میرزا عبد الله قزوینی مدت هفده سال
در گیلان بیه پس امتداد یافته بود مردم از طول زمان وزارت ایشان
وظلم و عدوان بتنگ آمده و از تحکّات ملازمان و منصوبان رعایا ظلمها
دیده و ستمها کشیده بودند و از تحمّلات و اطلاقات بیملاحظه ناموجه بیوجه

شفت ومبلغ بیست تومان مواجب همه ساله جهت او حاصل نموده باخلعت
فاخره ارسال داشت ومشار الیه مدّت هفت سال از روی استقلال در امر
سپه سالاری شفت ارتکاب مینمود وقورچی علی کمائی که سابقاً ذکر او
گذشت همیشه نزد میر حاتم مزبور تردّد مینمود وانواع نیگی واحسان از
مشار الیه باو میرسید ودر سال اثنی وعشرین والف بموت طبیعی فوت
شاه بدار القرار ارتحال نمود وبعد از وفات میر حاتم بهزاد بیک وزیر
گیلانات مهمّات شفت را بمیر فرخ برادرزاده امیر خواند که دختر میر حاتم
در جباله او بود تفویض فرمود ودر سنه تنکوز بیل که شاه عباس از تسخیر
گرجستان فراغت یافته در صحبت لواصاب خان بسیر وشکار دار المرز
نهضت فرمودند ودر فصل تابستان سچقان بیل از مازندران معاودت
نموده در کنار دریای قلزم نزول فرموده بودند میر فرخ مذکور بسجک سر
بلند شاه حسب الحکم بسپه سالاری شفت استسعاد یافت ومبلغ پانزده
تومان بموجب همه ساله او مقرّر شد ومدّت هفت سال مشار الیه نیز من
حیث الاستقلال مرتکب امر مزبور بود ودر سنه یوت بیل باجل طبیعی
درگذشت بعد از وفات مرحوم مذکور برادر میر حاتم که در سلك
ملازمان شاه انتظام داشت ودر سفر گرجستان ملازم شاه عباس بود
بادعای منصب موروثی روانه اردو شد از ضعف طالع وبد مددی ابنای
روزگار مدّتی سرگردانها کشید آخر الامر در مازندران وفات یافت
واصلان بیک وزیر گیلان بیه پس طمع در مالیات ومايعرف اخوين

وچاچا و سراوان و کجا در موضع رودبار بر سر حسینخان ابلغار نمود و چون فصل بهار و طغیان آب [قزل] اوزن بود خان معظم از عزیمت علیخان و لشکر کشی او آگاه گشته احوال و ائقال خود را گذاشته و اهالی حرم و متعلقان را بکشتی درآورده بجانب خرزه ویل فرار نمود و در حالت عبور و مرور حسینخان و متعلقان لشکر علیخان بسرداری کلمران بکنار آب رسیدند و قاسم آقای میر آخور خان مکرم الیه را در کنار رودخانه قزل اوزن در یافته بقتل رسانیدند و از عبور رودخانه عاجز شدند و عمارات حسینخانرا در پیلک رودبار غارت و تاراج کرده عود نمودند و رعابای رحمت آباد و رستم آباد را غارت و تالان کرده و عمارات اعیان ایشانرا سوزانیدند بطرفی فومن مراجعت کردند و بعد از انقضای اندک مدت علیخان بخوی که مرقوم گشته یاغی شد و شاه عباس بعد از استماع تخلف و استکبار علیخان فرهاد خانرا نامزد تسخیر الکای بیه پس نمود چون خان مزبور از قزوین حرکت نموده داخل منجیل و خرزویل شد حسینخان والی کهدم و سپه سالار میر حاتم واقوامرا که انتظار این روز میکشیدند برداشته باستقبال موکب مسعود فرهاد خان استعجال فرمودند و برفاقت او داخل گیلان بیه پس شاه در تسخیر گیلان و گرفتاری علیخان مساعی مشکوره بتقدیم رسانید و در ازای نیکو خدمتی که از میر حاتم سپه سالار بظهور رسید بود فرهاد خان سپه سالاری شفت را بمیر حاتم مذکور رجوع نمود و بعد از آن حالات میر حاتم و صوفیگری او را بشاه عباس عرض نمود رقم در باب سپه سالاری

میزنند با اعتقاد خود رای گشته فرصت سر بریدن او نمی بینند و میر حاتم ازین زخم متأثر شد بهزیمت میرود و ملازمان مشار الیه نیز فرار اختیار مینمایند بعد از فرار ایشان کامران بدان موضع رسیده قورچی علی را عرق خون از میان گل ولای برداشته و بچاروا بسته ازان مهلکه بیرون میارند بیت اگر تیغ عالم بچنبد زجا * نبرد رگی تا نخواهد خدا * و سپه سالار میر حاتم خود را در زمان سلامت بمأمن رسانیده علیخان بعضی محالّ شفت را غارت نمود و چند نفر از مردم فیکو و غیره که متابعت میر حاتم نموده بملازمت ایشان مبادرت مینمود دران روز دستگیر شد بودند در کنار رودخانه دوران بقتل آورده سرهای ایشانرا عبرت للتأظرین بدار اعتبار آویختند و چند نفر از ملکان طالبش شفت را مواخذه و مصادره نموده و سپه سالاری شفت را بعوض بیک شفتی رجوع نموده باتفاق اقوام و بنی اعمام روانه کهدم شد بخدمت حسینخان والی آنجا توسّل نمود حسینخان بقریه دوگانه از برای میر حاتم واقوام جا و مقام لائق تعیین فرموده مراعات و موالات مینمود و مدّت یکسال سپه سالار میر حاتم مزبور در کنف محافظت او بود هر چند علیخان رسولان بطلب میر حاتم فرستاده تقبّلات نمود حسینخان در مقام معاونت میر حاتم در آمدن بقانون مروّت و قنوت عمل نموده ردّ التماس رسولان علیخان نمود و بعد از آنکه علیخان از فرستادن میر حاتم مأیوس گردید با حسینخان آغاز عداوت و محاصمت نموده پنج شش هزار آدم از پیاده و سوار و تفنگچی و کماندار احضار فرموده از راه مجذ

رسانیدن سپه سالار بهادر وحیدر بیگ ناظر خبردار گشت باحضر لشکر فومن وتولم مسرعان فرستاده ودر موضع علی آباد سان لشکریان داده عزیمت شفت نمود سپه سالار میرحاتم نیز از حرکت علیخان آگائی یافته اهل وعیال خودرا بکوهات شفت فرستاده [حضرت اخوی] پذیرای جنگ علیخان گشت ودررودخانه بداد لشکر خودرا سان دیکه ودریمین ویسار نگهداشته خود را قلب جای گرفته علم نمایان میکند ولشکر علیخان بسرداری کلمران برادر علیخان وکلرگیای تنیان بدان موضع رسید تقارب فریقین دست داده جنگ عظیم میشود و آدم بسیار بقتل میرسند ولشکر علیخان بصوب فرار شتافت میرحاتم سپه سالار پپای علم فرار گرفته لشکر خودرا مستمال میساخت که در خلال این حال که میر حاتم مذکور لشکر خودرا بجنگ وجدال ترغیب وتحریض مینمود قورچی علی کمائی مردخی که علمدار علیخان بود ملازمان میر حاتم را گرفته آوردند ودر برابر میر حاتم نگهداشتند وچون میر حاتم مرد غیور بود وبفتخی که روی داده مسرور از قورچی علی حساب برنداشته احوال علیخان وحالات لشکریانرا ازوی استفسار مینمود واز عالم غرور احتیاط جوانب ننموده بود که ناگاه قورچی علی مذکور شمشیر حواله میکند از قضا آن شمشیر بدست چپ میر حاتم که عنان اسپ گرفته بود خورده زخم کلری میزند و سپه سالار میرحاتم از حرکت او آگاه شد ملازمان میر حاتم قورچی علی مذکور را در میان گرفته ودر قطعه زمینی که گل ولای بود انداخته چندین شمشیر بر بدن او

نمود و جمعی کثیر از اجامره و اوباش بر سر خویش جمع نموده انتظار فرصت
می نمود که میر حاتم سپه سالار را بدست آورد بامداد مظاهرت آنجماعت که
علیخان بایشان سفارش نوشته بود که از میان بردارد مصراع من در
چه خیالم و فلک در چه خیال * لاجرم میر حاتم سپه سالار ناگهان مانند
بلای آسمان بر سر سپه سالار بهادر آمده ملازمان و متابعان بهادر از
صولت سپه سالار میر حاتم و لشکریان بصوب فرار شتافته حاجی میر احمد
مذکور که افشای آن راز از او بصور و ظهور رسید بود بفرموده میر حاتم
بهادر را جبقه مرصع از سر او برداشته و کمر زرین و شمشیر طلا از کمرش
واکرده سرش را از بدن جدا کرده فرمود که در بازار شفت بدر اعتبار
آویختند و ملازمان و متابعان اِرا که فرار نموده بودند بدست آورده و یراق
و اسلحه را از ایشان گرفته تاراج و تالان کردند و از آنجا بمنزل سپه سالار
بهادر بقریه پیر موسی سرا آمده و اهل و عیال او را اسیر و دستگیر کرده تمامی
اسباب و اموال او را از نقد و جنس و طلا و نقره و اسب و استر و غیره بتصرف
خود درآورده اکثر آن اموال را بلشکریان خود قسمت نموده قوی حال
گشت و در همین روز بقتل حیدر بیگ ناظر که سابقاً ذکر او گذشته امر
نمود و چند نفر از ملازمان معتبر خود را فرستاده در آن مکان که حیدر
بیگ ناظر را محبوس داشتند بقتل رسانید و سر او را در احمد سر کوراب
شفت برای سپه سالار میر حاتم آوردند و چون علیخان بتاریخ ربیع الاول
اثنی و الف بعلی آباد آمده از تسلط میر حاتم در شفت از برای بقتل

جمعی از اکابر لیام شفت که در خدمت میر حاتم مذکور مبادرت می‌نمودند کتابات نوشته وهریک از آنجماعت را بمنصب و مهمم مستوثق و امیدوار ساخته و بقتل میر حاتم سپه سالار ترغیب نموده سفارشات میکند که هنگام فرصت جمعیت نموده او را از میان بردارند و سپه سالار بهادر مزبور تمهید قتل میر حاتم نموده از رشت معاودت نموده بشفت میاید و بروش اخفا کتابات و نوشتجات علیخانرا بجماعت مکتوب فیه میرساند چون میر حاتم سپه سالار مرد هشیار بود و دولت خداداده در سر داشت بیت کلر خود گر بخدا باز گذاری حافظ * ای بسا عیش که با بخت خداداده کنی * حاجی احمد که از لیام معتبر شفت و از مهتوران روزگار بود کتاب علیخانرا که باو نوشته بود در موضع شایقال بمیر حاتم سپه سالار نموده خاطر نشان او میکند که علیخان با اکثر اعیان شفت در باب قتل شما کتابات نوشته و از جمله رکابزن علی ابن عمّ شما نوشته تصدیق قول او را آنمردم نوشتجات علیخانرا ظاهر نمودند و پسر عمّ میر حاتم از عالم غفلت و نادانی در مقام اخفا و ابرام در آمدن با ججاج میرساند میر حاتم را ناثره غضب اشتعال یافته از جای خود حرکت نموده بیکشمشیر قطع حیات و دفع تعلقات او میکند و از آمدن علیخان و تدبیرات سپه سالار بهادر و تمهیدات قتل خود مستشعر گشته باتفاق حاجی میر احمد مذکور و اکابر لیام و جمهور لشکر و عسکر شفت از موضع شایقال بعزم و استیصال سپه سالار بهادر سوار شده ایلغار میکند و چون بهادر مذکور بقریه رودبار سرا به خانه شخصی نزول

که روانه قزل آغاج بدیدن شاه عباس میشود نظر باعتمادی که بحیدر بیك
مشار الیه داشته است مبلغ هفتصد تومان زر اشرفی طلا بطریق امانت
باو سپرده بود که بعد از گرفتاری علیخان آن مبلغ را بعضی از برای
شاهملک میآورد و در ایصال بعضی اهمال وانکار میکند در خلال این حال
شاهملک سلطان روزی باتفاق اعیان ملازمان علیخان بخانه پیر محمود
پیر بازاری بضيافت رفته بود حیدر بیك نیز همراه بود شاهملک در باب
استیلاب تتمه اشرفی امانتی باحیدر بیك مذکور گفتگو نموده مشار الیه
در انکار افزوده باجاج رسانید و بحدی انجامید که لاعلاج شاهملک
سلطان او را مقید کرده بسعید بیك فومنی سپرد بعد از چند روز
مصحوب مردم اعتباری از برای سپه سالار میر حاتم بصوب شفت
فرستادند و میر حاتم مشار الیه بنا بر عداوت و خصومتی که مذکور شد
در نهایت ذلت و خواری او را مقید میداشت و بعد از مدت شش ماه شاه
عباس علیخانرا بواسطه آنکه شاهملک یاغی شد بود از بند و زندان خلاص
کرده بضامنی فرهاد خان همراه حسینخان شاملو بگیلان فرستادند و چون
علیخان داخل بله رشت میشود سپه سالار بهادر که از مخصوصان او بود
و بعضی اوقات سپه سالار فومن و بعضی وقت سپه سالار کوچسفهان بوده
در زمان فترات علیخان آگاهی یافته از پیر مومن سرا در زی اختفا
ایلغار کرده و در بله رشت نزد علیخان رفته احوال استبداد و استقلال میر
حاتم سپه سالار شفت را کما کان خاطر نشان علیخان میکند و علیخان

کوچسپهان بجوار رحمت ایزدی پیوستند و بو سعید میر را وکلای او بفرمان
آورده در موضع شبیه بازار بجوار مقبره آبای او مدفون ساختند
مقاله چهارم در بیان یاغی شدن میر حاتم سپه
سالار شفت از علیخان و مال حال او بطریق استکسان
چون علیخان نظارت محال شفت را بحیدر بیگ لاهیجی که از ملازمان
معتبر او بود و در وادی سپاهگیری سرآمد اکفاً و اقراًن تفویض نموده
بود از اقتضای قضا میانه سپه سالار میر حاتم شفتی و حیدر بیگ ناظر
بسنببی از اسباب آزدگی بهم رسیده مکرراً میر حاتم عرض شکایت او
نموده علیخان موافق رضای سپه سالار غور رسی ننموده بود و سپه سالار
مذکور از تغافل علیخان آزرده خاطر گشته با کراه و اجبار اطاعت می نمود
تا زمانی که علیخان بقرل آغاچ رفته مقهور و منکوب گردید شاه عباس
بنوعی که سابقاً مذکور شده امارت بیه پس را بکارگیا علی شاهلیک ابن
عمّ علیخان عنایت فرمود میر حاتم سپه سالار شفت بنابر کدورت باطنی
بانتهاز فرصت آغاز مخالفت نمود سپاه ولیام شفترا بکلی تابع خود ساخته
واققدار و اعتبار بهم رسانیده مستقل گشت و شاهلیک نیز بر حسب مصاحت
وقت در امور مملکت رعایت خاطر سپه سالار میر حاتم مزبور می نمود
و حیدر بیگ مومی الیه را نیز در سلیک ملازمان و معتبران علیخان انتظام
داشته قریه کشت را که علیخان بتیول او مقرر داشته بود توطن نموده بدستور
سائر ملازمان علیخان متابعت شاهلیک می نمود و چون شاهلیک در روزی

پاداش عمل در کنارش نهاده محبوبه مذکوره او را در زمان حیات بجهت
بو سعید میر فرستاده در آغوش اقبالش کشید و مدت ممتد پانزده سال
بو سعید میر در نهایت اختیار و اعتبار مرتکب امر سپه سالاری فومن بود
و مشار الیه پیر حلیم بردبار درویش منش بود چنانچه مشیر علی میر آقارا
که در سابق ذکر او کرده شد با وجود قدرت بر مکافات از سیاست او
در گذشته و در ازای آن مقدار بدی نیکی کرده مضمون این ابیات را
منظور داشت بیت هر چه کنی عالم کافر ستیز * بر تو نویسد بقلمهای
تیز * آنچه کشایی زدر غدر و نار * بر تو همان در بکشایند بار * صورت
اگر نیک و گر بد بری * نام تو آنست که با خود بری * چسب تو کز پرده
طناز نیست * بانو درین پرده همان بازیست * قلب مشو تا نشوی
وقت کلر * هم ز خود وهم ز خدا شرمسار * چون بو سعید میر مرد عابد
و درویش وزاهد بود روزگار بعد از شهادت [شدت] و محنت بسیار او را بذروه
اعتلا رسانید مضمون فرج بعد از شدت او را روی نمود و همیشه بعد از آن
واقع این غزل بیبیدل خواجه حافظ را حالی ساخته باظهار شکر گذاری
حضرت باری عزّ اسمه اشتغال می نمود و مطلع آن ابیات اینست * دوش وقت
سحر از غصه نجاتم دادند * و اندران ظلمت شب آب حیاتم دادند * و بعد
از انقضای مدت پانزده سال سپه سالار بو سعید میر مومی الیه باتفاق
بهزاد بیک وزیر گیلانات و سپه سالاران و اعیان بامندان به نزد شاه
عبّاس رفته و در خطّه آمل مریض شده او و حاجی علیخان سپه سالار

وابران اشتهار یافت شاه عباس فرهاد خانرا که ضامن علیخان شه بر سر مملکت بیه پس فرستاده بود روانه گیلان نمود وفرهاد خان از قزوین بقصد تنبیه علیخان حرکت نموده بلاهجان رسید وباتفاق عظمای لاهجان به بیه پس آمد بموضع تنیان نزول نمودند وبروشی که در ضمن داستان گرفتاری علیخان مسطور گشته ذوالفقار خان حسب فرمان بوسعید میررا از قلعه بیرون آورده باردوی فرهاد خان رسانید واز اتفاقات مستحسنه باندرک زمانی علیخان دستگیر واسیر سرپنجه تقریر گردید وبوسعید میر از شفقت پادشاه بسپه سالاری فومن سر بلند گشته مبلغ یکصد تومان مواجب وانعام فرمودند وبخلع فاخره سرافراز گردید بموجب تقدیرات شاه عباس بنابر مصالحت وقت مسماة شاه بیکم را که از معتبران حرم ومحبوبان محترم علیخان بود در ایام حیات علیخان از قزوین بجهت بوسعید میر فرستادند وچون علیخان بوسعید میررا نخته کلاه بر سر نهاده تشهیر کرده بود اورا نیز بمکافات آن در میدان قزوین به همان سیاست خفیف کردند وچون مدت شش ماه بوسعید میررا باخرس در زنجیر کرده بود اورا نیز مدت دو ماه وچند روز در سیاه چاه الموت باناجنس در یک سلسله کشیدند وچون شاهملک برادر بوسعید میررا بقتل آورده بود اورا نیز در سر سیاه چاه بدار اعتبار آویخته بقتل رسانیدند وچون علیخان ملاحظه ناموس شرع انور نموده حلیله برادر اورا بخلاف قانون شریعت غرا تصرف نموده بدار الحرم خویش آورده بود روزگار کینه گذار

گرفته برای بفرستد که تا بو سعید میر در گیلان در حیات باشد فتنه از گیلان بر طرف نمیشود فرهاد خان بمضون عریضه علیخان اطلاع یافته علیقلی بیگ ایشک آقاسی باشی خود را امر نمود که بو سعید میر را پیروی نموده بدست آورد علیقلی بیگ بطلب بو سعید میر شتافته و در منزل کله حیدر ماسوله که در قزوین بندوار بود یافته دساق نموده بشاه عباس عرض میکند که چون علیخان بیگ شاهملک را بقتل رسانید سر او را بدرگاه ارسال داشته است برادر او بو سعید میر از علیخان متوهم گشته از گیلان فرار نموده بقزوین آمد است و علیخان در باب او چنین وچنان نوشته اگر بندگان همایون امر نمایند بو سعید میر را بجهت علیخان بفرستیم چون شاه عباس از علیخان خاطر جمع نبود بواسطه دفع و رفع مخالفت شاهملک او را از بند خلاص ساخته باخود داشت رو بسینه ملتمس علیخان نهاده حکم نمود که ذو الفقار خان حاکم اردبیل بو سعید میر را بهمراه خود برده و بقلعه اردبیل محبوس نگاه داشته محافظت نماید حسب فرمان ذو الفقار خان بو سعید میر را فرستاده بود بعد از چهار ماه و ده روز علیخان در بیه پس سر بطغیان و عصبان بر آورده میر معز الدین صرانی را که حسب فرمان در بیه پس آمد شروع در تمشیت مهمات خرابخانه رشت نموده بود خلیلای زرگر رشتی و برادر خواجه عنایت الله که سابقاً خرابخانه بیه پس برای ایشان منوط و مر بوط بود بفرموده علیخان سید مذکور را بناحق بدرجه قتل رسانیدند و آوازه مخالفت و سرکشی علیخان در عراق

داشت این خبر بگیلان شائع شده شاه عباس و بو سعید میر جمعیت کرده خرس را کشتند و بو سعید میر را از آن بلیه جلیه نجات دادند و میر آقای مردود از کردار ناهنجار خود متوهم گشته چون از بیم مکلفات خوف داشت فرار اختیار کرده بمقد غفران دستگاه پیر شرفشاه گسکر ملتجی گشته و شاهملك سلطان بگیلان آمدن را بت عصیان برافراشت و هر چند بو سعید میر او را از عمل مذکور منع میفرمود قبول نمی نمود لاجرم بو سعید سر از اطاعت و متابعت برادر خود پیچیده باغی شد و در سر راه ماسوله رودخان باجمعی از مردم زرمخ و تنیان و غیره اقامت می نمود تا روزی که علیخان بوسیله ضامنی فرهاد خان از حبس و قید آزاد گشته در صحبت حسینخان شاملو بگیلان آمدند بو سعید میر از آمدن علیخان آگاهی یافته سپاه ابراهیم بیك فومنی و جله زرمخی را که در مرتبه ناپاکی و بیباکی عدیل و نظیر نداشتند و علی اللہی بودند در موضع کهنه کوراب بقتل رسانیده بامعدودی که در ملازمت او بودند از راه کشت و خسرو آباد بکوهات شفت متوجه گشت و از اینجا نیز متوجه دیلمان شد و از دیلمان بجانب قزوین حرکت نمود و علیخان بعد از فرار بو سعید میر شاهملك را در ولایت رشت بدست آورده بنوعی که سابقاً مرقوم شده بقتل رسانید و از رفتن بو سعید میر بقزوین اطلاع یافته عربضه فرهاد خان نوشته بود که چون شاه ملك را حسب المحکم بقتل رسانیده ایم بو سعید میر برادر او از گیلان فرار نمود و استدعای آن کرده بود که فرهاد خان بو سعید میر را از قزوین

در علی آباد فومن بنظر علیخان رسانید علیخان در برابر اخوین بو سعید میررا عارضهٔ عتاب وخطاب ساخته امر نمود که شکار بانان یکسر خرس مهیب هیأت کریمه خلقت را گرفته آوردند علیخان میر آقای مذکور را که بحسب خلقت بخرس مشابهت تمام داشت طلب کرده امر نمود که بو سعید میررا با آن خرس در یک زنجیر کشیده در اغذیه و اشربه شریک سازند مدت شش ماه بو سعید میر فقیر با عدم تقصیر باخرس در جوال واز صحبت میر آقا بد حال بود وعلیخان از قلت ترحم قلب باین پیرمی و بیحرمتی اکتفا نکرده فرمود که نخته کلاه بر سرش نهاده با آن خرس در میدان و محلات رشت بقصد تشهیر و تکفیر میگردانیدند و تخم مرغ میزدند و سنگ و کلوخ می انداختند و بو سعید میر با این همه آزار و اضرار مردوار آنچه لوازم اطاعت و بندگی واجب تعالی بود از صوم و صلوة و تذکر و تکرار دعوات و شکر گذاری قاضی الحاجات دقیقه فوت و فرو گذاری نمی کرد لاجرم بمقتضای نیت گر صبر کنی بکارها نشتابی * روزی آید که زغوره حلوا سازی * گر صبر کنی بصبر بیشک * دولت بتو آید اندک اندک * در نومیدی بسی امید است * پایان شب سیه سفید است * در خلال این احوال علیخان باتفاق امیره سیاوش حاکم گسکر بقزل آغاچ بخدمت شاه عباس رفتند و بشرحی که درین تذکره مذکور گشته مقهور گردیدند و شاه عباس نظر التفات بجانب شاهملک ابن عم علیخان که برادر اکبر بو سعید میر مذکور بود انداخته سپه سالاری الکای بیه پس را بدو ارزانی

بعد شدت او بموجب تقدیر قادر غنی نغمه سرایان
چن اخبار و بلبل نوایان انجمن آثار نگاشته قلم بدائع رقم میگردانند
که چون بو سعید میر برادر شاهملک در فترات بدون ملازمت خان
احد خان در رانکوه اوقات بدهقت و زراعت مصروف میداشت
و بعد از آنکه خان احد خان جلای وطن اختیار نموده متوجه شیروانات
گردید و علی بیگ سلطان فومنی از شاه عباس لقب خانی یافته شاهملک
و میر ملک برادر بو سعید میر را که نوکر معتبر خان احد خان بودند
همراه خود به بیه پس آورده مرتبه قرب و اختصاص داده بود بو سعید میر
از اطاعت علیخان سرگردان شد بدستور سابق بولایت رانکوه توطن نمود
و اینمعنی موجب غضب علیخان گشته عرضه داشتی بفرهاد خان نوشته
استدعای حضور بو سعید میر میکند فرهاد خان ملتمس او را مبذول داشته
حکم بحاکم لاهجان نوشته بود که بو سعید میر را تسلیم ملازمان علیخان
نماید بعد از ورود حکم فرهاد خان علیخان شیر علی میر آقا را که در صفات
سبعی و شیمه بی آرمی یگانه روزگار بود باچند نفر دیگر از ملازمان
روانه لاهجان بقصد آوردن بو سعید میر نمود میر آقای مذکور حکم فرهاد
خان را نزد حاکم لاهجان برده بوی نمود حاکم لاهجان امثال حکم فرهاد
خان را کسان بطلب بو سعید میر فرستاد ملازمان بو سعید میر را از
رانکوه بلاهجان آوردند و حاکم لاهجان بو سعید میر را میر آقای مذکور
سپرده روانه بیه پس نمود و میر آقا بو سعید میر بیچاره را دوشاخه کرده

المرزی امر نمود که پیاده بجنگلها و کوههای رستمدار بگردند و ملک را بدست آورده بحضور آورند عساکر مدّت چهل روز لوازم جستجو بعمل آورده روز پنجشنبه بیست دوم شهر جمادی الاول سنه اربع و الف و بقولی سنه سته و الف ملک را در موضع حرنداب که از کوهها برلورست بی استعمال آلات حرب دستگیر کرده گرفتند و ملک مذکور بدست میررسول نام صوفی گرفتار شد معتمدان او هر یک اسیر یکی از غازیان گردیدند و قورچی باشی بعد از گرفتاری ملک ابراهیم بیک کوتوال قلعه را بنوازشات شاهانه امیدوار ساخته از قلعه بیرون آورد و جمعی را که در قلعه ماده فساد بودند حکم بقتل فرمود چون خاطر قورچی باشی از وادی مخالفان بگلی جمع شد رضوان بیک قورچی قاجار را بکوتوالی قلعه تعیین نموده و دارایی ولایت رستمدار را نیز بابراهیم بیک مذکور تفویض فرموده ملک مذکور را باهل و عیال و اطفال برداشته و از رستمدار روانه قزوین شد در آنجا بنظر شاه عباس رسید شاه عباس قورچی را در ازای خدمت تلطفات و نوازشات کرد و در روز یکشنبه بیست و دوم شهر جمادی الاول سنه اربع و الف توشقان بئل حکم در باب قتل جهانگیر مزبور که بملک لواسانی که سلطان حسن نام داشت امر شد ملک لواسانی آن جهان پهلوان را در میدان قزوین بسیاست رسانید و قورچی باشی زن ملک جهانگیر را که دختر ابراهیم بیک مشار الیه بود جهت خود تصرف نمود مقاله سیم در بیان ابتلای بو سعید میر فومنی و فرج

چنانچه جمعی که پیشدستی کرده تعاقب ملک نموده بودند چندی هلاک شد
و بقیه السیف فرار نموده بار دو میابند و شاه عباس را از واقعه ملک خبر داده
تهور او را عرض میکنند و ملک بسلامت بمملکت خویش رفت قلعه کجور را
از دخائر و اقوات مملو ساخته و ملازمان و متعلقان خود را بقلعه برده حصار
گشت و شاه عباس بعد از استماع نفاق ملک فرمان داد که قورچی باشی باده
هزار کس از پیاده و سوار و نغنگچی و کماندار روانه رستمدار شوند و ملک را
گوشمال بسزا آورده باز گردند حسب فرمان قورچی باشی ایران
بالشکریان قطع مسافت ناهموار و طی مسالك دشوار نموده داخل رستمدار
گردیدند و پیاپی قلعه کجور رسیدند و قلعه را محاصره نمودند و بیازی مردانگی
در لبالی و ایام خورد و خواب و آرام بر خود حرام کرده شروع در تسخیر قلعه
نمودند و قلعه داران نیز سر پنجه جلادت کشوده جمعی کثیر از دلبران را
در پای قلعه بدرجه قتل رسانیدند و آلاخر بعد از چند وقت ملک از [در] قلعه
بتنگ آمد لاجرم از راه ندابیر ناقصه از قلعه بیرون آمد و محافظت قلعه را
بعهد ابراهیم بیگ پدر زن خود حواله نموده خود درزی اختفا بکوهها
و مغارهای رستمدار مخفی شده باجمعی از معتمدان خود میگردد تا آنکه
قورچی باشی بفرست معلوم نمود که ملک قلعه را گذاشته بدر رفت بیت
چه نیکو متاعی است کار آگاهی * کزو نقد عالم مبادا نهی * بگیتی
کسی سر بر آرد بلند * که در کار عالم بود هوشمند * از بنمعی خرم شده
موازی سه هزار کس از عساکر قورچی و صوفی و چینی و پیادهای دار

فرهاد خان واجیه مقرران بردگان سعدی چلاوی نزول داشت و بشرب
مدام و بوسه بازی جوانان آمد و پسران سیم اندام اشتغال مینمود حسب
الاشاره شاه عباس ملك جهانگیر مذکور در اوان غلیان سکر و مستی
میر عباس سلطان نکهچرام را که بعلو نسبت آراسته بود باخواجه سلطان
عمود برادر خواجه حسام الدین وزیر خان احمد خان در زیر دگان سعدی
چلاوی بدرجه قتل رسانیده یکسر قوع جنگی را که در زیر دگان مذکور بسته
بودند بشمشیر خونریز از میان دو نیم کرد و باشمشیر برهنه متوجه
مجلس میشود در خلال این احوال شاه عباس بیکی از امرا امر میکند که
شمشیر از دست ملك بیست گرفت در همان ساعت فرهاد خان بطریق
مشاوره حرفی بشاه عباس میزند و شاه ملك را از دخول مجلس مانع
شدند ملك آزرده خاطر بمقام خود رفته و باخوف عظیم آنشب را بروز آورده
بضمون الحائس خائف علی الصبح باتفاق چند نفر از دیو سیرتان مازندران
که ملازمش بودند سوار شد به بهانه سپهر و شکار از راه ری و شهر بار عازم
مملکت رستمدار گردید و هنگام نصف النهار بندگان اعلی از فرار ملك
خبردار و آگاه گشته بکصد و پنجاه نفر سواران دلیر بطلب او میفرستند
و چند نفر از غازیان مذکور که پنجگلد و قهور مشهور بودند ایلغار کرده
و بملك رسیده شروع در گیرودار میکنند ملك جهانگیر بازی که در دست
داشت تمغا به سر زده و بر سر خود نشانده بکمانداری مشغول میشود قیر
ملك که از سندان میگرددشت چند نفر از دلاورنرا از پای در آورده

اکبر امیره عنایت فرموده علم و نقاره و خلعت فاخره دادند و دختر حسینخان شاملو حاکم هرات را بنا بر سبق آشنائی که سابقاً مرقوم شد بمشار الیه ارزانی داشت و مدت هجده سال حکومت آستارا کرده وفات یافت و بعد ازان شاه عباس حکومت مملکت موروث را بساروخان برادر پابندر خان شفقت نموده و دختر دیگر حسینخان مذکور را در سلک ازدواج مشار الیه انتظام داده حکومت آستارا بدو بخشید و شمه از صفات سیرت مشار الیه در زمان خروج عادلشاه در گیلان درین اوراق ست تحریر یافت

مقاله دوم در بیان یاغی شدن ملک جهانگیر ولد ملک سلطان محمد رستم‌داری و مآل حال او بتقدیر حضرت باری چون ملک جهانگیر ولد ملک سلطان محمد رستم‌داری در ابتدای تسخیر ولایت مازندران و استیصال ملوک آن باکراه اطاعت نمود قلعه نور و الکای کجور را ببرد خود سپرده و اهالی حرم و متعلقان خود را برداشته بقزوین داخل اردوی شاه عباس گردید و مدت یکسال در کمال استقلال اوقات میگذرانید لاجرم فرهاد خان در سال ثلث و الف هجری بالشکر عراق و فارس روانه عربستان شد مولی مبارک عرب را که والی خوزستان بود بدائرۀ اطاعت و ایلی در آورده و بیاج و خراج بگردن او گذاشته معضی المرلم مراجعت نمود و در بیستم شوال سنه مذکوره داخل قزوین شدند شاه عباس فرهاد خان و سائر امرارا نوازشات اختصاص داده در اکثر ایام و لیالی بعیش و نشاط قیام می نمودند و بالجمله شبی که شاه عباس باتفاق

جون محمد باقر مذکور باندك مدّتی بسزای نمکبهرامی خود رسید ملا
 فاضل نیز از کردار خود نادم و پشیمان در لباس فقر درآمده بتلیس
 روزگار میگذرانید آخر الامر در فارس بالمحداد شهرت کرده لاجرم علمای
 فارس بمقتضای شرع اشرف انور حکم قتل او نموده هلاکش فرمودند چون
 امیر حمزه خان بنوعی که مرقوم شد بواسطه شیرزاد سلطان قسم مغلط
 باو نموده بود که محافظت و معاونت او بتقدیم رساند باتفاق پسران خود
 قلیچ خان و ایرج خان و لشکر آستارا بحض طمع حطام دنیوی که از علی
 بیك سلطان اخذ کرده بود اندیشه از بدنامی نکرده در قتل شیرزاد
 سلطان ویست یکنفر جوان دیگر تابع میشود وبعد از انتضای یکسال
 ونیم حضرت جبار منتقم در مقام انتقام درآمده ملك و مال و جان او را
 بتاراج داد و پسران او را نیز در قزوین حسب الحکم بقتل رسانیدند و چهار
 نفر پسر دیگر او که در صغر سن بودند و همراه والد خود بشیروان رفته
 بعد از قضیه هائله والد باتفاق والد در آنجا اوقات بسر میاوردند تا آنکه
 والد ایشان صعوبت و عجز و مسکنت خود را بخدمت بلیس الزمّانی
 زینب بیگم عرض نموده مهد اعلی بشاه عباس وانموده حکم باسم
 پاشای شیروان صادر شد که متعلقان امیره را مرخص سازند که بوطن
 خود مراجعت نمایند و حلیله امیر مذکور پسران خود را برداشته بعراق
 آمدند و بعد از دو سال که بانواع پریشانی در اردوها ترددات نمودند
 شاه عباس بر سر شفقت آمده ایالت آستارا و توابع پیاپی در خان پسر

بجانوران سر داده وقت جدا کردن باز از شکار فرود میاید ناگاه این دو روسیاه باشمشیرهای برهنه بر سر خان میتازند وبضربات متواتره اورا هلاک میسازند وبعد ازان سر ویرا برداشته روانه فرضه سالیان میشوند چون احد پاشا مقرر نموده بود که بهمیر امیر حمزه خان مستحفظان شوارع احدی از ملازمان اورا نگذارند رفت ناکسان امیره مهر اورا برداشته همراه داشتند جواز را بضابط سالیان داده عبور میکنند وازانجا به قزل آغاج میرسند ودرین سال شاه عباس بیورش مرو شاهجان و تسخیر مملکت خراسان رفته بود وفرهاد خان با امیر حمزه خان عداوت قدیمی داشت ودران سفر ملازم رکب شاه بود این دو ناپاک سفاک بیپاک سر امیره بمر و برده بتوسط فرهاد خان بعرض میرسানند وفرهاد خان قطع نظر از عقوق وعصیان محمد باقر وملاً فاضل مذکور نموده وایشانرا نوکر کرده مبلغ معین درگیلان بتحصیل ایشان نوشته بگیلان میفرستد ایشان بگیلان آمده وانوجه را بوصول رسانیده روانه اردبیل میشوند ودرانجا بساط خود نمائی فرو چیده بهرهز کلری مشغول میشوند قضا را محمد باقر مذکور شبی شراب خورده از روی بدمستی شخصی را هلاک میکند اقوام آن مرد مقتول نزد ذوالفقار خان رفته عرض احوال میکند خان از حرام نمکی او آگاه بود فی الفور بقتل او امر نموده شهنه اردبیل محمد باقر را بایراق واسلحه که پوشیده بود در میدان بدار اعتبار کشید بیت راستی ورستگاری پیشه می باید نمود * از مکافات عمل اندیشه میباید نمود *

گردید بیت مکن باولی نعمت خود ستیز * که گردی سزاور شمشیر نیز *
مقاله اول در بیان حال و شرح مآل امیره حمزه خان
طالبش و فرزندان مشار الیه چون امیر حمزه خان بواسطه
حضرت مقرب پناهی حسینخان شاملو قلعه شدندان و ولایت آستارا ولنگر
کنان را بتصرف ذوالفقار خان داده روانه شیروان گردید محمد باقر و ملا
فاضل که اصل ایشان از ولایت خاخال بود در ایام دولت ملازمت امیر
حمزه خان می نمودند و بدولت او سالها بفریاد و راحت میگذرانیدند
درینولا که خان مشار الیه بحسب ضرورت ترك مملکت و حکومت نموده
ودیار غربت اختیار کرده بود دو نفر مذکور بر جمهور ملازمان سابق باختیار
خدمت و ملازمت سبقت بسته همراه خان مشار الیه عزیمت شیروان
نمودند و چون امیره حمزه خان باتفاق متعلقان و منسوبان به شیروان
رسید احد پاشا بیگلربیگی شیروانات اعزاز و اکرام مشار الیه بجا آورده
و در شهر شماخی مکان لائق بجهت او مرتب و مهیا نموده همیشه تفقد
میفرمودند و امیره حمزه خان گاهی بواسطه دفع دلگیریها بشکار باز
و بحری رغبت می نمودند تا آنکه روزی بعادت مستمره بقصد شکار سوار شده
بصحرای شماخی بیرون می رود و این دو ناپاک مفسد شریر بالذات نیز
همراه می روند و خان مومی الیه بهوای صید و شکار جانوران و این دو مخالف
منافق باهنگ شکار جان خان چنانچه گفته اند بیت بهرام که گور میگرفتی
همه عمر * دیدی که چگونه گور بهرام گرفت * و امیره حمزه خان باز را

او و فرزندان بتنگ آمله فصلی چند از قبائح اعمال و افعال او و فرزندان و تبعه بعرض رسانیدند و شاه عباس خواجه را معزول نموده چند سال دیگر بکلفت و نکال هر چه تمامتر در اردو سرگردان بود در آن سال چخال اغلی سردار روم بر سر تبریز آمله بود شاه عباس بتبریز نزول فرموده بود میانہ میرزای عالیان و خواجه نادان در باب تقصیر و تصرف مال دیوان و طمع وزارت گیلان در حضور مجلس مکالمه واقع شد در اثنای آن صورت نمکبهرامی و حق نشناسی خواجه در آینه ضمیر پادشاه عکس پذیر گشته حسب الحکم خواجه مسیح را گرفته بمیرزای عالیان سپردند و میرزای عالیان رخصت قتل او حاصل نموده روانه گیلانات گردید و چون بماسوله رسید خواجه را بزنجیر گران مقید فرموده بفومن آورد و از فومن برشت و از آنجا بلاهجان میبردند و حسب الاشاره میرزای عالیان بلکه بموجب تقدیر آسان چنانچه مرحوم خان احمد خان در حق او گفته و نوشته بود تخت کلاه بر سر از نوکران لاهجان بتمامی کوچه و محلات تا کنار اسطل و بسر میدان گردانید تماشا بیاں که خلقی کثیر بودند تخم مرغ و خاک روبه و غیره بر سر و صورت خواجه میزدند و سنگ و کلوخ می انداختند و بلفظ نمک بحرام او را مخاطب میساختند و سرزنش میکردند و بعد از آن فضاخ مدّتی در قلعه لاهجان نگاه داشته محبوس بقلعه آمل ملازمان میرزای عالیان شربت فوات و زقوم چشید و بسزای نمک بحرامی رسید و عبرت سائر ناسپاسیان

بحلال وای باعث چندین هزار اختلال آنچه نوشته و تخم محبت کشته
دوبستی شما اظهر من الشمس است چیزی که ظاهر است چه حاجت بگفتن
است آنچه مروّت پادشاه ذبیحاه عالمیان پناه اللهم وال من والاه هست
محتاج به بیان شما نیست و اینکه از صفات اهل این دیار و بیوفائی ابنای
روزگار خصوصاً از حال کامگار سعادت آثار الملّقب بخوانگار قلمی فرموده
اند میتواند بود اما ترجیح احد طرفین مشکل مینماید مارا این سفر و شما را
آن حضر اختیار افتاد و شفقت شاهی شاملحال شما را مثل نصیریان
و معتقدان دیگر که براتب از تو بهتر بوده اند بجزای اعتقاد شما
برسانند لیکن آینه ضمیر کثیر این ذره حقیر چنین عکس پذیر است که
عنقریب وزیر گیلانات را پالهنگ در گردن کرده کشان کشان بکوجه و محلات
لاهیجان و گیلان سرگردان ساخته تا عبرت سائر نمکجرامان شود و از
حضرات طاهرات علیهم السّلام امید که حقّ عزّ و علا جزای هر کس را موافق
نیّت اینکس در کنارش نهد و السّلام و از اقتضای قضا آنچه آنان که آن
غریب مظلوم بزرگوار اندیشید بود نتیجه آن بعمل آمد و بوماً فیوماً
تا انقراض عالم باولاد و احفاد ایشانرا و گیلانیانرا بعمل میاید و چون
خواه نمک بحلال در باب تسخیر و تصرف گیلانات بروشی که در ابتدا
مرقوم و مسطور شد سعی موفور بتقدیم رسانید بود شاه عبّاس در ازای
آن مقدّمات وزارت دار المؤمنین قم را بوی شفقت فرموده سالها خواه
مذکور بوزارت آنجا قیام داشت تا آنکه مردم از ظلم و شرارت و تحکّات

حصول مقرون داشته و مبلغ بکصد تومان مؤنت را بدو ارزانی داشته
مرخص فرمود و مشار الیه از قزوین روانه سفر هجرت گشته بقرب مدینه
مشرّفه داعی حق را لبیک اجابت گفت بیت منه دل در جهان کین پیر
وناکس * وفاداری نخواهد کرد باکس * وفانه کار سرسریست * وفا پیرایه
سری و سرمایه سرور بست * وفا کلر جوان مردست * وفا نشان ارباب
دردست * وفا کمند گردن ارادتست * وفا سمند راه سعادتست *
وفا کیمیابست که خاک را زر کند * وفا متاعیست و توبیابست که ترا
صاحب نظر کند * وفا مشاطه عروس کمالست * وفا خاله (مخالو) زیب
رخسار جمالست * بیت زخوبی هر چه میاید نگارا آن همه داری * ولیکن
وفا از خالی بران رخسار باشی *

گفتار در بیان حال خواجه مسیح بیوفا وزیر خان احمد
خان بعد از آنکه خان احمد خان مظلوم پادشاه لاهجان ملک و دولت
چندین ساله خود را بضرورت وداع نموده فرار بر قرار اختیار کرد عازم
ملکت روم شد چون بقسطنطنیه رسید شاه عباس بخواجه مسیح خبیث
فرمود که شما از باب شمانت عریضه بخان احمد خان بنویسید که رفتن
شما بروم عیب بود و پادشاه را باشما سر بیعتی و بیحرمتی نبود و اگر فرار
نیکردید کمال مرّت در باره شما بعمل میاورد و چون از مردم روم وفا
داری نمی آید عجب که از خواندگار مددی و معاونتی بشما برسد و چون
این عریضه بخان احمد خان رسید در جواب نوشت که ای مرد نک

رجعت نمودند و کامران بیك را از استرآباد رخصت آمدن بگیلان دادند و کامران بیك مقضی الاوطان و المرام آمد و چهل و یکروز در تولم توقف نموده بنابر بعضی موانع بودن در گیلان را مصاحبت ندانسته متوجه اردو گردید و باصفهان بیابوس رسید و چون میرزای عالمیان بنابر شفقت پادشاهی مغرور بوده نپخواست که در بیه پس کسی قبول داشته باشد عرض میکند که بیه پس خاصه خزینة شاهبست در الکی خاصه تیولداری معنی ندارد و هر ساله مبلغ چهارصد تومان نقد بنده بکامران بیك میدهم او بقصبه تولم دخل نکند شاه عباس قبول قول او نموده و کامران بیك را بحضور طلب فرموده گفت که من بوکالت شما قبول چهارصد تومان نموده تولم را بمیرزای عالمیان گذاشته ام شما چه میگوئید کامران بیك در ازای این التفات شکر نعمت بجا آورده شاه عباس درین باب رقم فرمود که عمال گیلان بیه پس هر ساله مبلغ چهارصد تومان از وجوهات الکی مذکوره در وجهه مواجب هر ساله کامران بیك گیلک رسانیده مستوفیان مبلغ مذکور را بخرج عمال بیه پس مجرا داشته هر ساله حکم مجدد بطلبند و مدت مستد چهار سال کامران بیك مشار الیه در ملازمت پادشاه ایران بود و در سفر و در حضر خدمت بجای می آورد و در هیچ سفر از خدمت دور نشد بیت چو دولت مرد را باری نماید * همه کارش بکام دل بر آید * زهی طالع که باری کرد ویرا * بدولت رهنمائی کرد ویرا * و در سنه تخاقوی بئل که سنین عمرش بنود رسیده از شاه عباس رخصت طلبنمود مسؤل او بعز

معالجه نموده غمخواری مشار اليه نماید بعد از چند روز فرهاد خان و علیخان و پسران امیره گسکر و سایر اسیران رسیدند شاه عباس متوجه استعلام هر کس شد و کلمران بيك را نیز دران مجلس حاضر فرمودند و در اثنای محاوره حکایت کلمران در میان میاید علیخان میگوید که پادشاهم کلمران را از میان چندین هزار کس برگزیده ام مشار اليه در عالم حقیقت و وفاداری ممتازست و شایستگی بندگی چون تو پادشاهی دارد نواب اعلی در جواب میفرماید که کلمران احتیاج بسفارش شما ندارد و الحاصل کلمران را در همانروز بسلك غلامان خاصه انتظام داده مقرر فرمود که عامل الکای خود مبلغ بیست تومان در وجه مدد خرج و کرایه اولاغ متعلقان بدهد که کوچ مشار اليه را بقزوين بيارند و حسب الحکم کوچ و وابستگان کلمرانرا بقزوين بردند و در آنسال که رایات شاه عباس متوجه بورش مرو شاهجان و تسخیر ممالک خراسان میشد مبلغ یکصد تومان بکلمران عنایت فرمود که دران سفر همراه باشد و از کیشک دایمی دور نشود و در سال ست و الف فرهاد خان قراملو در هرات مقهور گشته بیاسا رسید شاه عباس پرتو التفات بر وجنات احوال کلمران بيك انداخته و بوعده که در آنروز فرموده بودند وفا نموده رقم بدین مضمون شفقت فرمود که میرزا محمد شفیع میرزای عالیان مداخل الکای تولرا بتیول ابدی کلمران بيك تولی مقرر داشته در هیچباب مدخل نکند و شاه عباس بعد از مراجعت از مرو شاهجان و تسخیر و تصرف خراسان بجانب عراق

فرهاد خان از قتل آن بیچاره متأثر شده بغایت آزرده خاطر گشت و روز دیگر ملازمان حسینخان کهدمی در کوه قلعه رودخان با امیره شاهرخ و کامیاب که پسران امیره سالار و بنی اعمام حسینخان بودند و مدتی بود که از مشار الیه متوهم گشته بخدمت علیخان محالّ از بر و خسروآباد را بتیول ایشان داده مراعات می نمود دوچار شده از قساوه قلب و بیرهی آن دو جوان و دو نهال نورس را بدون صدور خطا بقتل رسانید و سرهای ایشانرا بنظر فرهاد خان رسانید نوآب فرهاد خان از احوال مقتولان استفسار نموده از قتل ایشان نیز متاّم و متأثر شد لاجرم در آن فترات هیچکس را از مشاهیر که در آنکس غریب بودند بناحق زهر فوات نوشیدند و آن هم بدون رضای فرهاد خان واقع شد و روز جمعه بیست و هفتم شهر مذکور خان از فومن برشت رفته و در عرض یک هفته نسق مهمّات ینه پس نموده و روانه قزوین شده در آنجا پیاپوس رسید و چون به بیلاق دیلمان رسیدند حکم مصحوب ولی بیک قورچی شاملو ورود یافت که فرزندی فرهاد خان چون بمضمون حکم مطلع شود کامرآن بیک گیلک را در صحبت قورچی مذکور روانه درگاه نمایند قورچی مذکور در سه روز مومی الیه را زخم دار بنظر در آورده شاه عباس در ازای حقوق وفاداری و جان سپاری که ازو نسبت بعلیخان ظاهر شده بود اورا بعنایات شاهی مستیال و بالطاقی گوناگون خوشحال فرموده بجناب مقرب الخاقانی بسطام آقا سپرده جراح سرکلر خاصه شریفه را طلب فرموده امر نمود که زخم اورا

خورده مقابله میکنند چون هر دو در فنون سپاهگیری و کمانداری و تیراندازی شهرت و مهارت داشتند و قدرانداز بیقرینه بودند هر دو بخانه کمان درآمده قاصد خون یکدیگر شدند از قضا تیر جانباز ردّ شده تیر ملك اهد بسینه او خورده از پشت بدر می‌رود و جمعی که همراه ملك اهد بودند ملازمان جانباز سلطانرا تعاقب نموده دو سه نفر بقتل میرسند بقیه السیف فرار میکنند و ملك اهد سر جانباز سلطانرا برداشته همعان فتح و ظفر بقومن بنظر فرهاد خان میرساند و فرهاد خان اورا بخلعت فاخره و شمشیر مرصع و چهارقب طلا سرافراز فرموده آنحدود از شرّ و شور این گشت و رعایا مرقه الحال گشتند و ملك اهد مذکور بمقتضای بیت نا نمرد یکی بناکامی * دیگری شادکام ننشیند * حسب الرقم سالها منصب و مواجب خلابر و رستری رشت داشت و او نیز بعد از چند سال در دست خسرو چهاربار بقتل رسید حاصلآ دران ایام که فرهاد خان بقریه تنیان نزول فرمود و لشکر بجستجوی علیخان و سایر مخالفان ساعی بودند ملازمان میرعبّاس سلطان چپک بعد الغفور بیک مصنّف لاهجان که در فترات خان اهد خان در خدمت علیخان می بود و فی الواقع جوانی بود بحلیه صورت و معنی آراسته و در علم موسیقی و مصنّفی ماهر و مشهور بود و بانقا رستم غازی رستمداری که او نیز جوان و صبی مردانه بود بجنگل ساد کوه برخوردی بعد از ستیز و آویز بران دو جوان غریب ابقا نکرد هر دو را بقتل آورده سر ایشانرا باردوی فرهاد خان می‌آورد

ومعتبران بیه پس همه در خدمت وملازمت بودند که علیخان وکامران را در آن مجلس درآوردند وفرهاد خان علیخانرا عارضه عتاب ومورد خطاب ساخته وبعد ازان بدستوری که سابقاً مرقوم شد زنجیر گران فرموده بعلیقلی بیگ ایشک آقاسی سپردند وکامران را بیپاداش وفاداری که در ازای حقوق ولینعمت بجا آورده تیرکاری خورده بود جرّاح را هم در آنجلس طلب کرده فرمودند که پیکان از بدن او بیرون آورده مقرر نمودند که هر روز جرّاح بر سر او رفته مرهم بر زخم بگذارد وروز سه شنبه بیست پنجم شهر رمضان المبارک فرهاد خان باتفاق عساکر از موضع تنیان کوچ کرده روانه فومن گردید وذو الفقار خان بطرف گسکر روانه شد فرهاد خان بدار الاماره نزول کرده بود که در همین روز ملک محمد [احمد] ورزل که از اکابر لیام آنحدود بود ومنصب خلایق وروستری رشت از جانب فرهاد خان نامزد او شده جانباز سلطان بچار پس را که از ملازمان معتبر علیخان وسپه سالار کوچسغهان بود ودر مدتی که الکای رشت بتصرف اولیای دولت قاهره درآمده متواری بود وراهزنی ودزدی میکرد چنانچه مترددین از جانب قزوین عبور ومروغی توانستند نمود ودر سامان بچار پس که بکیله برده سر مشهور است بافزلیاش جنگ کرده جمعی کثیررا بقتل رسانیدند ودر بیباکی وسفاکی دلیر گشته بود ملک احمد مذکور قصد دفع شرّ او کرد او نیز ازین واقعه آگاهی یافته در مقام قتل ملک احمد بود اتفاقاً شبی در راه بچار پس بیکدیگر بر

گرفته مستعد جنگ وجدال میشود چون حیدر بیک بساؤل خاصه شریفه جوان مردانه و جنگجوی بود کامران را وقتی ننهاده متوجه او میشود کامران تیری از شصت قضا و کمان خانه تقدیر کشاد داده بسینه حیدر بیک میزند که از پشت گذر میکند و حیدر بیک مشار الیه بیک تیر از پا در آمد و دیعت حیات بقابض ارواح سپرد جوان دیگر از اقوام حیدر بیک پیش آمد او نیز بیک تیر جانبازی کرد و جوان دیگر از غازیان بکمان در آمد تیری بر بازوی کامران میزند کامران از ضرب تیر آن جوان از حرکت افتاده جمعی از غازیان بر سر او میروند که سرش را بردارند چون حیات بسیار و دولت پایدار در سر داشت و خدا نمیخواست که در آن وقت نابود شود در اثنای اینحالت یکی از مردم از آنولایت که ببلدی لشکر همراه بود فریاد میزند که اورا مکشید که علیخان در دست اوست لشکریان که نام علیخان شنیدند دست از کشتن او باز داشتند و اورا مقید کرده به جستجوی علیخان مشغول شدند و در خلال اینحال خبر گرفتاری کامران و پیدا شدن علیخان در اردوی فرهاد خان اشتهار یافته حسب الفرموده فرهاد خان سوار و پیاده فراوان بانصوب روان شدند و همان غازیان که باتفاق حیدر بیک آمده بودند علیخانرا در باغ انشخص بی استعمال سیف و سنان دستگیر نموده برفاقت عساکر که متعاقب رسیده بودند سوار کرده بخدمت فرهاد خان بردند فرهاد خان در تالار ملا برار تشریف داشت و همسپنخان حاکم کهدم و میرعباس سلطان چیک و اکابر بیه پیش

از هجوم و ازدحام عساکر که پیروی او می نمودند آگاه گشته با اتفاق کامران بحال گیل فومن در آمده در زیّ اختفا خانه بخانه میگردید و ازین حال نیز بتنگ آمده بدلالت کامران بتولم رفته اراده میکند که بپوش لباس که تواند خود را به یکی از فرضات آنجا رسانیده و بکشتی در آمده خود را بساحل نجات و امان شیروان رساند از زبونی بخت و ناسازگاری روزگار دل سخت بهر جا که نوجه می نمود کشتی و معبر بدست نمی آمد لا علاج از آن حدود عود نموده و بقریه زرمخ که موطن او بود رفته بخانه مستک نام زرمخی که از ملازمان معتد او بود مخفی میشود فرهاد خان ازین معنی آگاه گشته مستک مذکور و چهار نفر پسر او را حاضر فرمود هر چند بوعده و وعید تهدید کرد بی بسر منزل مقصود نبرد لاجرم باقسام و انواع شکنجه فرمودند و مقر نگردیدند و علیخان و کامران که در منزل ایشان توقف داشتند ندانسته بیرون رفتند و پنهان و پوشیده خود را بقریه مرگی رسانیدند و بخانه بکنفر رعیت مفلوک درآمدند از اقتضای آسان درین روزگار و کلای فرهاد خان باجمعی از غازیان بسرکردگی حیدر بیک بساؤل خاصه شریفه بواسطه تحصیل آذوقه و علوفه بدان حدود میفرستادند و مرور لشکریان نزدیک منزل آن مفلوک واقع میشود و علیخان و کامران از ورود لشکریان آگاهی یافته میخواستند که بدر روند بعضی از لشکریان ایشانرا دیده بسرای آنشخص میروند و علیخان از رسیدن غازیان مضطرب گشته باندرون باغ می رود و در خلال اینحال کامران سر راه بر غازیان عظام

مقدمه ظهور عادلشاه که ان شاء الله تعالی بجای خود گذارش خواهد یافت مقرر فرمودند که بعضی از کتاب شروع در تنقیح محاسبات میرزا اسمعیل نمایند در اثنای اینحالات میرزا اسمعیل تاب بی التقاتی دنیای دون پرور عداوت گستر نیاورده وباندك زمانی بمرض اسهال مریض گردیده بدار القرار پیوست سنین عمرش به بیست وچهار سال رسیده بود که جهان گذرانرا وداع نمود بیت کم خود نخواهی کم کس مگیر * میران کسی را وهرگز میر * از قتل ملا محمد خشکبجاری نا وفات میرزا اسمعیل بکسال و هجده روز تفاوت شد

گفتار در بیان احوال کامران تولی ونوازش یافتن مشار الیه از شاه عباس طائر خاص قصه پرداز در هوای بیان این حکایت چنین پرواز مینماید که چون ذو الفقار خان بیگلریگی آذربایجان باتفاق لشکر وعسکر داخل تنیان وارد اردوی فرهاد خان گردید مقرر فرمودند که تمامی لشکر وسپاه پیاده در جنگلها وکوهها ومغارهای تنیان وماسال وکلوان نرددات نموده وقرار وآرام بر خود حرام دانسته علیخان را بدست آورند وچون در مبدء حال جمهور ملازمان علیخان وارباب مناصب ومشهوران از جنگلها بیرون آمده ببلایزمت فرهاد خان آمدند مگر کامران بیک که مردانه ترك سر خود کرده واز قصور فرزندان وبرادران گذشته از روی کمال اخلاص کمر وفاداری وجان سپاری علیخان بر میان جان بسته بود در خلال اینحال علیخان

نمود بکن که میرزا اسمعیل در مدت حیات از وزارت گیلان معزول نشود زیرا که او ملکی بود بصورت انسان و از غایت حسن صورت و لطف سریرت هر کس را نظر بر جبین مبین و روی دلجوی او می افتاد مَا هَذَا بَشَرًا بَرَّزِبَانٍ مِیرَانِدٍ وَهَرَكَةٍ دَر مَكَارِمِ اخلاق او تَأَمَّلٌ مِیْكَرِدُ اِنْ هَذَا اِلَّا مَلَكٌ كَرِیْمٌ بَر مِیْخَوَانِد بَیْتِ صورتی از آب و گل نبود بدین پاکیزگی * طینتش گویا زخاکِ پاكِ مُحَمَّدٍ كَرْدَه اند * باوجود اینحال مصاحبت بد طینتان و محافظت ناكسان او را بارتكاب خون راغب ساخته بسعایت ارباب غرض تابع قتل ملا محمد خشکبجاری شد بناحق باین امر شنیع فرمان داد باوجود آنکه از مشار الیه نسبت بمیرزا اسمعیل اصلاً خیانتی واقع نشده بود بنا برین دلها ازورمید و طبعها ازومتنفر و متوهم و متفرق گردیده عنقریب بمکافات آن عمل گرفتار شد بآزار مردم دلبری مکن * که آزرده کردی زچرخ کهن * جهان چیست مامسرای درو * نشسته دو سه مامی رو برو * جگر پاره چند در خوانشان * جگر خواره چند مهمانشان * لاجرم ظهور غریب شاه عادلشاه و متابعان گمراه سبب انهدام بنیان وزارت شد و قتل ملا محمد کلانتر مسوع باریافتگان مجلس گردید از دیوان نشان حکم معزولی میرزا اسمعیل مذکور صادر شد منشیان وزارت بیه پس را ضمیمه وزارت مازندران نموده رقم بنام نامی نواب مستطاب میرزا تقی قلی فرمودند و میرزا تقی در سنه یونست یئل بوزارت گیلانات مأمور شده وارد الکای بیه پس گردید و بعد از انجام

خلقى كثير از رعيت ولايت بيه پس بشكوه اصلان بيك بفرج آباد بهشت بنياد بسجده رسيد و مكرراً زبان بشكايت دراز کرده عرض نظّم و بيدارى نمودند و مبلغ پنجاه و يكهزار تومان تقرير ابواب اورا نوشته بنوّاب درگاه سپردند و معه‌ذا شكابت رعايا مفقود الاثر آمده بجای نرسيد و اصلان بيك معزز و محترم بگيلان آمده و بارباب و اهالى و رعايا وزيردستان من بعد بر وجه احسن سلوك نموده بنحوى ابواب مرحمت و مهربانى مفتوح داشت كه همگى منوطنين از رعيت تا رعاة مرفّه الحال و فارغ البال ازدياد عمر و دولت اورا از درگاه ايزدى مسئلت مبنمودند تا آنكه نوبت ديگر بقصد پابوس بفرج آباد رفته بعد نوروز نوشقان بئل در اشرفى مازندران بمرض مهلك موت گرفتار شده وفات يافت شاه عباس نعلش اورا بكر بلاى معلى فرستاد و دران خاك پاك مدفون گرديد

گفتار در بيان وزارت ميرزا اسمعيل ولد مرحوم اصلان بيك و كشته شدن ملا محمد خشك‌بجاري در نهايت ذلت و خواري بعد از وفات مرحوم اصلان بيك نواب اعلى باستصواب ارکان دولت قاهره و بيگان ذخائر بسيار كه بمرحوم مذکور داشت و بجهت وصول ديوان و حصول مطالبات و محاسبات سنوات وزارت الكاى بيه پس را بپيرزا اسمعيل عنایت فرموده ارزاني داشت و مشار اليه مدت سه سال در امور وزارت بيه پس اشتغال داشت اگر بخت نگوئى و طالع زبونی نکرده روزگار غدار فتنه انگيزى نمیکرد و غريب شاه خروج

علیخان سپه سالار کوچسغهان بودند و باخواجه شاه ملك معادات میورزیدند و سایر مردم آنحدود را بجادات و مخالف خواجه شاه ملك برانگیخته و تحریض نموده مردم خشکبجار خیانات بسیار بخلاف حق در حق شاهملك گفتند و اصلان بیك اورا مقید فرمود و بعد از چند روز در منزل داروغه کرده ملا محمد مزبور را که بتقریر و ابواب اصلان بیك بدنام بود بران داشت که او شاهملك را بدرجه قتل رسانیده بجای او کلانتر باشد و او نیز از غایت حماقت و نهایت نادانی و ابلهی فریب خورده در رنگ عمر سعد علیه اللعنه دل در کلانتری کوچسغهان بسته قاصد قتل بناحق شاهملك شد و ندانست که باد آفراه ایزدی عنقریب جزای این عمل را در کنار او خواهد نهاد الحاصل ملا محمد مذکور بفرموده وزیر و داروغه شاهملك یچاره را در میان معرکه بضربات کارد و خنجر بدرجه شهادت رسانید و بفرموده وزیر جسد اورا کشان کشان از میان کوچه بازار بکنار سیاه رودبار برده انداختند و اولاد و اعقاب اورا مقید و اموال اورا که بیقیاس بوده ضبط فرموده چنانچه بکنفر بنای قزوینی که باو طریقه آشنائی داشت از مال خود بتدفین و تکفین مرحوم مذکور قیام نموده در مزار لاله شوی بخاك سپرد بیت هر کس بقدر خویش گرفتار محنت است * کس را نداده اند برات مسلنی *

و چون در زمان وزارت اصلان بیك خانوادیهای قدیمی مستاصل و خراب شاه مدّت چهارده سال بانهایت قوت طامعه بامر وزارت اقدام داشت بیت چو بر خلق دشوار گردید کلر * نهادند رو بر طریق فرار * لاجرم

فساوت قلب و بیرهی قاصد خون او گشته در زیّ اختفا ملازم خود آقا خانک نام را فرمود که مشار الیه را بنوعی که اظهار آن باعث خلل خاطر مستمعان میشود رسانید بیت دوران بقا چو باد صحرا بگذشت * ناخی و خوشی وزشت و زیبا بگذشت * پنداشت ستمگر که ستم بر ما کرد * در گردن او بماند بر ما بگذشت

گفتار در بیان کشته شدن شاه ملك کلانتر کوچسفهان در اوان داروغگی گيو بيك گرجی که داماد اصلان بيك بود خواجه شاه ملك و ملا محمد حشکبجاری که از متولیان روزگار وقارون عهد و اعصار خود بودند بداعیه آنکه کوچسفهان را از بیه پس وضع نموده از دیوان اجاره و مقاطعه نمایند در زیّ اختفا فرار نموده متوجه اصفهان شدند و اصلان بيك وزیر از فرار ایشان خبردار گشته و از اراده ایشان آگاهی یافته بارکان دولت کتابات نوشته لاجپن غلام خود را بدرگاه فرستاد مشار الیهما مطالب خود را عرض نموده جواب بر خلاف مدعا شنیدند بنابراین مدت یکسال در اصفهان سرگردانها کشید همراه موکب و الا بفرح آباد آمدند و اصلان بيك وزیر بیه پس با اتفاق کلانتران و اصول و اعیان بفرح آباد مازندران بسجده پادشاه رفته خواجه شاه ملك کلانتر کوچسفهان و خواجه ملا محمد را بوعده و وعید و عهد و پیمان کاذبه رام کرده همراه (م خود) بگیلان آورد و بعد از چندگاه در مقام انتقام در آمدن خواجه ملا محمد خشک بجاری و خواجه میر شریف کیلوانی که از اقوام حاجی

محمد اسمعیل جوینی در جنگل کهنه کوراب بدرجه شهادت رسانید مشار
الیه جوان بصورت ومعنی مقبول ودر شیوه آدمیت وکم آزاری مفظور
ومجبول بود بیت سرسبز نکشت بوستانی * کاسیب نیافت از خزانی * سروی
بچمن نخاست از جای * کآخر نبخورد (م تبشه) بر پای * بعد از آنکه مقدمه بهرام
میرزا بنهج المسطور گذشت میانه اصلان بیک وخواجه محمد امین فومنی کلانتر
در ایام داروغگی شاهکرم بیک کلفت وکورتی رو داد محمد امین کلانتر
مدت دو سال بشکایت اصلان بیک وشاهکرم بیک در اردو تردّدات
بیهوده بی فایده نموده سرگردانیهای بسیار کشید وآخر الامر شاهکرم بیک
مذکور معزول ومنکوب گشت ومحمد امین از اردو مراجعت نموده شاه
عبّاس داروغگی بکحصه بیه پس رشت وتوابع را بخنجر بیک بیکدلی شاملو
عنایت فرمود وداروغگی نصف دیگر را که فومن وشفت وتولم است بشاهی
بیک شاملو شفقت نمود حسب الحکم بداروغگی بیه پس آمده شروع
در شلتاقات نمودند واصلان بیک بنابر عداوت محمد امین کلانتر فومنی
جمعی از رعایای شفت را بشکایت شاهی بیک داروغه فومن وتوابع بفرج
آباد فرستاد وشاه عبّاس شاهی بیک را از داروغگی معزول نمود بعد از
رفتن شاهی بیک اصلان بیک کمر بعداوت واضرار محمد امین بسته بران
اصرار نمود وچند نفر از ملازمان خود را در فومن بطلب محمد امین
فرستاده وبخواری برشت برده مقید ساخت مدت شش ماه محبوس بود وبعد
ازان بسعایت ومعاندت شاهکرم بیک ومحمد اسمعیل فومنی واز غایت

وکلانتران و سپه سالاران الکای گیلانات با هجوم عامّ بجار شکار جنگل رانکوه حاضر شوند حسب الحکم قریب سی هزار کس از بیه پس و بیه پیش دران محلّ که زمستان شدید و برودت هوا و سرما بمنزلۀ سدّ شدید بود حاضر شدند و شاه عباس با اتفاق خان خانان در جنگل رانکوه شکار دلپسند کرده از جانوران مثل گاو کوهی و مَشْرِ رَنگ و غوک و خرس و پلنگ و سائر حیوانات وحشی آنقدر صید شد که محاسب و هم وقیاس از تعداد آن بعجز و قصور معترف گردید و دران شکارگاه عرض کردند که دو هزار و هفتصد نفر آدم از مؤمنان و مسلمانان از صدمت سرما و برودت هوا هلاک شده اند شاه عباس آنرا وقتی ننهاد و بعد از استبغای حظوظ سیر و شکار در صحبت خان عالم عازم ولایات مازندران بهشت نشان گشته امرا و وزرای گیلانات و سائر رعایا و عجزه و بیچارگان باماکن و اوطان خود معاودت نمودند و بهرام میرزای مسطور که همراه اردو بلاهجان آمد بود با اتفاق علیقلی بیگ داروغه حساب اصلان بیگ در مقام نجّس و پیروی بود که چگونه مومی البهرا بدست آورد که در بنوقت آمدن او بلاهجان و توقف او در آنکان را معلوم نمود و هنگام غروب با چند نفر ملازمان بر سر بهرام میرزا رفته در منزل محمد مؤمن او را گرفته و سر و پیرا شکسته و دست او را بسته بخانه خواجه فتحی لاهیجی برد آنشب در خانه او نگهداشته علی الصّباح لاهجان سوار شده روانه رشت گردید رمشار المیه را برشت آورده مقید و مغلول گردانید و بعد از مرور سه ماه همراه خویش بفرمن آورده بتوسط

بيك سليمانخان و محمد مؤمن فراغانی را بداروغگی و نویسندگی حساب سنوات اعلان بيك و عمال جزو تعیین نموده از اهل ملك بیه پس بهرام میرزا برادرزاده خواجه حسین کلانتر سابق رشت را که اعلان بيك باز یافت نموده بجهت مطالبات دیوانی در بند داشت بشفاعت خواجه محمد رضای سارو خواجه از بند بیرون آورده خواجه ملا محمد خشك بجاری نیز بصدارت و معرفی خواجه محمد رضای سارو خواجه فدوی ناظر حساب و محاسبات بیه پس شك و شاه عباس نسق مهبات گیلانات نموده روانه مملکت گرمستان گردیدند و مقرران و مودیان و حساب نویسان مدت دو سال در گیلان بیه پس و بیه پیش مساعی موفور بتقدیم رسانیدند اما بجایی نرسید بهرام میرزا از اعلان بيك متوهم و مخوف گشته و بواسطه حفظ نفس و صیانت ناموس بدرگاه جهان پناه رفته مدت دو سال ملازمت امرا و مقرّبان درگاه مینمود که شاید بوسیله هایت و همراهی ایشان از ضرر و آزار اعلان بيك خلاص شود بیت از قضا اسگنجین صفر افزود * روغن بادام خشکی مینمود * و در شهر جمادی الاول لوی بیل شاه عباس باتفاق خان خانان که ایچی بندگان نواب شاه سلیم فرمانفرمای هندوستان بود از قزوین عازم سیر و شکار ممالك دار المرز شده به تخت لاهجان نزول اجلال فرموده بود هر روز در نصف روز بیدان کنار اسطل باتفاق خان عالم و اجله مقرّبان و جمله مخصوصان بچوگان بازی و قبق اندازی اشتغال میفرمودند در خلال اینحال حکم صدور یافت که امرا و وزرا و اصول و اعیان

وتدبیرات خرابی بنیان دولت بهزاد بیک نموده قبائح احوالات اعمال
اورا که هر آینه باعث قطع حیات و قلع و قمع تعلقات وی باشد در خنبه
عرض نمود و چون خاطر شاه عباس بچند وجه از بهزاد بیک منحرف شده
بود سعایت و معاندت اصلان بیک مدد علت شده بمقتضای کل غمیده را
آبی کفایت رسید بر سر او آنچه رسید و بعد ازان که قطع علائق بهزاد
بیک از گیلان بلکه (م از) جان و جهان شد اصلان بیک من حیث الاستقلال
در وزارت بیه پس اشتغال نمود میانه مشار البه و کلانتران سازگاری
نشده خواجه حسین کلانتر رشت که بهمه جهت سرآمد اکفا و اقران فرد
بود باتفاق خواجه حسن رشتی و اکثر اعیان بیه پس بشکوه اصلان بیک
(م به) فرج آباد مازندران رفته بودند از اقتضای قدرت قضا خواجه حسین دران
سر زمین وفات یافته بچندین حسرت و نومیدی ازین جهان فانی ارتحال
نمود و خواجه حسن رشتی بنوسط علیقلی خان دیوان بیگی که خانقاه او بود
استدعای کلانتری رشت نموده شاه عباس کلانتری رشت را بخواجه
حسن عنایت فرمود و در سنه لو یئل که طهمورث خان حاکم گرجستان
باعلیقلی خان جنگ کرده شکست بلشکر شاه عباس رسیده بود و ریایات
شاهی بعزم انتقام گرجیان و انهدام گرجستان از فرج آباد مازندران از
راه گیلان نضت فرمود میرزا نقی اصفهانی را که وزیر بیه پیش بود عزل
نموده اولیا بیک کرد را داروغه حساب نموده میرزا محمد حسن صابونی را
نویسنده حساب مقرر نموده اصلان بیک را نیز از وزارت عزل کرده علیقلی

مازندران بعراق واصفهان برده مدّت دو سال نیز دستاق نبی خان بیك
میر غضب بود و الآخر طرفین بتنگ آمدند و بهزاد بیك از بند گریخته
و بدو تخانه شاهی ملجی شده مدّتی دران مکان بسر میبرد و از انجا نیز
دلگیر شده باستان ملائک آشیان کروییان پاسبان امام الهام علی بن
موسی الرضا علیه الف التّحیه والتّنا رفته متحصّن شد و مدّت چهار سال
دران روضه مقدّسه توقّف کرد در آخر انتهاز فرصت نموده برفاقت دوراق
بیك و بعضی آشنایان بعزم طوفانی بیت الله الحرام و روضه مقدّسه منوره
حضرت سید الانام علیه السّلام الملک العلام متوجه سفر حجاز گردید و بعد
از ادای مناسک حجّ و طوفانی و تقدیم مراسم زیارت مشاهد متبرکه
در زمان سلامت و عافیت معاودت نموده بدار السّلطنه قزوین رحل
اقامت انداخت و باقی حیات مستعار را بطاعت و عبادت پروردگار
اقدام نمود چون مشار الیه در ایام دولت دو کس از لیام زادهای طالش
فومن را چشم کننده بود بمکافات عمل گرفتار گردیده جزای آنرا بچشم خود
دید بیت برشوت گر کند عامل زخود اصحاب سلطانرا * مکافات عمل از
هیچ کس رشوت نمیگیرد *

گفتار در بیان وزارت اصلان بیك و وقوع حالات
و سنوح و واقعات که در زمان او روی نمود سابقاً مرقوم ملک
وقائع سلك شده بود که در ابتدای پارس بیل اصلان بیك بوزارت
گیلان بیه پس سر بلند گشته بعضی از اعزّه گیلان شروع در تمهیدات

قواما مستوفی المالك وغير ذلك احضار فرموده بدیوان نشست و فصول
خواجه فصیح را میخواندند و فصل چند که مدلل بتقصیر و تصرف بهزاد بیك
مشار الیه بود شاه عباس تصدیقات نوشتجات خواجه میفرمود و در خلال
ابتعال میانۀ بهزاد بیك و خواجه فصیح بر سر مقدمه که ذکر آن مناسب این
سیاق و زهره و جرعت گفتار نیست گفتگو بلند میشود شاه عباس را از
استماع این سخن و ادای این مقال نوائر قهر و غضب ملتهب شد حکم
سیاست ایشان همان زمان بصدور پیوسته نبی خان بیك میر غضب را
طلب فرموده امر نمود که چشم خواجه فصیح را از حلقه درآورده قطع لسان
او نماید و بعد ازان جهان بین بهزاد بیك را از حلیۀ بینائی و روشنائی
باطل و عاطل سازند بیت مدارید چشم وفا از جهان * که دارد نهان قصد
پیر و جوان * همه کار عالم خطا در خطاست * ازو چشم امید بستن
رواست * حسب فرمان بل بمقتضای تقدیرات آسمان نبی خان بیك
میر غضب در روز پنجشنبه دوازدهم شهر شوال سنه احدی عشرین و الف
موافق پارس بمثل بامر سیاست ایشان قیام نموده حسب الحکم خواجه را
بخوبیشان او سپرده روانه گیلان فرمود و بهزاد بیك را از وکلای شاهویردی
بیك یساول صحبت گرفته به نبی خان بیك مذکور برسم دساق سپردند
و چون شاه عباس لوارصانخان والی گرجستان را همراه خود ساخته مراجعت
فرمودند و عزیمت سیر و شکار دار المرز نمودند بهزاد بیك مشار الیه را
بدالحال از ولایت گرجستان بگیلان و از گیلان باز ندران بردند و از

مذکور بسپارد حسب فرمان بهزاد بیک را از حبس برآورده بخواجه محمد رضا سپردند و مدت هشت ماه بهزاد بیک در صحبت خواجه بسر میبرد تا آنکه آوازۀ خلاصی مشار الیه بگیلان رسیده اعلان بیک و متابعان را دغدغۀ بسیار بخاطر رسید تصور میکنند که هر گاه شاه عباس بهزاد بیک را از بند و زنجیر خلاص کرده باشد معطل نخواهد گذاشت و بار دیگر بوزارت گیلانات کلمروا خواهد شد و عاملان و هواخواهان او مثل سلطان محمد بیک و خواجه عبد الوهاب و غیره از اتفاقات غیر حسنه بدون رضا و رضت از روی تنگظرفی و تنگحوصلگی کار میکردند و اعلان بیک در لباس اختفا بجهت انهدام بنیان وجود ایشان مجتد و ساعی بود و سابقاً مرقوم قلم سوانح رقم شده بود که شاه عباس بهزاد بیک را صاحب ارادۀ گیلان و گیلانیانرا هواخواه مشار الیه فهمیده اینمعنی مرضی طبع او ظاهراً که نبود ثانی الحال اعلان بیک با اتفاق خواجه حسین کلانتر رشت و ملا خواجه علی نظر بان مقدمات هفت و زلالت بسیار در باب بهزاد بیک فراهم آورده عرضه داشت نمودند و چون خلاصی بهزاد بیک و ضامنی خواجه محمد رضا از روی طلب خاطر شاه عباس نبود مقارن وصول عریضۀ اعلان بیک خواجه فصیح را طلبید و بر سر حرف نخستین آمده در بارۀ ابواب بهزاد بیک ترغیب و ترهیب نمود و خواجه مذکور فصولی مشتمل بر دو بیست هزار تومان تقریر و ابواب بهزاد بیک نوشته عرض نمود و شاه عباس خواجه فصیح و بهزاد بیک را بحضور طلبیده طالبخان اعتماد الدوله و خواجه محمد رضای فدوی و میرزا

فرموده روانه گیلانات فرمود و در پنجم شهر ربیع الاول سنه مذکوره
اصلان بیک بوزارت الکای بیه پس آمد شروع در مهمات و معاملات
نمود اما همیشه این نوابگوش ارباب هوش میرسد بیت عامل ظالم چو یابد
از دم سلطان مدد * میکشد دامن بخون بیگنه چون محجمه * از مراعی
خاطر راعی چو میگردد نفور * مژده گرگانرا که بیزارست چوبان از رمه *
گفتار در بیان مناظره بهزاد بیک و خواجه فصیح
در ولایت گرجستان و از نظر افتادن ایشان حسب
الفرمان در اوائل سنه پارس یئل که شاه عباس بعزم خرابی گرجستان
واستیصال خاندان ملوک و سلاطین آنجا از اصفهان توجه نموده در حدود
پشتکوه نهضت فرمودند چند روز در حدود مذکور شکار بز کوهی و مرال
نموده روانه تسخیر گرجستان شده بهزاد بیک را مقید و مغلول همراه
اردو میبردند چون شاه عباس را مظنه بسیار در باب ذخیره و دفینه بهزاد
بیک بود هر چند مدت دو سال در زنجیر و آزار نگهداشتند چیزی از ذخائر
و دفائن او بوصول و حصول موصول نشد و خواجه محمد رضای سارو خواجه
از باب حکمت عمل بشاه عباس عرض میکند که تاچیکی را چه قدرت
باشد که مدت دو سال در زنجیر باشد اگر پادشاه عالم صلاح دولت
دانسته باشد بهزاد بیک بضامنی بنده بدهد از روی تسلی خاطر و استمالت
و دلداری چیزی از وی بوصول رسد شاه عباس از روی اکراره حکم
فرمودند که میر ابو العالی زنجیر بهزاد بیک را کنده بخواجه محمد رضای

مستوجب عزل و مستحق خطاب گردید بَعْلُ اللَّهِ مَا يَشَاءُ وَتَحْكُمُ مَا يُرِيدُ
 چون عداوت خواجه محمد رضای سارو خواجه نسبت ببهزاد بیک وزیر
 گیلانات در مهمات آستارا و غیره قبل ازین مسطور شک بود فقره از
 آدمیت مشار الیه نیز مذکور میشود در آنروز که از روی قهر و غضب بهزاد
 بیک را سرازیر آویخته بودند هنگام غروب خواجه محمد رضای مذکور بسجده
 رسید فرمودند که خواجه چون گریختی خواجه از عالم فراست وقت ادراک
 در بدیهه بغور مدعا رسید جواب داد که پادشاهم اگر من دران نمی
 گریختم زیسمان دو تا بود یکی بگردن من می افتاد و یکی بگردن او من
 مردانگی کردم و گریختم و ریسمان هر دو بگردن او افتاد چون خواجه دران
 اوقات مرتبه کمال عروج کرده فدوی دودمان لقب یافته بود و از اخص
 مقربان و عمده مخصوصان مجلس بود از روی ضراعت و مسکنت پیش رفته
 عرض میکند که پادشاهم غم مال خود باید خورد شاه عباس ملتمس
 خواجه را اجابت نموده حکم شد که بهزاد بیک را از ریسمان واکرده
 و بزنجیر گران مقید و مغلول گردانید بشاهبردی بیک بساؤل صحبت
 سپردند و مدت دو سال در زنجیر بود که از گیلان بازندران و از
 بازندران بعراق و اصفهان بردند تا در سنه پارس بیل که خبر مخالفت
 سلاطین گرجستان شائع شد بود شاه عباس بواسطه تنبیه و تادیب ملوک
 گرجستان از اصفهان عزیمت میفرمودند و وزارت گیلان بیه پس را
 باصلان بیک رجوع نموده و وزارت بیه پیش را ببرزاتقی اصفهانی عنایت

رشتی را خصوصاً بلطیف خان بیک دواتدار حواله نمودند و چون هوای گیلان در نهایت بیوست و حرارت بود بسیر و شکار میلاق مازندران رغبت نموده بجانب کلار دشت روانه گشت و شاهویردی بیک باتفاق خواجه فصیح و میرزا مسعود و آقا عزیز در عرض یکسال محاسبات بیه پیش را تنقیح میدادند که در خلال اینحال شاهویردی بیک مشار الیه در لاهجان بیمار شد و احوال خود را عرض نموده حسب الامر بهزاد بیک را باسلطان محمد بیک و چند نفر از عملیه بیه پیش برداشته روانه اصفهان گردید و لطیف خان بیک دواتدار در سیقان بیل و اواد بیل در گیلان بیه پس بامر حکومت و داد و ستد مطالبات سنوات بهزاد بیک ارتکاب نموده بقایای ایام عمل و تحویلداری خواجه عبد الوهاب بیک را که مبلغ سه هزار تومان قبول نموده سند سپرده بود بابقایای تحویلداران جز مبلغ بیست هزار تومان بوصول رسانید و محاسبات چهارده ساله مملکت بیه پس را بوقوفی ناظران که مقرر شد بودند بانجام و اتمام رسانید باتفاق ارباب و اهالی بیه پس و کلانتران متوجه اصفهان گردید بدار السلطنه مذکوره بسجده رسید بود و اعیان را که همراه برده بود در حضور صدارت نموده و خوبیها گفته بود و شاه عباس بارباب و اصول و اعیان و کلانتران نوازشات فرموده خلعت فاخره و اسب و باز از سرکار خاصه شریفه بایشان عنایت و احسان نمودند گیلانیان مقضی الوطن و المرام بگیلان آمدند چون لطیف خان بیک در سفک دما رغبتی تمام داشت و چند نفر را در بیه پس بقتل رسانید بود بشامت خونهای ناحق

در هر باب بامشار الیه در مقام اعتراضات درآمد بهزاد بیک باوجود آن دل از دست نداده حرفها میزد و در اثنای مناظره و مکالمه دریای غضب پادشاهی بتسوّج درآمد فرمان داد که ملک علی سلطان جارچی باشی جار بزند که هر کس از بهزاد بیک و منصوبان وی شکوه و شکایت داشته باشد حاضر شاه بعرض رساند چندین هزار کس از مردم بیه پیش و بیه پس که حسب الحکم بسیرینجک دریای رود سرآمد بودند همکنان حاضر شدند و چند نفر از مردم لشته نشا و لاهجان از بهزاد بیک و عاملان حسب الغرموده اظهار شکایت نموده دادخواه شدند و شاه عباس بیست هزار کس را که در آن صحرا حاضر بودند همگی را شکوه چی و دادخواه تصوّر کرده حکم بحبس و قید بهزاد بیک و عاملان او بصور پیوست از قضا ریسمان بازی در صحرای رودسر ریسمان بسته بود شروع در بازی نکرده روزگار شعبه بازی دیگر نموده حسب الحکم مطابق تقدیر بالا بهزاد بیک را ریسمان در پا کرده سرازیر ریسمان ازان ریسمان آویختند و سلطان محمد بیک قوم بهزاد بیک و یکی از عاملان او را سر و پا برهنه بدرگاه میآوردند و حسب فرمان حبس و قید میفرمودند و شاه عباس بعد از فراغ ازین گیرودار بهزاد بیک و سلطان محمد بیک را زنجیر دار بشاهو پردی بیک یساوول صحبت سپردند بیت این بود عادت سرای سپنج * که بود گنج او قرین بارنج * نیست بی انتقال اقبالش * زود تغییر یابد احوالش * و چند نفر از عملّه بیه پس را عموما و خواجه عبد الوهاب

افس عرضه داشت نمودند شاه در فضل تابستان سیرینجک دریای
فرضه رودسرا وسیله ساخته بقصد حبس وقید بهزاد بیک ومنصوبان
عزیمت فرمودند واحکام بارباب واهالی بیه پیش وبیه پس نوشته قید
آن کرد که تمامی مردم گیلانات از اعیان وارباب وسادات وقضات
واهالی وموالی بدستوری که در زمان حکام سابق گیلان بسیرینجک کنار
دریای رودسر می آیند بهمان طریق وقانون حاضر شوند که در همسره
رایات شاهی وارد آنجا خواهند شد وبعد از صدور حکم وضع وشریف
وخواص وعوام گیلانات متوجه فرضه رودسر شدند ودران صحرا مقام آرام
گرفتند واز امرای گیلانات مرتضی قلیخان حاکم گسکر وحسینخان والی
کهدم ونعمت الله سلطان صوفی حاکم دیلمان ومراد خان پینی حاکم
لشته نشا واکابر واعیان باتفاق مردم ولایت داخل فرضه رودسر شدند
ودرانجا انتظار ورود شاه عباس میکشیدند که بتاریخ روز دوشنبه بیستم
شهر ربیع الاول سچقان بیک شاه عباس از طرف مازندران داخل فرضه
مذکوره شد در کنار دریای قلزم نزول واقع شد ودر روز استقبال امرای
گیلانات وارباب واهالی واعیان ومشائخ ومشهوران گیلان بسجده
رسیدند وروز سیم چند نفر از خواص ملک بیه پس را طلب نموده از
هر باب سخنان پرسیدند ودر باب تنقیح مهمات محاسبات سنوات بهزاد
بیک سفارشات فرموده در روز چهارشنبه باحضر بهزاد بیک فرمان
دادند وچون مشار الیه بدرگاه رسید محاوره ومکالمه فرمودند شاه عباس

سچقان بیل دخل در مهمات وزارت گیلانات نموده خود را معزول مطلق داند وخواجه فصیح ومیرزا مسعود مستوفی لاهجان را طلبیده مقرر فرمود که محاسبات سنوات بیه پیش را ایشان بنویسند وداروغگی ونظارت حساب بیه پیش را باوصول مال دیوان از تحویلداران وغیره آن بعهده اهتمام شاهوردی بیگ یساول صحبت نموده درین ابواب سفارشات نمودند ولطیف خان بیگ دواتدار را بداروغگی حساب سنوات بیه پس وضبط وربط وقبض وبسط وجوهات دیوان معین ومقرر فرموده وآقا عزیز اصفهانی را نویسند حساب بیه پس نموده روانه مازندران بهشت نشان گردید واز فرج آباد جنت بنیاد رقم صدور یافته بود که تنقیح محاسبات چهارده ساله بیه پس را بعهده خواجه حسین کلانتر رشت وملا خواجه علی رشتی وملا عبد الفتاح فومنی کرده ایم وارقام را از مازندران بجهت لطیف خان بیگ فرستاده مومی البه رقمرا که باسم مؤلف این مؤلف گذشته بود بآدم خود داده وبفومن جهت فقیر فرستاده حسب فرمان بنه را بلاهجان طلبیدند

گفتار در بیان نهضت شاه عباس از مازندران بفرضه رودسر وگرفتاری بهزاد بیگ وعاملان او بواسطه اقدام شور وشر چون شاهوردی بیگ ولطیف خان بیگ بضبط وربط واخذ واستطلاع وجوهات دیوانی ولایات گیلانات مقرر شده بودند مشار الیهما بدد اعزه گیلان وبفرموده ایشان بعضی سخنان که ذکر آن مناسب وجرت سوق این کلام نیست در باب غیبت وبدگویی بهزاد بیگ بنوآب

زبان بشکوه و داد خواهی نکشودند و شکایت نکردند و شاه بعد از فراغ سیر و شکار ولایت بیه پس متوجه الکای بیه پیش گردیده بدار الاماره لاهجان نزول نمود و بنا بر وجهی که ذکر آن لائق سوق این کلام و جرئت گفتار و بیان نیست خاطر از بهزاد بیک منحرف گشته بود و بدگوئیهای خواجه محمد رضای سارو خواجه و مقصود بیک ناظر و آقا ابو الفتح مستوفی خاصه مدد علت شده شاه عباس بدروازه قلعه لاهجان بیرون آمده بخصوص جار فرمودند که هر کس از بهزاد بیک و عاملان او شکایت و شکوه داشته باشد عرض نمایند اتفاقاً ضعیفه که مادر زن خواجه فصیح بود عرضه داشت از دست او گرفته بخدمت آورد شاه عباس عرضه را بدست میر ابو المعالی واقعه نویس میدهد که بخوان و بعد از اطلاع بر مضمون عریضه امر میکند که شاهوپردی بیک بابرلو بساؤل صحبت خواجه فصیح را از قید بیرون آورد حسب الامر شاهوپردی بیک بخانه خواجه رفته فصیح را از زنجیر بیرون آورده بان ریش سفید و موی دراز بخدمت می آورد خواجه مشار الیه بعد از سچاء شکر آلهی سچاء شاهی بجای آورده امر نمودند که شاهوپردی بیک خواجه را بحمام فرستاده و خلعت فاخره پوشانیده بحضور آورد که باو رجوعست در خلال اینحال جمعی از رعایای لشته نشا و لاهجان که خاطر از بهزاد بیک و عاملان او آزرده داشتند بدیوان آمد سخنان بعرض رسانیدند و شاه عباس خریداری متاع آن سخنان بنقد قبول نموده و متوجه داد خواهان شد جار فرمود که بهزاد بیک از ابتدای

و شیروان فراغت یافته و مراجعت نموده بسیر و شکار قزل آغاج و لنگر کنان عزیمت فرمود و از آنجا عازم سیر و شکار گیلانات شد حکم نفاذ یافت که بهزاد بیک وزیر گیلانات از ابتدای آستارا تا سرحد و سامان مازندران در ترتیب شوارع و تعمیر پلها دقیقه فرو گذاشت ننماید و مهمان پذیر ما باشد حسب فرمان قضا جریان بهزاد بیک و سایر عاملان و منصوبان جمیع ما محتاج سرکار شاه و سپاه و مقربان و مخصوصان و امرا و ملازمان درگاه را بزر نقد از رعایا خریداری نموده و در هر شهر و قصبه که ورود موکب واقع میشد انبار فرموده تمامی راهها و پلها را از آستارا تا رسپین مرتب و معمور کردند و بهزاد بیک با اتفاق اصول و اعیان گیلانات بفرضه لنگر کنان باستقبال استعجال نموده پیابوس رسید و بهزاد بیک عاملان بدستوری که مقرر شد بود از آستارا تا رسپین در همه شهر و مکان در ایصال اقامت و ایفای خدمت و ملازمت و ادای دعای پادشاه و امرا و عساکر سعی موفور و مشکور بتقدیم میرسانیدند و از آنجا که در ضمیر شاه عباس نثار و غبار از راهگذار بهزاد بیک جایگیر شده بود خدمات پسندیده بهزاد بیک و منصوبان و منسوبان مطلقاً ماحوظ نظر نشده چون داخل الکای بیه پس گردیدند فرمان شد که جارچیان جار بزنند که هر کس از بهزاد بیک و گماشتگان و عمال مشار الیه شکوه و شکایت داشته باشد حاضر گشته عرض نماید که احقاق و غور رسی حسب الواقع خواهد شد بموجب فرمان جارچیان عمل نمودند غایتش از مردم بیه پس اصلاً احدی

ببرم شاه عباس را چون امساک عظیم بر طبیعت غالب بود حبّ زر بر
حایت خواجه فصیح غالب آمده خواجه را گرفته بهزاد بیک سپردند و بهزاد
بیک مشعوفی بود که خواجه فصیح را که بتقریر و ابواب او از گیلان طلبیده
بودند بزر و سیم بسته بوی فروخته اند و بروشی که خواجه مسیح را
مبرزای عالیبان از میان برداشت خواجه فصیح را نیز او ضاع خواهد
ساخت بندگان بهزاد بیک در انتقاش این مقدمه بود که نقاش فلک
رنگ آمیزی کرده احوال خواجه فصیح بنوعی که گذشته بود در حرم
به بلقیس الزمّانی زینت بیکم میرسد و نواب علیّه در باب گرفتن خواجه
فصیح و بدشمن سپردن بنواب اشرف ملامت و سرزنش میکند و شاه عباس
پیکی از خواصّ خواجهای معتبر دار الحرم بنزد بهزاد بیک فرستاده پیغام
میفرستند که ما خواجه را بشما سپرده ایم اگر قصد قتل او بکنید نسل ترا
از روی زمین برمیدارم بهزاد بیک از اراده خویش ندامت و از
دوستان ملامت کشید و دیوانیان سه هزار تومان را از او سند گرفته
و در دفاتر ثبت فرموده ابو الجمع او کردند و بهزاد بیک خواجه فصیح را
همراه آورده از راه ماسوله بگیلان آمدند و شاه عباس بعد از مراجعت
مراد پاشا سردار روم اراده سیر مملکت دار المرز نمودند

گفتار در ذکر نهضت شاه عباس بجانب گیلانات
و معزول شدن بهزاد بیک از مهمّات و معاملات در اواخر
سنه تنکوز بئل شاه عباس از بورش آذربایجان و تسخیر قلاع گتجه

بود و مشار الیه قریب دو هزار تومان ازو اخذ و قبض نموده کل ما
 يعرف خواجه از روی تغلب تصرف نموده در لاهیجان خواجه را بمنزل
 او مقید میداشت بواسطه پیروی حساب بهزاد بیک طلب فرموده
 حکم صدور یافت که آقا الوند مازندرانی خواجه فصیح را مطلق العنان
 ساخته روانه درگاه شاه عباس نماید و بعد از ورود رقم آقا الوند خواجه
 مذکور را از قید بیرون آورده چند شبانه روز بدرخانه خواجه فصیح نقاره
 شادکامی میزدند الحاصل خواجه مشار الیه یکسال مقید بود و هر چه داشت
 مواذنه و مصادره شده بود بهزار جهد و جهت تدارك سامان سفر و اسباب راه
 آذربایجان نموده روانه اردو گردید و باشاره شاه عباس و استصواب ارکان
 دولت روز افزون در مقابله و مناظره حساب بهزاد بیک درآمد گفتگوها
 میکرد در خلال اینحال مراد پادشاه سردار بالشکر روم باذربایجان آمده
 بنا برین عرصه محاسبان دیوان از محاسبه بهزاد بیک تنگ آمد شاه عباس
 بنا بر مصاحت وقت بهزاد بیک را رخصت انصراف بجانب گیلان داده
 قطع نظر از محاسبات او نمودند بهزاد بیک در مقام انتقام و انهدام خواجه
 فصیح درآمد بشاه عرض نمود که خواجه فصیح مفتن بدنفس است مبلغ
 سه هزار تومان بنده بنواب میدهم بدینموجب ارباب و اعیان و کدخدایان
 گیلانات هزار تومان و بنده از مال خود هزار تومان و از وجوهات خواجه
 فصیح هزار تومان بدستور مذکور سه هزار تومان بسرکار شاه میدهم که
 شاه خواجه فصیح را گرفته بمن سپارد که من او را مقید و مغلول بگیلان

موطن سیصد ساله ایشان بود اخراج فرمودند و اخی آقای مشار الیه و چند نفر دیگر از ملازمان بهزاد بیک ایشانرا بقزوین رسانیده اسامی ایشانرا از حاکم قزوین اخذ و قبض نموده عود نمودند و حکم شاه عباس چون قری بقری صادر شده بود بحکم هر محل آنکه بالکه و دست بدست ایشانرا به سیل آخور فرستادند و اکثر این طبقه از ناسازی هوای آنجا فوت شدند و بعضی که فرار نموده در زیّ اختفا و لباس احتجاب پلشته نشا و لاهجان می آمدند میر مراد مشار الیه بدست آورده حسب الحکم شاه عباس بقتل میرسانید لاجرم استیصال چیک و اژدر بدستور مذکور و نهج (م مذکور) سمت وقوع یافت بیت فلك ب مردم نادان دهد زمام مراد *
نو اهل فضلی و دانش همین گناهت بس *

گفتار در بیان رفتن بهزاد بیک بقرا باغ بواسطه تنقیح محاسبات و آمدن مراد پاشا سردار روم بجانب آذربایجان و مراجعت نمودن بهزاد بیک بوزارت گیلانات چون مدت یکسال ونیم بهزاد بیک بعد از وفات میرزای عالیان بامر وزارت گیلانات مشغول نمود شاه عباس بواسطه تنقیح محاسبات او را طلب فرمود مشار الیه باتفاق نویسندگان و کتاب دفاتر اسناد را برداشته روانه اردوی گردید و بقرا باغ رسیده شروع در تحقیق معاملات و توضیح محاسبات مشار الیه نمودند چون مودی حساب در میان نبود شاه عباس خواجه فصیح لاهجانی را که قبل ازین بتهمت تزویر گرفته باقا الوند مازندرانی سپرده

در ولایت بیه پیش و بیه پس بگردانند حسب الفرموده بدستور مذکور عمل نمودند و در ابتدا بروش که مذکور شد بنا بر حکمت عملی و مصاحت مملکت داری میرمراد واقوام را باطبقهٔ چیک و اژدر خونی کردند الحاصل حکم باسم بهزاد بیک وزیر گیلانات صادر گشت که جماعت چیک و اژدر را با اهل و عیال و اطفال و متعلقان جلا فرموده قری بقری بسیل آخور بفرستند و اراضی اعیان ایشانرا بهزاد بیک وزیر خریداری نموده و قیمت واقعی از مال دیوان دیونشان بایشان داده و سند بخط و مهر شیخ الاسلام و قاضی لاهجان درست نموده بدیوان آورد که مستوفیان خاصه بخرج وزیر اعتبار نمایند و بهزاد بیک باتفاق ملازمان و منصوبان و بعضی از اعیان گیلان بقصبهٔ لشته نشا رفته و بمضون رقم و حکم عمل نموده شرف الدین بیک و اسفندبار بیک و چند نفر دیگر از روسای چیک و اژدر را طلبیده اظهار نمود که میخواهم متصرفات و متملکات چیک و اژدر را بازدید نموده جزوی بر وجوهات دیوانی ایشان اضافه کنم ایشان قبول قول بهزاد بیک نموده و اسامی چیک و اژدر را نوشته ببهزاد بیک دادند بهزاد بیک باحضر ایشان کسان فرستاده و تمامی این طبقه را بلطائف الحیل اندرون حصار ساقی مزار دستگیر نموده و همه را کُنده و دوشاخه کرده مضبوط نگاه داشتند و بعد ازان میرمراد واقوام او را طلبیده املاک و اراضی اعیان ایشانرا در حضور شیخ الاسلام و قاضی و ارباب و اعیان بجهت دیوان اتباع نموده صغیر و کبیر و ذکور و اناث ایشانرا مصحوب اخی آقای ملازم بهزاد بیک از لشته نشا که

نفر مذکور که یکی کرم اسوار و دیگری برادر وی کلی گیر بود و پنج نفر دیگر در پای چنار لاهجان می آمدند که کرم اسوار و برادرش مستشعر شده از سر پل قلعه برمیگردند و پنج نفر داخل قلعه میشوند بعد از دخول ایشان ابواب در قلعه را مسدود ساخته میرزای عالیان ملازمانرا امر نمود که پنج نفر مذکور را دست و گردن بسته بپیر مراد و برادر او و میر حسین عمّ مشار الیه سپارند و مذکورون ایشانرا از قلعه بیرون آورده در کنار خندق به قتل رسانیدند چنانچه دو نفر را میر مراد و سه نفر را اقوام کشتند و کرم اسوار و برادرش ازین مهلکه بیرون رفتند و سالها در لباس قلندری باطرافی عالم میگردیدند تا آنکه برادر فوت شده کرم اسوار آرزوی سیرگیلانات نموده و از راه غفلت و نادانی آمده در لنگرود لاهجان بخانه شخصی اسمعیل نام در قریه ارباستان نزول میکند صاحبخانه او را مست باده مهمانداری و خونگرمی ساخته و از مریب انصافی کس پیش میرزا تقی وزیر لاهجان فرستاده او را از ورود و نزول کرم اسوار اعلام مینماید وزیر لاهجان بعد از استماع این خبر باتفاق ملازمان بر سر خانه آنشخص رفته و کرم اسوار را مست شراب خواب مرگ یافته تسخیر در آوردند و مقید و مغلول گردانیدند و لاهجان آوردند و حقیقت گرفتاری او را در سنه پارس بیل موافق تاریخ اهدی عشرين و الف در گرجستان عرض پشاه عباس گردانیدند او در جواب عریضه وزیر لاهجان حکم فرمود که کرم اسوار را در میدان لاهجان پوست کنده و پوست او را بگاہ پر کرده

بطریق پیشکش بنظر درآورده در براءت ساحت ایشان سخنان بعرض رسانیدند و چون شاه عباس باوضاع واحوال آنجماعت اطلاع یافت بروسای لیام و اصول واعیان گیلانات خلاع فاخره انعام واحسان نموده و بنوازشات سرافرازی بخشید رخصت انصرافی ارزانی داشتند

گفتار در بیان سبب جلاء وطن چپک و اژدر از لشته
نشا چون مکرراً اداهای خارج و حرکت بی نسبت چپک و اژدر لشته نشا بسع شاه عباس رسید بود و در مقدمه کارگیا علی حزه و سلطان ابو سعید چپک بنوعی که سابقاً مرقوم قلم سوانح رقم گشته حکم بر قتل عام صادر شد بود در زمانی که میرزای عالیان بازدید املاک دیوانی و معانیات اهالی لشته نشا میفرمود روسای چپک و اژدر اراده میکنند که در سر بازدید رقبات دیوانی لشته نشا بدیوانخانه لاهجان حاضر شد و بهیأت اجتماعی بر سر میرزای عالیان ریخته بضربات کارد و خنجر ویرا از میان بردارند و از قضا این مقدمه را میر مرتضای لشته نشائی مشورت میکنند و میر مرتضی از روی اختفا بلاهجان آمد حقیقت این قضیه را بتقریر قاضی عبد الواسع قاضی لاهجان میرزای عالیان پیغام داده بود و میرزای مذکور پیش از وقوع این حادثه بلطائف الحیل شش هفت نفر از عظمای چپک و اژدر را که صاحب داعیه این اراده بودند بدیوانخانه لاهجان طلبداشت و میر مراد وعم او میر حسین کلانتر لشته نشارا نیز برفاقت ومصاحبت ایشان طلبید میر مراد وعم او میر حسین کلانتر باتفاق هفت

رسانیده بود و او فرموده که اسامی ایشانرا با سایر و سپاهی گیلانات از تنکابن تا قصبه فومن قلمی نموده بخدمت ارسال دارد مشار الیه داود شهریار پسر داود جمال الدین را که با اکثر این جماعت آشنائی داشت فرمود که در محال و مواضع گیلانات نردد نموده از روی وقوف وقت اسامی جماعت لیام را در زبّی اختفا نوشته بیاورد شهریار مذکور حسب الفرموده مرتضی قلیخان در ولایت گیلانات سیار شده اسامی سیصد کس را از روسای لیام و اصول و اعیان نوشته بخدمت مرتضی قلیخان برده بود و امیره مشار الیه همان نوشته را بنظر شاه عباس رسانیده شاه عباس تفصیل اسامی لیام مذکور را بجنسه از برای بهزاد بیک فرستاده حکم بر طبق آن بنام بهزاد بیک صادر گشته بود که همین سیصد نفر را همراه خود بچمن سلطانیّه حاضر سازد که پادشاه خود مشاهده اوضاع و اطوار ایشان کرده بد آنچه صلاح بوده باشد عمل نماید هنگام ورود حکم بهزاد بیک در قصبه لشنه نشا بخانهای خواجه کمال الدین تشریف داشتند و مؤلف این مؤلف همراه بود بهزاد بیک از روی کمال وقوف و کاردانی و مقتضای حکمت عملی باحضر جماعت مفصله مسرعان روان فرمود و خود برشت آمد و بترتیب و تمهید پیشکش اقدام نموده و بار خانه از نقد و جنس مهیا کرده باتفاق اکابر و اعیان و سیصد نفر لیام روانه چمن سلطانیّه شد در بنوقت شاه و سپاه بجانب اردبیل نهضت فرموده بودند و بسلطانیّه رسیدن از آنجا باتفاق رفقا روانه اردبیل شدند و بهزاد بیک پیشکشها کشیده مبلغ پانصد تومان تبریزی از قبل سیصد نفر لیام

بهزاد بیک نوشته بدلائل واضحه خاطر نشان او میکند که مردم لیام گیلان را بخلاف فرمان اسلحه دادن وبآستارا بر سر من آمدن زیان خود کردن و خود را آماج تیر اعتراض نمودن وباعث بدنامی مردم گیلان شدن بود و اینصورت پوشید و پنهان نخواهد ماند و بعرض شاه خواهد رسید چون بهزاد بیک از غایت نخوت وغرور سخنان دلپذیر دولتخواهانرا نشنید باینحرکت بی نسبت قیام نموده بعد از تأمل وتفکر بقیح این عمل شنیع اطلاع یافته نادم وخجلت زده از ولایت آستارا برگردید بیت چو تیره شود مرد را روزگار * همه آن کند کش نیاید بکار * لاجرم خواجه محمد رضای سارو خواجه عاملان بهزاد بیک را بواسطه شفاعت قاضی صفی وخطیب رشتی ومولانا خلیلای قاری لاهجان مرخص نموده بکار خود اشتغال نمودند و اینمقدمات را مرتضی قلیخان حاکم گسکر از باب عداوت بهزاد بیک باقیح وجهی بشاه عباس رسانیده بود و چون ظاهر اوقات موافق حکمت ومقتضی باز خواست دران اوان نبود غایتش ذخیره خاطر شاهی شده بود

گفتار در بیان طلبیدن سیصد نفر لیام گیلانات از شاه عباس در بیلاق سلطانیّه و بردن بهزاد بیک ایشانرا از سلطانیّه باردییل چون مرتضی قلیخان حاکم گسکر از راه عناد وتعصبی که بابهزاد بیک داشت در آنوقت فرصت یافته واقعه طائفه لیام گیلان واسلحه دادن بهزاد بیک ایشانرا بعرض شاه عباس

وسوانحی که در ایام وزارت او روی نمود بفرمان حی و دود چون بهزاد بیک در زمان حیات میرزای عالیان تصدی مهمات و مطالبات گسکر و آستارا را ب مردم معتبر رجوع کرده بود بعد از وفات میرزای مرحوم مزبور خواجه محمد رضای سارو خواجه که وزیر آذربایجان بود با دعای آنکه گسکر و آستارا که داخل حوزه آذربایجان است داخل آستارا شده اخی آقای داروغه و خواجه شیخی خان عامل آنجا را گرفت این خبر در لاهجان به بهزاد بیک رسید بهزاد بیک اعیان لاهجان را برداشته برشت آمد و باتفاق اکبر و اعیان بیه پس بغومن آمد باحضر لیام و روسا و سپه سالاران و اصاغر بیه پس مسرعان فرستاده و جمعیت بسیار دست بهم داده و براق و اساعه پیشمار بطبقه لیام داده از راه گسکر از روی غفلت روانه آستارا گردید و چون وارد الکای گسکر گردید بامرتضی قلیخان حاکم آنجا ملاقات نموده خان بهزاد بیک را ازین حرکت بی نسبت و اراده لغو بیماحصل لاطایل از باب نصیحت ممانعت و مناصحت نمود مشار الیه از غایت نخوت و غرور و نهایت غفلت و غیور حکایت مصاحبت انگیز و مقاتل محبت آمیز مرتضی قلیخان مذکور را بسع رضا اصفا نفرموده بالشکر بسیار بصوب آستارا بر سر خواجه محمد رضا ابلغار نمود چون خواجه محمد رضا از توجه و عزیمت بهزاد بیک و حرکت بیموقع و لشکر کشی او آگاه گردید عاملان بهزاد بیک را مقید و مغلول و مصحوب ملازمان گردانیده روانه اردبیل گردید و در آنجا کتابتی مشتمل بر خطاب و عتاب و مبنی بر تنبیه و تادیب

پیوسته سر همایون ما بسلامت باشد وزارت گیلانات و گسکر و آستارا را بدستوری که مرحوم مزبور رجوع نموده بودیم بدان وزارت پناه شفقت فرموده آن وزارت پناه را در سلك ملازمان خاصه شریفه انتظام دادیم می باید که بار عابای الکای مذکوره بطریق احسن سلوک نموده و در تکثیر عمارت و زراعت سعی موفور بتقدیم رسانید هر آینه مطالب و مدعیات خود را بپای سر بر عرش نظیر ملک مسیر عرض نمایند که حسب المسؤل بشری اجابت اقتران یابد و بخلعت فاخره که مصحوب رفعت و معالی پناه سید بیک قلیچی بجهت آن وزارت و رفعت پناه ارسال داشته ایم مشرف و سرافراز گشته مبلغ یکصد و پنجاه تومان تبریزی بزمده این موهبت عظمی در وجه رفعت و معالی پناه مشار الیه رسانید در عهد داند و بعد از وصول فرمان منصوبان و منتسبان بهزاد بیک باتفاق سپه سالاران و اصول و اعیان بیه پس و غیره باستقلال و استقبال خلعت خورشید رفعت پادشاهی ورقم سعادت شیم را مهیا و آماده روانه لاهجان شدند و در آنجا زرها نثار خلعت و رقم کردند و میدان سبز و کنار اسطل را چراغان کرده چند شبانروز نقاره شادکامی از روی کامرانی و سعادت فرجامی میزدند و مردم خواص و عوام بعیش و نشاط و انبساط اشتغال می نمودند و بهزاد بیک مشار الیه مدت دو سال باستقلال وزارت و حکومت الکای مذکوره نموده با مردم از راه رضا جوئی و رعیت پروری و نهایت عدالت و مروت سلوک نمود

گفتار در بیان وزارت مرحوم بهزاد بیک و حادثات

اجابت گفته ازین دار ملال و سرای اختلال بعالم جاوید ارتحال و انتقال
نمود بیت جهان چیست دار ملال و فتور * ازو دامن خویش را دار دور *
عروسیست در بیوفائی سهر * که مهرش بود قهر و نفعش ضرر * زگیتی
که کلش جدائی بود * جدائی به از آشنائی بود * میامیز با این عروس
دورنگ * که صالحش نباشد بدنبال جنگ * ازو بهره دل را جرات
بود * زگیتی ابد چراحت بود * بود عزل پایان هر منصبی * بود یأس
انجام هر مطلبی * ترا دوری ازوی ضرور بود * که او بانو در قصد
دوری بود * خواجه محمد یوسف ضیاء تاریخ وفات میرزای عالمیان را
بدین نحو بنظم درآورد تاریخ میرزای جهان که بد جهانرا مالک *
برداشت دل از مفرده و من ذلك * روح القدس از برای تاریخش
گفت * أَنْتَ الْبَاقِي كُلِّ شَيْءٍ هَالِكٍ * و چون میرزای عالمیان جنبهی که
مرقوم قلم سوانح رقم گردید مدّت دوازده سال بامر وزارت گیلانات
و مازندران و گسکر و آستارا و پنجسال بوزارت قزوین قیام نموده و یک سال
بود که بشغل وزارت خراسان مشغول داشت که بمقتضای گردش روزگار
و ادوار لیل و نهار از نظر شاه افتاده باجان حزین و دل غمگین در قزوین
بدار بقا ارتحال نمود بعد از وقوع واقعه مذکوره شاه عباس وزارت
گیلانات و گسکر و آستارا را بیهزاد بیک عنایت فرموده حکم صدور یافت
که وزارت و رفعت پناه بهزاد بیک بالطای بیدریغ شاهانه مخصوص و ممتاز
گشته بدانند که درینولا مرحوم خواجه محمد شفیع خراسانی بجوار رحمت ایزدی

متدین متعین را از قزوین طلب فرموده و در حضور ایشان وصیت نموده فصل چند از بیوفائی دنیا و بی اعتباری روزگار غدار و اهل آن فرو خواند گفت هیبات چندین سال وزارت کردم و چندین خانه را غارت نمودم و دلها بدرد آوردم که بکدل را از خود راضی کنم آن مقدر و میسر نشد و آن جاهل مغرور ندانست که هر که خدای عزّ و جلّ را بیازارد تا دل خلقی بدست آرد جبار منتقم همان مخلوقی را برگارد تا دمار از نهادش برآرد بیت برای صید بکدل کردم از خود رنجه دلها را * ولی حاصل نشد کلمی که من میخواستم آنرا * بعد از آن ملازمان خود را طلبید از صامت و ناطق و فروش و طروف و اوانی و زر نقد و طلا و نقره و مغرده و من ذلك و غیر ذلك همه را قلمی فرموده مبلغ سیصد تومان از برای مؤنت فرزندان و مهر ازواج اخراج نموده سیصد تومان دیگر بجهت اخراجات تجهیز و تدفین خود که نعش او را نقل روضه مقدّسه و مشهد مزگی معلی نمایند ببرد معتد امین سپرد و باقی ما بعرف خود را برآورد فرموده مبلغ هفت هزار تومان بود از کمال جهل و جنون جله را بصیغه نظر و پیشکش شاه عباس نقل اصفهان کرده و فصولی درین ابواب بخدمت پادشاه نوشته دران عریضه قید آن کرده بود که مرا باهیچ عامل و گماشته خود حسابی و طلب و خواستی نیست الا بهزاد بیک که محاسبات دفتری با و بسیارست و درین مدت بمحاسبات او نرسیده ایم اختیار با پادشاه است و در شب جمعه بیست و دوم شهر رمضان فیض توامان تخا قوی بیل داعی حقّ را لبیک

بی توجه و طافت بیعنایتی نیاورده باندك روزی بیمار شد از پادشاه
رضعت انصرافی بجانب قزوین خواست وانگشتر خود را بادوات و قلم مرصع
بخدمت فرستاده بایکجهان حسرت و ندامت که از لوازم دلبستگان
مناصب و مراتب پا در رکاب دنیا است روانه قزوین گردید بیت چهار چیز
که اصل منافع است منال * نیرزد آن بچهار دگر در آخر حال * بقا بتلخی
مرگ و عمل بنجالت عزل * کنه بشرم ندامت بذل سؤال * شاه عباس
بهزاد بیک را بخلعت شاهانه سرافراز گردانید و حصول و وصول مبلغ هجده
هزار تومان را از تفاوت نسعیر برنج لاهجان بعهده اتمام او نموده بنابر
خساست جبلی کتت دیگر بعجزه و مساکین و رعایای بیه پیش حواله کرد
و از سپه سالاران بو سعید میر سپه سالار فومن و حاجی علیخان سپه سالار
کوهسپهان در آمل مازندران ازین دار فنا بسرای بقا ارتجال و انتقال
نمودند و سائر سپه سالاران و اعیان از شاه عباس خلعت و نوازش یافته
بمقام مراجعت نمودند و بهزاد بیک در نهایت عزت و اجلال و کمال دولت
واقبال بلاهجان معاودت فرموده و در عرض سه سال هجده هزار تومان وجه
مذکور را نتخواه ارباب حوالات دیوان نموده بطریق مدارا و تیسیر از
رعایای الکای بیه پیش استطاب می نمودند و چون میرزای عالیان باستر
خاص پادشاه بقزوین رسید از غایت حزن و اندوه رنج و بیماری او
استیلا و اشتداد یافته روز بروز کار بجای رسید که از مداوا و معالجات
اطبّا درگذشت و چون بر فوت خود متیقن گردید چند نفر از مردم

شده برو آسایشی اختیار کن و شاه عباس متوجه خلوتسرا شد میرزای
 عالیان از مجلس بیرون آمد و از استشمام رانحه بی التفاتی شاه عباس بخوی
 که امیرچوپان هنگام بغی و خروج از نزد سلطان ابو سعید چنگیزی نادم
 و پشیمان و خجلت زده بود از خطای خود آگاهی یافته و از مستی باده
 غرور و خواب غفلت و پندار هشیار و بیدار گردید دانست که محرم بیک
 نقطه محرم شود و دیگر میرزای عالیان بدرگاه شاه بار نیافت و مزاج شاه
 عباس بدو منحرف گشته سخنان اضرار و ارباب عناد در باره او قبول
 نمود حاتم بیک اعتماد التّوله و مقصود بیک ناظر انتهاز فرصت نموده خواجه
 فصیح لاهجانی و خواجه ابن علی خراسانی را طلبیدند و مشار الیهما را که
 سالها انتظار این روز میکشیدند در باره غیبت و بدگوئی و تقریر و ابواب
 میرزای عالیان ترغیب و تحریض نمودند و ایضاً محمد باقر برادر محمد قاسم
 بیک را که ریب نعمت و رهین منت میرزای عالیان بود و از اسرار
 غامضه واقف و خبردار بود فریب داده او را نیز در ابواب و تقریر واداشتند
 و نواب از حدش بنفس خود بدیوان نشسته از مقرران و موذیان سخنان
 می شنید و پیروبهای میکرد و بدگویان در مقام بدگوئی و عیب جوئی
 درآمدند و بد مددبهای امرای دولت و اعیان حضرت مدد نکبت و اضافه
 علت شد میرزای عالیان مخذول و معزول گردید اما شاه عباس ملاحظه
 خدمات مستحسنة او نمود و بحبس و قید او فرمان نداد چون مشار الیه
 بشفتت پادشاهی مغرور و بلا روزه دولت دنیای دون مسرور بود تاب

بازنداران بهشت نشان روانه فرمود و بتاریخ دوازدهم شهر جمادی الثانی قوی
 یل حسب الحكم بهزاد بیک باتفاق سپه سالاران و متعبان گیلانات روانه
 مازندران شدند و در خطه فرج آباد رسید مبلغ پانصد تومان پیشکش
 نموده پابوس نمودند سپه سالاران و اعیان نیز پیشکشها کشیده نوازشات
 حاصل نمودند و چون خبر طلبیدن بهزاد بیک و حکایت تفاوت تسعیر برنج
 لاهجان و سخنان ارباب غرض و معاندان مسموع میرزای عالمیان گردید
 از عالم نخوت و غرور بلا تأمل و اندیشه عاقبت امور از مشهود مقدس
 سوار شاه و در عرض شش روز خود را بفرج آباد که در آن زمان به بطاحان
 موسوم بود رسانید بعد از ادراک کورنش و تسلیم مخصوص گردید و بعد از
 دریافت خدمت و تفقدات و توجهات پادشاهانه شاه عباس حقیقت هجده
 هزار تومان تفاوت تسعیر برنج لاهجان را استفسار میکند میرزای مزبور
 از پریشانی رعایای لاهجان حرفها زده و از بازیافت آن انکار بلیغ نموده
 عرض میکند که ولایت بیه پیش را نیولداران و تحصیلداران خراب کرده
 بودند و حالاً که شاه ولایات بیه پیش را خاصه کرده به بنه سپرده است
 میخواهم که بعون مکارم الهی و توجه نواب شاهی در باره آبادانی ولایت
 مذکوره کوشید دعای خیر جهت پادشاه حاصل نمایم و بعد از آن از راه
 غفلت و غرور مذکور میسازد که پادشاه شنید که الملک یبقی مع الکفر ولا
 یبقی مع الظلم شاه عباس از استماع این حدیث که دلالت بظلم او میکرد
 آزرده خاطر گشته جواب میفرماید که میرزا از راه دور طی کرده مجبّب

شاه برو آسایشی اختیار کن و شاه عباس متوجه خلوتسرا شاه میرزای عالیان از مجلس بیرون آمد و از استشمام رانحه بی التفاتی شاه عباس بنحوی که امیرچوپان هنگام بغی و خروج از نزد سلطان ابو سعید چنگیزی نادم و پشیمان و خجالت زده بود از خطای خود آگاهی یافته و از مستی باده غرور و خواب غفلت و پندار هشیار و بیدار گردید که دانست که محرم بیک نقطه محرم شود و دیگر میرزای عالیان بدرگاه شاه بار نیافت و مزاج شاه عباس بدو منحرف گشته سخنان اضرار و ارباب عناد در باره او قبول نمود حاتم بیک اعتماد الدوله و مقصود بیک ناظر انتهاز فرصت نموده خواجه فصیح لاهیجانی و خواجه ابن علی خراسانی را طلبیدند و مشار الیهمارا که سالها انتظار این روز میکشیدند در باره غیبت و بدگوئی و تقریر و ابواب میرزای عالیان ترغیب و تحریض نمودند و ایضاً محمد باقر برادر محمد قاسم بیک را که ریب نعمت و رهین منت میرزای عالیان بود و از اسرار غامضه واقف و خبردار بود فریب داده او را نیز در ابواب و تقریر و اداشند و نواب از حقش بنفس خود بدیوان نشسته از مقرران و موذیان سخنان می شنید و پیرویهای میکرد و بدگویان در مقام بدگوئی و عیب جوئی درآمدند و بد مددیهای امرای دولت و اعیان حضرت مدد نکبت و اضافه علت شاه میرزای عالیان مخدول و معزول گردید اما شاه عباس ملاحظه خدمات مستحسنه او نمود و بحبس و قید او فرمان نداد چون مشار الیه بشفقت پادشاهی مغرور و بک روزه دولت دنیای دون مسرور بود تاب

بمژنداران بهشت نشان روانه فرمود و بتاریخ دوازدهم شهر جمادی الثانی قوی
 یئل حسب الحكم بهزاد بیک باتفاق سپه سالاران و متعینان گیلانات روانه
 مازندران شدند و در خطه فرج آباد رسید مبلغ پانصد تومان پیشکش
 نموده پابوس نمودند سپه سالاران و اعیان نیز پیشکشها کشیده نوازشات
 حاصل نمودند و چون خبر طلبیدن بهزاد بیک و حکایت تفاوت تسعیر برنج
 لاهجان و سخنان ارباب غرض و معاذران مسموع میرزای عالیان گردید
 از عالم نخوت و غرور بلا تأمل و اندیشه عاقبت امور از مشهد مقدس
 سوار شد و در عرض شش روز خود را بفرج آباد که در آن زمان به بطاحان
 موسوم بود رسانید بعد از ادراک کورنش و تسلیم مخصوص گردید و بعد از
 دریافت خدمت و تقدمات و توجهات پادشاهانه شاه عباس حقیقت هجده
 هزار تومان تفاوت تسعیر برنج لاهجان را استفسار میکند میرزای مزبور
 از پریشانی رعابای لاهجان حرفها زده و از بازیافت آن انکار بلیغ نموده
 عرض میکند که ولایت بیه پیش را نیولداران و تحصیلداران خراب کرده
 بودند و حالاً که شاه ولایات بیه پیش را خاصه کرده به بنده سپرده است
 میخواهم که بعون مکارم الهی و توجه نواب شاهی در باره آبادانی ولایت
 مذکوره کوشید دعای خیر جهت پادشاه حاصل نمایم و بعد از آن از راه
 غفلت و غرور مذکور میسازد که پادشاه شنید که الملک یبقی مع الکفر ولا
 یبقی مع الظلم شاه عباس از استماع این حدیث که دلالت بظلم او میکرد
 آزرده خاطر گشته جواب میفرماید که میرزا از راه دور طی کرده مجبّب

شاه برو آسایشی اختیار کن و شاه عباس متوجه خلوتسرا شاه میرزای
 عالیان از مجلس بیرون آمد و از استشمام رانحه بی التفاتی شاه عباس بنحوی
 که امیرچوپان هنگام بغی و خروج از نزد سلطان ابو سعید چنگیزی نادم
 و پشیمان و خجلت زده بود از خطای خود آگاهی یافته و از مستی باده
 غرور و خواب غفلت و پندار هشیار و بیدار گردید دانست که محرم بیک
 نقطه محرم شود و دیگر میرزای عالیان بدرگاه شاه بار نیافت و مزاج شاه
 عباس بدو منحرف گشته سخنان اضرار و ارباب عناد در باره او قبول
 نمود حاتم بیک اعتماد الدوله و مقصود بیک ناظر انتهاز فرصت نموده خواجه
 فصیح لاهجانی و خواجه ابن علی خراسانی را طلبیدند و مشار الیهمارا که
 سالها انتظار این روز میکشیدند در باره غیبت و بدگوئی و تقریر و ابواب
 میرزای عالیان ترغیب و تحریض نمودند و ایضاً محمد باقر برادر محمد قاسم
 بیک را که ریب نعمت و رهین منت میرزای عالیان بود و از اسرار
 غامضه واقف و خبردار بود فریب داده او را نیز در ابواب و تقریر واداشند
 و ثواب از حقدش بنفس خود بدیوان نشسته از مقرران و موذیان سخنان
 می شنید و پیرویهای میکرد و بدگویان در مقام بدگوئی و عیب جوئی
 درآمدند و بد مددیهای امرای دولت و اعیان حضرت مدد نکبت و اضافه
 علت شاه میرزای عالیان مخدول و معزول گردید اما شاه عباس ملاحظه
 خدمات مستحسنه او نمود و بحبس و قید او فرمان نداد چون مشار الیه
 بشفقت پادشاهی مغرور و بک روزه دولت دنیای دون مسرور بود تاب

بازنداران بهشت نشان روانه فرمود و بتاریخ دوازدهم شهر جمادی الثانی قوی
بیل حسب الحکم بهزاد بیک باتفاق سپه سالاران و متعینان گیلانات روانه
مازندران شدند و در خطه فرج آباد رسید مبلغ پانصد تومان پیشکش
نموده پابوس نمودند سپه سالاران و اعیان نیز پیشکشها کشیده نوازشات
حاصل نمودند و چون خبر طلبیدن بهزاد بیک و حکایت تفاوت تسعیر برنج
لاهمان و سخنان ارباب غرض و معاذران مسوع میرزای عالمیان گردید
از عالم نخوت و غرور بلا تأمل و اندیشه عاقبت امور از مشهد مقدس
سوار شه و در عرض شش روز خود را بفرج آباد که در آن زمان به بطاحان
موسوم بود رسانید بعد از ادراک کورنش و تسلیم مخصوص گردید و بعد از
در یافت خدمت و تقدمات و توجهات پادشاهانه شاه عباس حقیقت هجده
هزار تومان تفاوت تسعیر برنج لاهمان را استفسار میکند میرزای مزبور
از پریشانی رعایای لاهمان حرفها زده و از بازیافت آن انکار بلیغ نموده
عرض میکند که ولایت بیه پیش را تیولداران و تحصیلداران خراب کرده
بودند و حالاً که شاه ولایات بیه پیش را خاصه کرده به بنه سپرده است
میخواهم که بعون مکارم الهی و توجه نواب شاهی در باره آبادانی ولایت
مذکوره کوشید دعای خیر جهت پادشاه حاصل نمایم و بعد از آن از راه
غفلت و غرور مذکور میسازد که پادشاه شنید که الملک یبقی مع الکفر ولا
یبقی مع الظلم شاه عباس از استماع این حدیث که دلالت بظلم او میکرد
آزرده خاطر گشته جواب میفرماید که میرزا از راه دور طی کرده مجبّب

شاه برو آسایشی اختیار کن و شاه عباس منوجه خلونسرا شک میرزای
 عالمیان از مجلس بیرون آمد و از استشمام راءحه بی التفاتی شاه عباس بحوی
 که امیرچوپان هنگام بغی و خروج از نزد سلطان ابو سعید چنگیزی نادم
 و پشیمان و خجلت زده بود از خطای خود آگاهی یافته و از مستی باده
 غرور و خواب غفلت و پندار هشیار و بیدار گردید دانست که محرم بیک
 نقطه محرم شود و دیگر میرزای عالمیان بدرگاه شاه بار نیافت و مزاج شاه
 عباس بدو متحرف گشته سخنان اضداد و ارباب عناد در باره او قبول
 نمود حاتم بیک اعتماد الدوله و مقصود بیک ناظر انتهاز فرصت نموده خواجه
 فصیح لاهجانی و خواجه ابن علی خراسانی را طلبیدند و مشار الیهما را که
 سالها انتظار این روز میکشیدند در باره غیبت و بدگوئی و تقریر ابواب
 میرزای عالمیان ترغیب و تحریض نمودند و ایضاً محمد باقر برادر محمد قاسم
 بیک را که ریب نعمت و رهین منت میرزای عالمیان بود و از اسرار
 غامضه واقف و خبردار بود فریب داده او را نیز در ابواب و تقریر واداشتند
 و نواب از حدش بنفس خود بدیوان نشسته از مقرران و موذیان سخنان
 می شنید و پیرویهای میکرد و بدگویان در مقام بدگوئی و عیب جوئی
 درآمدند و بد مددیهای امرای دولت و اعیان حضرت مدد نکبت و اضافه
 علت شاه میرزای عالمیان مخذول و معزول گردید اما شاه عباس ملاحظه
 خدمات مستحسنة او نمود و بحبس و قید او فرمان نداد چون مشار الیه
 بشفتت پادشاهی مغرور و بلا روزه دولت دنیای دون مسرور بود تاب

بازنداران بهشت نشان روانه فرمود و بتاریخ دوازدهم شهر جمادی الثانی قوی
 بیل حسب الحکم بهزاد بیک باتفاق سپه سالاران و متعینان گیلانات روانه
 مازندران شدند و در خطه فرج آباد رسید مبلغ پانصد تومان پیشکش
 نموده پابوس نمودند سپه سالاران و اعیان نیز پیشکشها کشید نوازشات
 حاصل نمودند و چون خبر طلبیدن بهزاد بیک و حکایت تفاوت تسعیر برنج
 لاهجان و سخنان ارباب غرض و معازنان مسوع میرزای عالیان گردید
 از عالم نخوت و غرور بلا تأمل و اندیشه عاقبت امور از مشهد مقدس
 سوار شد و در عرض شش روز خود را بفرج آباد که در آن زمان به بطاحان
 موسوم بود رسانید بعد از ادراک کورنش و تسلیم مخصوص گردید و بعد از
 دریافت خدمت و تقدمات و توجهات پادشاهانه شاه عباس حقیقت هجده
 هزار تومان تفاوت تسعیر برنج لاهجان را استفسار میکند میرزای مزبور
 از پریشانی رعایای لاهجان حرفها زده و از بازیافت آن انکار بلیغ نموده
 عرض میکند که ولایت بیه پیش را تیولداران و تحصیلداران خراب کرده
 بودند و حالاً که شاه ولایات بیه پیش را خاصه کرده به بنک سپرده است
 میخواهم که بعون مکارم الهی و توجه نواب شاهی در باره آبادانی ولایت
 مذکوره کوشید دعای خیر جهت پادشاه حاصل نمایم و بعد از آن از راه
 غفلت و غرور مذکور میسازد که پادشاه شنید که الملک بیتی مع الکفر ولا
 بیتی مع الظلم شاه عباس از استماع این حدیث که دلالت بظلم او میکرد
 آزرده خاطر گشته جواب میفرماید که میرزا از راه دور طی کرده مجبّب

در امور مذکور مدخل دانند میرزای عالیان بقانون و آداب خواجه نظام الملك طوسی وزیر سلطان ملك شاه سلجوقی و خواجه شمس الدین محمد صاحب دیوان وزیر ابقا خان چنگیزی بلکه زیاده ازان صاحب جاه و اختیار گردید و گردن تکبر و تجبر از گریبان غفلت و غرور کشید اسباب تجمل از بابت نه سر اسپ یراق مرصع و استرهای باری و شترهای قطاری دویست قطار و خیمهای منقش و پردهای اطلس زرگار ملوکانه ترتیب داده از قزوین روانه خراسان گردید و در سرحد مشهد مقدس نزول فرموده با خدام آستان ملائک آشیان در باب مداخل و مخارج آستانه رفیعۀ منیعۀ ووظایف و سیورغالات پچمیک گفتگوهای نمود و با عمرابخان حاکم مشهد مقدس در باره جمع خرج الکاء و رسومات عساکر و مواجب سپاه و قشون ابواب منازعات و مکابرات کشود چنانچه از سخت گیری مشار الیه عرصه بر ساکنان روضه منوره مقدسه تنگ شد کار بدشواری و اضطرار رسید بود که در خلال اینحال و اثنای این قیل و قال سبب رشک و عدلوتی که هر طبقه از اصناف مردم علی الخصوص اهل مهمّ و ارباب منصب را بایکدیگر می باشد حاتم بیک اعتماد الدوله عرض میکند که میرزای عالیان بآن همه لافی و گدافی و کلردانی ورشد و تلاش و اهتمام در باره توفیر و جوهات دیوانی مبلغ هجده هزار تومان از تفاوت تسعیر برنج لاهجان از رعایا باز یافت نموده داخل جمع خوده نکرده است این سخن در مزاج شاه عباس جایگیر شد بواسطه تحقیق این مدعا بهزاد بیک نائب و گماشته میرزای عالیان را از لاهجان

و خاطر از مقدمات و مهمات ممالک دار المرز جمع نموده باستقلال تمام وشوکت
وعظمت مالا کلام عازم خراسان بقصد تمشیت امور وزارت آنجا گردید
گفتار در بیان عزیمت میرزای عالیان بوزارت ملک
خراسان و حائمت حال او بتقدیر قادر مستعان مررای
دقائق پیرای ارباب بصیرت که ناظمان مناظم ملک و ملت و دین و دولت
اند مستور و محبوب نخواهد بود که پیشه روزگار و اندیشه لیل و نهار همیشه
این بود که در مقام گزند پروردگان خود باشد تجربه شاهدست که هرگاه
نهال اقبال و شجره آمال صاحب دولتی را سایه گستر و بارور سازد در عین
کمال خلل پذیر عین الکمال گرداند بیت جهان آن به که دانا تلخ گیرد *
که شیرین زندگانی تلخ میرد * شاهد این حال درین مقال صورت احوال
میرزای عالیانست که در عین استقلال مقهور قهرمان پادشاه گردید و تاب
بیلفی و بیعنایتی نیاورده عالم گذرانرا بدرود نمود * کدامین عیش
دنیا را غمی در پی نمیباشد * بلای هجو معزولبست در دنبال منصب را *
شرح واقعه مذکوره آنکه چون بپیرزای عالیان حسب فرمان قضا جربان
برتبه ارجند وزارت کلّ خراسان سرافراز گردید حکم شاه عباس صدور
یافت که سان عساگر خراسان دیک و بحقیقت مداخل و مخارج امرای خراسان
باورسید از ابتدای خراسان تا کنار آب مرغاب جمیع سلاطین و خوانین
وامرا بعزل او معزول و بنصب او منصوب باشند و اختیار ملکی و مالی رعیت
وسپاهی را متعلق مشار الیه شناسند و مشار الیه را بالانفراد والاستقلال

آیات بارباب واعیان ومشائخ ومشاهیر لاهجان قلمی نمود ووزیر ومستوفی سابق را بعلت بدسلوکی واعمال وافعال ناصواب باز خواست بلیغ ومصادره ومواخذۀ عظیم فرمود وبعد از مرور دو سال بندگان اعلی ولایات گس وآستارارا از تیول ذو الفقار خان وضع نموده خاصه کرد ووزارت الکای مذکور را بقانون گیلانات بمیرزای عالیان عنایت نمود ونواب میرزائی وزارت آنولایات را نیز بنام بهزاد بیک رقم فرموده که بولایات مذکوره رفته سرانجام مهمات ومعاملات آنجا نماید بهزاد بیک حسب الفرمان از لاهجان بفومن آمک سپه سالار بو سعید میر وسعید بیک را باچند نفر از اعیان ملک بیه پس همراه خود بگسکر وآستارا برد وداروغگی ونحو بیلداری گسکر را بسعید بیک فومنی رجوع نموده وحکومت آستارا وتوابع را بجمشید بیک امیره تفویض فرموده عود نمود وبفومن آمک حکومت الکای فومن را بسطان محمد بیک قوم خود داده تکفل مهمات وداد سند رشت را بعهده اهتمام عبد الوهاب رشتی حواله کرد واشغال واعمال شفت وتولم وکوجسغهان را بمردم معتبر وکاردان رجوع فرموده خود بلاهجان معاودت ومراجعت نمود ودرین اوقات از شاه عباس وزارت قزوین وکل خراسان ومازندران بهشت نشان را باسم میرزای عالیان رقم صادر شد بود ودوات وقلم مرصع بازیں اسپ وافسار زرنگار وخلعت زرگار بدو عنایت والتفات فرموده بود ونواب میرزائی وزارت قزوین را باصلان بیک رجوع نموده ووزارت کل مازنداران را بمیر ابو القاسم خراسانی تفویض فرموده

مقید و مغلول بودند جمله را از حبس و قید آزاد گردانید بیت ظللهای پیشین ندارك نمود * شب ظلم را عدل او صبح بود * این معنی موجب صید دلها و سبب تأمین و تأنیس خاطر احرار و ابرار گشته ازان باز مردم بلا تفرقه حال و اختلال احوال بدعا گوئی اشتغال دارند بعد از چندگاه بهزاد بیک تصدی مومن را بخواجه عبد الوهاب رشتی که در سلك ملازمان او منسلک بود رجوع نموده برشت مراجعت نمود چون میرزای عالیان وزارت لاهجان را بمیرزا مسعود و استیغارا بحمد مومن نوسنده رجوع نموده خود بدار السلطنه قزوین رفته بوزارت آنجا اشتغال داشتند بعد از مدتی مردم لاهجان از وزیر و مستوفی بنا بر ظلم و تعدی و زیادتی آزرده گشته سادات و مولی و ارباب و اهالی و مشائخ و مشهوران لاهجان برشت آمدند و چون آوازه عدالت و حسن سلوك رعیت پروری بهزاد بیک در تمام گیلانات اشتهار یافته بود اکابر لاهجان بالخاص و التماس بسیار بهزاد بیک را از رشت سوار کرده بغوغای تمام و ازدحام مالا کلام و استقبال خواص و عوام لاهجان برده بدار الاماره فرود آوردند و قبائح اعمال وزیر و مستوفی را محض کرده خواهش مردم لاهجان بحرکت ایشان بجانب بیه پس و عزیمت بهزاد بیک لاهجان را بمیرزای عالیان عرض نمودند و میرزای عالیان را عزیمت بهزاد بیک لاهجان بحسب ظاهر مرضی و مستحسن افتاده حکمی باسم بهزاد بیک در قلم آورد و وزارت مملکت بیه پیش را بدستور ولایت بیه پس بمشار الیه شفقت فرموده کتابات صداقت

داخل فومن شدند و حقیقت ظلم و خونریزی اعلان بیک را از مردم خوب فومن شنید تحقیق نمود که حادثه که روداده از شامت ظلم و ستم اعلان بیک بود و توقّف و تسلط او در فومن و ساکنان آنجا صلاح دولت نیست او را برشت طلب نمود و بعد از توییح و عتاب او را از تصدی فومن معزول کرده رتق و فتق و قبض و بسط مهمّات فومن ضمیمه وزارت الکای رشت و کومسغهان و شفت و تولم و غیره نموده به بهزاد بیک رجوع نمود بیت وزارت ندارد در ایّام داد * وزیرى بتدبیر بهزاد باد * قلم گشته تا بر دبیری علم * بدستور او دیک دستور کم * چنان برد باپیرو برنا بسر * که جائی پدر بود جائی پسر * و این صورت باعث تألیف قلوب مردم این دیار شد

گفتار در بیان آمدن بهزاد بیک بوزارت قصبه فومن و قصبه مذکوره را بزبور عدالت آراستن در روز پنجشنبه هجدهم شهر شعبان العظم توشقان بیل بهزاد بیک مکرم الیه باین عدالت و آدمیت بگومن آمده وضع و شریف و خواص و عوام باکمال نشاط و خرّمی باستقلال و استقبال بهزاد بیک مبادرت نموده و میدان قصبه فومن را چراغان کرده خوشحالپها نمودند و چون بهزاد بیک بوزارت فومن تشریف آوردند کدورت ظلم اعلان بیک بصفای عدل بهزاد بیک تبدیل یافته ساکنان فومن آسودگی و رفاهیت تمام یافتند و بعد از دو روز بهزاد بیک باتفاق سپه سالار بوسعید میر و سعید بیک و قضات و اعیان بدیوان نشسته هفتاد نفر از عجزه و مساکین را که بتهمت خیانت در زندان اعلان بیک

سالار بقتل رسیدند و بعضی از مردم آنحدود را که گمان درم و دینار میرفت مقید و مغلول گردانیدند از منزل کارگیا فتحی کوچ کرده بغومن همراه آوردند چون اطفای نیران فتنه و فساد کارگیا فتحی و سایر متابعان و مخالفان دولت سرآمد بنصّه ظهور رسید سپه سالاران و اعیان بیه پس بمنازل و مقام خود مراجعت و باز گشت نمودند و اصلان بیک کارگیا فتحی و پسر و برادر و چند نفر از سرکردهای اجامره و اوپاش را باروش قتلان از جهت تشهیر برشت بردند و از رشت بلاهجان برده برگردیدند و بعد از معاودت در روز سه شنبه بیست و دوم شهر ربیع الاول سنه مذکوره در بازار فومن کارگیا فتحی و پسر و برادر و هجک نفر دیگر از متابعان و موافقان او را بدست مردم زرمخ و غیره بدرجه قتل رسانیدند نظم جهان برفوق نام خود جهانست * خرد ویرا گدای این نام بنهاد * خنک آنکس که در میدان ارواح * قدم در خطّه اجسام نهاد * حاصلّاً بعد از آنکه اصلان بیک جبّار سر آن جور رسیدگان روزگار را پامال و مال دیوانی را بازیافت نمود ابواب مواخذه و مصادره بر روی سائر رعایا و کدخدایان کشوده خانهای خراب کرد و مبلغهای گلی بطریق ترجمان از مردم گرفته تا انقضای مدّت شش ماه بازار شکنجه بیگنهان و معرکه آزار یچارگان گرم بود در خلال این حال و اثنای این احوال میرزای عالیان از جانب قلعه ایروان از خدمت و ملازمت بندگان شاه عباس مراجعت نموده از راه خاخال بقصبه ماسوله آمد و تمامی سپه سالاران و اکابر و اعیان باتفاق

سپه سالار کوچسپهان و میرحاتم سپه سالار شفت واقوام و سپه سالار علیخان تولم واقوام باتفاق سلطان محمد بیک قوم بهزاد بیک و اکابر واعیان و ملازمان پیش از ظهر روز مذکور با هجوم بسیار و ازدحام بیشمار بکوروب فومن حاضر شدند و از قرار صلاح دید سپه سالار بو سعید میر بلا توقف و تأخیر بموضع شنبه بازار رفته نزول نمودند و اصلان بیک بعد از استماع این خبر موخّش از لاهجان باتفاق سعید بیک سوار شده و با کمال سرعت و استعجال مراجعت نموده در شنبه بازار باردوی سپه سالاران رسیدند و در حال باحضر مردم ولایات و بلوکات فومن کسان فرستاده روز جمعه پنجم شهر حال جمعیت بسیار زیاده از پنج شش هزار آدم بصحرای شنبه بازار جمعیت نمودند و روز شنبه غره شهر مذکور سپه سالاران و متعیّنان بهیأت اجتماعی بمنزل کارگیا فتّحی رفته رحل اقامت انداختند و بعد از آن شروع در تدابیر گرفتن مخالفان و بازیافت مال دیوان نمودند و در عرض بیست روز کارگیا فتّحی مذکور و پسر و برادر و متعلّقان او را بدست آورده و جوهات سرکار خاصّه شریفه که کارگیا فتّحی بمردم داده بود بتقریر از آن جماعت بازیافت نمودند و جمعی از مردم آن محالّ که کارگیا فتّحی اغوا و باخود همدستان کرده در جنگلها و مکانهای اختفای می گردیدند جلگی اسیر و دستگیر شدند و هرکس فلسی از مال دیوان یا از جوهات اصلان بیک تصرف نموده بود بشکنجه و عذاب رنجه نموده مطالبه و مواخذه کردند و چند نفر از رؤسای آن فتنه و فتور و شرّ و شور در منزل کارگیا فتّحی بفرموده سپه

چهارشنبه پنجم شهر سنه اثنی عشره والف مطابق نوشقان بدل که شاه عباس درین سال از اصفهان بعزم تسخیر قلعه تبریز وتصرف ممالک آذربایجان نهضت فرموده بود باعتقاد خود انتهاز فرصت نموده و با جمعیت بسیار از مردم آندبار بر سرخانه اصلان بیک آمله و مبلغ سه هزار تومان از مال دیوانی در خانه مشار الیه مضبوط نموده بیرون آورد و کیسه بلازمان و متابعان خود داده تمامی اسباب واجناس خانه مشار الیه را بغارت وتالان بردند و از آنجا بیرون آمدن بقصد قتل سپه سالار بو سعید میر متوجه منزل او شدند چون مشار الیه مرد هشیار و بیدار بود ورعایت حزم و احتیاط مرعی میداشت دران اوقات از واقعه مخالفت و مخالفت کارگیا فتحی و اراده او آگاهی یافته بود خانه خود را خالی کرده متواری و محتفی گشته بود کارگیا فتحی مذکور بهیات مجموعی بر سرخانه بو سعید میر رفته و از فرار بو سعید میر خبردار شده در فومن توقف نموده بجانب بازار معاودت فرمود و روز شنبه بازار نیز بمنزل خود رفته و کوچ و متعلقان خود را برداشته روانه جنگل نمود و خود نیز باتفاق پسر و برادر و سایر ارباب نفاق روانه جنگل تنقروند و ماکلوان شدند و جمعی از مردم آنحدود که همراه مشار الیه بفومن آمده باین حرکات شنیع اقدام نموده بودند اهل و عیال و اطفال خود را وا گذاشته متلاشی و سرگردان و نادم و پیشمان بجنگلها گریختند و چون خبر وحشت اثر خروج کارگیا فتحی و ظهور و جرأت او در ولایت بیه پس شائع گشت سپه سالاران گیلان سیما امیر خواند سپه سالار رشت و حاجی علیخان

وامتنان سلوك مي نمود و اصلان بيك در همه ابواب بر عكس آداب و قانون بهزاد بيك با اعزّه از راه اختصار و خواری و باعجزه و مساكين بطريق ظلم و تعدّي بسر ميبرد و ظلم و ستم مشار اليه بازيردستان بعد از آنكه بحدّ پنجسال رسيد نظم در آيام او اين سخن عامّ بود * كه آيام او شرّ آيام بود * لاجرم شامت ظلم او اثر کرده کارگيا فتحي نام فومنی كه نسبت قومی بعلیخان داشت و سالها ملازم شاه عباس بود درين سال از ملازمت اردو و تردّدات به ننگ آمد و بمنزل و مقام خود آمد بدقهنت و زراعت قيام مي نمود جمعی كثير از مردم زرمخ و تنيان و مرگی و ماكلوان فومن كه از اصلان بيك و ملازمان او ظلمها ديد و ستمها كشيده بودند نزد کارگيا فتحي مزبور رفته از بيداد و ظلم اصلان بيك تضرّع و تظلم مي نمایند و چون اين فرقه را كار بجای و كارد باستخوان رسیده بود و كارگيا فتحي نیز از خفت و هوان و جور و عدوان اصلان بيك دل آزرده بود همكنان بر مخالفت موافقت هم کرده و در وادی ياغيگری بيعت نموده همدستان شدند و با اتفاق رو بنفاق و دل بمرگ نهاده ممت را از غایت اضطراب بر حیات ترجیح دادند و خیر اراده مخالفت ایشان به داعیه کارگيا فتحي مکرراً بسع اصلان بيك رسیده باوجود آگاهی بران احوالی از عدم تیقظ و انتباه و مستی باده غفلت و غرور اين قضیه نامرضیه را وقعی ننهاد و فومن را خالی گذاشته بلاهجان بسلام نوروزی پسر ميرزای عالمیان رفته بود کارگيا فتحي و متابعان غیبت اصلان را فوزی عظیم دانسته از راه ضلالت و نادانی در شب

بمیرزای مذکور مفوض و مرجوع بود و بعد ازان مدّت چهارده سال وزارت گیلانات بهزاد بیک ملازم میرزای عالیان متعلق بود و بعد از عزل بهزاد بیک و وفات میرزای عالیان که داستان وزارت ایشان و مآل حال و عاقبت کار اینان بتوفیق و تائید ملک متّان درین مکان ست گذارش خواهد یافت مدّت چهارده سال دیگر زمان وزارت اصلان بیک امتداد یافته سه سال پسرش اسمعیل بیک بعد از فوت پدر وزارت الکای بیه پس نمود و چهار سال و شش ماه میرزا تقی بامر وزارت اشتغال نمودند

گفتار در بیان شمه از حالات گیلانات و معاشرت ایشان بارعایا و متوطنان و خاتمت کار ایشان چون در سال ست و الف هجریّه بندگان شاه عباس گیلانات را از نیول حکام و تبولداران وضع نموده خاصّه کرد وزارت و حکومت گیلان را من حیث الاستقلال و الانفراد بمیرزای عالیان میرزا محمد شفیع قرار گرفته بود و بمیرزای بمشار الیه نیز تصدّی مهمّات و معاملات رشت و کوچسپهان و شفت و تولم و ماسوله و پشتکوه را بنا بر صدور آثار رشد و کاردانی و حسن خلق و رعیت پروری و نیکو محضری به بهزاد بیک رجوع نموده تکفل شغل و عمل قصبه فومن را بهکاه اهتمام اصلان بیک نمود سلوک بهزاد بیک با ساکنان الکای مذکوره مقرون برضای خالق بیچون و خوشنودی خلّاق بود و در تکثیر عمارت و زراعت و آبادانی مملکت کوشیده با اهالی و اعیان بروش استحسان و بارعایا و وزیر دستان بروجه بر

اهالی لشته نشا باقیح وجهی معروض شاه عباس گردید حکم بقتل عام
سگان لشته نشا صادر گشته فرمان ورود یافت که درویش محمد خان
اروملو و امرای بیه پس باتفاق سپه سالاران و اعیان بولایت لشته نشا
رفته قتل عام نمایند چون درویش محمد خان حاکم لاهجان مرد خدا ترس
و مآل اندیش بود مردم لشته نشا را از آثار قهر و غضب آنها اعلام کرده
اخبار و اشعار فرمودند که سه روز شمارا مهلت دادم که خود را بکنار کشید
و در روز چهارشنبه نوزدهم شهر ربیع الآخر سنه ثلث و الف هجریه در
اواخر اسفندیار ماه و اوائل نوروز ماه و بروایتی در شهر صفر سنه ثلث
و الف آدم بسیار ز صوفی و چینی و اروملو و ملازمان امرای بیه پس باتفاق
سپه سالاران و اعیان داخل بله لشته نشا و بلوکات شد جمعی کثیر از مردم
لشته نشا و توابع عرضه تیغ یاسا گشتند و اسیر و برده بسیار بدست
لشکریان افتاده نهب و تاراج یحده و حصر نمودند و بعد از تسکین نواتر این
فتنه و فتور نواب اعلی دارائی لشته نشا و حکومت لاهجان را باغورلو
سلطان چینی عنایت فرمودند و در سال ست و الف فرهاد خان قرمانلو
در بلده هرات معروض تیغ یاسا گشت و خواجه محمد شفیع خراسانی که
وزیر فرهاد خان بود بوزارت گیلانات سر بلند و آرجند شد حکم عز صدور
یافت که نبولداران گیلانات از مهمات نبولداری معزول باشند و حسب
الحکم عالم قطاع اقتباس ارتفاع که زال نافع فی الاصفاع از ابتدای سچقان
بیل سنه ست و الف گیلانات خاصه شده در عرض دو سال امر مزبور

عورات و نسوان لشکریان اروملورا گرفته و گذاخته گلوله ساخته استعمال میفرمود تا آنکه کار ساکنان قلعه از تنگی آذوقه و تغلب معاند و مخالف باضطرار و انقلاب رسید قریب بآن شد بود که لشکر وحشر لشته نشا بیالای برج و باره و حصار و دیوار برآمد قلعه را بتصرفی درآورند که بمقتضای قضا و قدر ناگاه سپه سالاران و اعیان و اکابر گیلان بیه پس باتفاق خسرو چهاربیری حاکم رشت و اغورلو سلطان چینی حاکم فومن و علی سلطان چیلو حاکم کوچسفهان باده هزار سوار مسلح نیزه دار از کنار اردو بازار لاهجان تکبیر گویان مانند بلای ناگهان از عقب ایشان درآمده تیر و تفنگ بر مخالفان باریدند سرداران چیک و روسای اژدر سراسیمه شد حرکت المذبومی بضرورت مینمودند لاجرم بسیاری از ان سبک عقلا بزههای گران بقتل رسیدند و بقیه السیف فرار اختیار نمودند و کارگیا علی حزه و رامیدان تلاش نام سنگ تفنگ خورده و دبعیت حیات را بقابض الارواح سپرده اندکی از ان فرقه بسیار که از چنگال شاهین بلا جسته بودند محتفی و متواری شدند و غواهر زاده پیر شیخعلی پاشجائی که بدون رضای شیخ مذکور داخل آن صحبت شد بود در ان روز بدست ملازمان نعمت الله صوفی حاکم دیلمان افتاده حسب الحکم در میدان لاهجان پوست کنه شد و بعد از فراغ ازین گیرودار درویش محمد خان اروملو از تنکابن مراجعت نموده بلاهجان آمد و حکام و سپه سالاران و دولتخواهان بیه پس خاطر از رهگذر ولایت بیه پیش جمع نموده باتفاق لشکر و عسکر روانه بیه پس شدند چون مخالفت و عصیان

او نهضت نموده و لاهجان را خالی گذاشته برخوردار بیک تفنگچی باشی را
 بامعدودی از لشکریان اروملو بواسطه محافظت قلعه لاهجان نگاهداشته بود
 گفتار در بیان مخالفت و عصیان اهالی لشته نشا
 و مال سرداران جنگ اثر درینوقت کارگیا علی حزه باروسای
 چیک و اژدر لشته نشا و توابع آغاز مخالفت و اظهار معصیت نموده
 بملول آیه کریمه إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنفُسِهِمْ
 انتهاز فرصت نموده خواجه محمد کلانتر لشته نشا و دو نفر از اعیان
 آجارا بقتل آورده و خروج کرده نقاره بنام خود زده جبری و اوباش بر سر
 ایشان جمعیت نمودند آقا حسینی رستمداری عرصه لشته نشا را از انصار
 و اعوان خالی و از معاند و مخالف پر دیک و از هجوم و ازدحام عوام کالآنعام بل
 هُم أَصْلُ سَيْبِلًا خَائِفٌ و هراسان گشته باتفاق قلیل که ملازمش بودند
 فرار اختیار نموده و بقلعه لاهجان رفته حصار و متواری میشود چپکبه باتفاق
 روسای اژدر زور آور گشته باده هزار آدم که اسلحه ایشان اکثر چوب
 شمشاد و تیر و پیشدار و دوس و امثال آن بود بلاهجان رفته شروع در گرفتن
 حصار قلعه لاهجان نمود و در قلعه را آتش زده و نردبانها ساخته در کار بودند
 که قلعه را از تصرف اولیای شاه عباس بیرون آورند و در اندرون
 حصار برخوردار بیک تفنگچی بضر تفنگ و استعمال اسباب حرب و جنگ
 قلعه را محافظت می نمود و مخالفان در کار خود مساعی کثیره بعمل می آوردند
 و در قلعه مصالح تفنگ کمی کرده برخوردار بیک تفنگچی باشی نقره آلات

گرفته از برای ما فرستادی انشاء الله تعالی عنقریب تو نیز گرفتار زنجیر ادبار گشته بجزای اعمال خود میرسی و شاه عباس حکم بقتل سلطان ابو سعید فرموده در میدان قزوین بسیاست رسانیدند و قورچی باشی خاطر از رهگذر مخالفان جمع نموده با اتفاق طالشکولی و چند نفر دیگر از اقربا واقوام که دستگیر و اسیر شده بودند باروس کشتگان بقزوین بنظر شاه عباس رسانید و حسب الحکم طالشکولی واقوام او در میدان قزوین بقتل رسیدند و شاه عباس از فتنه و فتور ولایت بیه پیش خاطر جمع نموده محل ننگ و بچار بس را که از بلوکت عمده رشت است و مبلغ دو بیست و پنج تومن تبریزی مداخل هر ساله آن می شد بجلد و جائزه گرفتن طالشکولی بتیول ابدی حسینخان کهدم اضافه الکای مشار الیه عنایت واحسان فرمود و در سال اربع والف هجریه خیر البریه دیلمان خرکام را بتیول نعمت الله سلطان صوفی داده تنکابن را بتیول حیدر سلطان قوین حصارلو شفقت نمود و سهام را باسپه سالاری آن حدود بمیر فرخ شکوری عنایت نمود و ضبط و ربط ولایات بیه پیش را ب مردم معتبر کردان حواله نمودند و در سنه مذکوره حکومت لاهجان را بدرویش محمد خان اروملو عنایت نمود و دارائی مواضع لشته نشارا باقا حسینی رستم داری که در تسخیر ولایت رستمدار و تصرف قلعه نور مساعی مشکوره بتقدیم رسانید اظهار دولتخواهی و جان سپاری نمود در ازای نیکو خدمتی بدو عنایت نموده بود لاجرم در اواخر سال مذکور حاکم تنکابن بیمار شده درویش محمد خان اروملو حاکم لاهجان بعبادت

صوفی بقتل رسید و سلطان ابو سعید رانکوئی و میر اشرف و میر فتحی در دست لشکریان قورچی باشی بدرجهٔ هلاکت رسیدند و بشأمت مرام نمکان گیلان خلقی کثیر از صغیر و کبیر ولایت مذکوره بدرجات شهادت وفات رسیدند و تمامی اموال و اسباب ایشان بتاراج این حادثهٔ عجیبه رفت و سلطان ابو سعید چپک و کرم اسوار باتفاق یکدیگر از رؤسای چپک کیا فریدون سپه سالار لاهجان را بقتل آورده باطالشکولی و عظمای مخالفان میگردیدند و ازین مهلکه فرار نموده بملك جهانگیر ولد ملك سلطان محمد رستمنداری استعانت نمودند چون ملك جهانگیر مذکور بموجبی که قبل ازین مسطور شد میر عباس سلطان چپک را و خواجه سلطان محمود لنگرودی را حسب الامر شاه عباس در دگان سعدی جلادی از عالم بدمستی بقتل آورده بود و صبح روز دیگر اداعای شب شراب را بخاطر آورده و از خار بدمستی هشیارگشته باجمعی از ملازمان که در ملازمتش بودند از قزوین سوار شد و روانهٔ مازندران گردید در قلعهٔ نور بنهٔ متحصن شد بود سلطان ابو سعید چپک نزد ملك رفته بدو اعتماد میکند ملك مشار الیه چون میر عباس سلطان را کشته بود بگمان آنکه سلطان ابو سعید چپک از باب غدر و مکیدت بنزد او آمده است شیوهٔ نامردی و نامردمی شعار خود ساخته مشار الیه را دوشاخه کرده از قلعهٔ نور بقزوین فرستاد شاه عباس ملازم ملك را طلبید پیغام داد چون جوانی را که از راه اعتماد و اعتبار بتو پناه آورده بود از روی گمان نامردی و دم سردی [اورا]

حاکم کهدم واغورلو سلطان جکنی ونعمت الله سلطان صوفی و شرفخان حاکم
 تنکابن بطالشستان بیه پیش در آمله طالش کولی و جماعت یاغی را بدست
 آورده بیاورند حسب فرمان عساکر بجهت تنبیه و تعذیب مخالفان روانه
 مملکت بیه پیش شدند و قورچی باشی باتفاق سرداران سپاه بلاهجان
 نزول نموده از دیلمان و خرکام تا کوهات سام همه جا بامر او سپاه قسمت
 نموده مقرر فرمود که تمامی عسکر پیاده در جنگلها و جبلها ترددات کرده
 مادام که طالش کولی و مخالفان بدست در نیابند آرام و خورد بر خود
 حرام دانند و سعی موفور در باره تسخیر یاغیان بتقدیم رسانند حسب
 فرمان عساکر تا یکماه که تفحص و تجسس می نمودند و در پیروی مخالفان
 سعی بودند بویج نوع راه بمنزل مقصود نبردند و اثری ظاهر نمیشد
 تا آنکه قورچی از لاهجان بدیلمان رفته در مرداد ماه قدیم و شهر رجب المرجب
 سنه ثلث و الف شیخ احمد آقای میر غضب را طلبیده مقرر نمود که قتل
 عام را شعار خود نماید آن مظهر قهر الهی که در بیرهی و سفاکی دلیر
 و مشهور بود در طالشستان خرکام و دیلمان و کریمان گلجان و سام شمشیر
 خون آشام از نیام کشیده و قتل بافراط نموده بر انانث و ذکور آن بظاهر بنیاد
 و بیاطن ابقا فرمود و چندین مؤمن و مسلمان و عجزه و بیچارگان بفرموده
 آن مطرودان درگاه ابزدی شربت شهادت چشیدند و الاخر طالشکولی
 در جنگل سام پست بدست سهراب بیک ملازم حسین خان کهدم
 گرفتار شد و کیا جلال الدین محمد در دیلمان بضر ملازمان نعمت الله

سزای حرام نمکی خود معاینه دید یبت میندارم ای درخزان کشته جو *
که کندم ستانی بوقت درو * چنانچه ماده تاریخ قتل کیا فریدونست تاریخ
تدبیر کس نکرد چو تدبیر بو سعید * فریاد برکشید که شمشیر بو سعید *
وبعد از قتل او براه جهود کلایه بیرون رفتند و با آنکه درویش محمد
خان اروملو باپانصد نفر قزلباش در قلعه لاهجان اقامت داشتند سالماً
غانماً بدر رفتند و هیچ کس از عراقیان ایشان را جرأت تعاقب نمودند
لاجرم مخالفت اکبر لاهجان و بقتل آمدن کیا فریدون مسوع شاه عباس
گشته وقوع این حادثات را از تمهید میرعباس سلطان چیک دانست چون
مشار الیه همواره انیس مجلس خاص بود و لاهجان را گذاشته ملازمت
اردو می نمودند بنا بر وقوع مخالفت مردم لاهجان و هرج و مرج ولایات بیه
پیش مزاج شاه عباس نسبت بمشار الیه بد گمان و متحرفی گشته شب
چهارشنبه دوم شهر محرم الحرام سنه ثلث و الف موافق سیچقان بئل شاه
عباس در دگان سعدی جلادی نزول فرموده با جوانان امرد سن عذار
لاله رخسار سببین ساق و شیرین بادهای رواق به جلوه در آورده بودند
حسب الاشاره شاه عباس ملک جهانگیر ولد ملک سلطان محمد رستم داری
در غلیان سکر و مستی بدمستی و بیهوشی را وسیله ساخته میرعباس
سلطان را باخواجه سلطان محمود برادر خواجه حسام الدین وزیر خان احمد
خان بقتل رسانید و صبح روز دیگر شاه عباس امر نمود که قورچی باشی
وقنبر سلطان کوزبنوکلو و شیخ احمد آقای میر غضب باتفاق حسین خان

فراوان از پاشای شیروان رخصت انصراق حاصل نموده متوجه گیلان
گردیدند

گفتار در بیان یاغی شدن طالش کولی و سرداران
و بقتل رسیدن میر عباس سلطان چپک حرام نمك
بسبب مخالفت ایشان بحسب ادوار دوران چون طالش کولی
و کیا جلال الدین و سلطان ابو سعید چپک و غیر آن بعد از چندگاه از
سستی خو و حرام نمکی بعضی در جنگ پشیمانی نموده در حیات خان احمد
خان را بسته اراده یاغی گری نموده هر کدام بیهانه متمسک گشته از حضور
اردوی شاه عباس غیبت جسته بلاهجان آمدند و بمنزل و مقام خود رفته
آغاز مخالفت و سرکشی و شروع در کندن بنیان حیات خود کردند ازین
معنی غافل که بیت وقت هر کار نگه دار که نافع نبود * نوش دارو که
پس از مرگ بسهراب دهند * باتفاق بهرام بیک ولد کیا رستم و میر
فتحی و سلطان ابو سعید رانکوی و غیر جمعیت کرده داروغه لشته نش
و رانکوه را اخراج نمودند و طالش کولی در کوههای دیلمان باتفاق اقوام و بنی
اعمام یاغی شده راهها را مسدود گردانید سلطان او سعید چپک باتفاق کرم
اسوار و دو نفر دیگر از روسای چپکبه انتهاز فرصت نموده در چاشتگاه روز
پنجشنبه بیست و دوم ربیع الثانی سنه اثنی و الف در باغ کیا فریدون
نمك بحرام سپه سالار لاهجان بر سر او ریخته بلطائف الحیل بقتل او
مبادرت نمود بشمشیر بو سعید و ضربت کرم اسوار بدار البوار پیوسته

وعزت و حرمت ایشان پباشاهای شیروانات و گنجه وارزن الروم و دیار
بکر و غیره فرمان نوشته و جهت مهمانداری سفارشات کرده بوده مقرر فرمود
که حسن پاشای بیگلربیگی شیروانات خوانین عظام را بامتعلقان و ملازمان
برداشته بدرگاه قیصر رساند و جمیع اخراجات و مایحتاج ایشان را بقانون
شاهانه مهیا نموده ارسال داشته بود حسب فرمان حسن پاشا در ملازمت
خانان رفیع الشان از شیروان متوجه روم شدند و چون بشهر گنجه رسیدند
و بدار الاماره پاشای گنجه نزول و حلول فرمودند از اقتضای قضا و زبونی
طالع و ازگون محمد امین خان بمرض آبله و زلزله بیمار گشته و بعد از
مضی هفت روز داعی حق را لبیک اجابت گفته ازین سرای ملال بدار
سرور و فرار ارتحال و انتقال نمود نظم عنقای مغربست درین دیر خرّمی *
خاص از برای محنت ورنجست آدمی * چندانکه کرد صورت عالم بر
آدم * بیچاره آید و غم خواره آدمی * و خان احمد خان جسد همایونش را
بآیین سنت حضرت سید المرسلین و قانون پسندیده حضرت طاهرات ائمه
المعصومین صلوات الله علیهم اجمعین در گنجه مدفون ساخت و این ایات را
در مرثیه او انشا فرمود رباعی از گردش روزگار و جور افلاک * ماراست
دل حزین و جان غمناک * خون ریز بجای اشک ای دیده که ما * گنج
عجیبی بگنجه کردیم بخاک * و بعد از فراغ از ماتم داری بصد گونه
افغان و سوگواری و جهان جهان حسرت و ندامت و بیقراری با اتفاق حسن
پاشا روانه مملکت روم شدند و ملازمان محمد امین خان با محنت و اندوه

کشید فردوسی اگر بد کشش مرد بد روزگار * بگردون گردان رود زهره
وار * زمانه زگردون فرود آردش * بفعل بد خویش بسپاردش *
شیخ سعدی رحمه الله ای نفس اگر بدبیا تحقیق بنگری * درویشی اختیار
کنی بر توانگری * ای پادشاه عصر چو مرگت فرا رسد * تو نیز باگدای
محلّت برابری * گر پنج نوبت بدر قصر میزنند * نوبت بدیگری بگذاری
وبگذاری * هاروت را که خلق جهان سحر ازو برند * در چه فگنه غمزّه
خوبان بساخری * دنیا زنی است عشوّه گر دوستان ولی * با کس بسر نمیبرد
او عقد شوهری * آبستنی که این همه فرزند زاد و کشت * دیگر که چشم
دارد ازو مهرمادری *

گفتار در بیان فرستادن خواندگار روم بولایت شیروان
بطلب خان احمد خان والی لاهجان و محمد امین خان
پسر شاه جمشید خان و روانه شدن ایشان در صحبت
حسن پاشای بیگلربیگی شیروان و مالّ حال و خاتمت
احوال ایشان چون خان احمد خان والی لاهجان باتفاق محمد امین خان
پسر شاه جمشید خان بدستوری که درین تذکره مرقوم شد بشیروان رفته
وخواجه حسام الدین لنگرودی وزیر خود را باعرضه داشت و تعانف و تنسوقات
بدرگاه ذیجاه قیصر روم فرستاده بود و استعانت نموده از حالات خویش
و پسر شاه جمشید خان آنها نمود خواندگار روم باوجود تباین و تخالف
مذهب مورد شان را سرمایه فخر و مباهات دانسته جهت تعظیم و تجلیل

القدر وکالت داشت زبان بشفاعت ارباب جرائم کشاده ارباب صلاح اندیشی دولت عرض نمود که پادشاهای ظلّ الها بیت گرباهمه کس بهر خلافتی که رود * در کارشوی دراز کاری دارد * پادشاهرا اراده جهانگیری و ملک ستانی است و همه اهل طغیان را بجنگ وجدال نمی توان گرفت بلکه اکثر این طبقه را که در سرحدّها یاغی و از جاده فرمان بری منحرف میشوند بانواع اصطناع واحسان امیدوار می باید ساخت و رایات جهانگیری را در میادین قلوب می باید افزاقت هرگاه صیت سیاست و بیرحمی پادشاه وزید (موزد) و ظهور دولت و آغاز طلوع صبح اقبال انتشار و اشتهار یابد جهانگیری و کشورستانی مشکل خواهد بود نوآب کلمات شفاعت آیات فرهاد خان را بسمع رضا اصفا نموده آتش سیاست ایشان را بآب عفو و اغماض منطفی ساخت و از اجرای حکم سیاست تقاعد نموده امر نمود که شیخ احمد آقای میر غضب جماعت منکوب و مغضوب علیهم الصّالین را از دار السلطنه قزوین بقلعه الموت رسانیده قبض الخاص بیک کونوال باز یافت نمایند شیخ احمد آقای مذکور اسیران مسطور را به قلعه مزبوره رسانیده عود نمود الخاص بیک مذکور مجموع دوستاق را که دوازده نفر بودند بسپاه چاه قلعه مزبور مجبوس و از اوقات حیات مأیوس نمودند تا آنکه بعد از انقضای مدت دو ماه و هجده روز شب سه شنبه بیستم شهر شعبان سنه ثلث و الف هجری حسب فرمان شاه عباس حسین بیک شاملو قورچی بالموت شتافته و علیخان را از سپاه چاه بیرون آورده بر سر آنچاه بدار

شهر رمضان المبارك فیض رسان جود بنیان سنه مذکوره فرهاد خان از موضع تنیان کوچ کرده بفومن آمد و یکشب بدار الاماره آنجا نزول فرموده و روز دیگر داروغگی فومن را بجهانگیر بیگ قرمانلو تفویض فرموده روانه رشت شدند و عید رمضان را در رشت بسر برده سپه سالاری فومن را بیو سعید میر و سپه سالاری شفت را بمیر حاتم رجوع نموده سپه سالاری کوچسفهان را بحاجی علیخان و تولم را بسپه سالار علی خان برادر کامران تفویض فرموده وزیر و مستوفی و سایر ارباب مناصب بدستور سابق تعیین نمود و در هر محل داروغه از قزلباش تعیین فرموده در عرض یکهفته نسق ملک بیه پس شیلات و فرضات کرد و علی خان جمهور و شاقان و تمامی ارباب و اعیان گیلان سوای سپه سالاران و متصدیان اعمال همراه خود نزد شاه عباس برده و بنوعی که خود مقرر و تعهد کرده بود رقم بجهت سپه سالاران و منصب داران مملکت بیه پس و مواجب خواران حاصل نموده مبلغ دو بیست تومان با میر خواند سپه سالار رشت و یکصد تومان بیو سعید میر سپه سالار فومن و مقدار سی تومان بحاجی علیخان سپه سالار کوچسفهان و مبلغ بیست تومان بسپه سالار میر حاتم شفت و بیست تومان بسپه سالار تولم علیخان برادر کامران عنایت و احسان نموده خلعت فاخره بجهت سپه سالاران مملکت بیه پس ارسال کردند و علیخان و پسران امیره گسکر و مظفر خان را حکم شد که قبای بارو طی پوشانیه در میدان قزوین بسیاست رسانند فرهاد خان قرمانلو که منصب جلیل المرتبه عظیم

بيك بساول خاصه وجمعی از لشکریان ایشان را تعاقب نموده علیخان دستگیر سرپنجه تقدیر می شود و گرفتاری کامران وداستان محاربه او علیحدّه گذارش صحیفه بیان خواهد شد چون خبر گرفتاری علیخان در اردوی فرهاد خان اشتهار وانتشار یافت سواران بسیار باسپان باد رفتار برق کردار سوار شاه بطلب علیخان می شتافتند واغلب این جماعت بدان موضع رسید وعلیخان را سوار کرده بخدمت فرهاد خان آوردند وفرهاد خان درحضور اکابر واعیان گیلانات وبرا عارضه عتاب وخطاب ساخته فرمود که چون خلاف عهد وميثاق نموده بامرشد کامل مخالفت کرده علی از شما بیزارست شمارا عمر بيك لقب دادیم وامر نمود که ساعتی تخته کلاه بر سرش نهادند وبعد ازان زنجیر کرده بعلیقلی بيك ابشک آقاسی که فرهاد خان از لاهجان برسالت پیش او فرستاده بود سپردند وپسران امیره گسکر ومظفر خان وچند نفر از مقرّبان ایشان را زنجیر ودوشاخه کرده باتفاق حسین خان کهدمی وعظمای گیلانات وجهور لشکریان از موضع ننیان کوچ کرده روانه فومن شدند بیت گیتی که نشیمن زوالست * آسوده دلی درو محالست * مهنکاک یست تیره وتنگ * در وی زوفا نه بوی ونی رنگ * لمؤلفه شرطست ره فسون نرفتن * زاندازه خود بیرون نرفتن * شرطست بکار خویش بودن * بر قول وقرار خویش بودن * رسمی است زنوکهن جهان را * دادن سرکوب سرکشان را * بشناس نرم سروری جای * زاندازه خود بیرون منه پای * در اواخر

مخالفت امیره یوسف و امیره محمد و امیره سالوک پسران امیره سیاوش و مظفر خان برادرش صلاح دولت و مملکت خود در آن دیده بود که امیره سیاوش خان را که در لاهجان و تنساق شاهرودی بیک یساول صحبت بود بقتل رسانید و سر او را بی بازار گسکر برده بدار آویزند و از باب فتنه ازین حالت لازم اللامت متنبه شاه جمعی از ارباب ضلال پسران امیره گسکر و برادران او را از گیل گسکر برداشته بجنگل ماسال بردند و ذوالفقار خان کلبعلی بیک داروغه اردبیل را باتفاق سپه سالار میرزای طالش بکوهات ماسال فرستاده خود باتفاق لشکریان متعاقب ایشان روان گردید و تمامی طولش گسکر احاطه نموده غارت و تالان و قتل و اسیری و بیرحمی بی پایان بتقدیم رسید و عاقبت الامر پسران امیره گسکر در جنگل ماسال بدست کلبعلی بیک قرامانلو گرفتار شدند و مظفر خان نیز بدست یکی از لشکریان اسیر و دستگیر گردیدند و چند نفر از خواص ایشان که برهمن دولت این سلسله بودند بدرجات فنا و فوات رسیدند و ذوالفقار خان باتفاق لشکریان خود بگوراب گسکر رفته و بمنازل امیره گسکر فرود آمده حسب فرمان حکومت گسکر بنو ذوالفقار خان مقرر گشت و سپه سالاری گسکر و توابع حسب الحکم میرزای طالش تفویض رفت و فرهاد خان کمزعی در جستجوی علیخان بسته درین باب ملازمان را تهدیدات و تهریبات میفرمود تا آنکه بتوفیق آلهی علیخان و کامران که متحیر و سرگردان از خانه مستک نام زرمی بیرون آمده بقریه مرگی بیاب شخصی اندرون رفته بودند بیدر

بيك بساؤل خاصه وجهی از لشكريان ايشان را تعاقب نموده عليخان دستگير سر پنجه تقدير می شود و گرفتاری کامران و داستان محاربه او علیحدّه گذارش صحیفه بيان خواهد شد چون خبر گرفتاری عليخان در اردوی فرهاد خان اشتهار و انتشار یافت سواران بسیار باسپان باد رفتار برق کردار سوار شاه بطلب عليخان می شتافتند و اغلب این جماعت بدان موضع رسیده و عليخان را سوار کرده بخدمت فرهاد خان آوردند و فرهاد خان در حضور اکابر و اعیان گیلانات ویرا عارضه عتاب و خطاب ساخته فرمود که چون خلاف عهد و میثاق نموده بامرشد کامل مخالفت کرده علی از شما بیزارست شمارا عمر بيك لقب دادیم و امر نمود که ساعتی تخته کلاه بر سرش نهادند و بعد از آن زنجیر کرده بعليقلی بيك ايشك آقاسی که فرهاد خان از لاهجان برسالت پیش او فرستاده بود سپردند و پسران امیره گسکر و مظفر خان و چند نفر از مقرّبان ايشان را زنجیر و دوشاخه کرده باتفاق حسین خان کهدمی و عظمای گیلانات و جهور لشكريان از موضع ننيان کوچ کرده روانه فومن شدند بیت گیتی که نشیمن زوالست * آسوده دلی درو محالست * مخنکله بست تیره و تنگ * در وی زوفا نه بوی ونی رنگ * لمؤتفه شرطست ره فسون نرفتن * زاندازه خود بیرون نرفتن * شرطست بکار خویش بودن * بر قول و قرار خویش بودن * رسمی است زنوکهن جهان را * دادن سرکوب سرکشان را * بشناس نرم سروری جای * زاندازه خود بیرون منه پای * در اواخر

مخالفت امیره یوسف و امیره محمد و امیره سالوک پسران امیره سیاوش و مظفر خان برادرش صلاح دولت و مملکت خود دران دیده بود که امیره سیاوش خان را که در لاهجان و تنساق شاهرودی بیک یساول صحبت بود بقتل رسانید و سر او را بی بازار گسکر برده بدار آویزند و از باب فتنه ازین حالت لازم الملامت منتبه شد جمعی از ارباب ضلال پسران امیره گسکر و برادران او را از گیل گسکر برداشته بجنگل ماسال بردند و ذوالفقار خان کلبعلی بیک داروغه اردبیل را باتفاق سپه سالار میرزای طالش بکوهات ماسال فرستاده خود باتفاق لشکریان متعاقب ایشان روان گردید و تمامی طولش گسکر احاطه نموده غارت و تالان و قتل و اسیری و بیرهی بی پایان بتقدیم رسید و عاقبت الامر پسران امیره گسکر در جنگل ماسال بدست کلبعلی بیک قرامانلو گرفتار شدند و مظفر خان نیز بدست یکی از لشکریان اسیر و دستگیر گردیدند و چند نفر از خواص ایشان که برهمن دولت این سلسله بودند بدرجات فنا و فوات رسیدند ذوالفقار خان باتفاق لشکریان خود بگوراب گسکر رفته و بمنازل امیره گسکر فرود آمده حسب فرمان حکومت گسکر بنو ذوالفقار خان مقرر گشت و سپه سالاری گسکر و توابع حسب الحکم بمیرزای طالش تفویض رفت و فرهاد خان کمزعی در جستجوی علیخان بسته درین باب ملازمان را تهدیدات و تهریبات میفرمود تا آنکه بتوفیق الهی علیخان و کامران که متحیر و سرگردان از خانه مستنک نام زرمی بیرون آمده بقریه مرگی بیاب شخصی اندرون رفته بودند پدید

بيك بساول خاصه وجمعی از لشكریان ایشان را تعاقب نموده عليخان دستگیر سر پنجه تقدیر می شود و گرفتاری کامران وداستان محاربه او علیحدّه گذارش صحیفه بیان خواهد شد چون خبر گرفتاری عليخان در اردوی فرهاد خان اشتهار وانتشار یافت سواران بسیار باسپان باد رفتار برق کردار سوار شده بطلب عليخان می شتافتند واغلب این جماعت بدان موضع رسید و عليخان را سوار کرده بخدمت فرهاد خان آوردند وفرهاد خان در حضور اکابر واعیان گیلانات وبرا عارضه عتاب وخطاب ساخته فرمود که چون خلاف عهد وميثاق نموده بامرشد کامل مخالف کرده علی از شما بیزارست شمارا عمر بيك لقب دادیم وامر نمود که ساعتی تخته کلاه بر سرش نهادند وبعد ازان زنجیر کرده بعليقلی بيك ايشك آقاسی که فرهاد خان از لاهجان برسالت پیش او فرستاده بود سپردند وپسران امیره گسکر ومظفر خان وچند نفر از مقربان ایشان را زنجیر ودوشاخه کرده باتفاق حسین خان کهدمی وعظمای گیلانات وجهور لشكریان از موضع ننیان کوچ کرده روانه فومن شدند بیت گیتی که نشین زوالست * آسوده دلی درو محالست * مختلک بست تیره وتنگ * دروی زوفا نه بوی ونی رنگ * لموتنه شرطست ره فسون نرفتن * زاندازه خود بیرون نرفتن * شرطست بکار خویش بودن * بر قول وقرار خویش بودن * رسمی است زنوکهن جهان را * دادن سرکوب سرکشان را * بشناس نرم سروری جای * زاندازه خود بیرون منه پای * در اواخر

مخالفت امیره یوسف و امیره محمد و امیره سالوک پسران امیره سیاوش و مظفر خان برادرش صلاح دولت و مملکت خود دران دیده بود که امیره سیاوش خان را که در لاهجان و تنساق شاهرودی بیک پساوول صحبت بود بقتل رسانیده و سر او را بی بازار گسکر برده بدار آویزند و از باب فتنه ازین حالت لازم اللامت متنبه شاه جمعی از ارباب ضلال پسران امیره گسکر و برادران او را از گیل گسکر برداشته بجنگل ماسال بردند و ذوالفقار خان کلبعلی بیک داروغه اردبیل را باتفاق سپه سالار میرزای طالش بکوهات ماسال فرستاده خود باتفاق لشکریان متعاقب ایشان روان گردید و تمامی طولش گسکر احاطه نموده غارت و تالان و قتل و اسیری و بیرحمی بی پایان بتقدیم رسید و عاقبت الامر پسران امیره گسکر در جنگل ماسال بدست کلبعلی بیک قرامانلو گرفتار شدند و مظفر خان نیز بدست یکی از لشکریان اسپرودستگیر گردیدند و چند نفر از خواص ایشان که برهمن دولت این سلسله بودند بدرجات فنا و فوات رسیدند و ذوالفقار خان باتفاق لشکریان خود بگوراب گسکر رفته و بمنازل امیره گسکر فرود آمده حسب فرمان حکومت گسکر بنو الفقار خان مقرر گشت و سپه سالاری گسکر و نواب حسب الحکم پیرزای طالش تفویض رفت و فرهاد خان کمرسی در جستجوی علیخان بسته درین باب ملازمان را تهدیدات و تهریبات میفرمود تا آنکه بتوفیق آلهی علیخان و کامران که متحیر و سرگردان از خانه مستنک نام زرمی بیرون آمده بقریه مرگی بیاب شخصی اندرون رفته بودند بیدر

وما کلوان وکوههای تقرود و ماسوله و ماسال را در میان داشتند و هر روز باطراى ولایات مذکوره تاخت می بردند بهیچوجهی از علیخان و پسران امیره گسکر اثری ظاهر نمی شد و الاخر فرهاد خان از عدم وصول بر مطلب مضطرب حال گشته شروع در مشاورت و کنگاش نمودند و رای معامله فهمان و پیش بینان و عاقبت اندیشان گیلان بران فرار گرفت که بو سعید میر برادر شهملک را که حسب الحکم اعلى بقلعه قهقهه اردبیل محبوس است می باید آورد که در جنگلهای فومن هر جا جائی سختی و پس سنگی باشد او میداند فرهاد خان بنا بر مصاحت وقت و صلاح دولت این مضمون را محضر کرده و بهر اکابر و اعیان گیلانات رسانید بدرگاه عالمنه عرضه داشت نمود شاه عباس رای فرهادخان و مصاحت دید عظمای گیلان را پسندید حکم جهانمطاع شرف انفاذ یافت که ذو الفقار خان حاکم اردبیل بو سعید میر را از قلعه بیرون آورده و همراه خود بفومن نزد فرزندى فرهاد خان برده علیخان و سائر مخالفان را بدست آورده موافق صلاح دولت عمل نمایند بعد از ورود حکم ذو الفقار خان لشکر آذربایجان را احضار فرموده و بو سعید میر مذکور را از قلعه بیرون آورده از راه آستارا و گسکر و کسما داخل تیان و اردوی فرهاد خان گردیدند

گفتار در بیان آمدن ذو الفقار خان بموضع تیان و توجه نمودن بجانب ماسال و گرفتار شدن پسران امیره گسکر سابقاً مرقوم قلم و قانع رقم شده بود که شاه عباس بعد از استماع

وچوب و سیفی و سنان در روز شنبه بیست و دوم شهر مذکور فرهاد خان از منازل سلطان محمد بیک میر دیوان سوار شد همعنان فتح و ظفر به تنیان رفته و بخانه‌های ملا سالار تنیانی نزول نموده اکابر و اصغر خیمه و خرگاه و کومه و گلگاه نصب کرده اقامت نمودند درینوقت شاه عباس الیان بیک برادر امیره گونه خان سالار و اصلان را با سه هزار تفنگچی اصفهانی بحد فرهاد خان فرستاده بود به تنیان رسیدند و حسین خان حاکم کهدم نیز حسب الحکم شاه عباس با اتفاق لشکر و عسکر خود داخل اردوی فرهاد خان گردید و ملازمان و منصب داران علیخان روز بروز بقدم اخلاص از جاده اختصاص پیش می آمدند و نوازشها میدیدند و لشکر فرهاد خان و تفنگچیان اصفهان و قدر (م و برق) اندازان رستمدار که همراه آقا حسین رستمداری آمد بودند تمامی کوهها و مغارها و جنگلها و راهها را بسان نگین انگشتی در میان داشتند و اصلاً از علیخان و سایر مخالفان اثری ظاهر نمی شد در خلال این حال شاه عباس بجهت اطفای نیران فتنه و فساد حکم نمودند که سر امیره گسکر را برید و بکوروب گسکر آورده بدار اعتبار آویختند ارباب فتنه و فتور و اصحاب شر و شور ازین حرکت کثیر الوحشت شکسته و جان خسته شده اسیر سلسله پیچ و تاب گردیدند مع هذا فرهاد خان بالشکر فراوان مدت سه ماه در تنیان بخانه ملا سالار توقف نموده الیان بیک برادر امیره گونه خان با سه هزار تفنگچی اصفهانی و لشکریان فرهاد خان و تفنگچیان رستمداری و ملازمان حسین خان جنگلهای تنیان

فومن شدند و غماز عصر روز مذکور بعلی آباد رسیدند و میر حاتم سپه سالار شفت باجمعی از سپاه ولیام براه قلعه رودخان روان شدند و امیر خواند طالبش نیز با اقوام و بنی اعمام براه کشته رودخان ایلغار نمودند و فرهاد خان و متابعان صحرای علی آباد و باغات و عمارات علیخان را بنظر اجمال سیر نموده تماشای گلزار و باغ و بستان کردند و در منازل علیخان نزول نکرده روانه شابقال کول که علیخان باعتقاد ناقص خود بنه بر کرده راه را مسدود ساخته بود سعید بیک فومنی را باجمعی از نفاقچی و کماندار دران موضع نگاه داشته [روان] شدند و هنگام غروب بدان صوب رسیده بخانه شابقال نزول فرمودند و صباح روز دوشنبه از این مقام حرکت نموده باتفاق لشکر و عسکر روانه شنبه بازار ولولان شده بمنازل سلطان محمد بیک میر دیوان نزول نمودند و باتفاق اکبر و اشراف گیلان شروع در تدابیر صائبه نمودند نظّم چه نیکو متاعست زکّر آگهی * کزین نقد عالم مبادا تهی * بعالم کسی سر برآرد بلند * که در کار عالم بود هوشمند * بعد از کینگاش مصاحت چنان دیدک رایها بران قرار گرفت که به تنیان بایدرفت که کوهات فومن و ماسال و ماسوله را در میان داشته باشیم که پسران امیره گسکر و برادرش مظفرخان نیز یاغی شده در جنگلهای گسکر و ماسال میگردند و بعون آلهی جله مخالفان را بدست آورده مراجعت نمائیم

گفتار در بیان عزیمت فرهادخان بموضع تنیان و اسیر شدن علیخان و سایر مخالفان بی استعمال آلات حرب

علیخان متوهم و متوحش گشته بخدمت فرهادخان آمده بودند بساعت مسعود از لاهجان سوار شد بکوه فرود آمده نزول کردند و روز دیگر بادپایان از آب مرور و عبور نموده و بیازار کوچسفهان آمده جلوس کردند علیخان چون این اخبار وحشت آثار را استماع نمود اهالی حرم و منسوبان و متعلقانرا برداشته باتفاق سائر ملازمان و مخصوصان روانه قصبه فومن شده بعلی آباد فومن آمده اسباب و اموال و احوال و اخیال آنچه در حوزه تصرف او بود جلگی را قلمی فرموده و تفصیل آن را یکی از معتبران و معتمدان حرم خود سپرده بملکان و کخدایان طالش فومن تحویل کرد و خود باتفاق کلمران تولی و چند نفر از معتبران عازم جنگل کردی گشت

گفتار در بیان یاغی گری و درآمدن علیخان
بجنگل زرمخ و تنیان بحسب تقدیر آسمان روز پنجشنبه
بیست و نهم تیره ماه قدیم هشتم شهر جمادی الآخر سنه اثنی و الف
علیخان در مابین کشته رودخان که بشابقال کول موسوم است بمقتضای
مصرع جریده رو که گذرگاه عافیت تنگست * لشکریان خود را وداع
نموده برفاقت کلمران و چند نفر دیگر از خاصان و مقربان از راه کشته
رودخان بطرف کوهات تنیان و ماکلوان روانه گشت و روز چهارشنبه
چهاردهم شهر مذکور فرهاد خان از کوچسفهان داخل رشت شده روز
سه شنبه هفدهم باتفاق عساکر و اکابر لاهجان و جمعی از اعیان بیه پس که
بجهت حفظ جان از علیخان متنفر و متوحش شده بودند از رشت روانه

بیموقع را کار بسته اند نکرده بلا تأمل و تأنی متوجه حضور شده نزد اینجانب بیایند و بهمان عهد قسم مستوثق باش که اینجانب شمارا بخدمت بندگان اعلیٰ برده عنذر خواهی که موجب رفع غبار خاطر شود خواهم کرد و در براءت ساحت شما در هر باب سعی بلیغ خواهم نمود و غرض سخنان دلپذیر علیقلی بیك حواله نموده کتابت نصاب آمیز مصاحبت انگیز در قلم مواعظ رقم آورده مصحوب مشار الیه ارسال نمود و رسول مذکور در بلك رشت نزد علیخان آمده و ادای رسالت بطریق هدایت نموده بحسن تقریر کلمات مصادقت آیات مناصحت سیات مذکور ساخت چون احکام قضا بخرابی بنیان دولت و قطع سر رشته و قلع اساس تعلقات او رفته بود نصیحت و موعظت فائده نکرده همچنان در مخالفت و انکار اصرار نمود و علیقلی بیك که چند روز مهمان او شده بود باتفاق محمد قاسم بیك کرکراک که قبل ازان بخیرداری اقمشه برشت آمده بود رخصت انصرافی حاصل نمود علیخان مبلغ یکصد تومان نقد و جنس بعلیقلی بیك مومی الیه تواضع کرده و جان نثار سلطان را باچند نفر از ملازمان همراه کرده بکنار آب سفید رود رسانید و علیقلی بیك بلاهجان بخدمت فرهاد خان رفته صورت انکار و اصرار بر مخالفت علیخان را عرض نمود فرهاد خان بعد از استماع استکبار علیخان باتفاق میر عباس سلطان چپک و خواجه مسیح وزیر لاهجان و خواجه نصیح و کیا فریدون سپه سالار لاهجان و کیا جلال الدین و خواجه فضل الدین و جمعی از متعینان بیه پس که از

سر آغاز فتوحات آسمانی دانسته سجدهات شکر و سپاس الهی بجای آورده
و در تألیف و تائیس آن جماعت اهتمام تمام بعمل آورده راه پیمای طریق
آگاهی می بود

گفتار در بیان آمدن فرهادخان باتفاق اکابر
واعیان لاهجان بمملکت بیه پس و گرفتار شدن علیخان
از سوء تدبیر و عدم کاردانی و متابعت هوای نفسانی
فرهاد خان قرمانلو بلاهجان توقّف نموده علیقلی بیگ ایشک آقاسی خود را
که مرد عاقل و سخندان بود بطریق رسالت و سفارت پیش علیخان فرستاد
و پیغام کرد که شما از جهت پادشاه بغلاط و شداد قسم خوردی که مدّة
العمر از جاده اطاعت و انقیاد انحراف نورزیده دشت پیمای خلاف و نفاق
نگردی و من نیز اعتبار و اعتماد بقول شما کرده نزد شاه ضامن و متعهد شدم
که صورت مخالفت در آینه احوال شما عکس پذیر نخواهد شد و شمارا
در نهایت عزّت و احترام دوستکام روانه الکای گیلان ساختم ایشان بر
خلاف معمول و معقول شکست عهد و پیمان را که موکّد بایمان ساخته بودند
و شیوه غیر مرضیه نامردان و شیمه ذمیمه تیره بختان است مرعی داشتید
زنهار که ترك مخالفت نموده از راه موافقت درائی که نتیجه طغیان خوب
نخواهد بود و عاقبت بمقتضای نفس الامر بشأمت عمل خود گرفتار خواهی
شد مطلقاً بیم و هراس را از صحه خاطر محو نموده و گوش بسخنان جمعی
نادان که جلیس و انیس اند و تمیز حسن و قبح اشیا نکرده جنس خوشامد

بجایت و محافظت حسین خان حاکم کهم اوقات گذرانید انتظار این روز می کشید باجمعی از اقربا و اقوام و امیر خواند طالبش و بنی اعمام و چند نفر از ملازمان محمد امین خان پسر شاه جهشید خان که درین حال از شیروان آمد بودند و از علیخان متواری میگشتند داخل اردوی فرهاد خان شد کمر بکین علی خان بسته و از راه کیشه کوله از آب قزل اوزن گذشته از راه کوه و کیسم داخل بله لاهجان شدند و علیخان از آمدن فرهاد خان آگاهی و اطلاع یافته باده هزار کس از پیاده و سوار و تفنگچی و کماندار بعزم جنگ فرهاد خان بکوچسغهان رفت و در آنجا خبر شنید که فرهاد خان بطرف لاهجان حرکت نموده است بلا توقف و تانی از کوچسغهان معاودت نموده و بکنار سیاه رودبار رسیده از سیاه رودبار رشت از راه غفلت و نادانی بقصد شکار جنگل سیاه رودک پیر بازار روانه گردید و چون کار کنان عالم بالا بسبب صدور عصیان و خطا که در باره ولی نعمت زاده حقیقی خود بظهور آورده بود زمان دولتش را بسر آورده زمام اختیار و عنان اعتبار از قبضه اقتدار او گرفته بود در چنان وقتی که تدارک سپاه و لشکر از خارج نیز بیرو لازم بود بنا بر عدم وقوف و کاردانی عساکری که همراه داشت ازورمیک بمنازل و مقام خود رجعت کردند و جمعی از لیام و سپاهی که بسببی از اسباب و تعرضی از اغراض از علیخان وحشت زده شده بودند در چنان وقتی از آب سفید رود عبور نموده نزد فرهاد خان رفتند و فرهاد خان ازین معنی مستبشر و مسرور گشته و حضور جماعت مذکور را

ولجاج ویی اندامی کشید بیت بسا کس که از یکحدیث درشت * بهم
زد جهانی وخلق بکشت * و قورچی مزبور مذکور ساخت که بندگان اشرف
امر نموده بود که من سه روز مهمان تو باشم و بعد ازان ترا برداشته
بدرگاه معلی حاضر سازم من خلاف امر مرشد نمی توانم کرد یا می آئی یا
سر مرا می شکنی چون علیخان را بدلول اِنَّ الْاِنْسَانَ لِرَبِّهِٗٓ اَنْ رَّاهُ
اَسْتَفْنٰی غبار غرور و پندار بکاغ دماغ راه یافته خسران عظیم در طالع بود
و بالذات وبالطبع از اطاعت و فرمان بری پادشاه عالیه نیت برگشتگی
و مخالفت داشت قورچی را چوب چوب زده بی نیل مرام و کام برگردانید
بیت تا گل بشکست عهد گلزار * بشکست زمانه در دلش خار * قورچی
مذکور بنزد شاه عباس رسید آنچه دیده و شنیده بود بعرض بندگان رسانید
از استماع این مقال در غضب شده و همان لحظه فرهاد خان فرامانلورا
طلبیده فرمود که شما ضامن علیخان شده بگیلان فرستاده اید حالا که
علیخان باغی شده و از دائره متابعت و مطاوعت بیرون رفته حکم ما را
جواب گفته است می باید بجانب بیه پس رفته و علیخان را گرفته آورد
یا خود نیز با او در مخالفت موافقت نمود از استماع این خطاب عتاب آمیز
و هشت انگیز یخود شده چه جای این مصرع کز صدمت او زهم فرو ریزد
کوه * هماندم باتفاق معدودی که در ملازمتش بودند و بصد نفر نیرسیدند
از قزوین سوار شده عازم گیلانات گردید و چون بنجیل و خرزویل رسید
سپه سالار میر حاتم شفت که از علیخان باغی شده بود و در الکای کهدم

به که اندر دست هیچ است * درین سنگ و درین گل مرد فرهنگ *
نه گل بر گل نهد نی سنگ بر سنگ * بتاریخ روز جمعه هشتم ربیع الاول
سنه اثنی و الف هجرت علیخان ناقص پیمان سرمست شراب جهل و غرور
در تالار دیوانخانه علی آباد که قیتول زمرّد شاهی نمونه ازان بود نشسته
بعیش و سرور اشتغال داشت وجهی از خواصّ و مقربان در پیش و پس
ویمین و یسار آرام و قرار داشتند که ناگاه یکنفر از قورچیان عظام بدر
بارگاه مانند بلای ناگهانی و قضای آسانی رسیده فرود آمد و هم چنان
مکمل و مسلّح بر بالای قیتول برآمد بعلیخان گفت که حکم شاهی باحضار
شما صادر شد اطاعت کنید و بلا توقف و تعلل روانه درگاه معلی شوید
خلیلای زرگر رشتی که در اینوقت از مقربان و ندمای زمان بود
هیأت غریب و شکل عجیب و خبر مهیب را مشاهده و ملاحظه نموده گفت
مصرع غمرا که نشان داد و بلارا که خبر کرد * الحاصل سه شبانه روز قورچی
مذکور را مشغول بشراب ناب و استماع نوالی چنگ و رباب ساخته نگاه
داشتند بعد از انقضای سه شبانه روز قورچی مذکور از خواب غفلت
و شراب غرور بیدار و هشیار گردید بملاحظه غضب پادشاهی نزد علیخان
آمد در باره آمدن بخدمت بندگان اشرفی متقاضی گشت و هرچند خان
ومتابعان و مقربان و حاضران در باب مهلت و امان از راه اکرام
و احسان سخنان مذکور ساختند بجای نرسیده آتش ابرام و مبالغه قورچی
از تشفّع و تملّق ایشان شعله پذیر میشد تا آنکه تشدّد و تعدی بدرشتی

و فرمان بردار باشد لاجرم علیخان بعد از انصرافی حسین خان پیروی نموده و سعید بیک قومنی را در بلوک خام بطلب شاهملک فرستاده مقرر کرده بود که او را بدست آورده نزد او حاضر سازد و منشار الیه در قریه شیجان خام شاهملک را یافته بعهد و پیمان پیش علی بیک آورد و چون شاهملک سلطان مدّتی بود که درزی اختفا و لباس فقر و فنا اوقات میگذرانید و از کرده خود نادم و پشیمان و شرمند بود از وادی گمراهی و معامله ناهمی فریب مفسدان خورده ازان جهت انفعال عظیم داشت و آن نادان بلا مضائقه اطاعت و انقیاد را کمر بسته همراه سعید بیک مومی الیه متوجه رشت گردید و علیخان امر نمود که کامران و برادرش سپه سالار علیخان تولی او را بقتل رسانند اخوین مذکورین تولم بفرموده عمل نموده در ماه محرم الحرام سنه اثنی و الف شاهملک را سرشار بادۀ شمشیر آبدار نمودند و بیسانه وجودش را از راح روح خالی ساختند بیت او نیز گذشت ازین گذر (مگاه) * آن کیست که نگذرد ازین راه * و سر او را مصحوب کامران بیک تولی که ملازم علیخان و شاهملک سلطان را باتفاق برادر خود علیخان کشته بود بلاهجان نزد فرهاد خان فرستاد و فرهاد خان نیز بآدم اعتباری داده نزد شاه عباس ارسال داشت و علیخان بدستور خانان صاحب شوکت و سلاطین ذی حشمت در علیآباد فومن بسیر و شکار و چوگان بازی و قبیق اندازی اشتغال مینمود و غافل ازین که نظم کسی کو دل درین گلزار بندد * چو گل زان بیشتر گردید که خندد * جهان چون مار افعی پیچ پیچ است * ترا آن

بقره م. نول گردانیده فردان داد که حسین خان شاه او از ولایت بیه پس
روانۀ ماکت آستارا شده امیر حزه خان طالش را با اهل و عیال و متعانتان
مرخص سازد که بهر جا که خواسته باشد برود حسین خان در روز پنجشنبه
صفر سنه ۱۰۰۰ زکوره از علیآباد فومن را وداع نموده از راه گسکر عازم آتارا
گردید و بعد از وصول قلعه شینان و حصول استیجاب و رفع استنجات امیر
حزه خان را با اهالی حرم و فرزندانش از قلعه شینان بیرون آورده و بفرضه
خشکه دهنه و کشتیها حاضر آورده روانۀ شیروان گردانید و واقعه شینان
بالکای آستارا و لنگرکنان تسخیر شده بظبط و ربط و ادارائی ذوالفقار خان
مقرر گشت و حسین خان از آن راه معاودت نموده سالمآ غانآ بدرگاه رسید
نظم فرستاده باین که دانا بود * بگفتن دلیر و توانا بود * بنزد توانا توانا
فرست * بدانان هم از جنس دانا فرست *

گفتار در بیان بقتل رسیدن شاهملک سلطان و آغاز
مخالفت و یاغی شدن علیخان بمقتضای گردش آسمان
چون سبب استخلاص علیخان از بند و زندان جهت مخالفت و نادانی شاه
ملك سلطان بود زیرا که شاه عباس علیخان را گرفته امارت بیه پس
بشاهملک سلطان رجوع نموده بود که مشار الیه بسببی از اسباب نافرمانی
نمود شاه عباس برغم شاهملک سلطان علیخان را لباس ایالت بیه پس
پوشانید بگیلان رخصت انصرافی داد و مقرر کرده بود که در ازای مخالفت
و نافرمانی سر شاهملک را بریده بفرستد و خود در ملك بیه پس حاکم

که ایخان شاهلک را زودتر دست آورده و بقتل آورده در اورا بدرگاه
عجلی فرستاد.

گفته اند در بیان مخالفت امیره حمزه خان حاکم آستارا بسبب
عداوت فرهاد خان و رفتن حسین خان شاهلو بصوب
قلعه شیندان و توجه شدن امیره حمزه خان بچازب
الکای شیروان چون دینی بود که امیره حمزه خان طالش حاکم
آستارا دم از مخالفت و عصیان زده در قلعه شیندان که در نهایت حصانت
و تانت داشت متعین گشته بود حسب الحکم مقرر شد که ذوالفقار
خان حاکم اردبیل با اتفاق و ساکر قلعه مذکوره را قبل نمایان ذوالفقار
قرامانلو بالشکر آذربایجان مدت نه ماه قلعه شیندان را قبل نموده در تسخیر
قلعه مذکوره و تصرف ولایت آستارا و لنگر کنان سعی و زور و جهوش نامحصور
و بنمود وجهی کثیر و جوی ذخیر از غازیان عظام و دلیران خون آشام بزخم
تیر سخت کمان طالش از پای در آمدند و الاخر طرفین ازین گیرودار
ببندگ آمدن امیره حمزه خان عرضه داشت نوشته و مصحوب آدم اعتباری
بنزد شاه عباس فرستاده شفعا برانگبخته عرض میکند که بنده سگ و بنده
آن آستان اقبال آشیانم و از بیم عداوت فرهادخان و ترس از ااه ناموس و حفظ
جان باین (مکان) ناپسند قیام نموده ام نواب شاهی حسین خان شاملورا که
از محبتان درگاهت روانه این صوب نمایند تا من بامن و ایمان او اعتماد
کرده و قلعه را با او سپرده بآدمی که خواهم بروم بندگان شاهی و اسیر او را

موافق حکم اول عمل ننمایند اتفاقاً از خشک‌رود که رود خشک دولت او بود معاودت فرمودند و چون خان محنت زده مصیبت کشیده باتفاق والده شکسته خود باصفهان رسیده در محله هارون ولایت نزول فرمود و از کثرت هموم و غموم بیمار شده بجوار رحمت ایزدی پیوست نظم مزرع گیتی که سر سبزست و تخم غم درو * جای آن دارد که نبود آدمی خرم درو * هر چه می آید بکف جز مایه اندوه نیست * غیر جام می که پیدا نیست نقش غم درو * لاجرم فرهاد خان قراملو چنانکه گفته بود ضامن علیخان شد علیخانرا از قید و حبس بیرون آورده و بخدمت برده و در باب اطاعت و بندگی عهد و میثاق نموده پیمانرا بایمان مغلظ مؤکد ساختند و شاه عباس امر نمود که چون بالکای بیه پس میروند شاهلیک را بدست آورده سر او را بدرگاه فرستند و بجهت شومی کشتن شاهلیک کوچسپهان را که درین وقت از الکای بیه پس سوای کرده باقطاع امیر شهر ضاء خازن خان احمد خان داده بودند بعلیخان عنایت فرمودند و همراه حسینخان شاملو بیبه پس فرستادند و مقرر نمودند که والده علیخان را بایکنفر پسر و دختر و یکی از معتبران حرم بنوا گرفته مطلق العنان سازند در روز شنبه هفدهم محرم الحرام سنه احدی و الف حسین خان شاملو در صحبت علیخان برشت آمد و بعد از دو روز از رشت روانه فومن شد بموضع شنبه بازار نزول فرمودند و متعلقان را ببلایمان حسین خان و معتمدان علی خان سپرده بقزوین روانه نمودند و فرهاد خان بلاهجان آمده انتظار میکشید

در نسق و نظام امور مملکت نمودند و در خلال اینحال ملازمان علیخان آغاز مخالفت نموده بوسوسه شاهملک سلطان را از راه برده از دائره اطاعت و دولتخواهی و حوزه متابعت و فرمان برداری بیرون بردند و از عالم غفلت بقتل مصطفی سلطان مبادرت نموده لاجرم صورت عصیان و حقیقت طغیان شاهملک سلطان بعرض رسید ارکان دولت در باب تنظیم و نسق مملکت بیه پس کنگاش نمودند رای شاه عباس بران قرار گرفت که ابراهیم خان پسر شاه جمشید خانرا از کرمان طلبیده دارائی و حکومت ملک بیه پس را بدستور آبا و اجداد باو واگذارند حسب فرمان حسن بیگ قورچی را بطلب ابراهیم خان بکرمان روان نمودند قورچی مذکور طی مسافت بعید نموده و بکرمان رسید و مبلغی از ابراهیم خان مشتلق گرفته باتفاق روانه شدند و بصوب کاشان رسیدند و از کاشان بخشک رود آمدند چون خبر قرب وصول ابراهیم خان از کرمان بجانب اصفهان مسوع فرهاد خان قراملو گشت از روی غرض بعرض رسانید که پادشاه عالم مملکت گیلان را از وارت خالی کرده سرها درین راه بیاد فنا رفت من ضامن علیخان میشوم اما ضامن ابراهیم خان پسر جمشید خان که میشوم فی الواقع خدمت خاندان مدد علت شده فرهاد خان و بعضی از مقرّبان بر نقیض مطلب و مدّعی ابراهیم خان دلایل بعرض رسانید سخنان ایشان در باب حرمان و خسران ابراهیم خان دلنشین شد حکم شد که قورچی مزبور بهر جا رسیده باشد ابراهیم خان را برگردانید

فرورده بدر الماننه قزوين مراجعت فرمودند وکيا فریدون سپه سالار
لاهجانرا که بنوازشات اختصاص یافته بود بلاهجان نگاه داشته تمامی
اکابر واعیان گیلانرا - و ما و میر - باس سالمان سپه سالار سابق لاهجانرا
خصماً ملازم رکب طفر انتساب گردانید همراه اردو بدر الماننه قزوين
فرمودند و چون علی بیگ سالمان بخطاب خانی و خلاع فاخره پادشاهی
سرا از لشک فرود آمد بلا فاصله ابراهیم خانرا که ولی نعمت حقیقی او بود
اسیروار بدرگاه شاه عباس فرستاده حسب الحکم بکرمان روان نمودند
و علی خان شش ماه در علی آباد اوقات بکام دل دیگرانید که شاطر
ادیره گسکر با کتابت او رسیده مضمون آنکه درینولا بندگان اشرف اعلی
بمیر و شکار قزل آغاج تشریف آورده اند و برداشته لازم است که درین
همسایگی و است حکام بود و خود و خود بندگی را (ممد اوک داشته) بخیمت بندگان
اشرف رویم علی خان باجمعی از خواص و مقربان روانه گاه کرشک از انجا با اتفاق
ادیره گسکر بصوب قزل آغاج بشرف بد اطریسی رسیدند و از افضای عالم بعد
از دو روز گرفته از زنجیره مهر و غضب شاه گشته دوستی و اسیر قری شاهوردی
بیگ بابرا و محرمان قاجار شدند شاه عباس بعد از افضای لذات
دیدار و انتفاع سیر و شکار از انجا روانه اردبیل شده سپه سالاری الکای بیه
پس را باهتان اختیاره لازممان ایخان بکارگیا شاهملک ابن عم ایخان
سپرد و مع لطفی سلطان قاجار را بداروغگی و حکومت تعیین نمود شاهملک
سلطان با اتفاق مع امینی سالمان و لازمان ایخان بگیلان آینه شروع

کشودند و شاه عباس فرمان داد که بیلداران باغ پیش قلعه را که از انواع
والوان گل وریاحین غیرت خلد برین واز وفور اشجار میوه دار نمودار
سپهر دوار بود هموار سازند بیلداران مذکور حسب الامر عمل نموده وتمامی
آن زمین جنت تزیین را برهمزده اشجار وازهار وخیابان هارا باخاک
یکسان نمودند واثری از آن باقی نگذاشتند وقریب دو هزار جریب
زمین را که اکنون بسبزه میدان اشتهار دارد جهت چوگان بازی وبقیق
اندازی ترتیب دادند ودرخت قیق نصب کردند شاه عباس بنفسه متوجه
شاه باتفاق امرا ومخصوصان ومعتبران بلعب چوگان بازی وبقیق اندازی
مشغول شده لوازم وشرايط امور مذکوره بعمل آوردند وکردند آنچه کردند
وبعد از فراغ ازین حال وآسودگی ازین احوال علی بیگ سلطان وکیل
ابراهیم خان پسر شاه جهشید خان را طلبیده فرمودند که ابراهیم خانرا که
عمه زاده نواب همایون ماست چرا بخدمت ما نیاوردی علی بیگ سلطان
جواب داد که پادشاهم ابراهیم خان بیمار است وآبله کرده اگر قابل
حرکت می بود بیابوسی بندگان اقدس مشرف میشد بعد از استماع این
حرف شاه عباس علی بیگ سلطانرا بخطاب خانی سر بلند ساختند وعلیخان
لقب دادند وامر نمودند که چون داخل فومن گردی ابراهیم خان را در صحبت
والده ماجده او خدیجه بیگم روانه درگاه گردانیده خود بجای او حاکم
باشد وبعد از انقضای یک هفته که اوقات بسیر وشکار وکامرانی مصروف
داشتند ضبط وربط ودارائی الکای لاهجان را بیکی از دولتخواهان عنایت

وپریشان شاه وبلا توقف و نائی بکشتی در آمد با اتفاق محمد امین خان پسر شاه جمشید خان و سایر غمزدگان بطرف شیروان روان شدند لمولفه * و الی شعیان خان احمد * سید پاک طینت کامل * مکر گیلانیان زجایش کند * حیف و صد حیف زان شه عادل * عدل زان ملک یاده گشت و غود * جاودان ظلم اندرو منزل * بهر گیلانی از قضا تاریخ * ظلم جاوید باد شد نازل * بعد از شکست لشکر خان احمد خان و هزیمت شان فرهاد خان با اتفاق امیره گسکر و علی بیک سلطان و جمهور لشکر و سپاه در روز چهارشنبه پنجم شهر مذکور داخل لاهجان شه در آجا انتظار ورود شاه عباس میکشیدند که در روز جمعه هشتم شهر مذکور رایات شاهی از افق بله مذکوره طالع شه بعد از انقضای مدت هشت ساعت و هجده دقیقه از روز مسطور داخل و وارد بله مذکوره شه بقرار تخت دولت خان احمد نزول نمود نظم چنین است رسم سرای غرور * گهی ماتم است اندرو گاه سور * چنین است رسم سرای سپنج * گهی راحت است اندرو گاه رنج * چنین است رسم سرای درشت * گهی پشت بزین و گهی زین به پشت * مجلاً روز چهارشنبه هشتم ماه مذکور شاه عباس جهت تألیف قلوب مردم گیلان فرمان داد که جارچیان در اردوی فرهاد خان جار بزنند که هر کس از سپاه و عسکر که دوتساق و اسیر داشته باشد مستخلص و مطلق العنان سازند حسب الحکم جمهور محبوسان و اسیران از قید و بند آزاد گشته و بمنازل و مقام خویش مراجعت نموده زبان بدعا و ثنای شاه

معزول شاه بود و بنا بران کدورت دران ایام جنگ وجدال بود اصلاً از منزل و مقام خود حرکت نکرده و پیرامن مقدمات جدال و قتال نگردیدند بمقتضای بد ذاتی و حرام نمکی اراده آن نیز میکنند که خان احمد خان را که ولی نعمت قدیمی و مرئی صمیمی او بود اسیر و دستگیر نماید میر بهادر برادرزاده او از راه مخالفت در آمدن میگوید که باین مرتبه ننگ بحرامی را نتیجه خوب و اثر مرغوب نخواهد بود بنا برین کیا فریدون دون عنان عزیمت از وادی این ارادت کثیر الملامت باز داشته و باچند نفر از ملازمان خود سوار شاه بقریه دوشل بحرم علیّه خان احمد خان که متوجه فرضه رودسر بودند و باخان احمد خان موعود بودند که باتفاق بکشتی نشسته روانه شیروان شوند میرسد و نواب قمر احتجاب شاهزاده مریم بیگم را که حرم محترم خان احمد خان مظلوم بود باصیبه معظّمه از راه دریا کنار برگردانید بطرف دیلمان میبرد از اتفاقات رسیدن کیا فریدون در خدمت پرده گیان حرم خان احمد خان ورود کوبه شاه عباس مقارن آن واقع شد و شاه عباس در باره کیا فریدون صاحب کمال ننگ بحلال نوازشات بی اندازه و تملّقات بلند آوازه مبذول داشته سپه سالاری لاهیجان را با سیصد تومان مواجب بمشار الیه عنایت و احسان فرمودند و ملازمان خان احمد خان که همراه حرم علیّه اش بودند برودسر رسیدند از جرأت و فضولی کیا فریدون شقی و بردن بدیلمان از راه حرام نمکی خان احمد خان را خبر دادند خان از استماع این سخنان بی آرام

متعسّر مینمود بلکه بدست آورده از بالای کوراجبور کوچسپهان برابر کیشه کوله کهلم گذار پید اکرده جمهور لشکر و عسکر بآسانی عبور نمودند و در روز چهارشنبه پنجم شهر شوال سنه الف من الهجرة بالشکر خان احد خان که سردار ایشان میرعبّاس سلطان سپه سالار لاهجان و طالش کولی و کیا جلال الدین سپه سالار دیلمان بود هنگامه جدال و معرکه قیام گرم نمودند و چون قزلباش از آداب و اطوار جنگ چنگلستان گیلان و گیلانیان اطلاع نداشتند و سپاه بیه پس و لشکر امیره گسکر از عواقب امور خود بیخبر زور آورده بیه بر را که سرداران لشکر بیه پیش در سر راه کیش کوله ساخته بودند درهم شکسته و بنا بر مواضعه که میرعبّاس سلطان حرام نک با امیره سیاوش خان و فرهاد خان داشت علم دار او بفرمان او علم را انداخته و خود در جنگ پشت نموده گذرگاه فرار از روی اضطرار بروی لشکر میرعبّاس سلطان و سپه سالاران لاهجان و سرداران ولایت بیه پیش گیلان کشاد چنانکه همگی پشت نموده روی بوادی هزمت نهادند نظامی جهان نیرنگها داند نمودن * بدرد آزیدن و باقوت سودن * در چاشنگاه روز مذکور بود که خبر وحشت اثر انهزام لشکر و فرار سپه سالاران بخان احد خان والی لاهجان رسید باتفاق چند نفر از موالیان و اقربا از دار السلطنه لاهجان باخاطر خسته و دل شکسته پریشان تخت و مملکت قدیم را بضرورت وداع و خیر باد نموده از راه ملالت و کیاباغ روانه فرضه رودسر گردید و چون دران اوقات کیا فریدون ملعون از سپه سالاری لاهجان

مواضع دیلمان روانه گشت و چون صحبت فرستادگان و رسولان شاه عباس منعقد نگشته در نگرفت رسولان بی نیل مقصود و مرام مراجعت نموده و مغزین رسید شیهه بیگانگی خان احمد خان را که محض جرأت و فرزاندگی بود خسب الواقع عرض نمودند و شاه عباس شیهه بیگانگی خان احمد خان را حجت و بهانه دانسته بر سر حرف نخستین خواجه مسیح بی دین آمد و مقرر نمود که فرزندی فرهاد قرمانلو باتفاق عساکر آذربایجان روانه لاهجان شاه خان احمد خان حاکم بیه پیش را مستأصل نمایند

گفتار در بیان توجه فرهاد خان بتسخیر ولایت بیه پیش و بهزیمت رفتن خان احمد خان والی لاهجان باتفاق محمد امین خان فرزند شاه جمشید خان بصوب خطه شیروان بفرمان قادر مستعان حسب فرمان فرهاد خان لشکر آذربایجان را برداشته از راه لنگر کنان و آسنارا بکنار دریای گسکر و کپورچال رسید باتفاق امیره سیاوش خان نادان حاکم گسکر از راه فرضه انزلی روانه لشته نشا شدند و چون ساقی مزار لشته نشا محیم عساکر خصومت مآثر گردید امیره گسکر حسب الاشاره فرهاد خان کتابتی بعلی بیگ سلطان نوشته که وکیل ابراهیم خان بود او را نویدها داده استمداد نمود و علی بیگ سلطان طایعاً و کرهاً لشکر خود را برداشته و روانه لشته نشا شد داخل اردوی فرهاد خان گردید و چون در آن وقت آب قزل اوزن طغیان کرده بود و عبور لشکر و عسکر از فقدان کشتی و معبر

احمد خان عقیم والکای بیه پس دو وارت دارد ووکلای ایشان فضول و همیشه در ملک بیه پس فتنه وفتور و انقلاب و آشوب است و اگر پادشاه یکی از بندگان دولتخواه را نامزد تسخیر گیلانات نماید بسهولت و آسانی بدست می آید و مدت سه سال خواجه ننگ بحلال صاحب کمال عروس مملکت گیلانات را در نظر شاه عباس جلوه میداد و شاه عباس از جهت سختی طرق و شعبات و عقبات گیلانات اندیشه و تأملی داشت و رتبه مصاهرت و حقوق سابق آبای خان احمد خان و خدمت خاندان سلاطین بیه پس منظور نداشتن را بهانه میخواست و چون در ابتداء ماده نزع مفقود و مایه انتزاع موجود نبود بندگان اعلی در اندیشه می بود تا آنکه بدلالات خواجه مسیح خان از خان احمد خان بجهت فرزند خود محمد باقر میرزا مشهور بصفی میرزا دختر طلبیدند و خان احمد خان در مقام اعتذار در آمده عرضه داشتی بخط خود قلمی نموده ارسال نمود

گفتار در بیان فرستادن شاه عباس به خواستگاری صبیّه خان احمد خان بدیلمان و ابا و امتناع نمودن خان احمد خان و عاقبت احوال او بعون عنایت قادر ذوالجلال بعد از ارسال رسل و رسائل شاه عباس جمعی از اجله سادات و مشائخ و ارکان دولت را با بعضی هدایا و تحف و تبرکات و تنسوقات بقصبه دیلمان نزد خان احمد خان والی لاهجان فرستادند و خان احمد خان مهمانداری آن جماعت را بعهد امرای دولت خود کرده بسیر و شکار شایک که موضعی است از

عبّاس فرهاد خان قرمانلورا بتسخیر وتصرفّ الکاکی دارالمرز گیلان روانه نمود و خان احمد خان بامحمد امین خان وملازمان بکشتی در آمده روانه شیروانات شدند بدستوریکه درین تذکره در فصل دوم شرح آن مرقوم ومسطور خواهد شد

فصل دوم در بیان سانحات وواقعات قترات گیلانات واستیصال سلاطین سابقه وقدمی آنجا بطریق اجماع مال مرقوم قلم وقانع رقم میگردد مِنْهُ الْإِعَانَةُ وَالتَّوْفِيقُ وَاللَّهِ يَهْدِي إِلَى سَوَاءِ الطَّرِيقِ سبب تسخیر وتصرفّ گیلانات بموجب ظاهری ومقتضای تقدیر کامله ربّانی وحکمت بالغه حضرت سبحانی آنکه در شهر شوّال سنه سبع وتسعين وتسعمایه من الهجرة النبویة المصطفویة علیه الصلوة والتّحیة خواجه مسیح نمک بحرام وزیر خان احمد خان بعثت تقصیر وتصرفّ از وزارت مملکت بیه پیش معزول شده بود وخواجه حسام الدین لنگرودی که قارون روزگار ودر کفایت وکلردانی سرآمد عمال راعیان آن دبار بود در وزارت خان احمد خان صاحب اختیار گشته خواجه مسیح وزیر سابق از استقلال واستبداد وزیر حال بتنگ آمده از بیلاق دیلمان باتفاق فرزندان وبرادران واقوام از خان احمد خان والی لاهجان روی گردان شده وبدار السلطنه قزوین رفته بسجده پادشاه رسید واز عالم ناسپاسی وحق ناشناسی آغاز وسوسه نموده وشاه عبّاس را به تسخیر وتصرفّ گیلانات فرغیب وتحریرض نموده پیوسته عرض مینمود که گیلانات مملکت عظیم است وخان

خانرا باو رجوع نموده باتفاق محمد امین خان و ملازمان روانه بیه پس گردانید شاهملك مذکور در ملازمت محمد امین خان بقصبه خشکبجار آمد منزل گزیدند و رودخانه پسیخان را سرحد و سامان نموده رشت و توابع را خود از جانب محمد امین خان تصرف نموده فومن و لواحق را بعلی بیك سلطان و ابراهیم خان وا گذاشته و در وادی دلجوئی و استمالت رعیت و سپاهی کمر سعی و اجتهاد بسته اشراف ملازمان و روسای سپاه و لیام را براتب و مناصب ارجمند مخصوص و محظوظ گردانیده مدت دو سال برین منوال اوقات بفرح و انبساط و بهجت و نشاط می گذرانیدند تا آنکه در نوروز سنه تسع و تسعین و تسعمایه علی بیك سلطان بروزگار دولت ایشان حسد برده و لشکر فومن و توابع را احضار فرموده بعزم جدال و قتال عازم رشت گردید و بکنار رودخانه پسیخان رسید فرود آمدند و چهار پاپان را جو داده روز پنجشنبه دوازدهم شهر ربیع الاول سنه مذکوره در قصبه خشکبجار بر سر محمد امین خان و ملازمان ابلغار نمودند و محمد امین خان از کیفیت واقعه خبردار شد چون تاب مقاومت ایشان در خود نمیدید با کوچ و متعلقان روانه لشته نشا شد و علی بیك سلطان بر سر خانه او ریخته هر چه از نقد و جنس موجود بود بغارت برد و بیدشده را که از ملازمان معتبر محمد امین خان بود بایک دو نفر دیگر بقتل رسانید مراجعت نمود محمد امین خان باتفاق ملازمان و مخصوصان بقریه سالوسیان لاهیجان رفته اقامت نمود تا آنکه در سنه الف من الهجرة عباس میرزای مشهور بشاه

تو در یکی نفس باشد * نه کردگار بفرمان خلق کار کند * نه روزگار بفرمان هیچکس باشد * وامیره حمزه خان بدعهد بدنام بالکای آستارا رفته بکار خود مشغول شد و علی بیگ سلطان بعد از فراغ خاطر از جانب شیرزاد سلطان شروع در عمارات پیشته دوران بره نموده بازار روز پنجشنبه را که در ازبر رودخان بکنار رودخانه موضوع بود بموضوع دوران بره مقرر و معین فرموده بعلی آباد موسوم گردانید و مقرر نمود که جهور ملازمان و معتبران و مشهوران و منصب داران حوالی که خرابه قدیم بود عمارات داعیان بسازند حسب فرمان دران باب شروع نموده عمارات فراوان ساختند و بنای حام کرده و بدقت تمام با تمام رسانید در نهایت سرور و سرور و عیش و حضور اوقات و روزگار میگذرانید

گفتار در بیان آمدن محمد امین خان از لاهجان بقصبه خشکبچار کوچسفهان و وکیل شدن شاهملک سلطان و شرح وقائع و سوانح زمان ایشان سابقاً درین تذکره ست گزارش و نگارش یافته بود که ملک عنایت برادر ملک حسن بیگ محمد امین خانرا برداشته بروش اختفا از ماسوله برای خان احد خان برده بود و روزگار دولت شیرزاد سلطان از روی حقیقت بسبب غفلت سپری گشته خان احد خان بعد از ان واقعه شاهملک فومنی را که از شاه جمشید خان یاغی شک نزد خان احد خان بلاهجان رفته بود و بمنصب سپه سالاری رانکوه سرافراز شک طلب نموده و وکالت محمد امین

واقران ربهوده بود ودر فنون سپاهگیری ومردانگی در کَلّ گیلان همگی در ایران بین الاکابر والاعیان معروف ومشهور بود وشرط آگاهی وطریق بینائی در جمیع موادّ منظور میداشت غایتش هرگاه مدّت بسر آید وپیمانہ پر شود سر آدمی مطلقاً از مغز دانشش تهی گشته در امور جزئی از راه حیرت وغفلت دست بر دل وپای در گل می ماند والاّ چه گنجایش داشت که شیرزاد سلطان باآن همه خفت وخواری وذلت وبی اعتباری که از باب تاراج مال وغارت اموال وآهنگ عریض وناموس چنانکه بعضی ازان کردار اندکی از بسیار درین تذکره مرقوم ومسطور شد در باره علی بیگ سلطان بعمل آورده بود تکیه بر عهد وپیمان غیر که متعهد تلافی وتلافی گردیده باشد نموده پپای خود بخانه دشمن رفته سر خود را غلف شمشیر عاجز تر از خودی سازد بیت قضا چون زگردون فرو هشت پر * همه زیرگان کور گردند وکر * مجلاً روز دیگر سر شیرزاد سلطانرا مصحوب مردم اعتباری بلاهجان جهت خان احمد خان فرستادند وجسد اورا در مزار شاه جمشید خان مدفون گردانیدند وبعد ازان واقعه ابراهیم خان را باواله او بعلی بیگ سلطان سپرده عازم مملکت ومستقر سلطنت خود شدند وعلی بیگ سلطان بااتفاق ابراهیم خان بغومن آمه مدّت سه سال بلا تفرقه حال واختلال احوال اوقات میگذرانیدند وگمان داشت که ملکش جاوید ودولتش پایدار خواهد ماند قطعہ زروزگار حذر کن زکردگار بترس * گرت ترا هم آفاق دست رس باشد * چوزوزگار برآشفت وکردگار گرفت * زوال دولت

می نشیند و غافل ازین معنی که مصرع صید را چون اجل آید سوی صیاد رود * و ملازمان شیرزاد سلطان که بیست و یک نفر جوان نمایان و در فنون سپاهی گری سرآمد الکا و اقران بودند از وادی مکر و خدیعت امیره گسکر و تمهید و تدبیر امیره هزه خان غافل شد در حیاط آن خانه جمع گردیدند بودند ناگاه مظفر خان برادر امیره گسکر شمشیر بیرمی از غلاف خلاف کشید بر فرق شیرزاد سلطان می زند و شمشیر دیگر متعاقب بر گردن آن ساده دل غافل زده مشار الیه را بقتل میرساند و عساکر و عشائر امیره تیغها کشید تمامت ملازمان شیرزاد سلطانرا در آن محوطه بقتل میرسانند واقعه مذکوره قرب یکساعت بصور پیوسته شیرزاد سلطان باملازمان که بیست و یک نفر جوان مردانه فرزانه بودند بخوان احسان امیره گسکر زهر ناگوار فوات و ممات از جام سرشار شمشیر آبدار نوشیدند اگر چنانچه ظاهر بینان آینه خانه عالم صورت اعتراض نمایند که شیرزاد سلطان با آن همه شوکت و قدرت و توانائی و قوت بی استعمال سیف و سنان بقتل رسید حرکت المذبحی از وی بمنصه ظهور نرسید جواب آنست که سعدی سعادت یخشایش داور است * نه در دست و بازوی زور آور است * نه شیران بسرینچه خوردند و زور * نه سختی رسد از ضعیفی بمور * نه رستم که پایان روزی بخورد * شغاد از نهادش بر آورد کرد * هر زبیران فزون بود هومان بزور * هنر عیب گردد چو برگشت هور * هر چند شیرزاد سلطان در تهور و جلادت و تجبر و بسالت قصب السبق از امثال

تومان از بابت حاصل يك ساله شيلات تولم را باميره حمزه و پسران او سندن داده و مبلغى خطير نيز باميره گسكر و برادرش مظفر خان قبول نموده بود كه شيرزاد سلطان را بقتل آورده ابراهيم خان را باو سپارند

گفتار در بيان بدعهدى و پيمان شکنى اميره حمزه خان بى ايمان و بقتل رسيدن شيرزاد سلطان بسبب مخاصمت و معاندت اميره سياوش خان و مال حال ايشان بحسب تقدير آسمان چون شيرزاد سلطان و ابراهيم خان باتفاق اميره حمزه خان و اميره سياوش خان ببلقاء رشت رفته نزول نمودند چنانكه گذشت هر روز انتظار آن ميكشيدند كه اميره معظم اليه بعهد خود وفا نموده بموجب معهود در مقام صالح درآيد بيت بران سرم كه ننوشم مى وگنه نكنم * اگر موافق تدبير من بود تقدير * و اميره مذكور بطمع جيفه دنياى و حطام تيره سر انجام از راه رفته بدنامى ترك وفا و نقض عهد و خلف ميثاق و شكست پيمانرا كه اخس شيوه مردان و بدترين طريقه انسانست بروزگار خويش گذاشته رخصت قتل شيرزاد سلطان و ملازمان ميدهد مصداق اين سياق و ما حصل اين كلام آنكه روز يكشنبه نوزدهم ربيع الآخر سنه اربع و تسعين و تسعمايه اميره گسكر بلطائف الحيل و چرب زباني كه سر نامردى و نادانى است شيرزاد سلطانرا بخانه خود بطريق ضيافت و مهمانى طلبيدك مشار اليه معتبر ملازمان خودرا برداشته از راه كمال غفلت بمنزل اميره گسكر ميرود و بمجلس او بر مسند بيخبرى

دیگر بکوروب فومن آمده نزول فرمودند و شیرزاد سلطان و ابراهیم خان از ورود و وصول خوانین عظام خبردار شده و از چاچای شفت حرکت نموده در رودخانه پیش رودبار بصرای کوشه لوندان تقارب فریقین بتلاقی انجامید علی بیگ سلطان و شیرزاد سلطان یکدیگر را در کنار گرفته از روی مصاحبت روبوسی کردند و بعد از آن خوانین عظام و سلاطین ذوی الاحترام باتفاق لشکر و عسکر روانه رشت شدند ظاهر حال آنکه برشت رفته کتابتی بخان احمد خان والی لاهجان نوشته و مرد معتبر سخندان را برسالت فرستاده محمد امین خان را ازو طلب داشته و برشت آورده درمیانه پسران جشید خان و وکلای عداوت نشان مملکت بدو قسم منقسم سازند و بدین جهت رفع خصومت و دفع عداوت نمایند لاجرم در آنروز بموضع پسرخان رسیده نزول فرمودند و روز دیگر بیهات اجتماع برشت رفتند و امیره حمزه خان و پسران بدار الاماره نزول نموده ابراهیم خان و شیرزاد سلطان بخانه عبد الرحمن فرود آمدند و امیره گسکر و متابعان بمنازل اکابر و اعیان رشت حلول فرمودند و علی بیگ سلطان نیز باتفاق ملازمان و متابعان خویش بطرف سیاه رودبار رفته و در آنجا فرود آمده شروع در غائبانه بازی و تمهید قتل شیرزاد سلطان که قطع نظر از اعمال سابق نموده و بعهده و پیمان ظاهری ایشان فریب خورده بر بستر خواب غفلت آسوده بود نمود که امیره گسکر باغواوی شیطانی و هواوی نفسانی امیره حمزه خانرا از راه برده و چشم از مقدمات صالح و صفا پوشیده و نیز علی بیگ سلطان مبلغ چهار صد

بصیقل کلری و روشنگری صالح ظاهری زدوده نخواهد شد و غبار چنان کدورت که ذخیره خاطر گردیده بویچوجه از صحیفه دل زائل نخواهد گردید لَوَاقِعَ کدورت چو در دل شود جای گیر * شود کی چو آینه صیقل پذیر * زند گر در صالح ایمن مباحث * بهر جایگه برق خرمن مباحث * حاصل امیره هزه خان بعد از اطلاع بر مضمون مأمول و حقیقت مسؤل شیرزاد سلطان متعهد تأسیس مبانی صالح از روی کمال اهتمام گردیده در باره مصاهرت و خویشی بطریق مآل اندیشی بتجدید و تازگی شعبه سَمْعَنَا وَأَطْعَنَارَا اوج بلند آوازی داده و جهت تشبید امور مصالحت و تسدید بنای مؤالفت طرفین و اثبات دعوی اخلاص و اختصاص و مراعات جانب مواصلت در حضور رسولان و فرستادگان شیرزاد سلطان دست بکلام ملک علام گذاشته قسم یاد نمود که در محافظت و مراقبت شیرزاد سلطان و مصاهرت و مظاهرت ابراهیم خان موافقت و متابعت نموده مخالفت و محاصمت نوزد و من بعد آنچه لوازم مهر بانی و شرائط محبت جاودانی بوده باشد بعمل آورد و بعد از صدور آثار عهد و پیمان مؤگد با پیمان رسولان شیرزاد سلطان را بحصول مطالب و مستدعیات مستوثق و امیدوار ساخته روانه گردانید و بعد از چند روز احضار لشکر نموده باتفاق پسران ابرج خان و قلیج خان و آقایان و سران سپاه آستارا و لنگرکنان از راه گسکر روانه گیلان شدند و چون بکوروب گسکر رسیدند امیره سیاوش خان حاکم گسکر را که همشیره امیره هزه خان در حباله نکاح او بود همراه برداشته باتفاق داخل کسما شدند و روز

آمده و پیش از آنکه رسولان و قاصدان مذکور مراجعت نموده داخل بلده رشت شوند بسبب کفران نعمت قرابهادر روسیاه و کلمران بی ایمان روزگار دولت و زمان حیات شاه جمشید خان سپری شد که درین وقت شیرزاد سلطان از خان احمد خان والی لاهجان بطریقی که پیش ذکر یافت عاصی و شاکی گشته بچماچای شفت آمده بود از عالم اضطرار بر سر آنکار رفته و بتجدید حسن بیگ ابن عم خود را باتفاق امیره ایشک آقاسی بایشککشیهای لائقه و تبرکات فائقه بخدمت امیره حمزه خان فرستاده استدعای سرانجام وصلت و مصاهرت و التماس تمهید قواعد محبت و آشنایی نمود و نیز آرزوی آن کرد که امیره معظم الیه بنا بر مراعات جانب خویش و قومی باعث شده میبانه او و علی سلطان کدورت و جفارا بصلح و صفا تبدیل داده رفع نزاع و دفع مناقشه فیما بین نماید و الکلی بیه پس را قسمت کرده رشت و توابع را بابراهیم خان و گذاشته فومن و توابع و لواحق را مخصوص و متعلق محمد امین خان شناسند و بعد از سرانجام امور مصالحه و قطع سررشته مجادله محمد امین خانرا که ملک عنایت از ماسوله برداشته بدیلماں جهت خان احمد خان برده بود و پهلوان لقب یافته از خان طلب داشته و به بیه پس آورده بعلی بیگ سلطان بسپارند تا بیامن اینگونه مصالحه شورش و انقلاب بر طرف شده ساکنان بیه پس از خانه خرابی و قتل و خونریزی خلاص شوند غافل ازینمعنی که زنگ فتک عرض و ناموس که نسبت بعلی بیگ سلطان از شیرزاد سلطان بمنصه ظهور رسیده بود

غدري نمايد كه امكان ندارد آن نبوده باشد ابراهيم خان ووالد ماجده اش قبول قول شيرزاد سلطان وسائر دولت خواهان نموده در نصف شب تار از رشت كوچ کرده و ابراهيم خان ووالد او را برداشته باتفاق ملازمان ومتابعان از راه درزل روانه شفت شدند ويك شب در درزل توقف نموده روز ديگر بقرية مجله وچاچاي شفت رسيدند و ابراهيم خان ووالد اش بمنزل مير حسن چاچاي نزول فرموده درانجا بسر بردند ومير عباس سلطان لشكر لاهجانرا برداشته روانه لاهجان شد

گفتار در بيان توسل نمودن شيرزاد سلطان با اميره حمزه خان حاكم آستارا وياچي فرستادن شيرزاد سلطان ومعااهده نمودن اميره حمزه خان ومال حال ايشان چون مغفرت نشان شاه جمشيد خان در زمان حيات خود قاضي عبد الكريم فومني ومير نظام رشتي وخليفه خواجه علي كلاشي وچند نفر ديگر از ارباب صلاح واصحاب فلاح را پيش اميره حمزه خان طالبش حاكم آستارا فرستاده خواهان مصاهرت وطالب مظاهرت شده بود كه اميره مذكور صبيه خود را با ابراهيم خان پسر كوچك جمشيد خان داده طريقه خويشي وقومي در ميان آمده بدين وسيله مرغوبه عقود محبت ومودت استحكام پذيرد اميره رسولان وفرستادگان جمشيد خانرا بقديم اعزاز واكرام پيش آمده وصبيه خود را نامزد ابراهيم خان نموده تحف وتنسوقات ونفايس وتبركاتي كه خان فرستاده بود مقبول افتاده فاتحه نيز خوانده شده بود ومراسم خويشي بعمل

و آوردن محمد امین خان بدیلیمان به میر عباس سلطان نوشته و سر بهر کرده بود بشیرزاد سلطان میدهد و مشار الیه از برهزدگی شاطر بتشویبش افتاده از سیر بسرعت برگشته شاطر را در زنی اختفا همراه ملازمان خود بخدمت ابراهیم خان میفرستد و کتابات را بجناب ملا عبد القادر بستدپی که معلم خان مشار الیه بود میدهد و ملا در خلوت کتابات را بنزد ابراهیم خان و شیرزاد سلطان خوانده از مضمون کتابت میر عباس سلطان احوالات آوردن محمد امین خان ظاهر و معلوم میشود و در کتابت قید آن نیز شده که پیش از ظهور این حالات میانه شیرزاد سلطان و ملک عنایت پهلوان بسببی از اسباب وحشت و مغایرت بهم رسیده بود بعد از استماع این واقعه اگر شیرزاد سلطان اراده مخالفت و عصیان انداز و ممانعت و طغیان داشته باشد قبل از وقوع آن واقعه و صدور آن مقدمه شیرزاد سلطان را اسیر و دستگیر نموده مجال تردد و عصیان ندهند چنانکه حکما گفته اند مصرع علاج واقعه را پیش از وقوع باید کرد * و با ابراهیم خان در مقام ملازمت و مهربانی بوده آنچه درین ابواب صادر و سانح خواهد شد عرض نمایند از مضمون ملالت مشحون شیرزاد سلطان آگاهی یافته در نهایت کدورت خاطر مقرّبان و معتبران سلسله ابراهیم خان را طلب نموده در حضور نواب علیّه مذکوره معروض ساخت خان احمد خان عداوت قدیمی و خصومت عظیم با سلسله اسحاقیه دارد و سالها انتظار این روز میکشد اگر هر دو پسر شاه جنشید خان بدستش افتند ممکنست که نظر بعداوت اینخاندان

پاداش آنچنان کاری که کرده بود خلعت فاخره و مرسوم و مواجب و منصب و مراتب عنایت نموده چند نفر از ملازمان او را که درین امر خطیر مردانگی نموده بودند نوازشات فرمودند

گفتار در بیان مخالفت که شیرزاد سلطان از خان احمد خان والی لاهجان دیک و گردن از طوق متابعت او بضرورت کشید قبل ازین مسطور و مذکور شد بود که شیرزاد سلطان باتفاق ابراهیم خان در مرتبهٔ ثالثه از خان احمد خان والی لاهجان لشکر طلبید بود و برفاقت میر عباس سلطان و بعضی از سرداران سپاه ولیام عازم تسخیر و تصرف الکی بیه پس شده بود و بلده رشت آمده در کلر آن بود که تألیف و تأمین قلوب سپاه ولیام و رعایا نموده مبلغی که باوردن ابراهیم خان بامرای خدا بنده شاه قبول نموده بودند برعایا و کدخدایان رشت و بلوکات حواله نمایند که: بتاريخ شانزدهم ربیع الاول سنهٔ ثلث و تسعین و نسمایه موافق توشقان یل عصر روز پنجشنبه شیرزاد سلطان بعزم سیرسوار شده بجانب سیاه رودبار میرود و از اقتضای قضا نظرش بشاطر خان احمد خان افتاده شاطر را پیش خویش طلبیده تحقیق احوال از روی استعلام میکند شاطر مذکور کتابت خان احمد خان را که در باب سفارش لشکر و عسکر و استمالت سپاهی و رعیت باو نوشته بود داده شیرزاد سلطان به تفتیش و تفحص افتاده میگوید که کتابت دیگر داری شاطر از غایت اضطرار و وحشت زدگی کتابت خان احمد خان را که در باب حرکت ملک عنایت

که در ملازمت او بودند از دیلمان متوجه قصبه ماسوله گشته از راه ییلاق قطع مسالك دشوار وطی مسافت ناهموار نموده در نصف شب تار خود را بقصبه ماسوله رسانید و بر سر خانه که محمد امین خان و والد اش شاهزاده خدیجه بیگم در انجا می بودند رفته جمعی از حارسان و پاسبانان از صدای شفت وتیر باران ملك عنایت وملازمان او فرار اختیار نموده از پاس مشار الیه قدرت پاس نداشته از راه باس هزیمت کردند و ملك عنایت وملازمان در آن خانه را شکسته باندرون میروند ومحمد امین خانرا بدوش گرفته بیرون آوردند و از موضع ماسوله بیرون آمد سوار میکنند و از راه کلیله بر به ییلاق لوک وکیلور رسانید و در زی اختفا به علی آباد که دم رسانید همه جا از راه ییلاقات کم آمد بودند رفته خود را بکنار سفید رود رسانیدند و از آن جا نیز عبور نموده روانه الکای دیلمان شدند و بعد از طی مراحل و قطع منازل بیکفرسخی دیلمان رسید بخانه ملك مراد بیگ فرود می آیند و بیگ دوروز از رنج راه آسودگی وآسایش یافته ملك عنایت یکی از ملازمان خود را بدیلمان نزد خان احمد خان والی لاهجان فرستاده خان را از آمدن خود وآوردن محمد امین خان اعلام میکند خان احمد خان از استماع این خبر بغایت مشغوف ومستظهر گشته امرا ووزرا ومقرّبان ومعتبران وملازمان خود را باستقبال محمد امین خان پسر شاه جمشید خان روان فرموده باعزاز واکرام واحترام تمام داخل دیلمان شدند وبمکان لائق شایسته فرموده آورده نهایت مرحمت ومهربانی بعمل آوردند و در باره ملك عنایت

وشیرزاد سلطان روانه گیلان بیه پس شوند بموجب فرموده میر عباس سلطان سپه سالار بسرداری لشکر بیه پیش اختصاص یافته عازم بیه پس شدند و از آب سفید رود عبور و مرور نموده داخل قصبه کوچسپهان گردیدند و از آنجا در حرکت آمدند و روانه بلاء رشت شاه در بلاء مذکوره نزول فرمودند ملک عنایت ولد ملا خلیل که دو برادر او را که ملک حسن و ملک اسد نام داشتند و یکی امیر الامرا و دیگری سپه سالار فومن بود در بکروز هر دو را علی بیگ سلطان با اتفاق شاپور ملازم جمشید خان در خرچگیر ماسوله رودخان بقتل رسانید بود و زوجه ملک حسن بیگ را که دختر میرزای سرای ورستر بود بعقد محمد امین خان در آورده سه برادر دیگر ملک عنایت مذکور که داروغه ماسوله بود و جمشید بیگ و شاهبیر بیگ فرار نموده از راه طارم بلاهجان رفته بملازمت خان احد خان اشتغال و ارتکاب می نمودند ملک عنایت مذکور بعد از روانه شدن شیرزاد سلطان بدیلیان پیش خان احد خان رفته عرض میکند که اگر خان بنا را مرخص سازد میروم و محمد امین خان پسر بزرگتر شاه جمشید خان را که علی بیگ سلطان در ماسوله نگاه داشته و خود بسیر و شکار فومن اشتغال دارد بنزد خان می آورم خان احد خان ملک عنایت مذکور را که در شجاعت و مردانگی سرآمد الکای و اقران خود بود بنوبد التفتات و عنایات بی پایان مستوثق و امیدوار ساخته بقصد آوردن محمد امین خان بجانب قصبه ماسوله روان گردانید و ملک مشار الیه بامعدودی

آمدن لشکر مخالف خبردار گشته تاب و توان مقاومت بسبب قلت سپاه در خود ندیده ابراهیم خان را برداشته باتفاق قلیلی از سپاه که همراه داشت روانه لاهجان گردید و امیره گسکر و علی بیگ سلطان از رجعت ابراهیم خان و شیرزاد سلطان آگاهی یافته تا بلده رشت تاخت کردند و بلده رشت و بلوکات نزدیک را غارت و تالان کرده مبادرت فرمودند و علی بیگ سلطان زوجات اربعه خود را بدست آورده در مکان اختفا بحلق کشید و امیره گسکر از حرکت خویش نادم و پشیمان گشته بگسکر مراجعت فرمود و علی بیگ سلطان در فصل تابستان محمد امین خان و شاهزاده خدیجه بیگم را برداشته ماسوله رفتند و در قصبه ماسوله توقف نموده گاهی بسیر و شکار بیبلاق حرکت می نمودند

گفتار در بیان عزیمت ملک عنایت ماسوله بفرموده خان احمد خان و الی لاهجان با آوردن محمد امین خان از قصبه ماسوله به بیبلاق دیلمان پوشیک و پنهان چون چندی ازان اوقات سپری گردید و مدتی ازان واقعات بسر رسید نوبت دیگر شیرزاد سلطانرا داعیه تسخیر الکای بیه پس در سر افتاده از خان احمد خان استمداد لشکر و سپاه نمود و خان احمد خان ملتس او را مبذول داشته بعادات مستمره معهوده باحضر لشکر رانکوه و لشته نشا و کوه و کیسم و پاشیجا فرمان داده مقرر نمود که میر عباس سلطان سپه سالار لاهجان لشکریان محال مذکوره را برداشته باتفاق ابراهیم خان

صبح بی بازار کسما میرسند و چون در سر راه کسما تفنگچیان پاس نگاه میداشتند که هر گاه لشکر بیگانه از دور نمودار شود پاس داران صدای تفنگ کرده خود را بکنار کشند بیک ناگاه شیرزاد سلطان در پاسگاه رسید و دو سه نفر را که بدان کار مأمور بودند دستگیر کرده بقتل رسانید و خلیفه نام شخصی که نوکر علی بیک سلطان بود ازان پاسگاه باسپ توپچاق سوار شد از قراول لشکر شیرزاد سلطان گذشته خبر بعلی بیک سلطان میرساند و او را از کیفیت واقعه مطلع میسازد علی بیک مشار الیه جریه بیرون رفته بود و شیرزاد سلطان بر سر خانه علی بیک سلطان ریخته از طلا و نقره و اسب و استر و فروش و ظروف و اوانی و اثاث البیت سلطنت و سلطانی او را بغارت و تالان برده و تمامی عمارات داعیان او را آتش زده و چهار زن نکاحی مشار الیه را همراه آورده بکوراب فومن آمد نزول نمود و بعد از یک هفته از گشت رودخان و روی کوره شاه بقال نام را که ملازم معتبر علی بیک سلطان و ملک روی کوره و گشت رودخان بود گرفته آوردند فی الحال بقتل او امر نمود و لومان شکال کوراب بفرموده شیرزاد سلطان شاه بقال مزبور را بقتل رسانیدند و روز دیگر شیرزاد سلطان بالشکر و عسکر از کوراب فومن کوچ کرده روانه رشت شدند و علی بیک سلطان بنزد امیره گسکر رفته و استغاثه نموده مدد خواست و امیره گسکر لشکر گسکر و فومن را احضار فرموده بالشکر بسیار و از دحام بیشمار روانه رشت شدند و چون بموضع لبشاوندان رسیدند شیرزاد سلطان از

وفیروزی مخصوص گشته امر نمود که سرهای قتیلان معرکهٔ پسبخان را برداشته با اتفاق جماعت اساری برشت آورند و روز دیگر کوس رهیل زدند ابراهیم خان و شیرزاد سلطان با اتفاق اکابر و اصغر لاهجان روانهٔ رشت شد و هم عنان فتح و ظفر بیلک رشت رسید نزول فرمودند و روز دیگر شیرزاد سلطان در سبز میدان پای چناله نشسته جار فرمود که هر کس اسپر داشته باشد حاضر سازد بعد از آنکه احضار فرمود حکم بقتل جمهور اسپران فرمود و سیصد سراز کشتگان جنگ پسبخان و سبز میدانرا حمل چارپایان نموده بلاهجان بنظر احمد خان رسانید و لشکریان بنازل و مقام خویش مراجعت نمودند و شیرزاد سلطان بوکالت ابراهیم خان و امارت رشت و توابع مشغول گردید میرعباس سلطان و سایر سپه سالاران از رشت بلاهجان معاودت فرمودند و ابراهیم خان با اتفاق شیرزاد سلطان در بلك رشت توقف نموده بتألیف قلوب سپاه و لیام و رعایا پرداخت و علی بیك سلطان محمد امین خانرا برداشته و ترك توقف کوراب فومن نموده و بندامان زرمخ که مکان قدیمی احمد سلطان بود رفته اقامت و انتعاش می نمودند بعد از چندگاه شیرزاد سلطان قصد جان و خرابی عمارات داعیان او کرده با اتفاق یکصد و پنجاه نفر سوار نیزه دار ابلغار کرده از رشت متوجه زرمخ شده عصر روز یکشنبه بیست و دوم شهر جمادی الآخر سنهٔ ثلث و تسعین و تسعمایه سوار شد اول شب بموضع لیشاوندان میرسند و در آنجا فرود آمد چهارپایان را جو داده نصف شب سوار شد در هنگام طلوع

صبح بیازار کسما میرسند و چون در سر راه کسما تفنگچیان پاس نگاه میداشتند که هر گاه لشکر بیگانه از دور نمودار شود پاس داران صدای تفنگ کرده خود را بکنار کشند بیک ناگاه شیرزاد سلطان در پاسگاه رسید و دو سه نفر را که بدان کار مأمور بودند دستگیر کرده بقتل رسانید و خلیفه نام شخصی که نوکر علی بیک سلطان بود از آن پاسگاه باسپ توپچاق سوار شد از قراول لشکر شیرزاد سلطان گذشته خبر بعلی بیک سلطان میرساند و او را از کیفیت واقعه مطلع میسازد علی بیک مشار الیه جریه بیرون رفته بود و شیرزاد سلطان بر سر خانه علی بیک سلطان ریخته از طلا و نقره واسپ و استر و فروش و ظروف و اوانی و اثاث البیت سلطنت و سلطانی او را بغارت و تالان برده و تمامی عمارات داعیان او را آتش زده و چهار زن نکاحی مشار الیه را همراه آورده بکوراب فومن آمد نزول نمود و بعد از یک هفته از گشت رودخان و روی کوره شاه بقال نام را که ملازم معتبر علی بیک سلطان و ملک روی کوره و گشت رودخان بود گرفته آوردند فی الحال بقتل او امر نمود و لومان شکال کوراب بفرموده شیرزاد سلطان شاه بقال مزبور را بقتل رسانیدند و روز دیگر شیرزاد سلطان بالشکر و عسکر از کوراب فومن کوچ کرده روانه رشت شدند و علی بیک سلطان بنزد امیره گسکر رفته و استغاثه نموده مردد خواست و امیره گسکر لشکر گسکر و فومن را احضار فرموده بالشکر بسیار و از دحام بیشمار روانه رشت شدند و چون بموضع لیشاوندان رسیدند شیرزاد سلطان از

وفیروزی مخصوص گشته امر نمود که سرهای قتیلان معرکهٔ پسیخان را برداشته باتفاق جماعت اساری برشت آورند و روز دیگر کوس رحیل زدند ابراهیم خان و شیرزاد سلطان باتفاق اکابر و اصغر لاهجان روانهٔ رشت شد و هم عنان فتح و ظفر ببلهٔ رشت رسید نزل فرمودند و روز دیگر شیرزاد سلطان در سبزمیدان پای چناله نشسته جار فرمود که هر کس اسپر داشته باشد حاضر سازد بعد از آنکه احضار فرمود حکم بقتل جهور اسیران فرمود و سیصد سر از کشتگان جنگ پسیخان و سبزمیدانرا حمل چارپایان نموده بلاهجان بنظر احمد خان رسانید و لشکریان بمنازل و مقام خویش مراجعت نمودند و شیرزاد سلطان بوکالت ابراهیم خان و امارت رشت و توابع مشغول گردید میرعباس سلطان و سائر سپه سالاران از رشت بلاهجان معاودت فرمودند و ابراهیم خان باتفاق شیرزاد سلطان در بلهٔ رشت توقف نموده بتألیف قلوب سپاه و لیام و رعایا پرداخت و علی بیگ سلطان محمد امین خانرا برداشته و ترک توقف کوراب فومن نموده و بندامان زرمخ که مکان قدیمی احمد سلطان بود رفته اقامت و انتعاش می نمودند بعد از چندگاه شیرزاد سلطان قصد جان و خرابی عمارات داعیان او کرده باتفاق یکصد و پنجاه نفر سوار نیزه دار ابلاغ کرده از رشت متوجه زرمخ شده عصر روز یکشنبه بیست و دوم شهر جادی الآخر سنهٔ ثلث و تسعین و تسعمایه سوار شد اول شب بموضع لبشاوندان میرسند و در آنجا فرود آمد چهارپایان را جو داده نصف شب سوار شد در هنگام طلوع

کرده داخل بلاد رشت گردیدند و چند روز در رشت توقف نموده سپاه و لیام و رعایا بالطوع والرغبه اطاعت و متابعت نمودند و در خلال اینحال خبر رسانیدند که علی بیگ سلطان جمعیت لشکر و عسکر نموده اراده جنگ و جدال دارد شیرزاد سلطان باتفاق ابراهیم خان و سرداران بیه پیش و لشکر از حد پیش روانه قصبه فومن شدند و بصرای پسپخان رسیده نزول و حلول فرمودند و علی بیگ سلطان نیز از آمدن لشکریان و عزمت شیرزاد سلطان و حلول نمودن در رودخانه پسپخان آگاهی یافته از کوراب فومن باتفاق لشکر و عسکر روانه لیشاوندان شد و شب درانجا نزول کرده روز دیگر بعزم جنگ و جدال بجانب پسپخان روان شدند و شیرزاد سلطان و میرعباس سلطان باتفاق سرداران و سپه سالاران بیه پیش آماده قتال و جدال و مهیای نهب و ضرب گشته هر دو لشکر در مقابل یکدیگر بحرب و ضرب مشغول شده طرفین داد مردانگی و فرزانگی دادند ملوانه دلبران و مردان هر دو سپاه * کشیدند صف گرد آوردگاه * بقصد جدل باهم آویختند * بسی خون دران رزمگه ریختند * میر عزیز سپه سالار فیکو و پیر محمد علی سپه سالار نولم در میدان نام و ننگ آماج تیر و تفنگ شده مقتول گردیدند و نیز جمعی کثیر از لشکر فومن بچندین گونه ذلت و محن بدست ملازمان شیرزاد کشته شدند و بسیاری بقید اسیری درآمدند و الاخر علی بیگ سلطان از صولت و صدمت شیرزاد سلطان هزیمت و فرار اختیار نموده از راه خواجهان فیکو بیرون رفت و شیرزاد سلطان بفتح

میرعبّاس سلطان و سرداران و سپه سالاران ولایت بیه پیش بموضع پیش رودبار کلاشم رسیده معلوم میشود که لشکر مخالف بطرف فومن حرکت نموده اند بخاطر جمع و دل آسوده بجانب بله رشت روانه شدند امیره گسکر باتفاق علی بیگ سلطان و لشکریان بکوروب فومن رسیده توقف نمودند و شیرزاد سلطان و ابراهیم خان باتفاق سرداران و لشکریان روانه بیه پیش شدند و بلاهجان رسیده هر کس از اعیان لشکریان باوطن و منازل خود مراجعت نمودند

گفتار در بیان لشکر آوردن شیرزاد سلطان مرتبه ثانی از لاهجان و رسیدن علی بیگ سلطان و شیرزاد سلطان بهم دیگر در کنار رودخانه پسیخان و جنگ نمودن بمقتضای گردش آسمان بعد از چند گاه شیرزاد سلطان محراب بیگ ایشک آقاسی دار الحرم علیه را بالتماس نزد خان احمد خان فرستاده استمداد لشکر نمود و خان احمد التماس او را مبذول داشته امر نمود که میرعبّاس سلطان سپه سالار و کیا فریدون و کیا جلال الدین باتفاق طالش کولی سپه سالار دیلمان موازی پنج هزار آدم اسلحه دار از پیاده و سوار و تفنگچی و کماندار فراهم آورده همراه شیرزاد سلطان و ملازمت ابراهیم خان روانه بیه پس شوند حسب فرمان سپه سالاران و سرداران باتفاق ابراهیم خان و شیرزاد سلطان بعزم تسخیر و تصرف بیه پس متوجه شدند و از آب سفید رود عبور نموده داخل کوچسفهان شدند و از آنجا نیز حرکت

ومتابعت نمودند وبعد از چند روز بشیرزاد سلطان خبر رسانیدند که امیره گسکر ترتیب عسکر نموده باتفاق علی بیگ سلطان بر سر او می آیند شیرزاد سلطان بامیر عباس سلطان سپه سالار لاهجان و امرای الکای بیه پیش کنگاش نموده صلاح دید کردند رای همکنان بران قرار گرفت که میقات مقابلات هر دو لشکر ومقام استعمال تیغ وخنجر صحرای وسیع شنبه بازار باشد ولشکریان بیه پیش وسرداران وفاکیش دل بر حرب و قتال نهاده واز کوراب فومن کوچ کرده روانه شنبه بازار شدند وعرصه آن فضا را از وجوه مخالف خالی دیک از راه رودخان بطرف کسا حرکت نمودند وچون امیره گسکر باتفاق لشکر وعسکر بموضع کسا می آید مسوع میشود که شیرزاد سلطان ولشکر لاهجان از کوراب فومن بطرف رشت رهت نموده اند بداعیه آنکه در کلاشم سر راه بر لشکریان گرفته حرب نمایند از کسا براه پسبخان متوجه شه روان شدند وشیرزاد سلطان ومتابعان بسر راه کسا رسید وچند نفر از لشکریان امیره گسکر را دیک استفسار احوال نمودند وبه تحقیق پیوست که امیره گسکر ومخالفان از راه پسبخان به پیش رودبار رفته اند ایشان نیز از عقب امیره گسکر روان شدند وچند نفر از دنبال لشکر امیره رسیدند و قتل نمودند لاجرم امیره گسکر بصحرای پیش رودبار کلاشم رسید وتحقیق نمود که شیرزاد سلطان ولشکریان ازین راه مرور نکرده اند بلا توقف وتأخیر از راه رودخانه بجانب کوراب فومن متوجه گردید وشیرزاد سلطان و ابراهیم خان باتفاق

سلطان باتفاق میر عباس سلطان سپه سالار لاهجان وکیا فریدون وکیا جلال الدین محمد و بعضی از سرداران مملکت بیه پیش ابراهیم خان را برداشته بعزم تسخیر بیه پس از آب سفید رود گذشتند و داخل الکای کوچسپهان شدند و روز دیگر شیرزاد سلطان در خدمت ابراهیم خان و در صحبت میر عباس سلطان چپک و سایر سرداران و سپه سالاران بیه پیش و لشکر از حد و نهایت پیش روانه رشت شدند و به بله رشت در آمد شیرزاد سلطان و ابراهیم خان بخانهای ملاحان نزول نمودند و میر عباس سلطان چپک و اعیان سپاه بنازل ارباب و اشراف نزول فرمودند و سپاه و پیام و رعایای رشت و توابع را مستمال ساخته تسخیر نمودند و بعد از چند روز بطرف فومن روانه شدند و یکروز در موضع لیشاوندان توقف نموده روز دیگر عزیمت فومن کردند شیرزاد سلطان پیشتر از لشکر بان سوار شاه و علی الصبام بکوروب فومن رسید و والد رضا قلی بیگ مسماة تی نبی را که دختر قرا محمد چپک و مطلقه خان احمد خان بود که در حباله نکاح احمد سلطان در آمد بود برخوردارده بنفسه بقتل مسماة مذکوره مبادرت می نماید و بعد ازان براه شکار کوروب ابلغار کرده طعام صبح را بخانه پسران قاضی عبد الکریم خورده بر میگردد و در کوروب فومن ابراهیم خان را بدار الاماره فرود آورده سپه سالاران و اعیان باتفاق لشکر بیه پیش لاهجان در میدان فومن نزول می کنند و ارباب و اعیان و رعایا و کخدایان الکای فومن بقدیم اعزاز و احترام استقبال نموده اطاعت

وسپه سالاری کوچسفهان را باو عنایت فرموده و عهده میدهد که من ابراهیم خان پسر کوچک شاه جشید خان را که ساجمان خان بیگلربیگی شیروان همران خود بقزوين برده بود می آورم و وکالت او را بشما رجوع کرده بولایت بیه پس میفرستم شیرزاد سلطان بکوچسفهان آمه و بسپه سالاری آن صوب قیام و اقدام نموده مدت دو سال در مملکت کوچسفهان اوقات می گذرانید بر رضیر معامله فهان و کار آگاهان روشن و هویدا است که باعث خرابی گیلان از فتنه و آشوب این مملکت که نمونه بهشت برین بود از زمان دولت امیره دوباج مرحوم و خان احمد خان والیان گیلانات از آشنائی و الفت کدام طبقه است فَأَذَا بَلَغَ الْكَلَامَ فَأَمَسَكُوا وَأَسْكَنُوا أَنْفُسَهُمْ وَجَنَدِينَ هزار خانه بسبب آن خراب شده وجود ایشان موجب اندراس و انهدام دودمان و خاندان سلاطین اسحاقیه و امیر کیانیه گیلان و گیلانیان گردید بیت زاتش ظلم و جفا گردید ناگاهان خراب * ملك گیلانی که خاکش بود خوشبوتر زمشك * بعد از ان خان احمد خان والی ولایت بیه پیش رقعۀ بدرگاه سلطان محمد خدابنده نوشته محراب بیک ایشك آفاسی نوآب تقدس احتجاب مهد علیا بیکم را بدرگاه فرستاده ابراهیم خان را طلب داشته بلاهجان آوردند و خان احمد خان شیرزاد سلطان را از کوچسفهان طلب داشته منصب وکالت ابراهیم خان را بمشار الیه تفویض فرموده بدو سپردند و اسباب سلطنت ابراهیم خان را درست کرده و بعضی از لشکریان بیه پیش را همراه نموده روانه بیه پس گردانید شیرزاد

پسیخان بر سر محمد امین خان و شیرزاد سلطان آمدند و لشکریان از طرفین بزور آزمائی و جنگجویان هر دو سپاه بشمشیر آبدار صاعقه کردار و سنان جان ستان آتشبار دمار از روزگار مخالفان و معاندان برآوردند و در خلال این حال شیرزاد سلطان لشکر مخالف را زورآور دیده تاب مقاومت نیاورده محمد امین خان را بضرورت وداع نموده باتفاق ملازمان و مخصوصان خود از راه فیالم بطرف سیاه رود کن پیر بازار هزیمت و عزیمت نمود و امیره گسکر محمد امین خان را بدست آورده و بعلی بیگ سلطان سپرده در معاونت علی بیگ سلطان و مظفر شدن و شکست دادن شیرزاد سلطان استقلال عظیم بهم رسانید همه جهت تابع خود گردانید و لشکریان خود را برداشته از راه کسما روانه مملکت خویش گردید و علی بیگ سلطان محمد امین خان را باوالد او مهد اعلی شاهزاده خدیجه بیگم برداشته بغومن آمدند و مشار الیه در وکالت و امارت مستقل گشته اوقات بفرغت و اقبال میگذرانید

گفتار در بیان آمدن ابراهیم خان از عاق بصوب لاهجان و زمان وکالت شیرزاد سلطان چون شیرزاد سلطان از تدبیرات ناقص خویش در جنگ پسیخان شکست خورده و محمد امین خان را از دست داده بهزیمت رفته بود از عالم خجالت و شرمندگی بنزد خان احمد نرفته بآستانه حضرت سید جلال الدین اشرف علیه الف التحیه و الثنا منزوی گشته بود خان احمد خان او را طلبید و همه جهت مستمال ساخته

وعلا بیک سلطان ویو سعید میر و سپه سالار قاسم مهرداد باقیه السیف لشکر تاب مقاومت و طاقت مجادله شیرزاد سلطان نیاورده قرار بر فرار دادند و تا گسکر هیچ جا و مقام نیاسودند و شیرزاد سلطان و محمد امین خان همعان فتح و ظفر باتفاق لشکر و عسکر بدوران شفت نزول نمودند و بعد از ورود ایشان دران مکان تمامی مردم شفت از سپاه و لیام و رعیت بانزول و علف و علوفه و سلامی بخدمت محمد امین خان و شیرزاد سلطان مبادرت نمودند و اردوی ایشان سه روز دران مقام توقف نموده چهار پایان آسودند و بعد از سه روز اردو حرکت کرده بجانب رشت عزیمت نمودند و بکنار رودخانه پسیخان که صحرای دلکش و جای خوش بود خیمه و خرگاه و کومه و گله گاه نصب کرده حلول و نزول فرمودند

گفتار در بیان عزیمت امیره سیاوش خان کرت دیگر باعلی بیک سلطان بجانب پسیخان و هزیمت نمودن شیرزاد سلطان چون شیرزاد سلطان علی بیک سلطان را شکست داده بسیاری از سپاه و لیام و چینی و گسکری را دران معرکه بقتل می آورد باتفاق محمد امین خان و سائر ملازمان از راه رودخانه پسیخان روانه رشت شاه و در صحرای پسیخان بخاطر جمع فرود آمده بود و غافل ازین معنی که لشکر امیره گسکر از راه لیشاوندان و عسکر فومن از راه خواجهان فیکو نمودار میشوند بیت بی خبرزان که نقش بند قضا * در پس پرده نقشها دارد * امیره گسکر و علی بیک سلطان باتفاق لشکر فراوان برودخانه

گفتار در بیان آمدن علی بیك سلطان باتفاق لشكر
امیره گسکر و بهزیمت رفتن ایشان و ظفر یافتن
شیرزاد سلطان و باقی احوالات ایشان بدین شرح
چون علی بیك سلطان بگسکر رفته اظهار احکام و ارقام نموده بود امیره گسکر
موازی دوست نفر سوار چینی و پانصد نفر پیاده اساعه دار گسکری را
بسررداری سپه سالار قاسم مهرداد همراه علی بیك سلطان نموده روانه
ساخت و علی بیك از راه دهنه و کسما بشنبه بازار رسید بو سعید میر
باتفاق پانصد کس از لشکر فومن بوی پیوسته از راه ازبر باچند سر
کوراب شفت رفتند و از اجا چوبر رودخان روان شدند و شیخمیر قلعه
کولی را که خلابر ورستر فومن بود به قراولی مقرر فرمودند و مشار الیه
برودخانه چوبر جای تنگی یافته بنه بر کرده بود و لشکر را در بمین و بسار
قرار داده و علی بیك سلطان باتفاق بو سعید میر در کنار رودخانه مذکور
تیب بسته در پای علم توقف نموده بود که شیرزاد سلطان مانند بلای
ناگهان و شیر ژیان بدان مکان رسید جنگ در پیوستند و این دو لشکر
بیکدیگر بسان تگرگ گلوله تفنگ باریدن گرفت و شیرزاد سلطان در میدان
حرب و جنگ داد مردانگی داده جمعی کثیر از لشکریان امیره سیاوش خان
بقتل رسیدند و شیخمیر قلعه کولی که بانی و سردار عسکر فومن بود بدست
سپه سالار بیدخشه کشته گشت و جوانان طالش شفت که اقوام امیره خواند
و برادران ملك حسن بیك بودند بنه بر را بضر داس و تبر خراب کردند

باسوله رودخان میرسند بو سعید میر از حرکت وعزیمت شیرزاد سلطان آگاهی یافته بانفنگچی وکماندار بسیار سرراه بر لشکریان شیرزاد سلطان گرفته جنگ در میگردد وبلاخره قدر اندازان لشکر شیرزاد سلطان چند نفر از ملازمان بو سعید میر را بتفنگ میزنند. وشکست بجانب لشکر بو سعید میر افتاده شیرزاد سلطان وملازمان در زمان بسلامت وامان باسوله میروند وازاجا بییلاق بکوه رود بر سر علی بیگ سلطان تاخت می برند وعلی بیگ سلطان احوال وانقال خود را گذاشته از راه ماسال بجانب گسکر متوجه میشوند وینزد امیره سیاوش خان حاکم گسکر رفته حکم وفرمان که باسم او آورده بود ظاهر نموده استمداد مینماید وبعد از فرار علی بیگ سلطان شیرزاد بیگ وملازمان از بیلاق ماسوله معاودت کرده بقصبه ماسوله می آید ومسموع می شود که بو سعید میر شارع ماسوله رودخان را مسدود گردانید در جاهای تنگ وگذرهای سنگ تفنگچی وکماندار نگاه داشته است شیرزاد سلطان در خدمت محمد امین خان وباتفاق ملک حسن بیگ وبرادران وسپه سالار امیر خواند طالش شفت واقوام از ماسوله براه بیلاقات توجه فرمودند واز بیلاق لوك وکیلواروانه بیلاق شفت شدند وبموضع سکن که خانهای امیر خواند واقوام اودران موضع است نزول فرمودند وازاجا بعد از دوازده روز براه لالک و دیورود حرکت نمودند وبچو بر رودخان رسید اراده آن داشتند که از راه رودخانه پسیخان روانه رشت شوند

بعهد وپیمان نزد او فرستاد وپیر مشار الیه بقربۀ چومثقال باورسید
بحسن تقریر ووعده ووعید دلپذیر سپه سالار رستم را مستمال و خوشحال
ساخته اورا بخدمت محمد امین خان آورد و شیرزاد سلطان مشار الیه را
عارضه عتاب و خطاب از مجلس بیرون آورده بقتل او امر نمود و یکی از
ملازمان شیرزاد سلطان سر اورا بتیغ بیدریغ برداشته بعد از اطفاء
نائرۀ فتنه وفساد سپه سالار رستم مراد بسته دبی را که از لیام معتبر
آن دیار بود بسپه سالاری فومن اختصاص داده سفارش لیام و رعیت فومن
باو کرده در ملازمت محمد امین خان ورفاقت اشراف و اعیان روانه
رشت شد بدار الاماره مرحوم جمشید خان نزول فرمودند

گفتار در بیان نبش قبر شاه جمشید خان علیه
الرحمة والغفران و آوردن برشت و دفن نمودن بعد از تفویض
نمودن سپه سالاری قصبه فومن بنابر صلاحیت و آدمیت و مردمی بسپه
سالاری مراد بسته دبی بموعده انقضای و مرور شش ماه بو سعید میر باتفاق
مردم زرمخ و تنیان شب بر سر او ریخته بقتل رسانیدند و در خلال این
حال خبر آمدن علی بیگ سلطان بکوه رودبار ماسوله بتحقیق پیوست
شیرزاد سلطان ازین خبر مستشعر شد ملازمان و متابعان دولت خود را
جمعیت نموده عصر روز چهارشنبه بیست و دوم ربیع الآخر سنه اثنین و تسعین
و تسعمایه سوار شد در بازار لیشاوندان چارپایان را برداشته جو داده
بجانب فومن و ماسوله رودخان ابلاغ کرده علی الصباح روز پنجشنبه

گفتار در بیان باغی شدن سپه سالار رستم و بقتل رسیدن او از مخالفت لشکر وحشم چون شیرزاد سلطان بقتل آقا محمد از رشت حرکت نموده بقومن آمد بی استصواب و صلاح دید لیام و سپاه آقا محمد را بدرجه قتل رسانید و در امور وکالت و امارت مدخل نموده بود سپه سالار رستم که نسبت قومی بعلی بیگ داشت در موضع مشینک دشت سر راه بر شیرزاد سلطان و متابعان او گرفته قریب شش هفت هزار نفر آدم از عسکر قومن و شفت و تولم بر سر خود جمع کرده مانع رفتن شیرزاد سلطان و بردن محمد امین خان از قومن برشت گردید ادعای وکالت و منصب سپه سالاری قومن نموده و بنوعی راهها مسدود ساخته بود که قحطی در میان لشکر شیرزاد سلطان افتاد چنانکه سه شب از برای چارپایان جو بهم نرسید و شیرزاد از حرکت ناپسندید خود و قتل بناحق آقا محمد سلطان نادم و پیشیمان گشته شروع در مصالحه نمودند و در خلال این حال امیر خواند سپه سالار لشکر شفت را برداشته بطریق فریب و خدیعت از اردوی سپه سالار رستم بیرون آمد از راه سنگجار بکورا ب قومن رسید شرف بساطبوس محمد امین خان دریافت و از وقوع این حالت سپه سالار رستم مضطرب شد تزلزلی در اردوی او افتاد و مجموع لشکریان سپه سالار رستم فرار نموده بخدمت محمد امین خان و شیرزاد سلطان آمدند و سپه سالار رستم از بیوفائی لشکر وحشم بی ثبات و فرار گشته بطرف وافیه و چومشغال فرار نموده شیرزاد سلطان پیرزاهد وافیه را طلبید

درم و دینار جزب خاطر و جلب قلوب امرا و ارکان دولت نموده منصب وکالت پسر شاه جمشید خان مرتبهٔ امارت الکای بیه پس را بدستور والد خویش گرفتند و حکم حاصل نموده و سفارش نامهٔ خدا بنام محمد شاه بنام امیره سیاوش خان حاکم گسکر تحصیل کرده بود که هرگاه خان احمد خان حاکم بیه پیش لشکر بجانب الکای بیه پس فرستد امیره گسکر بمعاونت و مظاهرت مشار الیه قیام و اهتمام نماید و لشکر و عسکر از او دریغ ندارد و علی بیگ سلطان بعد از حصول مدعیات خویش از ارکان دولت قاهره و امنای سلطنت باهره مرخص گشته از راه پشته کوه باسوله می آید

گفتار در بیان قتل آقا محمد سلطان چون بو سعید پسر برادر شاه ملک در ایام سلطان محمد امین خان و زمان وکالت آقا محمد سلطان بوسیلهٔ از مشار الیه آزرده خاطر و افسرده دل شد بود مسوع او می شود که منصب وکالت و اتالیقی پسر شاه جمشید خان را بعلی بیگ سلطان ابن عم او تفویض فرموده اند هنوز مشار الیه بآمدن بجانب الکای گیلان مرخص نشد بود که بو سعید میر باستخاره و استشارهٔ شیرزاد بیگ سلطان سپه سالار رشت تمهید قتل آقا محمد سلطان نموده شب با اتفاق جمعی از مردم زرمخ و تنیان بدار الامارهٔ فومن بر سر مومی الیه ریخته بی ثبوت گناه و صدور خطا بقتل او مبادرت نمودند و در همین شب شیرزاد سلطان باجمعی از متابعان و ملازمان از رشت بفومن آمد و محمد امین خان را برداشته بوکالت او شروع نمودند

گیلان بیه پس در مهاد امن وامان آسودگی یافته اوقات براحت و فراغت میگذرانیدند و چون در فترات کامران میرزا محمد بیک ولد اهد سلطان برادر بزرگتر علی بیک سلطان حسب الفرموه کامران در دست ملك اهد سراوانی بقتل رسید بود و کامران بماسوله رفته سلطان محمود خان نام پسریرا که شیرزاد ماکلوانی به پسری جهشید خان برداشته خروج کرده بود و در طالبش تنقزود بهم رسانید در موضع شنبه بازار بقتل آورده بود علی بیک سلطان ازو متوهم گشته از راه طارم بقزوین رفته بود و کامران میرزا هفت و ذلالت بسیار در باب او نوشته و تهمت خروج و عصیان بمشار الیه نموده بمیرزا سلیمان وزیر عریضه داشت کرده بود میرزا سلیمان وزیر و ارکان دولت علی بیک سلطانرا از قزوین دوتساق نموده مصحوب اصلان بیک قورچی شاملو بقلعه اصطخر فارس فرستادند و مدت سه سال مشار الیه در قلعه مذکوره محبوس و از آسایش مأیوس بود تا آنکه دو نفر از ملازمان وی احوال گرفتاری وی گناهی او را در روضه مقدسه مطهره متبرکه رضویه جفت بانوار سبحانیه و الآثار القدسیه در هنگام طوفانی بنواب شاه خدابنده عرض نمودند و خدابنده محمد شاه را بر عجز و انکسار ملازمان مزبور رحم آمد از دیوان قدرت نشان حکم خلاصی و فرمان آزادی علی بیک پسر اهد سلطان نفاذ یافته مقرر شد که کوتوال قلعه اصطخر فارس علی بیک را مطلق العنان سازد و بعد از وصول فرمان علی بیک سلطان از زندان استخلاص یافته و بدار السلطنه قزوین بدرگاه شاهی رسید بایشار

الفرموده شیرزاد سلطان بدقت تمام با تمام رسانیده مدت ده سال کاسه سر
میرزای مردان در مجلس شیرزاد سلطان سرگردان و بدست رندان باده
خوار گردان بود نقلست که شیرزاد سلطان این بیت را در حاشیه پیاله
موصوفه نوشته بود اصفی کاسه سر شد قدح از گردش دوران مرا * دارد این
چرخ خراب آباد سرگردان مرا *

گفتار در بیان سلطنت محمد امین خان ابن شاه
جمشید خان و زمان وکالت آقا محمد سلطان و مال حال
ایشان بعد از جنگ کوچسپهان و بقتل آمدن میرزای شوم و سایر قتل
جمشید خان اکابر و اشراف و اعیان بیه پیش بر سر محمد امین خان جمعیت
نموده و از کوچسپهان برشت و از رشت بفرعون آمد که باتفاق جمهور اعیان
و معتبران وکالت جلیل القدر محمد امین خان را باقا محمد فومنی که تربیت
کرده احد سلطان و ایشک آقاسی باشی جمشید خان بود تفویض نمودند
و آقا محمد مشار الیه از حسن سلوک و نیک ذاتی باحکام اطراف سازکاری
داده و بالیام و سپاهی بحسن خلق معاشرت نموده در استقرار مملکت
و آرامش رعیت سعی موفور بتقدیم رسانید و جمعی از اعیان و لیام بیه پس
که در لاهجان بخدمت خان احد خان اشتغال می نمودند بتوسط آقا محمد
از خاں احد خان مرخص شد بخدمت محمد امین خان آمدند و شیرزاد
بیک بسپه سالاری رشت سر بلند شاه جماعت دیگر نیز بقدر حالت
و مقدار بنایب و مراتب اعتبار مخصوص گردیدند و مدت دو سال اهالی

کامران را بصحوب بو سعید میر برادر شاهلک و ملک عنایت برادر ملک حسن ماسولہ بدیلمان جهت خان احمد خان فرستادند و خود بلاهجان رحل اقامت انداخته بساط نشاط و کامرانی افکنده جامهای دوستگانی پیایی درکشیدند و بزبان حال باین مقال مترنم می بودند که بیت یکی جام نوشین پس از بدسکال * به از زندگانی پنجاه سال * و مشار الیہما که سرکامران را بدیلمان بنظر همایون خان احمد خان والی لاهجان رسانیدند خان احمد خان تمامی عمارات و محلات دیلمان را چراغان فرموده نشاط جوانی و انبساط کامرانی را از سر گرفته چند شبانه روز داد عشرت و شگفتگی دادند و بعد ازان سرکامران میرزارا ببو سعید میر و ملک عنایت داده امر نمود که بجبجیع قریایا و قصبات لاهجان بیه پیش بروش تشہیر بگردانیدہ زرها بطریق مشتلق و مزدهلق از مردم بگیرند حسب فرمان خان احمد خان بو سعید میر و ملک عنایت سر کامران را به نیزہ کردہ آورده و در تمامت ولایات بیه پیش گردانیدہ زرها بمزدهگانی گرفتند و خان احمد خان در لوان فصل خزان بگیلان آمدہ سر کامران را در نیزہ کردہ و در زیر تخت خود نصب نموده مدت سه ماه سر کامران حسب القضای آسمان بذار اعتبار منظور نظر اولی الابصار بود و بعد ازان شیرزاد سلطان کاسہ سرنامبارک کامران بی ایمان را از خان احمد خان والی لاهجان استدعا نموده فرمود کہ استاد بتراشد و بزرگداد کہ پیالہ شرابخوری ازان ترتیب دہد و کعب پیالہ را از استخوان گلہ نمایان بگذارد و استاد زرگر حسب

وقرباها در بی ایمان مکافات کردار خویش را بدنیاً نقداً در عرض یکسال و شش ماه یافته جزای آخرت ببدلول آیه کریمه **أُولَآئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ** جزاء بما كانوا يعملون باقی و برقرار است بیت چو بد کردی مباش ایمن زآفات * که واجب شد فسقت را مکافات * سپهر آینه عدلست شاید * که هرچ آن هرکه نبیند و انماید * منادی شد جهان کانکس که بد کرد * نه باجان کسی باجان خود کرد * مگر نشنیدی از فراش این راه * که هر کو چاه کند افتاد در چاه * تاریخ کشته شدن کامران میرزا که یکی از شعرای آن زمان بنظم آورده **التاریخ** چو کامران خلیفه زرنشتی طالع * بیرون نهاد قدم از ولایت کهدم * بعزم آنکه نشیند بتخت کوچسفهان * بقصد آنکه کند پای آرزو محکم * قضا چو دید که او لائق حکومت نیست * نوشت ایالت او را قدر بلك علم * بخواب دیدم تاریخ قتل او جسمم * کشید آه جگر سوز از دل پرغم * بگفتم این همه آه وندامت از پی چیست * بگریه گفت که از من بمن رسیده ستم * که من بحاکم رشت و بحاکم گیلان * خلاف عهد غوادم جزای آن دیدم * کنون فتاده تن من بخاک کوچسفهان * به پیش حاکم گیلان نهاده است سرم * خلاف عهد و قتم گشته چون مرا تاریخ * تو هم نویس بدیوان خلاف عهد و قسم * چون شیران میدان صولت و مردانگی و نهنگان **لجّه** بسالت و فرزانگی کامران میرزا و سائر قتل شاه جشید خان را بقتل آورده دوستکام و مقضی المرام روانه لاهجان شدند بیازیگا کوراب لاهجان رسیده سر میشوم

نموده و از آب سفید رود گذشته باهنگ جنگ میرزا کامران بکوچسپهان آمدند و از ابتدای بازار کوچسپهان تا کنار مزار میر موسی این دو لشکر یکدیگر برخورد شروع در جنگ وجدال و حرب و قتال نمودند و جمعی کثیر از طرفین بقتل رسیدند و در اثنای کرب و غیره و گیر و دار میر عباس سلطان سپه سالار لاهجان هزمت کرده فرار بر قرار اختیار نمود و کامران میرزا و متابعان باعتقاد خود غالب آمده و در بازار کوچسپهان پای ثبات و قرار فشرده انتظار بلای ناگهان و قضای آسمان میکشیدند که در خلال این حال شیرزاد سلطان و شاه ملک سلطان و چند نفر دیگر از اعیان سپاه و لیام بیه پس که در فترات شاه جمشید خان فرار نموده بملازمت خان احمد خان والی بیه پیش مبادرت می نمودند باتفاق یکصد و پنجاه نفر از سوار نیزه دار که بعد از فرار میر عباس سلطان سردار در کمین ایستاده بودند مانند شیر زیان و ببر دمان و هزبر بیشه شکار از راه خرگهیران و کنار بازار بر سر کامران ایلغار نمودند و بمشار الیه رسیدند بضریات متواتر مکرر او را از اسپ در انداختند و سر او را به تیغ آبدار از بدن جدا کردند و اعضای او را مثله فرمودند و خواجه فتاح وزیر شاه جمشید خان را که از روسای مخالفان و عظمای نیک بخرامان بود در بازار کوچسپهان بدرجه قتل رسانیدند و سر کامران را با سرهای بد سکالان و بی وفایان برداشته هم عنان دوستکام و کامران روانه لاهجان شدند بیت دیدی که خون ناحق پروانه شمع را * چندان امان نداد که شب را بسر برد * بالجمله کامران

علیه عالیہ - امر فرمود کہ کنیزان دار الحرام علیہ سر پلید نخوت پیوند اورا
بضربات ساطور سلاخی ریزہ کردند وبعد ازان برادران اورا کہ در محلات
رشت پاسپانی صاحبان خویش و بچندین صفت بروی شرف و امتیاز دارند
طلبیده بخورد ایشان دادند نظم مکن باولی نعمت خود ستیز * کہ گردی
سزاوار شمشیر نیز * مکن باولی نعمت خود بدی * حذر کن ز بار فرء
ایزدی * مکن با خداوند خود سرکشی * کہ آب حیاتش کند آتشی *
گفتار در بیان ارادت نمودن کامران میرزا بتسخیر ولایت
لاہجان و بقتل رسیدن او در کوچسفہان بحسب تقدیر
آسمان چون اغلب مخالفان و اکثر قتلہ جشید خان در عرض یکسال
با کمال کلفت و نکال بقتل رسید و بقیۃ السیف کہ انتظار قتل خود میکشیدند
بکامران میرزا توسل جسته از غایت خجالت و شرمندگی مرگ را
بدان زندگی ترجیح میدادند باتفاق لشکر کھدم بقصد خرابی لشته نشا
ولاہجان وداعیہ تفرق و تشتت کوچسفہان حرکت ونہضت فرمودند خان
احمد خان والی بیہ پیش از عزیمت بداندیش آگاہی یافته در فصل
تابستان کہ خود بدیلمان اقامت داشت و کامران میرزا باعموم لشکر خود
بکوچسفہان نزول نمود شاه ملک سپہ سالار رانکوه و سائر سپاہ و پیام بیہ
پیش را همراه او نموده روانہ کوچسفہان و دفع فتنہ و شین میرزا کامران
و مخالفان نمود و میرعباس سلطان باستعداد ہرچہ تمامتر و هجوم لشکر
در جالہ حشر باعددی بسیار وعدتی بیشمار بآب حرب و قتال اشتغال

آمدند و چون مردم از قضیه قتل جهشید خان و بیرهی و بیدادی قرابهادر و کامران خبردار شدند خاك ندامت بر سر خود کرده دیگر اطاعت و متابعت کامران و قرابهادر ننموده بکلی منکر و متغیر شدند و کامران بکورا ب کهنم رفته قرابهادر نیز کوچ و متعلقان خود را برداشته بقریه کیجای کهنم بمنزل میر حسن کیجائی اقامت نموده بود و شب و روز دست حسرت و ندامت بر سر پر شور و شرّ خود میزدند و از کردار ناصواب خویش اظهار تأسّف و شرمساری می نمودند کامران میرزا از ملازمت و شأمت او متوهم گشته بخاطر رسانید که مبادا فتنه دیگر از او تولّد کند بفکر دفع او افتاده مقتضای مَنْ أَعَانَ ظَالِمًا فَقَدْ سَلَّطَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ بظهور پیوست و بمصدق مصراع علاج واقعه قبل از وقوع باید کرد * بحسب ضرورت علی بیك پسر احد سلطان را که در حدائت سنّ و عنفوان زمان شباب و کامرانی و ریعان جوانی بوده در محالّ زرمخ و تنیان فومن بسیر و شکار اشتغال می نمود طلبیده چون مشار الیه داخل مجلس کامران میرزا گردید در خفیه او را بقتل قرابهادر دلالت نموده رخصت قتل او می دهد روز دیگر علی بیك از کامران رخصت انفراق حاصل نموده بخانه قرابهادر میرود و بعد از دخول مجلس ساعتی با او صحبت داشته هنگام وداع از راه فریب و خداع بشمشیر انقطاع دوش و گردن او را از بارگران سر پر شور و شرّ سبک ساخته و سر او را برداشته در رشت از برای نواب مهد علیا شاهزاده خدیجه بیکم فرستاده خود باتفاق معدودی از ملازمان که در خدمتش بودند بفومن مراجعت و بازگشت نمود و نواب

بیدادی که خود برافروخته بودند بسوزانند اما بمضمون الأُمور مَرهوتَه
بِأَوْقَاتِهَا چند روزی مهلت شدن قتل ایشان را مصاحت دانسته دفع الوقت
نمود لاجرم جمعی از فرّاشان آمد مبلغی را که تقبّل نموده بودند از ایشان
گرفته واصل سرکار بیگلربیگی ساختند و پسر مهین شاه جشید خان را که محمد
امین خان نام داشت بایشان و پسر کهین را که ابراهیم خان نام بود همراه
برداشته از توهم دستبرد مخالف آهنگ عراق نمودند و چون شارع عام را لبّام
و عوام تنگ و بچار پس و مشاوران و غیره را مسدود گردانید بودند از آن راه
که آمد بودند مرور و عبور مقدور و میسور نبود بتدبیر و راهنمایی خلیفه
خواجه علی کلاشی از سر راه ارباجر بچار پس و درذل روانه کهم شدند
و در بنولا لبّام فیکو و لیشاوندان و درذل و لاکن و پسپخان خبردار شده
در جاها و مکانهای سخت و راههای صعب المسالك سر راه بر عساکر شیروان
گرفتند و باران تیر و تگرگ گلوله از سهم الحوادث کمان و تفنگ بر ایشان
باریدن گرفتند چنانچه جمعی کثیر از شیروانیان بدرجه قتل رسیدند و بقیه
عسکر از بیم شور و شرّ احوال و ائقال خود را گذاشته بصد کلفت و مشقت
از آن مهلکه جان بیرون برده بدر رفتند و خود را برودبار کهم و سانبندند
و از راه منجیل و خرزوبل روانه دار السلطنه قزوین شدند و آنچه سلیمان
خان از اموال جشید خان بتوسط قرابهار و کلهران طمع و تصرف کرده
بودند باضعای آن از سرکار سلیمان خان و لشکریان شیروان بطریق
نهیّب و تالان بدست مردم گیلان افتاد و رُبیع لشکر او در معرض تلف

نیر سخت کمان طالش قتیل شدند و شیرزاد ماکلوانی در میدان نام
و ننگ و عرصهٔ حرب و جنگ داد مردی و پهلوانی داده بعد از گلزار شیرانه
و کوشش مردانه بحسب تقدیر آسانی شیرزاد ماکلوانی اسیر سر پنجهٔ قضا
و قدر گردیده دستگیر شد و سلیمان خان و قرا بهادر و کامران باتفاق لشکر
و عسکر داخل بلدهٔ رشت شدند و شیرزاد ماکلوانی بعد از چند روز
بسعابت قرا بهادر و کامران بالشکر و عسکر بقتل رسیدند نظامی اگر بودی
جهان را پایداری * بهر کس چون رسیدی شهریاری * فلک گر مملکت
پاینده دادی * زیکسرو بخسرو چون فتادی * کسی کو دل درین گلزار
بندد * چو گل زان بیشتر گرید و خندد * اگر دنیا نماند باتو مخروش *
چنان پندار کافتند بارت از دوش * بعد از این قضیه هر چند قرا بهادر
و کامران بتألیف قلوب سپاه و لیام بیه پس کوشیدند بجائی نرسیده روز
بروز وحشت مغایرت مردم ست ازدیاد پذیرفته بجائی رسید که لشکریان
پیگلریگی بواسطهٔ تحصیل آرزو و علوفه بهر محل که می رفتند مردم آن محل
بقتل ایشان مبادرت می نمودند این معنی باعث توهم و اضطراب سلیمان
خان و توحش لشکریان گشته از آمدن خود بگیلان نادم و پریشان گردیده
بفکر معاودت افتاده کامران و قرا بهادر بی ایمان را طلبیده تهدیدات نموده
فرمود که فرّاشان و اودنجیان همزم فراوان جمع کرده آتش بلند افروختند
و امر نمود که سرهنگان شیروان دست و پای قرا بهادر و کامران را بسته
در میان آتش اندازند فی الواقع روزگار میخواست که ایشان را با آتش

شیروان بقشلاق ولایت خراسان میرود و مشار الیها از غایت قلق و اضطراب و نهایت عجز و انکسار در موضع حرزه و بسار طارم نزد او رفته عرض میکنند که شما دخترزاده پادشاه ایرانید و بیگلربیگی شیروانید بواسطه دفع فتنه و محافظت ملک بخراسان میروید گیلان هم الکای محروسه پادشاه ایرانست و پسران شاه جشید خان نیز دخترزاده پادشاه ایران و خاله زاده شما می باشند درین ولا شخصی از ملازمان ایشان خروج کرده در مقام خسارت و خرابی گیلان است و ما مبلغ یک هزار تومان بشما میدهیم که بگیلان آمده رفع و دفع مخالف کرده عود نمایند سلیمان خان بیگلربیگی بطمع جیفه دنیائی که سرمایه خرابی و اختلال احوال است فریب این دو مروی مختال خورده و بهوس زخارف بالقوه ایشان از راه برگشته باتفاق لشکر و عسکر و کامران میرزا و قرا بهادر روانه رشت شدند

جنگ کردن شیرزاد مالکوانی با سلیمان بیگلربیگی
شیروان و کشته شدن او بتقدیر و قضای آسمان چون شیرزاد مالکوانی از عزیمت سلیمان خان و لشکر و خدیعت قرا بهادر بی ایمان و کامران آگاهی و اطلاع یافت باحضار لشکر و سپاه و لیام الکای بیه پس فرمان داده جمعی کثیر در ظلّ رایت او جمع شدند و در روز شنبه بیست و دوم جمادی الاول سنه تسع و تسعین و تسعمایه مستعدّ جنگ و جدال و آمادّه نزاع و قتال گشته در کلاش رودبار تقارب فتنین و تنازع فریقین دست داده جنگ عظیم اتفاق افتاده بسیاری از روسای لشکر شیروان بضر

و باتفاق لیام و روسا و سران سپاه و متابعت و مراقت پسران احد سلطان بعزم جنگ و پیکار قرابهادر و کامران روانه رشت شدند و یکشب در موضع پسیخان نزول نموده روز دیگر ببله رشت رسیدند و در مبداء حال قرابهادر و کامران بی استعمال سیف و سنان از صدمت و سطوت لشکر شیرزاد مالکوانی بهزیمت رفتند و حمزه بیگ ولد قرابهادر و خواجه شیخعلی پسر خلیل و چند نفر دیگر از روسای نمک بحرامان در هنگام گریز از معرکه رستخیز بی ستمیز و آویز در نهایت ذلت و هوان و غایت خفت و خسران اسیر سر پنجه تقدیر شک بخواری و شرم ساری بقتل رسیدند و میر حمزه بیگ و خواجه خلیل را باروس سائر نمک بحرامان بدروازۀ دار الاماره جشید خان بدر اعتبار آویختند مصراع زمانه خصم ترا برکشد ولی از دار * واجساد شوم نهاد شامت بنیاد ایشان را بفرموده شیرزاد مالکوانی در میان لوندیه باتش قهر و غضب سوختند و شیرزاد مدتی در رشت توقف نموده هر کس بظاهر و باطن شریک خون جشید خان شک بود بدست آورده بقتل رسانیدند لمؤلفه گهی دهر انتقام گل از خار میکشد * آزار هر که میکند آزار میکشد *

گفتار در بیان آمدن سلیمان خان بیگلر بیگی شیروان بجانب گیلان حسب الاستدعای قرابهادر و کامران چون کامران میرزا و قرابهادر از صلابت شیرزاد مالکوانی بهزیمت رفته بودند برودبار کهدم رسید خبردار میشوند که سلیمان خان بیگلر بیگی شیروان نوه عبد الله خان حسب فرمان شاه خدابنده باتفاق عساکر

اللّٰه زَنهار که دل در مملکت بیه پس نه بندی واز او امر شاهانه بخون
ایتام جمشید خان راضی نگردی که حقوق مرشد و ولی النعم و آزار یتیم
و قطع صلّه رحم چون جمع گردد کوه تاب نتیجه آن ندارد وقتی که بنده یتیم
هم داشتم اجاره دار نواب اعلی بودم و والی و حارس شاه جنت مکان بود
و بنده را در میان گناه نه زَنهار که نرنجند و تأمل نمایند که این نصیحت را
دوستان بدوستان می نویسند نه دشمنان بدشمنان اما چندان شراب
غرور در سرداری که از مستی آن نتوانی که سر برداری العاقل ینکفیه
الاشارة

گفتار در بیان خروج شیرزاد ماکلوانی و بقتل
رسیدن جمعی از قاتلان شاه جمشید خان مرحوم
سخن پرداز این کاشانه روز * چنین برون دهد از پرده روز * که چون
کامران کهدمی و قرابها در فومنی مورد لعنت ابدی شده تا قیامت نام
خود را ببنگ چنین عمل کثیر الخطأ والزلل آلوده قصد خون ناحق شاه
جمشید خان کردند بعد ازان قضیه یکروز خوش ندیدند اول قضیه که
پیش آمد خروج شیرزاد ماکلوانی بود تبیین این مقال و تفصیل این اجال
آنکه شیرزاد ماکلوانی در طالشستان فومن خروج کرده پسریرا از طالش
فومن بهم رسانیده سلطان محمود خان لقب داده به پسریرا جمشید خان
برداشته از گیل و طالش فومن موازی ده هزار آدم برقرار از تفنگچی
و کماندار در ظل رایب فتح آیت او از روی ارادت و حمایت جمع شدند

و باتفاق لیام و روسا و سران سپاه و متابعت و مرافقت پسران احد سلطان بعزم جنگ و پیکار قرابهادر و کامران روانه رشت شدند و یکشب در موضع پسرخان نزول نموده روز دیگر ببله رشت رسیدند و در مبداء حال قرابهادر و کامران بی استعمال سیف و سنان از صدمت و سطوت لشکر شیرزاد مالکوانی بهزیمت رفتند و حمزه بیگ ولد قرابهادر و خواجه شیخعلی پسر خلیل و چند نفر دیگر از روسای ننگ بحرامان در هنگام گریز از معرکه رستخیز بی ستیز و آویز در نهایت ذلت و هوان و غایت خفت و خسران اسیر سر پنجه تقدیر شاه بخواری و شرم ساری بقتل رسیدند و میر حمزه بیگ و خواجه خلیل را باروس سائر ننگ بحرامان بدروازۀ دار الاماره جهشید خان بدار اعتبار آویختند مصراع زمانه خصم ترا برکشد ولی از دار * واجساد شوم نهاد شامت بنیاد ایشان را بفرموده شیرزاد مالکوانی در میان لوندیه باآتش قهر و غضب سوختند و شیرزاد مدتی در رشت توقف نموده هر کس بظاهر و باطن شریک خون جهشید خان شاه بود بدست آورده بقتل رسانیدند لموتقه گهی دهر انتقام گل از خار میکشد * آزار هر که میکند آزار میکشد *

گفتار در بیان آمدن سلیمان خان بیگلر بیگی شیروان بجانب گیلان حسب الاستدعای قرابهادر و کامران چون کامران میرزا و قرابهادر از صلابت شیرزاد مالکوانی بهزیمت رفته بودند برودبار کهدم رسید خبردار میشوند که سلیمان خان بیگلر بیگی شیروان نوه عبد الله خان حسب فرمان شاه خدابنده باتفاق عساکر

اللّٰه زنهار که دل در مملکت بیه پس نه بندی واز او امرشاهانه بخون
ایتام جمشید خان راضی نگردی که حقوق مرشد وولی النعم و آزار یتیم
وقطع صلّه رحم چون جمع گردد کوه تاب نتیجه آن ندارد وقتی که بنده یتیم
هم داشتم اجاره دار نواب اعلی بودم ووالی و حارس شاه جنت مکان بود
و بنده را در میان گناه نه زنهار که نرنجند و تأمل نمایند که این نصیحت را
دوستان بدوستان می نویسند نه دشمنان بدشمنان اما چندان شراب
غرور در سرداری که از مستی آن نتوانی که سر برداری العاقل ینکبیه
الاشارة

گفتار در بیان خروج شیرزاد ماکلوانی و بقتل
رسیدن جمعی از قاتلان شاه جمشید خان مرحوم
سخن پرداز این کثانۀ روز * چنین برون دهد از پرده روز * که چون
کامران کهدمی و قرابهار فومنی مورد لعنت ابدی شده تا قیامت نام
خود را بننگ چنین عمل کثیر الخطأ والزلل آلوده قصد خون ناحق شاه
جمشید خان کردند بعد ازان قضیه یکروز خوش ندیدند اول قضیه که
پیش آمد خروج شیرزاد ماکلوانی بود تبیین این مقال وتفصیل این اجمال
آنکه شیرزاد ماکلوانی در طالشستان فومن خروج کرده پسریرا از طالش
فومن بهم رسانیده سلطان محمود خان لقب داده به پسریرا جمشید خان
برداشته از گیل و طالش فومن موازی ده هزار آدم برقرار از تفنگچی
و کماندار در ظل رایب فتح آیت او از روی ارادت و حاجت جمع شدند

آنکه میرزا کامران خلیفه بعد از قتل شاه جمشید خان در امور سلطنت بیه پس استقلال بهم رسانیده اراده آن نموده بود که دو پسر شاه جمشید خان را نیز از میان بردارد که میر عباس سلطان و شیرزاد سلطان و چند نفر از اکابر و عظاما و لیام بیه پس از او متنفر گشته بلاهجان رفتند و خان احد خان سپه سالاری لاهجان را بمیر عباس سلطان عنایت فرموده و شیرزاد سلطان و سایر اعیان را دلخواه ایشان مراعات و موالات نموده هر آینه در باره ایشان انعام و احسان می فرمودند و چون میرزا کامران در کفران نعمت ولی نعمت بنوعی که مسطور و مذکور گشت جرأت و جسارت نموده قدم از اندازه خویش بیرون نهاده بود بیت هر که بیرون نهد قدم زگلیم * افگند خویش را بورطه بیم * حق نان و نمک شناختنی است * روی مکر و حیل باختنی است * از طریق خیانت و تزویر در ره مکر و حیل از تقدیر نتوان راه برد و بر مقصود نتوان گشت عاقبت محمود صورت واقعه بعد از وقوع واقعه مذکوره از باب نصیحت خان احد خان ولی بیه پیش بمیرزا کامران نوشته رقعۀ خان احد خان بکامران بی فرمان امارت و ایالت پناها میرزا کامران زنهاری که بزور بازوی خود غره نشوی و از گردش روزگار و تقدیر کردگار غافل نگردی که این کردند را گرداننده میباشد که امر ازوست بیت بلی در طبع هر داننده هست * که باکردنده گرداننده هست * بیت نه شیران بسر پنجه خوردند و زور * نه سختی رسد از ضعیفی بمور * کم من فیه قلیله غلبت فیه کثیره یادین

سیادت و سلطنت پناه حشمت و نصف دستگاه عالیجاهی اخوی زبده
السّادات و السّلاطین العظام نظاماً للسیاده و السّلطنه و العزّ و الاجلال خان
احمد خان بوفور عنایت و شفقت بیغایت و صنوف عاطفت و مکرمت بی
نهایت شاهانه عزّ اختصاص و شرف امتیاز یافته بدانند که بنابر آنکه جمشید
خان مراعات حقوق تربیت و احسان این خاندان را بعفوق و عصیان
و شقاق و کفران مبدّل ساخته بود حقّ نمک و دودمان شاهی او را گرفته حال
ادبار لاحق رخسار روزگار او گشت حالیا چنان بمسامع جلال رسید که آن
سلطنت پناه بحدود بیه پس آمد میخواست که متعزّض الکای او شود
این معنی مرضی و مستحسن نیست و الکای مشار الیه نسبتی باو ندارد
می باید که پیرامون الکای مذکورۀ مردم آنجا نگشته از روی استقلال
و استظهار تمام و وثوق و رجاء مالا کلام بحراست و دارائی مملکت متعلّق بخود
اشتغال داشته آنطرف آب سفید رود منرصد و رود حکم همایون باشد که
در هر باب بدانچه مقرر فرمائیم طریق اطاعت و انقیاد مسلوک دارد
همچنانچه بمقتضای اخلاص جبلی و اختصاص ذاتی آن سیادت و سلطنت
دستگاه نسبت بنوّاب همایون است در امثال امر مطاع راسخ بوده
از جادۀ مذکور عدول و انحراف ننماید که هر آینه بوجهی غبار خاطر
عاطر اشرف خواهد بود و روز بروز سوانح حالات را عرضه داشت نموده
مطالبی که داشته باشد باز نماید که بانجام مقرون فرمائیم و زیاده ابرام
نموده ایّام سلطنت و اقبالی ابدی الاتّصال باد بالتّون و الصّاد انتهى حاصل

دولت قاهره واقع شد بسیار خوب رفته و مجدداً آثار کمال یکجہتی و دولت خواهی بظہور رسانید اینمعنی باعث نزاید مراسم اشفاق و الطافی بلا غایات و تضاعف مواد مکارم و اعطای بلا نہایات نواب ہمایون ما در بارہ اوست در ازاء جلادت مرکوز خاطر اشرف متوجہ اعلی شان و ارتقای مکان آن زبده الامرای الزمان گردانید بافواج نوازشہای خسروانہ و تفقدات پادشاہانہ اورا معزز و گرامی خواہیم ساخت چون امراء عظام و اعیان سلطنت ابدی الانتظام جہت رفع شرارت شرارہ مخالفان بشیروان رفته بودند و عرصہ آن دیار را از خبث و وجود ناپاک ایشان پاک ساخته امراء شیروانرا درانجا گذاشته عازم تبریز خلافت مصیراند و درین چند روز بعقبہ بوسی استسعادی یابند انشاء اللہ تعالی بعد از رسیدن ایشان ملازمی را کہ آن ابالت پناہ خلافت دستگاہ با بعضی اموال جمشید خان روانہ آستان آسان نشان نموده احکام مطاعہ در ہر باب حسب المسؤل آن حکومت دستگاہ عزّ اصدار خواہد یافت می باید کہ من کلّ الوجوہ بتوجّہات خاطر فیاض مفاطر و اثق بودہ شرائط ضبط و ربط و حراست بجای آورد و مترصد وصول فرمان لازم الاذعان بودہ بہر چہ حکم جہانمطاع فرمائیم روز بروز سوانح حالات را مشروحاً عرضہ داشت نماید

بیضاء رقم دیگر کہ در باب میرزا کامران بخان احمد خان مقیمی فرمودہ بودند معاملہ شناسان داشتی کہ ثبت آن بموقع نخواہد بود فرمان ہمایون شرف انفاذ یافت آنکہ

است * نظامی فغان زین چرخ کز نیرنگ سازی * گهی شیشه کند که
شیشه بازی * مباش ایمن که این دریای خاموش * نکرد است آدمی
خواری فراموش * بزن تیری برین چرخ کمان پشت * که چندین نسل
در نسل ترا کشت * جهان آن به که دانا تلخ گیرد * که شیرین زندگانی
تلخ میرد *

مضمون رقم سلطان محمد خدا بنک که بکامران میرزای
کهدمی نوشته بعد از واقعه هائله فرمان همایون شرف نفاذ
یافت آنکه ایالت پناه حکومت دستگاه شفقت انتباه عمده الامراء والحکام
العظام جلال الایالة میرزا کامران خلیفه بوفور عنایات والتفات بیگران
شاهی ومزید عواطف وتلطفات بی پایان پادشاهی که درباره آن امارت
وحشمت پناه بیرون از حد متناهیست مخصوص ومختار ومفتخر وسرافراز گشته
بداند که چون غبار شقاوت وادبار بر چهره روزگار جمشید خان که پرورده
نعمت این خاندان وتر بیت یافته اولیای دولت این دودمان بود نشسته
در مقابل حقوق واحسان عقوق وعصیان وکفران پیش گرفته بود دست
ولایت بدستیاری انتقام اجبای خلافت ابدی الغایة مکافات عصیان او
داده عرضه داشتی که آن عمده الحکام در باب او مرفوع درگاه جهان پناه
نوده بود روز چهارشنبه ۱۹ شهر جمادی مصحوب ملازم آن ایالت پناه رسید
وبر مضامین آن اطلاع حاصل شد آنچه ازان خلیفة الخلفائی درین ماده
واقع شده بمقتضای اراده و داد و نیکو بندگی و اخلاص واعتقاد محض مصالحت

سواری واسترهای باری و قطاری را قلمی نموده متصرف شدند و تهمت و بهتان و افک و افترای بی پایان در حق شاه جمشید خان فراهم آورده و محضر نوشته بتصدیق ملازمان و معتمدان شاه جمشید خان و عامه بیوفایان و حرام نکان گیلان بیه پس رسانیدند مصحوب ملک مظفر شوم ظفر منجیلی که ابو موسی اشعری سلسله شاه جمشید خان بود بدرگاه سلطان محمد خدابنده بدار السلطنه تبریز ارسال نمودند و میرزا سلیمان وزیر و ارکان دولت را باموال و اسباب مشار الیه تطبیع نمودند و بعد از دو ماه و هجده روز که جمشید خان مظلوم را در محال کهدم مقید و محبوس میداشتند روز یکشنبه هشتم شهر محرم الحرام سنه تسع و تسعین و تسعمایه بتدبیر و تزویر قرابهادر ننگ بحرام سیصد نفر از لیام بیه پس را انتخاب نموده همراه حمزه بیگ پسر قرابهادر بکوروب کهدم فرستادند و جماعت مذکور بکوروب کهدم در یکی از نکبت خانهای ملعون بزه کمان شاه جمشید خان مظلوم خسته خاطر جگر سوخته را بدرجه شهادت رسانیدند رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى قَاتِلِهِمْ أَجْمَعِينَ ووالله شکسته او را در منزل نامبارک میر حسین لعین کججائی پیش از قضیه هائله پسرش بدستور مسطور بقتل آورده بودند رباعی رضی کز برگ (م گل) آزار می یافت * ننی کز تار موئی بار می یافت *
 بتدبیرستم شد کشته ناگاه * بخون و خاک شد آغشته ناگاه * ایضاً رباعی
 این کهنه رباط را که عالم نامست * آرامگه ابلق صبح و شامست * بزمی
 است که وامانده صد جمشید است * گوریست که تکیه گاه دو صد بهرام

وبیله رشت رسید بدار الاماره شاه جمشید خان فرود آمدند ولشکر بیه پس از درخانه شاه جمشید خان تا کنار سیاه رودبار صحرای کوندیه صف زده ایستاده بودند لاجرم حزه بیک پسر قرابهادر در حرام نمکی باچند نفر از کلاب بی آبرو پرده بی شرمی ونقاب بی آزرمی بروی خود کشید چشم از حقوق واحسان پوشیده بلا حجاب بدار الحرم شاه جمشید خان درآمده ودر نهایت ذلت وهوان وغایت عقوق وعصیان شاه جمشید خانرا مقید نموده باتفاق والد او در نصف اللیل خوار وذلیل اسیروار بکوروباهم فرستادند نظامی بهرکامی زکامی دور می ماند * زحمت آیتی مسطور میخواند * جهان خرمن بسی داند چنین سوخت * مشعبدرانشاید بازی آموخت * کدامین سرورا داد او بلندی * که بازش خم نکرد از زورمندی * تنوری سخت گرمست این علف زار * تو خواهی پرگلش کن خواه پر خار * ملازمان میرزا کامران مردان شاه جمشید خان مهموم مظلوم را باوالد او دران شب باستری باد رفتار سوار کرده وبکوروباهم برده شرائط محافظت بجای می آوردند وبعد از گرفتاری شاه جمشید خان میرزا کامران وقرابهادر بی ایمان دو پسر شاه جمشید خان را که در صغر سن بوده وهنوز اطلاعی از خیر وشر ونفع وضر نداشته بدست گرفته فرمان فرمای الکای بیه پس شدند وباتفاق ملازمان ومعتبران شاه جمشید خان عرض اموال واسباب شاه جمشید خان دینار زر نقد وطلا ونقره وعمارات طلا ومرصع واجناس خزائن وپیوتات وکتابخانه واسپهای تازی نژاد

حقوق واحسان شاه جمشید خان را بگمان فاسد و اقتضای طبع حاسد بر طاق نسیان گذاشته بعقوق و عصیان بدل کردند و داغ بیوفائی و بیحیائی در پیشانی خویش کشید در مقام استیصال خاندان و اندراس دودمان او شدند و به تدبیر و تنویر قرابهادر رو سیاه حرام ننگ اکابر و روسا ولیام تیره سرانجام بیه پس را تابع خود گردانید با اتفاق لشکر و سپاه بکوچسفهان رفته تمهید مقدمه قتل شاه جمشید خان نموده چراغ سلطان سپه سالار کوچسفهان را بخانه خواجه شیخ کوچسفھانی که کامران و قرابهادر ولد الزنّاء بی ایمان دران مکان نزول نموده اکابر و اعیان بیه پس را طلبید تمهیدات و تدبیرات خرابی خاندان شاه جمشید خان بیچاره می نمودند احضار کرده هر چند که مبالغه کردند که تابع ایشان شود قبول نکرد چون او حلال زاده و منصف و دانا و آگاه بود بهیچوجه از جاده قویم و شارع مستقیم حلال نمکی انحراف نورزید هدایستان حرام نگان بیه پس نشد در آنجلس بفرموده کامران میثوم و قرابهادر سگ مذموم بدرجه شهادت رسید و میر حسین بیگ ولد خواجه علی بیگ سپه سالار لاهجان را که قابل و در آداب صحبت و منادمت سرآمد روزگار خود بود و بعد از گرفتاری خان احمد خان بلازمت شاه جمشید خان مبادرت می نمود او را نیز بواسطه عدم موافقت و متابعت بقتل رسانیدند و در روز سه شنبه دوم شهر ذی القعدة الحرام سنه ثمان و تسعین و تسعمایه با اتفاق اکابر و اعیان سرداران و لیام از کوچسفهان بقصد گرفتن شاه جمشید خان حرکت نمودند

و جهات و جوهات الكای تولم را علاوه رسم الوكالة نموده باقطاع وانعام همه
 سألہ او مقرر نمودیم که سرکار وکالت پناه معظم الیه ضبط نمایند و کامران
 بی ایمان استحکام عهود و موثیق را بقرآن مجید حمید که دست خط مبارک عنوان
 طراز صحیفه ولایت و نسخه دیباجه امامت اسد الله الغالب امیر المؤمنین
 علی بن ابی طالب علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات بود و در قریه
 کججای کهلم می باشد از روی تاکید ایمان و تسدید بنیان عهد و پیمان
 بآیه کریمه سَیَحْلِفُونَ بِاللَّهِ از برای شاه جمشید خان قسم یاد نموده بود
 که مدت الحیات پست (?) بشاه جمشید خان مخالفت و بداندیشی نکنند و درین
 باب وثیقه نوشته بشاه جمشید خان سپرد و خان صافدل صادق دل ساده لوح
 اعتماد بقول آن مخالف ناراست کرده و وثیقه را ازو گرفته حکم وکالت را باو سپرد
 و هنوز يك سال بدینمنوال نگذشته بود که آن حرامزاده سگدل پیمان
 گسل از غایت شقاوت و عداوت و غباوت و قساوت قلب باقربهادر
 نك بحرام از چنان عهود و موثیق کمر بکینه و خصومت و انهدام و خرابی
 خاندان جمشید خان بسته بایکدیگر در وادی نفاق اتفاق نمودند تا آنکه
 جمشید خان بعد از وفات اهد سلطان امارت بیه پس را بقربهادر
 شفقت نموده و هر ساله مبلغ پانصد تومان بموجب و مرسوم او مقرر کرده
 بود و بعد از جنگ کدوبن و شکست خان اهد خان اعتماد الدوله العلیه
 العالیه قربهادر را سلطان فتحی لقب داده بود باوجود این همه اهتمام
 در باب قرب و منزلت ایشان این دو کافر نعمت بی ایمان روزنامه

گویند که ما سرگردان شدیم در روز دوشنبه سیزدهم شهر ذی القعدة سنه ۹۹۱ میان لشکر خان احمد و ملک رستم دار در گرد کردسر جنگ واقع شد و لشکر خان احمد شکست یافتند و مردم بسیار کشته شدند

گفتار در بیان وکالت و شهادت یافتن جمشید خان بسبب مکر و خدیعت و تسلط و تخلفی قرا بهادر و کامران بی ایمان چون از دیوان قضا و قدر روزنامه‌چہ دولت سلسله قریب آن شود که طی گزدد تدیرش مخالف تقدیر بر آید مصداق این مقال صورت احوال مرحوم شاه جمشید خان است که از عالم غفلت و نادانی و ساده لوحی منصب وکالت خود را بکامران میرزای کهدمی که از راه فریبندگی و چرب زبانی تسخیر قلب خان مذکور نموده بود رجوع کرده در حکم ولایت قید نموده بود که چون همواره میانہ ما و کامران میرزا الفت روحانی و موانست جسمانی بوده مصراع چون از ازل است تا ابد خواهد بود* بناءً علی هذا منصب جلیل المراتب وکالت را من حیث الانفراد والاستقلال ببرادر جانی و مصاحب روحانی میرزا کامران شققت فرمودیم و مقرر نمودیم که اختیار ملکی و مالی و لیام و سپاهی مملکت بیه پس در دست او بوده تا هزار تومان از مال سرکار اینجانب را بمر خود بهر کسی که خواهد و اراده داشته باشد بدهد و زیاده از هزار تومان را بمر اینجانب که در پیش اوست برساند و قضایای خون و تغیر مناصب سپه سالاران و وزرای درخانه را محتاج بعرض دانسته دیگر معاملات و مهمات را خود بفیصل رساند و مال

وندبیر ناقص خویش منفعل و شرمناک گردید و حسب الفرموده قرا بهادر بتعداد
کشتگان روز جنگ قیام نموده موازی سه هزار و هفتصد کس بقتل رسیدند
و هزار و پانصد نفر اسیر و دستگیر شدند و سرهای مقتولان را با جمهور اساری
در رشت بنظر شاه جمشید خان رسانیدند و شاه جمشید خان از نهایت
بیرمی و غایت خفت عقل و نادانی بلا تعلل و تأتی حکم بقتل تمامی اسیران
نموده سرهای ایشانرا در صحرای سیاه رودبار کله منار فرمودند و این مقدمه
باعث خرابی دودمان جمشید خان شده اساس دولت او ازین وادی
سپری گردید و العلم عند الله الملك الحمید و بروایت شیخ محمود گفته
در روز آدینه بیستم ماه مذکور سنه ۹۸۶ در ماتنک نزدیک پبله فقیه
مسجد اول شکست واقع شد لشکر لشته نشارا و درین میان امیره خسرو
و بو سعید میر و شهسوار بیک از چپکان کشته شدند و بعد ازان لشکر خان
احد حسینی که ترکان بودند در رسیدند و بسیاری از مردم جمشید خان
کشته گشتند و بعد ازان دو روز دیگر در روز یکشنبه باز جنگ واقع شد
در کوچسفهان در امارکام و شکست بر لشکر خان واقع شد و مردم بسیار
کشته شدند از ترك و گیل مثلاً میر فرخ و میر افلاطون و عیش جهانگیر و میر
اسکندر بکییم رفتند پسران کیم از کارگیا در آمده بقولی ملک اوپس را
کشتند و بقولی خان احد ایشانرا فرمود گرفتن و دو نفر را بفرمود کشتن
و بوای مردم لشته نشا گریختن شد و مردم کوچسفهان آمده مردم لشته
نشارا تالان کردند یحیی و نهایت و هر چه توانستند کردند و شیخ مذکور

لشکر و عموم عسکر از آب سفید رود گذشته بقصد جنگ وجدال روانه کوچسپهان می شود و شاه جمشید خان بعد از استماع این احوال در تمام ولایت بیه پس باحضر لشکر و عسکر و سپه سالار و سپاهیان فرمان داده قرابهادر ننگ بحرام را که ظهور نمکبحرامی او عنقریب انشاء الله تعالی سمت ذکر خواهد یافت سردار لشکر بیه پس نموده روانه کوچسپهان گردانید و خود از عالم همت حرکت نکرده در رشت توقف فرمود قرابهادر سپه سالار لشکر بیه پس را در سیاه رودبار سان داده بیست هزار آدم از پیاده و سواره و تفنگچی و کماندار در ظل رایت او بشمار آمدند و مشار الیه بایست هزار کس از لشکر بیه پس بکوچسپهان رسید و خان احمد خان نیز از آب سفید رود در قریه رودبارگی کوچسپهان نزول فرموده علم نمایان کرده بود و میقات مقابلات لشکر بکدوبین اتفاق افتاده در روز پنجشنبه دوازدهم شهر رمضان سنه سبع و ثمانین و تسعمایه در میان بچار کدوبین تلافی فریقین دست داده و قتل بافراط واقع شد لاجرم بتقدیر آسانی و تدبیر و کاردانی شیرزاد ماکلوانی و از ضربات جلادت و پهلوانی سپاه بیه پس خان احمد خان و لشکر بیه پیش شکست خورده بهزیمت رفتند و مردم بسیار از سپاه بیه پیش طعمه شمشیر آبدار شده و دلاوران بیه پس لشکر بو الهوس خان احمد خان را تا کنار سفید رود تعاقب نموده اکثر اسباب و اجناس خان احمد خانرا به غارت و تالان آوردند و مومی الیه باکمال ذلت و هوان بلاهجان رفته از حرکت بیسوق و اراده بی محلّ

واستعانت نموده نواب تقدّس احتجاب بلیقیس الزمانی باعث خلاصی خان احمد شاه حکم جهانمطاع در باب استخلاص خان احمد عزّ صدور یافت که کونوال قلعه اصطخر فارس خان احمد را از زندان بیرون آورده روانه درگاه نماید و عامل شیراز مبلغ یکصد تومان تبریزی در وجه مؤنت راه مشار الیه از عین المال خاصّه مجری نماید و خان احمد از قلعه مزبور بیرون آید اردو گردید و بدار السلطنه قزوین بدرگاه ملک با تمکین رسید شرف بساطبوسی حاصل نمود و بعد از چند روز باستصواب نواب عالیّه و بصلاح ارکان دولت نواب قمر احتجاب مهد اعلیٰ مریم بیگم را که صبیّه مکرمه شاه طهماسب بود بعقد دوام خان احمد خان انتظام داده مشار الیه در اینصوب اراده عروسی کرده مردم بیه پیش از وضع و شریف روانه قزوین شدند و بعد از اتمام سور و سرور و اختتام عیش و حضور خان مشار الیه از نواب اعلا رخصت رجعت بگیلان حاصل نموده باتفاق آدم بسیار که بحسب ارادت و اختیار از لاهجان استقبال نموده بقزوین نزد خان احمد رفته بودند روانه گیلان شدند و چون بدیلمان رسیدند روز دیگر حرم عالیّه را مصحوب محرمان و معتمدان بدار الاماره لاهجان فرستاده خود باتفاق عسکر و جهور لشکر از راه دیلمان بموضع بازیگا کوراب لاهجان رسید بجانب بیه پس عنان ریز میشود و چون ماه صیام بود عطما و مقربان به تصریح و کنایه خاطر نشان خان میکنند که در ماه مبارک رمضان خونریزی حرام است مشار الیه قبول قول دولت خواهان نکرده با هجوم

و منکوب وفات یافته کامران میرزای کهدمی از راه موافقت وهدمی دخل
 در مزاج شاه جمشید خان کرده استدعای منصب وکالت نمود
 گفتار در بیان استخلاص خان احمد خان از زندان
 اصطخر فارس و بیان احوال و شرح مآل بطریق اجمال
 بحسب تقدیر قادر ذوالجلال و مهیمن متعال چون خان احمد
 خان حاکم بیه پیش مدت ده سال در زمان حیات شاه طهماسب در قلعه اصطخر
 فارس مقید و محبوس بود هر چند عرضه داشت باسوز و گداز نوشته شفا انگبخت
 فائده بروزگار محنت آثار او نکرد يك سال و نیم نیز در زمان ولی عهدی
 شاه اسمعیل ثانی محبوس و از خلاص مایوس بود و مکرراً عرضه داشت
 نوشته عرض حال خود می نمود و نواب شاهی از روی مرحمت و عده خلاص
 می دادند و دفع الوقت می نمودند تا آنکه زمان دولت شاه اسمعیل ثانی از
 قضای آسمانی باندرک زمانی سپری شد در سنه خمس و ثمانین و تسعمایه
 در آسمان ستاره پیدا شد که شعاعی داشت دراز و سر شعاعش در طرف
 مشرق بود و سنان بطرف مغرب و درین نزدیکی شاه اسمعیل بن شاه
 طهماسب بروایت بعضی بزهر و بروایت بعضی به تیغ هلاک شد سلطان
 محمد خدا بنده از طرفی هرات و خراسان بجانب عراق نهضت فرمودند
 و بدار السلطنه قزوین بتخت سلطنت جلوس فرمودند و خان احمد خان
 عرضه داشت دردمندان قلمی نموده برار الحرم علیّه عالیّه مهد علیای
 که صبیّه معظّمه میر عبد الله خان حاکم مازندران بود توسّل جسته

بمقتضای قضای گردش آسمان چون شاه طهماسب در سال خمس و ثمانین و تسعمایه من الهجرة النبویة علیه الف الصلوة والتحیة از دار الفنا بدار البقا خرامیده بود مردم عراق از جماعت شاه طهماسب از گیلان مبارک بیرون رفتند و بروایتی اربع و ثمانین و تسعمایه سلطان حزه بن سلطان هاشم بتاریخ مذکور در تنکابن تشریف داشت مردمان بیه پس شبخون برده و برا کشتند ارباب عناد و اصحاب اضداد شروع در غیبت و بدگویی احمد سلطان نموده در خلا و ملا و سر و علانیه بشاه جمشید خان میرسانیدند که از یکطرف احمد سلطان و از جانب دیگر آقا میر سلطان اگر خواسته باشند بوجه آسان شمارا از میان برمی دارند و احوال سلطان محمود خان و مخالفت احمد سلطان را بروشی که سابقاً مرقوم شد گاه و بیگاه تقریر می نمودند و کامران میرزای کهدمی و میر حسین بیک لاهیجی و ملک مظفر منجیلی و چند نفر دیگر نفس مفسد بالذات کمین فرصت نموده شاه جمشید خان را بایذا و اضرار احمد سلطان و معزول ساختن آقا میر بک مذکور را از سپه سالاری کوچسپهان ترغیب و تحریض می نمودند و صورت احوال ایشانرا باقیب و جهی در نظر شاه جمشید خان جلوه میدادند و بالأخرة کار بجائی رسانیدند که احمد سلطان از نظر التفات شاه جمشید خان افتاده مهجور از ملازمت و دور از خدمت و مایوس از مرتبه امارت و وکالت گردید و آقا میر بک را نیز از مرتبه امارت سپه سالاری کوچسپهان معافی داشته بدیگری تفویض نمودند و در خلال این احوال احمد سلطان محزون

واستعمال آلات حرب و جنگ بضر ب تنگ که هنوز رمقی داشت از معرکه
 بیرون رفته و از اسپ فرود آمده بسایه درختی می نشیند و از ملازمان
 آقا میر بك شیخ ابراهیم نام ماسوله که بعد ازین بدوباج کش موسوم
 و مشهور گشته بود بوی رسیده بشمشیر خونریز قطع سر رشته حیات و خلع
 نهال تعلقات او می کند و از وقوع این حالت لشکر بیه پیش را پای ثبات
 و قرار از جای رفته فرار و هزیمت اختیار کردند و شعله شور و ناآرامی فتنه
 و آشوب امیره دوباج بآب تیغ جوهر دار صاعقه کردار اولیای دولت ابدی
 الغایه جمشید خان تسکین یافت و احد سلطان سر امیره دوباج را
 مصحوب آقا میر بك پسر خود که وسیله و ذریعه این فتح شد بود بدرگاه شاه
 طهماسب ارسال نموده شاه طهماسب آقا میر بك را در ازای این جانفشانی
 ماحوظ نظر گردانید بر زبان گذرانید که مصراع فتنه گر ملک سر افکنده
 به * بعد از آن سپه سالاری کوچسپهان را بمشار الیه عنایت فرموده و بانعام
 علم و نقاره و چارقب طلا و خلعت فاخره مختار و سرافراز گردانیده بگیلان
 کامیاب و کامران روان گردانید و سپه سالار آقا میر مذکور بگیلان آمده
 چند سال من حیث الاستقلال و الانفراد بسپه سالاری کوچسپهان قیام و اقدام
 می نمود و شیخ محمود گفته در لوراق خود نوشته بود که در سنه ثمانین و تسعمایه
 در لشته نشا در بعضی جاها بمقدار گردکان پنج دانه از هوا آمد
 گفتار در بیان انحراف مزاج شاه جمشید خان با احد
 سلطان و منکوب شدن او بسعایت مفسدان و معاندان

حسب الفرمان اول مرتبه اميره ساسان با اتفاق عسکر گسکر از راه فرضه انزلی روانه لشته نشا شک و از اجا بموضع فرضه خنکیاده در کنار دریای قلزم تلاقی فریقین دست داده از طرفین جمعی کثیر بقتل رسید آخر الامر لشکر گسکر هزیمت و فرار اختیار نمود و امیره ساسان تاب مقاومت ایشان نیاورده چاره جز فرار نیافت و امیره دوباج تا کنار فرضه انزلی که دوفرسخ مسافت است گریختگان را تعاقب نموده خلقی کثیر بقتل رسیدند و بعد ازین فتح که امیره دوباج را روداده بود احد سلطان بتهیه لشکر بیه پس پرداخته و باحضر عساکر امر نموده قریب ده هزار آدم در سیاه رودبار رشت جمعیت نمودند و بعد از آن احد سلطان با اتفاق سرداران و سپه سالاران لشکر بیه پس را در محال مزبور سان داده آقا میر بک پسر خود را سردار لشکر نموده باهنگ جنگ امیره دوباج روانه نمود و آقا میر بک بالشکر فراوان بکوچسفهان رفته امیره دوباج نیز از عزیمت و جمعیت لشکر بیه پس آگاهی یافته و تهدید قواعد جنگ و استعداد مراتب جدال نموده با اتفاق سرداران و سپه سالاران بیه پیش و رؤسای چپک و اشپر از آب سفید رود عبور نموده در روز پنجشنبه دوازدهم شهر ربیع الاول سنه سبع و سبعین و تسعمایه مطابق اودنیل هر دو لشکر بموضع کدوبن کوچسفهان که میقات مقابلات و مقاتلات طرفین بود اتفاق جنگ و جدال افتاده جنگ عظیم در پیوستند و جمعی کثیر از جانبین طعمه عقاب تیر و آتش شمشیر آبدار گشته بدارالقرار پیوستند و امیره دوباج در میان معرکه نام و ننگ

نشا و لاهجان و مال حال او بتقدیر قادر یزدان چون احد سلطان در نهایت عزت و اعتبار و تمکین و اقتدار بمنصب جلیل القدر و المراتب و کالت شاه جمشید خان را من حیث الانفراد و الاستقلال اشتغال می نمود دوباج نام لشته نشائی که پسر قرا محمد چپک بود و همشیره او مُطَلَقَه خان احد خان بود و الحاله هزه در حباله نکاح احد سلطان منتظم گشته بود و دوباج مذکور در خدمت و ملازمت احد سلطان قیام و اقدام می نمود بعد از گرفتاری خان احد خان از ملازمت احد سلطان تخلف جسته و بروش اختفا خود را بلشته نشا رسانید اجامره و او باش را بر سر خود جمع نموده حاکم آجارا که از درگاه شاه طهماسب بحکومت لشته نشا و ضبط و تصدی فرضات آجا مأمور بود بقتل آورده و لشکر بسیار از ارباب شقاوت و ادبار بر سر خود حاضر ساخته و نفازه بنام خویش زده بامیره دوباج ملقب موسوم گشت و سپاه بشهر لاهجان برده حاکم لاهجان تاب مقاومت او نیاورده قلعه لاهجان را به تصرف در آورد تمامت لاهجان و لشته نشا و توابع را بتصرف در آورده و سرداران و سپه سالاران و لایت بیه پیش را تابع خود گردانید مدت يك سال و نیم بحکومت لاهجان و لشته نشا قیام و اقدام می نمود تا آنکه جرأت و جسارت امیره دوباج و تصرف الکای بیه پیش و مسدود گردانیدن طُرُق و شوارع بدار السلطنه قزوین مسومع شاه طهماسب شک مقرر نمود که امیره ساسان حاکم گسکرو احد سلطان وکیل فرزندى شاه جمشید خان بالشکر فراوان بر سر امیره دوباج رفته بلا تعلل و اهمال او را گرفته ارسال دارند

لبریز تبسم می‌گردید فراش روزگار از برای معاشرت حریفان فرش
 زرکار زمره‌نگار بر صحن چمن و بساط گلشن گسترده و هزار دستان منابر
 اعصاب بزبان بیان اظهار حقیقت و آن من شیء الا و یسبح بحمدی نموده
 آسان کرد در آفاق یکی سور و چه سور که ازان شد اطراف ممالک
 معمور جزاء سور و سروری که اگر حد نگرانی خانه زهره بود برجی ازان
 عالیه سور بعد از بکهنه از موضع شنبه بازار حرکت نموده بدار الاماره
 فومن نزول و حلول عالیه فرمودند و ایامی چند در فومن راحت و آسایش
 نموده چندین هزار کس از مردم بیه پس شادمان رقص کنان در عنان
 شاهزاده ابران متوجه رشت شدند و در عرض سه روز بدستور عیش و حضور
 و بانهایت سور و سرور متوجه شک ببله رشت رسیدند و در روز یکشنبه
 بیست و دوم شهر شعبان المعظم فیض بنیان سنه سبع و سبعین و تسعایه
 بدار الاماره رشت نزول اقبال و حلول متعالیه فرمودند و چون ساحت
 باوسعت گیلان بین توجهات بیدریغ شاه جمشید خان و انقلاب و اختلال
 احوال خان احمد خان و الی لاهجان از شر و شور و فتنه و فتور و چندین گونه
 خلل و قصور این و سالم شد بود ساکنان گیلان بیه پس مدت هجده
 سال داد عیش و خرّمی داده اوقات بفرح و سرور و روزگار بعیش و حضور
 مصروف میداشت چنانچه در مدت مذکوره مملکت بیه پس از آراستگی
 و پیراستگی و امنیت و آسایش عروس دار المرز بود

گفتار در بیان خروج امیره حویاج ثانی در ولایت لشته

ایران گشته عرضه داشت احمد سلطان و شفاعت مشائخ و مشهوران گیلان بدرجات قبول مقبول افتاد نوّاب سپهر رکاب اعلا صبیّه عالیّه نوّاب قمر احتجاب مهد علیا شاهزاده خدیجه بیگم را بعقد دوام شاه جمشید خان درآورده و رسولان معتبران احمد سلطان را بنوازشات و تلطّفات بی پایان ممتاز و سرافراز گردانید بآداب و قانون چادشاهانه روانه گیلان نمودند و احمد سلطان بعد از استماع اخبار مسرت آثار باتفاق اکابر و اشراف و اخبار بترتیب و تمهید طوی ملوکانه پرداخته و باکمال عیش و نشاط از فومن بعزم استقبال استعجال نموده بکنار آب قزل اوزن که ابتداء الکای پشت کوهست به پیشواز و پاننداز شاهزده مبادرت نموده و موافق دستور العمل مظفر سلطان که در باب آوردن و عروسی کردن شاهزاده خیر النساء بیگم قرار داده بود مقرر داشته هر روز سه فرسخ راه طی می نمودند و در هر منزل یکصد سر گوسفند و پنجاه سر گاو ذبح می نمودند و در عرض دوازده روز از پشت کوه حرکت نموده بصحرای دلکشای شنبه بازار که مخیم سردافت عزت و جلال شاه بود نزول و حلول عالیّه فرمودند و چون اوقات این سور و عروسی در فصل بهار که خوشترین زمان روزگار است اتفاق افتاده بود و عروس چن بهر هفت گل و لاله و ریاحین غیرت افزای خلد برین نموده خطّ سبزّه باسبزّه خطّ لاله عذاران دم مساوات زدی و قامت سر و سهی بانهاال قدّ صنوبر قامتان برابری کردی و نرگس شهلا در نظر سرخ چشمان سرمه هم چشمی بدیدک می کشیدی و غنچه را دهان از غایت شکفتگی

اوان جمشید خان در صغرسن بود اشراف و اعیان در خدمت احد سلطان قیام نموده باطاعت و متابعت مشارالیه اقدام داشتند و ارباب منصب و مهم در مهمات رعیت پروری و تکثیر زراعت و معموری مملکت کما ینبغی اشتغال فرموده اهتمام تمام درین ابواب بجای می آوردند احد سلطان باتفاق اکابر و اعیان و استصواب مشائخ و مشهوران کنگاش نموده مصاحت دران دیدند که از پادشاه ایران بواسطه جمشید خان دختر طلبیده شاه جمشید خان را بشریف دامادی و مصاهرت شاه طهماسب مشرف سازند بعد از صدور مراتب مشورت و مصاحت رای ارباب و اشراف و جمهور معتبران و مشهوران مطابق اراده احد سلطان قرار گرفته دران باب عرضه داشت از روی کمال مرتبه خاکساری و افتادگی در قلم آورده پیر قاسم پیر بازاری و پیر حسن خوناچائی و میر نظام رشتی و خلیفه خواجه علی کلدشتی و قاضی عبد الکریم فومنی و پیر شمس الدین شفتی را برفاقت قرابهار و ابن عم احد سلطان باپیشکش بی پایان و تحف و تنسوقات گیلان روانه اردوی شاه طهماسب نموده در عریضه قید آن میکنند که پادشاه جمشید خان نوه مظفر سلطان را که رییب نعمت و رهین منت آن آستانست بشرف بلند رتبه گورگانی اختصاص داده ساکنان گیلانرا از مراسم بی پایان مایوس و بی ناموس نسازند رسولان مذکور روانه مقصد شدند بعد از قطع مسافت پپایه سریر اعلی رسید و بعد از لوازم ثنا و شرائط کورنش و تسلیم و تبلیغ رسالت و ایصال تحف و تبرکات فوق الحد منظور نظر خسرو

گفتار در بیان جلوس جمشید خان بسطنت گیلان

چون احمد سلطان بعد از گرفتاری خان احمد خان و انقلاب دولت او از شاه طهماسب خلعت و نوازش یافت بفرمودن آمده باتفاق سادات عظام و ارباب واعیان و سرداران و سپاه گیلان بیه پس عزیمت جانب خاخال نموده بقریه زرع آباد خاخال بشرف خدمت جمشید خان رسیده خدمت جمشید خانرا که در سن ده سالگی بود باعیش و سرور بی پایان بگیلان متوجه شدند چون بگفته شاه طهماسب منصب وکالت جلیل المراتب باحد سلطان و مرتبه انالقی بادشدار بیک صفوی و مهم صدارت و معلی بامیر محسن مفرّض و مرجوع بود در روز پنجشنبه هفدهم شهر ربیع الاول سنه خمس و سبعین و تسعمایه شاه جمشید خان را باداب و آئین سلاطین رفیع الشان بگیلان آورده بدار الاماره فومن نزول اجلال فرمودند و احد سلطان اکابر واعیان را علی قدر مراتبهم بمناصب و اعمال مستمال فرمودند و باتفاق معتبران و متعینان بتدارک و تلافی خسارت و خرابی گیلان شروع نمودند و مدت پنجسال جمشید خان را در فومن نگاهداشته و بعد ازان بلاء رشت را پای تخت ساخته بدولت و اقبال بیزوال اوقات براحت و رفاهیت میگذرانید ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ

گفتار در بیان عروسی کردن بگیلان و گیلانیان بجهت

جمشید خان باوردن شاهزاده بنت شاه طهماسب چون احمد سلطان در مرتبه وکالت استقلال بهم رسانیده متمکن شد دران

آسیب او خلاص می شود سگان آن قلعه ازین معنی فرخناك گشته این امر را همکنان از کرامات آن صاحب سعادات حمل نمودند و بیشتر از بیشتر در اکرام و احترام مشار الیه اهتمام نمودند و خان احد از سر درد و سوز عرضه داشت مشتمل بر کمال ندامت و پیشیمانی و نهایت اختلال و پربیشانی بشاه طهماسب قلمی نموده این رباعی را از نتایج طبع و قاد خود دران عریضه مندرج میکند رباعی از گردش چرخ و ازگون میگیریم *
 و ز جور زمانه بین که چون میگیریم * باقد خیدک چون صراحی شب و روز *
 در قهقهه ام ولیک خون میگیریم * شاه طهماسب بمنشیان فرمود که در جواب بنویسند رباعی جواب آنروز که کار تو همه قهقهه بود * رای تو ز راه مملکت صد مهه بود * امروز درین قهقهه باگریه بساز * کان قهقهه را نتیجه ابن قهقهه بود * فاما بعد از مطالعه عریضه خان احد خان شاه طهماسب فرم فرموده ایجاباً لمسئوله مقرر فرمود که مثلثاً سلطان داروغه اصفهان خان احد خان را از قلعه قهقهه بدر آورده و بقلعه اصطخر فارس رسانیده بکوتوال قلعه مذکوره بسپارد و قبض باز یافت نماید سلطان مشار الیه خان احد خان را بقلعه اصطخر برده مقید و محبوس گردانید مصراع از دام چو آزاد شوم در قفس افتم * و خان مدت دوازده سال دران زندان محبوس و از سرمایہ کامرانی مأیوس بود و مکرراً عرضه داشتہای دلسوز نوشته و شفعا انگبخته عرض حال و اظهار ملال خویش نموده از عالم بی التفاتیها آثار استخلاص بپهچوجه ظاهر نگردیدک محبوس و مأیوس اوقات میگذرانید

گفتار در بیان فرستادن خان احمد خان بقلعه قهقهه
وازانجا بصوب قلعه اصطخر فارس و زمان توقف او
در قلعه مذکوره مدت ممتد دوازده سال کشیدن در روز
یکشنبه بیستم شهر ربیع الاول سنهٔ خمس و سبعین و تسعمایه مبعکبیل بیک
یوزباشی شاملو خان احمد خانرا حسب الفرموده از قزوین برداشته روانه
قلعه قهقهه شدند و بکواتوال آن قلعه سپرده عود نمود و آن قلعه را قلعه
ماران نیز میگفتند و چه نسیبه آنکه هر زندانی را که بدان قلعه می فرستادند
ماری عظیم الجثه و قویم الخلقه از دیوار آن حصار بیرون آمدن آن شخص را
به نیش زهر آلود از پای در آورده شربت فوات چشانیدی و طاهرآ شاه
طهاسپ راضی بهلاک خان احمد بود و خان احمد خان از ساکنان آن
قلعه استماع این قضیه هائله نموده لیل و نهار قرار و آرام بر خود حرام ساخته
بیدار و هشیار و منتظر می بود تا آن مار شبی بعبادت معهوده سر از رخنه
دیوار بدر میکند خان احمد خان از حرکت آن مار مستشعر و خبردار
گشته بارجه نمندی بدست چپ خود پچمیک سر و گردن مار را بدست میگیرد
و مار دندان زهر آلود خود را بنهد فرو برده در دست خان احمد خان
عاجز میشود و خان قلمتراش که همراه داشت مکرر به بدن پلید آن مار
میزند و بدست یاری عنایت آلهی و مدد کاری روم برفتوم حضرت رسالت
پناهی و ائمه اثنا عشر علیهم صلوات الله الالکبر و از اخلاص باطن
اعجاز موطن خویش آن مار اجل کردار را کشته و از پای در آورده از

مولانا عبد الرزاق علاّمی و استاد زینون چارناری و ملا شکر شربت دار دران زندان بیابان رسیدہ دعوت حق را لبیک اجابت گفتند بیت ازان اندیشه کن کین جان کم بخت * بزندان فراموشان کشد رخت * ہی گوید کہ مسکین آدمی زاد * کسی کز تو فراوان آورد یاد * و کیا رستم مدّت ده سال در قلعه مذکور محبوس بود در زمان جلوس سلطنت خدابندہ محمد شاه بشفاعت بعضی از امرا از زندان الموت کہ مصحف الموت است خلاص شدہ و باتفاق خان احمد بگیلان آمدہ بمنصب سپہ سالاری لاهیجان سر بلند گردیدہ بود چون قراہدار وکیل جشید خان از روی نیک بھرامی و حق ناشناسی بقتل ناحق شاه جشید خان جرأت و جسارت نمود خان احمد نیز از بیسامانی ملازمان جشید خان متأمّل گشته بفکر آن افتاد کہ مبادا کیا رستم نیز تبعیت نماید میر عباس سلطان چپک را طلبیدہ امر نمود کہ کیا رستم را در پای چنار لاهیجان گرفتند و همان شب میر عباس سلطان بجماعت لشتہ نشا کہ در ملازمتش بودند فرمود کہ حسب الامر خان احمد خان را بلیل بردند و مدّت سه ماہ دران جا محبوس میداشتند و بالأخرہ میر حاتم چپک را کہ پسر عم میر عباس سلطان بود بلیل فرستادند تا برینصوب در سنہ ۹۸۹ رفته کیا رستم را بقتل رسانیدند و شامت قراہدار و حرام نکى آن بتصحیف نا قیامت صرہ بکیا رستم و چندین ہزار کسی دیگر سرایت کرد و در سیاه کله رود در آستانہ سید حسین ناصر دفن کردند

عرضه عتاب و مورد خطاب گردانید کارهای بی عاقبت و اداهای خارج از حوصله قدرت بوی می‌شردند خان احمد خان از استماع انواع اهانت و عتاب سر بزیر انداخته قدرت بر جواب یکی ازین اعتراضات نداشت بعد از آن مقرر فرمودند که وکلای معصوم بیک خان احمد خان را بحسن بیک اخته عمر که داروغه دار السلطنه قزوین بود بسپارند که بمنزل خود نگاه داشته حراست و محافظت بجای آورد و شاه طهماسب در باب گرفتاری خان احمد خان ابواب سرور و انبساط مفتوح داشته مدت هفت شبانه روز متوالی الايام واللیل در دار السلطنه قزوین کوس شادمانی و شادگامی میزدند و وضع رشرف و خواص و عوام در سرور و سرور عیش و نشاط و حضور اوقات بفرح و انبساط میگذرانیدند و شاه طهماسب در ایام مهوده هر روزه مجلس ترتیب داده مقرر نموده بود که خوانین و سلاطین و ارکان دولت ظفر قرین وقت نماز پیشین در مجلس حاضر میشدند و بعد از آنکه مجلس منعقد می‌شد در پیش هر کسی از امرا و سلاطین و خوانین و طبقه مقربین سه کیسه زر بطبقهای زرین و سیمین میگذاشتند و ایشان در حضور اقدس سر کیسهارا کشاده و زرها را از کیسه‌ها بیرون آورده در زیر شادروان بصحرا می‌ریختند و ملازمان و قلقچیان و غیره از قلیل و کثیر منتفع می‌شدند و بعد از انجام این صحبت و اتمام این حالت چند نفر از امرای خان احمد خان مثل مولانا عبد الرزاق دانشمند و مولانا شکر شربت دار را حسب فرمان شاه طهماسب بزندان بقلعه الموت فرستادند چنانچه اوقات چپات

تا آنکه شرفخان حاکم تنکابن که ضبط آن سرحد منوط بوی بود
خان احمد را در منزل میر ملک اشکوری که سپه سالار آنولایت
بود بدست آورده و در لاهجان نزد معصوم بیگ وکیل آورده مقرر فرمودند
که تمامی سلاطین و امرا و ارکان و اشراف و اعیان اردو باتفاق ملازمان
و مخصوصان و مقرّبان باستقبال خان احمد خان سوار شوند و رکن السّطنه نیز
خود سوار شده فرمودند که سازندها از هر قسم که در اردو حاضر بودند
سازها بنوازش در آوردند و بدستور و آیین عیش و سرور از لاهجان تا کیا
باغ باستقبال خان احمد خان مبادرت نمودند و بآیین مذکور خان احمد
خان را بلاهجان آوردند و یکی از شعرای زمان تاریخ گرفتاری خان
احمد خان را چنین گفته تاریخ چو بنهاد خان احمد لاهجان * قدم بهر تسخیر
الکای رشت * قضا بیع دیوار ملکش بکند * حروف قضا کند تاریخ گشت *
لاجرم معصوم بیگ لاهجانرا بیکی از دولتخواهان سپرده ضبط و حکومت
ولایات و بلوکات یبه پیش را مردم معتبر کردان تفویض فرمودند و بعد از
دو روز خان احمد خان را بصحوب خویش همراه کرده باتفاق لشکر و عسکر
و خوانین و امرا روانه قزوین شدند و بعد بساطبوسی شاه طهماسب رسیدند
و احمد سلطان و امیره ساسان و پایندر خان از نواب اعتماد الدوله خان احمد را
باتفاق وزرا و وکلا و صدور و قضات بقزوین رسانیدند بعد از آنکه خان احمد
خان از اختلال خویش منفعّل و سر در پیش بنظر شاه طهماسب رفته بود
و شاه طهماسب مدت هشت ساعت نجومی او را در زیر شاد روان نگاه داشته

تقارب فتنین دست داد سپه سالار کیا رستم بعد از حرب وجدال رحم گردن از تیر سخت کمان ترکمان یافته دستگیر میشود و چند نفر از سپه سالاران و معتبران خان احمد خان که بمدد کیا رستم مذکور آمده بودند اسیر سر پنجه تقدیر شدند و یکی از اهالی نظم تاریخ گرفتاری او را چنین بنظم آورده تاریخ به پرسید از کیا رستم یکی گیل * که دیدی ترکمان و جنگ و مشتنا * بگو کندر چه تاریخ گرفتند * کشید آهی و گفتنا جنگ رشتا * و نواب معصوم بیک اعتماد الدوله سپه سالاران و معتبران خان احمد خان را که در روز جنگ اسیر و دستگیر شد بودند مصحوب آدم اعتباری روانه درگاه شاه طهماسب گردانیده و با کمال عظمت و شوکت و اقتدار از رشت روانه الکای لاهجان گشته بدار الاماره کان احمد خان نزول و حلول فرموده اند و چون نواب خان احمد خان از سورت غضب پادشاه ایران متوهم شده متحیر و مشوش خاطر در جنگلهای اشکور و سام و سائر بلاد محروسه میگردید ارباب و اعیان و ملکان و کدخدایان و جهور و سپاه و لیام و لایات و ملوکت بیه پیش بقدم اعزاز و احترام و استقبال پیش آمده اطاعت و متابعت نواب معصوم بیک می نمودند و معصوم بیک تمامت ولایت بیه پیش از گیل و طالش را بسلاطین و امرا قسمت نموده بتخت لاهجان رحل اقامت انداخته مدت یک سال سلاطین و امرا بالشکر بلا انتها جنگلهای بیه پیش و کوهات و مغارات آنحدود را احاطه کرده بودند و غارت و تالان و قتل مسلمانان و بی گناهان بسرحد افراط رسیده بود

مراجعت مینماید بهمین اراده برودخانه دهنک که سر راه گسکر و مرور لشکر فیروزی اثر بود فرود آماک ایام مغدوده در آن حدود توقّف و تراخی نموده بود که درینوقت از آثار اقبال بدخبر بیماری سلطان حسن خلف الصّدق او که ذرّ یتیم سلسله او بود می آوردند و مشارالیه از روی کمال اضطرار بلکه از باب مقدمه باروی انکسار از کردار خویش نادم حجت زده لشکریان خود را کوچ فرموده جمعی از متعیّنان ملک فومن و توابع را با اهل و عیال برداشته بلاهجان مراجعت فرمودند و دران اثنا بیماری شاهزاده تضاعف پذیرفته بعالم بقا و رحمت رحلت فرمود و خان معظمّ الیه از سوز فراق او گفت تاریخ فوت وی بدین مضمون * افسوس که سلطان حسن بن احمد * برد آرزوی احمد بلجمد * تاریخ وفاتش زخرد جستم گفت * الحمد بخوان و قل هو الله احد * از روی دل آرای تو ای شمع دل افروز * دل رقص کنان بر سر آتش چو کبابست *

گفتار در بیان نهضت معصوم بیک وکیل شاه طهماسب بجانب گیلان و گرفتار شدن خان احمد خان والی لاهجان و سپه سالاران او بتقدیر اینزد سبحان در روز پنجشنبه دوازدهم شهر محرم الحرام سنه اربع و سبعین و تسعمایه معصوم بیک بالشکر فراوان از راه گسکر و کسما روانه لاهجان شد چون لشکر فیروزی اثر بحوالی رشت رسیدند سپه سالار کیا رستم که چندین سال سپه سالاری الکای رشت متعلّق او بود بعزم رزم پیش آماک در موضع احمد کوراب

پیش فرستاده خود با تمامی سپاه و عسکر بیه پیش روانه الکلی بیه پس شد گفتار در بیان آمدن خان احمد والی لاهجان بجانب فومن و معاودت نمودن او با چندین گونه حسرت و محن در روز چهارشنبه بیست و دوم شهر ذی الحجه الحرام سنهٔ اربع و سبعین و تسعمایه سپه سالار شاه منصور مذکور که سردار لشکر بیه پیش بود بیازار کوچسفهان رسید و آقا میر سپه سالار کوچسفهان را بقتل رسانید بازار کوچسفهان را غارت و تالان نموده عازم رشت می شود و در صحرای سیاه رودبار امیره ساسان بالشکر گسکر واحد سلطان بالشکر فومن و شفت و تولم و رشت و توابع خیمه و خرگاه و کومه و گله‌گاه کرده نشستند که ناگاه سپه سالار شاه منصور با عسکر رسید شروع به جنگ و جدال و حرب و قتال نمودند احد سلطان و امیره ساسان هزیمت نموده بطرف فومن رفتند و بولقلی سلطان چون ایچی بود و با حکم و فرمان پادشاهی بواسطهٔ امر مصالحت آمد بود پای ثبات و وقار افشوده بمناسبت و مکالمت پیش می آید لشکر عوام ملاحظهٔ احوال او ننموده بقتل مشار الیه و تبعهٔ او قیام نمودند و سر بولقلی سلطان را با حکم و فرمان که همراه آورده بود بنظر خان احمد خان رسانیدند و خان احمد خان با جمهور لشکر بیه پیش برشت آمد در سیاه رودبار لشکریانرا سان داد بداعبهٔ آنکه چون معصوم بیک بالشکر آذربایجان از راه گسکر می آید در ولایت فومن سر راه بروی گرفته از باب مخالفت و عصیان جنگ کرده و رکن السلطنه را شکست داده بلاهجان

احد خان صادر گشته مقرر نمود که معصوم بيك صفوی اعتماد الدوله لشکرهای اردبیل و مغان و ارسبارود و قزل آغاج و لنگر کنان و خاخال و طارمین را برداشته باتفاق پایندو خان طالش آستارا و امیر ساسان حاکم گسکر و احد سلطان و کیل جشید خان و کامران خلیفه حاکم کهدم روانه الکای بیه پیش شاه احد خان والی ولایت مذکور را دستگیر نموده بدرگاه عالیناه آورند حسب فرمان واجب الاذعان چندین هزار عسکر از راه آستارا و گسکر بگیلان آمدند و لشکر عراق و قزوین و طارمین از راه منجیل و خرزویل بجانب گیلان حرکت نمود چون ابتداءً شاه طهماسب بنان احد نوشته بود بصحوب یوقلی سلطان شاملو ارسال داشت که تا حال ما گیلان بیه پس و گسکر و کهدم را باقطاع شما مقرر کرده بودیم و الحال همت و الاتهمت پادشاهانه افضتای آن نموده که مملکت بیه پس را بفرزندی شاه جشید خان نواده مظفر سلطان و گسکر را بهمیره ساسان و کهدم را بکامران خلیفه واگذاریم می باید که آن سیادت و سلطنت پناه دست تصرف از الکای مذکور باز داشته بوکلای ایشان گذارند و از شکایت ایشان اجتراز و اجتناب نمایند چون یوقلی سلطان بواسطه انجام امور مصالحه و اجرای فرمان برشت بود احوال و اموال مذکور بموجب مسطور مسموع خان احد خان والی لاهجان گردیده از باب مخالفت و سرکشی و زبانی که در طالع داشت لشکرکشی کرده سپه سالار شاه منصور را که دارائی و سالاری قصبه فومن بيك چند متعلق بدو بود و هزار نفر لشکر از

مذکور دختر ملك سكندر چركس كه در حباله سلطان محمود خان منتظم بود حامله است بعد از انقضای مدت حمل پسری در وجود آمده مولود مذکور را قابله او بدار الحرم شاهی بنظر شاه طهماسب رسانید و از اتفاقات حسنه كتاب جشید نامه در مجلس در دست شاه طهماسب بود و او نظر بدان مولود عاقبت محمود انداخته با اسم جشید ملقب و موسوم گردانید و جمیع مایحتاج ایشانرا مرتب و مهیا نموده بعد از انقطاع مدت رضاع دашدار بيك صفوی را كه احوال او در بیان حالات سلطان محمود خان مذکور شد از خالخال طلبیده شاه جشید خان را باواله و جواری و متعلقان بوی سپردند و مدت هفت سال در موضع خالخال بتربیت و مراقبت داشدار بيك مكرم اليه بسر میبردند

گفتار در بیان گرفتاری خان احمد خان و انقلاب دولت او بتقدیر ایزد سبحان چون بتبذیر و اسراف خان احمد خان والی لاهجان در باب چهار صد تومان استاد زیتون طنبور نواز و طلبیدن شب باز و شمشیر باز و قوچ باز و شیر باز و کشت گیران و اقسام بازی گران از ولایت عراق و خراسان و مسموم گردانیدن سلطان محمود خان و تقویت و تمشیت ملائی بی ایمان و به قتل رسانیدن یوقلی سلطان ایچی شاه طهماسب که بجهت استحکام امور سرحد و سامان گیلان بیه پس و بیه پیش و توابع آمده و چندین گونه بی اعتدالی و عصیان خان احمد خان والی لاهجان خاطر شاه طهماسب متعريف گشت فرمان باخذ و قتل و ذل و هوان خان

ویدادی اظهار نمودند و از اذای خان احمد و ظلم و بیدادی او فریادی میشوند شاه طهماسب اول رنجی و نخستین رنجی که باخان احمد خان حاکم گیلان لاهیجان بهم رسانید سر این قضیه بود و مکرراً ایلیچیان عظام حسب فرمان بطلب مولانا بلاهجان آمدند و خان احمد سلطان بنوعی که بامولانا عهد کرده بود در مقام معاونت و محافظت او در آمدن ایلیچیان را جواب داده ایلیچیان بر خلاف مطلب و مدعا مراجعت نموده عدم متابعت و اطاعت خان احمد بخوی که مذکور خواهد شد بوجه متعدده معروض گردانیدند و نواتر غضب شاه طهماسب اشتعال پذیرفته فرمان صادر شد که مردم گیلان بیه پس و گسکر و آستارا و لنگرکنان بسرداری معصوم بیک اعتماد الدوله وکیل بقصد تنبیه و تذلیل خان احمد سلطان والی بیه پیش متوجه شوند و گرفتاری خان احمد خان و نگون ساری سپه سالاران و سرداران او مرقوم خواهد شد انشاء الله تعالی و مِنَ اللَّهِ الْعَوْنُ وَالتَّوْفِيقُ

گفتار در بیان ولادت شاه جمشید خان و تربیت و ترقی یافتن بدرجه بیمن توجه شاه طهماسب والی ایران چون مذکور شد که سلطان محمود خان مسموم گشته فوت شد و پردگیان حرم محترم سلطان محمود خان از شیراز بدار السلطنه قزوین آمدن عرض احوال خود و تظلم اظهار نمودند شاه طهماسب اهالی و متعلقان مرحوم مذکور را دل آسای مشفقانه نموده بکام لائق و مناسب فرود آورده پرتو الفتات بر احوال ایشان تافته بوضوح پیوست که از پردگیان حرم محترم مرحوم

ودینار که صیاد قلوب تنگ نظرو جان تنگ حوصله است فریب داده قرار میدهد که سلطان محمود خان را بروشی که داند و تواند مسموم گردانید روانه لاهجان شود مولانای بی ایمان حسب الفرموده خان احمد خان و بطمع جیفه دنیوی در هوای گرم تابستان سلطان محمود خان را بحمام برده زهری جانگزی در هندوانه داخل نموده بسطانزاده ساده لوح میدهد و بعد از آنکه زهر کارگر میشود شاهزاده مظلوم مهموم دران غریبی در عنفوان شباب و جوانی بعزّ شهادت فائز شاه ازین سرای پر رنج و عنا بدار سرور و غنا میخرامد یکی از شعرا گوید دریغا که سلطان گیلان نماند * دریغا که سلطان محمود نماند * دریغا که احوال گیلان تباہ * شود چون شهنشاه گیلان نماند * وظلم و خیانات تاجیک و گیل * ز اسحاقیه شه بگیلان نماند * چه مستی است ندانم که رو با آورد * که بود ساقی و این باده از کجا آورد * و بعد از آن ملّای بی ایمان احوال و ائصال خود را گذاشته و باستر باد رفتار رهوار که جهت آنروز مهیا و آماده داشت سوار شه جریب روانه لاهجان شد بعد از قطع منازل وطنی مراحل بکوله رودبار لاهجان رسید بخان احمد خان پیغام میفرستاد و خان احمد اکثر علما و فضلا و اکابر و اشرای را تا بازیگا کوراب باستقبال مولانا فرستاده و باعزاز و اکرام و تبجیل و احترام بشهر لاهجان آورده بکان لائق و جای موافق فرود آوردند و چون احوال سلطان محمود خان بنهج المسطور گذشته بود اهالی حرم و متعلقان سلطان محمود خان مغفرت نشان در نهایت یاس و سوگواری بدرگاه جهان پناه آمد تظلم

برسانند و از قرار قبض مشارالیه مخرج محسوب و مجری دانند و میرغیاث الدّین محمد پسر غیاث الدّین منصور شیرازی را بمعلمی سلطان محمود خان تعیین نموده درین ابواب احکام صادر گشته روانه فارس گردانیدند و احد سلطان مدّت فراوان سرگردان و بی سامان بشآمت کفران نعمت ولی نعمت در اردوی معلّی بسر برده آخر الامر در نهایت خواری و خذلان از تردّدات اردوی شاه طهماسب بتنگ آمده از ترس سلطان احمد خان والی لاهجان بپایندار خان حاکم آستارا توسّل جسته و بقریه تودسر که اقصای الکای آستارا است توطن نموده مدّت هشت سال دران حدود بزراعت و دهقنت و ریاضت و مشقّت اوقات میگذرانید نظم شکر نعمت نعمت افزون کند * کفر نعمت از کفت بیرون کند * چون سلطان محمود خان بسبب خدیعت و کفران نعمت احمد سلطان نرک سلطنت و حکومت مملکت موروث خود نموده حسب فرمان بشیراز رفت اوقات بدون خاطر خواه میگذرانید و مولانا محمد ولد غیاث الدّین منصور شیرازی که بتعلیم او معین شد بود اکثر اوقات در ملازمت سلطان زاده گرامی بسر میبرد تا آنکه خان احمد والی لاهجان بنا بر عداوت قدیمی و خصومت صمیمی که بخاندان سلاطین اسحاقی داشت و همواره در مقام استیصال و انهدام آن خاندان بود نظم مگر دشمن خاندان خودی * که در خاندانها پسندی بدی * عداوت بجای رساند سخن * که ویران کند خاندان کهن * ملا شکر نام را که از معتمدان و محرمان خان احمد بود در خفیه پیش مولانا فرستاده او را بایثار درم

از سلطان محمود خان اندیشه ناك گشته از روی ناسپاسی وحق ناشناسی عرضه داشتی بشاه طهماسب نوشته دران عرضه مرقوم ساخت که سلطان محمود خان لیاقت امر سلطنت وریاست ندارد و آدابهای او خارج آداب سلطنت است اراده احمد سلطان آنکه هرگاه شاه طهماسب بمضون عریضه او اطلاع یابد سلطان محمود خان را از امر سلطنت معافی داشته حکومت گیلان بیه پس را باقطاع او مقرر خواهد فرمود که باج و خراج معهود را بدیوان واصل سازد احمد سلطان از عالم حق ناشناسی و ناسپاسی بفکر انهدام و اندراس اساس سلطان محمود خان افتاده از انتقام روزگار غدار آگاه نبود لاجرم شاه طهماسب در جواب عرضه داشت احمد سلطان حکم فرمود که علیخان سلطان قاجار بامعدودی از غازیان بگیلاں رفته سلطان محمود خان را با اتفاق احمد سلطان بدرگاه اعلی آورد احمد سلطان بعد از ورود وصول فرمان خاك ندامت و حسرت و خار کفران نعمت بر سر خود میریخت و هر چند تفکرات و تردّدات می نمود فائده نکرده با چندین گونه شامت و ملالت از گیلان بیرون رفته دشمن کام گردید و دوست و دشمن بر احوال او خندیدند لاعلاج در خدمت سلطان محمود خان و در صحبت علیخان سلطان روانه درگاه شاه طهماسب شدند و چون بدار السلطنه قزوین رسیدند شاه طهماسب سلطان محمود خان را جهت تهذیب اخلاق نفسانی بدار الارشاد شیراز فرستاده مقرر نمودند که عمال فارس هر ساله مبلغ دویست تومان از عین المال سرکار خاصه شریفه در وجه مرزوم سلطان محمود خان

سلطان بعد از وفات خیر النساء بیکم دختر شخال خان حاکم چرکس را بحباله زوجیت خود در آورده بود و در ایام فترات گیلانات که روانه شیروانات شد پسری از آن عورت بوجود آمد که بود آن مولود را بسطان محمود موسوم گردانید باتفاق والد او و چند نفر از حواری بخخال بمنزل داشدار بیک صفوی که همشیره مظفر سلطان در حباله نکاح او بود فرستاده بحفاظت وی بسر میبردند تا بعد از انقضای مدت دو سال شاه طهماسب بر سر مرحمت و شفقت آمد از استیصال خاندان سلاطین اسحاقیه اجتناب نموده سلطنت گیلان بیه پس را بدستور سابق بسطان محمود خان ولد مظفر سلطان عنایت واحسان نموده منصب وکالت رفیع مراتب را بکارگیا اهد سلطان فومنی شفقت نموده اتالیقی او را بداشدار بیک مشار الیه تفویض فرموده باعلم و نفاذ روانه گیلان بیه پس نمودند چون از زمان غیبت مظفر سلطان الی الآن فترات و انقلابات گیلان بجائی رسید و بحزبی انجامید بود که همپس در الکای بیه پس صاحب خان و مان وزن و فرزند نبود و اطفال مسلمانان را بطریق اسارای گرجستان خرید و فروخت میکردند سلطان محمود خان پسر مظفر سلطان باتفاق اهد سلطان و داشدار بیک شیخاوند روانه گیلان گردید و در دوازدهم شهر ربیع الاول سنه ۱۰۵۳ و تسعمایه موافق یونت بیل سلطان محمود خان بانشاط و سرور بی پایان داخل بلده رشت و دار الاماره خویش گردید و مدت پنجسال بامر حکومت و تألیف قلوب سپاهی و رعیت قیام و انجام می نمود که اهد سلطان بسببی از اسباب

ومعاونت بدرگاه طلب داشته نوآب شاهرخ سلطان سپه سالار آقای فومن را که مرتبهٔ جلیل القدر وکالت داشت نائب خود کرده و بابعضی از وزرا و سپه سالاران در گیلان نگاهداشته باتفاق چند نفر از مخصوصان و مقرّبان و یکصد و پنجاه نفر از ملازمان روانهٔ درگاه عرش اشتباه گشته بدار السلطنهٔ تبریز بشرف بساطبوسی رسید و چون سعایت و معازرت خان احد خان کار خود کرده بود جزای خود دید چنانکه بعد از هفتماه که در اردو ملازمت ومصاحبت ارکان دولت نموده بود مزاج شاهی را باخود منحرف دید و از ردّات اردو و توقّعات مقرّبان و امرا از ترك و تاجيك و هندو بتنگ آمده و از پادشاه سوّ المزاج معلوم نموده بود بی اجازت باتفاق ملازمان و مقرّبان خود روانهٔ گیلان میشود و ارباب تجسس و انتباه حقیقت غیبت امیره شاهرخ را بشاه طهماسب عرض مینمایند فی الفور جلال سلطان اسناجلورا بادویست سوار عظام متعاقب او میفرستند سلطان حسب فرمان یکشبنانه روز ابلغار کرده در میانهٔ تبریز وارد بیل بشاهرخ سلطان و ملازمان او رسید بر میگرددانند و بدار السلطنهٔ تبریز رسانید عرض می نمایند که حکم بقتل آن بیچاره و مخصوصان او صادر شده شاهرخ سلطان را بامتابعان و مقرّبان بقتل رسانیدند

گفتار در بیان مجملی از وقائع و سوانح حالات سلطان محمود خان ولد مظفر سلطان و آمدن او بگیلان و انقلاب دولت او بسبب خدیعت احد سلطان چون مظفر

والکای کوچسپهان را که از زمان امیره اسحاق مرجوم تا اکنون آرزوی تصرف داشتند از روی تغلب تصرف نموده بلاهجان مراجعت فرمودند و هرج و مرج و فتنه و فتور یوماً فیوماً در ولایت بیه پس ازدیاد همی پذیرفت تا آنکه اشرافی و اعیان مملکت بیه پس از تظلمات و تحکّمات خان احمد و غارت و تالان لشکر بیه پیش به ننگ آمد شروع در مصاحبت بینی کردند و چند نفر از مردم معتبر کاردان را بخال فرستاده امیره شاهرخ را که بسلسله اسحاقیه نسبت دوری داشت به پسری امیره حسام الدین برداشته بگیلان آوردند

گفتار در بیان عزیمت امیره شاهرخ بسطنت گیلان بیه پس و خاتمت احوال حکومت او بجهت میلان نفس چون امیره شاهرخ مذکور باستصواب ارباب و اعیان و اشرافی و اصحاب گیلان در روز پنجشنبه منتصف شهر شوال با اقبال در سنه حسین و تسعایه بگیلان آمد مدّت هفت سال در کمال استقلال بامر سلطنت گیلان بیه پس مشغولی نموده بروش سلاطین سابق گیلان در احکام و ارقام طغرا نوشته در عنوان احکام مهر و نشان میکرده سکه و خطبه بنام نامی نواب همایون کرده اوقات بدولت و اقبال میگذرانید که خان احمد خان والی لاهجان مکرراً عرضه داشت در باب غیبت و بدگویی امیره شاهرخ و استیصال خاندان اسحاقیه بشاه طهماسب نوشته بود شاه طهماسب امیره را بتوجهات و نوازشات پادشاهی مستمال ساخته و بوعده و وعید مصاهرت

طهاسب بخان احد رسید که الکای بیه پس را متصرف شاه باج و خراج که مظفر سلطان هر ساله میداده روانه نماید خان احد خان والی بیه پیش گیلان در باب تسخیر و تصرف مملکت بیه پس در حرکت آمده بتاریخ هفدهم جمادی الاول سنه خمس و اربعین و تسعمایه سرافراز سلطان چپک را سردار لشکر بیه پیش نموده بایست هزار کس پیاده و سواره بقصد جنگ وجدال بر سر امیره سلطان محمد و پسرش بیبه پس فرستاده در سیاه رودبار رشت تقارب فریقین دست داده جنگ عظیم اتفاق افتاد از مردم بیه پس پنج شش هزار نفس از صحرای سیاه رودبار تا کنار سهام بجا رفتند و شکست عظیم بلشکر بیه پس افتاده سلطان محمد و پسرش امیره شهنشاه که در غایت حسن و مقبولیت در حال شباب و محبوبیت بوده پدرش از جهت خط آوردن او این بیت گفته بود که بیت بر گرد رخت دائره بسته خط موزون * تا پا نهد حسن تو از دائره بیرون * لاجرم سلطان محمد و پسر وی امیره شهنشاه در معرکه جنگ و میدان نام و ننگ بضر تفتنگ بقتل رسیدند نظم عجب نیست از خاک اگر گل شکفت * که بسیار گلچهره در خاک خفت * گفتم که چرا مهر تو ای ماه بگردید * گفتا که فلک بامن بد مهر بکین بود * گفتم که نه وقت سفرت بود بدین زود * گفتا که مگر مصاحت وقت درین بود * و باقی لشکر بیه پیش بفرموده خان احد بلده رشت و توابع را بنا بر نافرمانی از بلوکت نزدیک غارت و تالان کرده و عمارات اعیان و مردم را سوزانید از خرابی خسران (م مآب) دقیقه فوت و فرو گذاشت نگردید

موافق مزاج افتاده او را از بند و قید استخلاص داده و مبلغ یکصد تومان تبریزی بسیورغال برو مقرر فرموده در ولایت کوسیر کرمان فرستادند در آنصوب وفات یافته روانه سعیر شد و مظفر سلطان مستمند را در هفتم ربیع الآخر سنه ثلث و اربعین و تسعمایه قبای باروطی پوشانید و بقص تنگ نشانده بمنجیق بر سر گلدسته رشیدیّه بالا کشید تنگ باران کردند **يَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَبِحُكْمٍ مَا يُرِيدُ بَيْتَ** زمانه چو باد است و باد او نخست * نغاب از رخ گل بعزت کشد * پس از صفته در میان چمن * تنش را بخاک مذلت کشد * نظم ای هم نفسان عجب سرایست جهان * باشید ازین سزای بد مهر جهان * این است درین دون کل جهان * چون کار مهان چنین بود وای مهان *

گفتار در بیان احوال امیره سلطان محمد کهدم و پسرش امیره شهنشاه که بهوس سلطنت بیه پس **بِخَاكِ هَلَاكِ** افتادند چون مرقوم رقم **كَلِكِ** بیان گردید که مظفر سلطان والی گیلان بدار السلطنه تبریز مقهور قهرمان شاهی گردید مدت مدید در ولایت بیه پس هرج مرج ملوک طوائف بود که امیر سلطان محمد کهدم بدعوی خویشی مظفر سلطان و بداعیه وراثت ملک گیلان با اکابر و اشراف و اعیان و سرداران و سپاه و لیام بیه پس سازگار آمد و داخل بلد رشت شد شروع در اصلاح خللهای پیشین و تأمین خاطر و تأنیس باطن و ظاهر ساکنان گیلان بیه پس نموده بود در اثنای این حالت حکم شاه

شاملورا که حاکم مغان و ارسبار بود طلبید و زنجیری باو داده فرمان داد که بایکصد نفر جوان دو اسپه ایلغار کرده خود را بقلعه در بند رسانید مظفر سلطان والی بیه پس را زنجیر کرده بدرگاه جهان پناه آورد حسب فرمان واجب الاذعان بایزید سلطان باتفاق غازیان عظام از روی مسارعت تمام بدر بند رسید بی گمان دران مکان که مظفر سلطان نزول کرده بود در دیوار آن خانه را مرکزوار فرو گرفته و بایزید سلطان باچند نفر باندرون آن مکان رفته زنجیرگران پیش رو اظهار حکم و فرمان لازم الاذعان نموده علی الفور مظفر سلطان دردمند را زنجیر میکنند و روز دیگر باتفاق رفقا روانه درگاه عالم پناه میشود و بعد از قطع مسافت بیکفرسخی تبریز رسید عرض میکند از موقف سلطنت و بنا بر کدورات ظاهری و باطنی که در باره مظفر سلطان ذخیره داشت حکم میکند که عامه شهر تبریز باستقبال سلطان بیرون رفته تخته کلاه بند بر سرش نهاده بروش تشهیر بشهر در آوردند و شاه حاتم کهدمی را که و شاق حسن بیک ذو القدر بود بخر الاغ سوار کرده بازنجیر و دوشاخه همراه شهری واردو بازاری باستقبال مظفر سلطان فرستادند در میان معرکه نظر مظفر سلطان بشاه حاتم مذکور افتاده میگوید که ای سگ نمک بحرام دیدی که نمک من باتوجه کرد او در جواب میگوید که راست میگوئی نمک شما با من این کرد اما نمک شاه عالم پناه نیز باشما آن کرد که می بینی مناظره و مکالمه ایشان بتقریر حسن بیک ذو القدر بنواب اعلی رسید سخنان شاه حاتم معلون

در بند شک بدر بند رسید بنازل سلطان مظفر متوفی فرود می آید و اظهار احوال خود می نماید و ملازمان و منسوبان حاکم در بند بخدمت اعزاز و احترام پیش آمدن بتقدیم مراسم ضیافت و ارسال اقامت و لوازم خدمت و ملازمت و نهایت مهربانی و شرائط میزبانی قیام و اقدام نموده طریق مهمان نوازی بعمل می آورند و از کمال مهربانی و اطاعت ساکنان در بند مظفر سلطانرا طمع دامادی مجدد خسرو ایران از باطن غفلت موطن سر بر زده والدی خود را بنزد شاهزاده عالیان میفرستند که چون من از وطن مألوف خود فرار نموده بدینصوب آمدن ام و شوهر شما وفات یافته اگر مرا بشوهری قبول کند میتواند بود شاهزاده مشار الیها از جرأت او اندیشه مند گشته جواب میدهد که مرا درین کار امتناعی نیست اما بی اجازت و استرضای برادریم شاه طهماسب صورت پذیر نمی شود و مظفر سلطان باین نوع سخنان راضی نشد بتکرار و تقاضا افزوده بجای میرساند که شاهزاده از اضطراب او بتنگ آمدن جواب مقرون برضا پیغام فرستاده روزی چند مهلت می طلبد و در خلال این احوال صبیّه شام اسمعیل در خفیه احوال آمدن مظفر سلطان والی گیلان را بقلعه در بند و ارادت باطل و آرزوهای یحاصل او را عرضه داشت نموده مصحوب شخصی امین بدرگاه جهان پناه ارسال میدارد و شاه طهماسب در تبریز نزول و حلول اجلال ارزانی داشته بودند چنانچه که گذشت از مضمون عریضه همشیره عالیّه اطلاع یافته بر زبان مذکور میسازد که بیت یار در خانه و ما گرد جهان میگرددیم * فوراً باینزد سلطان

حاکم مراغه بود سپردند جواب عریضه سپهسالار رستم فومنی را موافق
مصاحت وقت در قلم آوردند و خلعت فاخره بجهت سپه سالار مذکور عنایت
والتفات فرمودند و مدت متبادی در گیلان بیه پس فتنه و فتور ملوک
طوائف بود

گفتار در بیان عزیمت مظفر سلطان بجانب شیروان
و داخل شدن بقلعه در بند و عاقبت کار او موافق
تقدیر ربّانی سابقاً مرقوم قلم خجسته شیم شاه بود که مظفر سلطان
والی ولایت بیه پس از بیوفائی و بی اعتباری ساکنان محال کویسفهان حالت
عجز و انکسار خود ملاحظه نموده از بیوفائی و ناسازگاری فلک بیسامان
ملک و دولت قدیمی خود را وداع نموده از خانه میر عمر پیره بازاری بدریای
قلم بکشتی نشسته متوجه شیروانات شاه بود چون بشهر شماخی میرسد
از احوال مظفر سلطان و از شاه حاکم در بند شیروان که صبیّه کریمه شاه
اسعیل را در حباله نکاح آورده بود و با مظفر سلطان والی گیلان باجناب بود
استنصار میکند ظاهر میشود که سلطان مظفر حاکم در بند وفات یافته
است و شاهزاده بیوه در خانه او نشسته مرکوز خاطر او میشود که از
شیروان بدر بند رفته شاهزاده مشار الیهارا بعقد دوام خود در آورده
قلعه در بند را قائم کرده ازین جهت دران مملکت قائم تواند شد
و اذیت پادشاه ابرانرا از خود رفع تواند کرد بیت چو تیره شود مرد را
روزگار * همه آن کند کش نیاید بکار * لاجرم از قصبه شماخی عازم

حسن آرا و جهان آرا نام داشتی تکفیر فرموده و در حیات مظفر سلطان بعقد و نکاح خود در آورده چون فی الحقیقه نمک حرامی را نتیجۀ بد سرانجامی است چنانکه گفته اند بیت هر آن کهنتر که بامهتر ستیزد * چنان افتد که هرگز بر نخیزد * در عرض اندک مدت سپه سالار رستم فومنی که بقورچی باشی رستم موسوم بود از امرای معتبر مظفر سلطان سپاه تولم و فومن و نوابع را بر سر خود جمع نموده و بعد اوت و انکار شاه حاتم کمر خصومت و عداوت استوار کرده در صحرای سنگ فوزیه تیب بسته و با او جنگ کرده بسیاری از اراذل الناس و جری و اوباش که در ظل رایت وی جمع شده بودند در میان حرب و معرکه طعن و ضرب قتیل شدند و شاه حاتم مذکور در نهایت ذلت و هوان اسیر سر پنجه تقدیر گشته مکافات کردار خویش را معاینه دید و مشاهده کرد و چون در بنوقت قیصر روم بطریق که شیمه ذمیه ایشانست از حرکت خویش نادم گشته بی نیل مقصود از ولایت آذربایجان مراجعت نموده عازم مملکت روم شد بود و شاه طهماسب لشکر رومیۀ شومیۀ را تعاقب نموده عازم بدار السلطنه تبریز نزول اقدس فرموده بودند که سپه سالار رستم فومنی شاه حاتم مذکور را بازنجیر و دوشاخه مصحوب مردم معتبر کاردان چرب زبان روانه تبریز می نماید و احوال عزیمت مظفر سلطان بجانب شیروان و جرأت و جسارت شاه حاتم کهدم در مملکت گیلان و حرکات بی نسبت و اداهای ناپسند او را مشروحاً عرضه داشت نمود بعد از آنکه فرستادگان سپه سالار رستم شاه حاتم ملعون را بحسن بیک ذوالقدر که

رودبار روانه سیاه رودگان و پیره بازار شه بخانه میر عمر نزول میکند و در منزل مذکور داعیه رفتن شیروان نموده بتهیه اسباب کشتی و گرجیها پرداخته در عرض یک هفته احوال و ائصال خود را بکشتی درآورده عزم آن میکند که اشتعال غضب پادشاه ایرانرا بآب دریای قلمز منطقی ساخته خود را بساحل نجات و امان رساند بالقصوره روز پنجشنبه پیست و دوّم شهر شعبان المعظم سنه اثنین و اربعین و تسعایه ملک و دولت چندین ساله را از روی اضطرار و داع نموده برفاقت والدّه خود و معدودی از موالیان و قریبان سراسیمه و حیران بادل حزین و خاطر پریشان بکشتی درآمد متوجه شیروان گردید

گفتار در بیان تسلط و استیلای امیره حاتم در مملکت بیه پس و گرفتار شدن او چون امیره حاتم میشوم کهدم بامظفر سلطان ولی التعم برداشتی که مرقوم قلم سوانح رقم گشت جرأت و جسارت نموده بود بدان مقدار بیحرمتی اکتفا نکرده بعد از روانه شدن مظفر سلطان بجانب شیروان باجنود نکبت ورود شیطان بدعوی سلطنت و سرداری مملکت گیلان برشت آمد و پشاه حاتم ملقب و موسوم گشته بروش سلاطین نافذ فرمان سکه و خطبه بنام خود کرده و در احکام ارقام طغرا نوشته و در عنوان احکام مهر بزرگ میکرده و نقش نگینش این بیت بوده بیت جهان که وسعت او صد هزار فرسنگ است * به پیش چشم جهان بین همتم تنگست * و الگای بیه پس را تصرف نموده و دو زن مظفر سلطان را که

واموال و اخیال مظفر سلطان را غارت و تالان کرده جمله را بار اذل و اوباش قسبت فرموده قوی حال گشت و شکست عظیم بر احوال مظفر سلطان راه یافته باخاطر مشوش و لشکر پریشان از راه منجیل و خرزویل ببله رشت آمد بادل ناشاد بدار الاماره خویش نزول میکند و بعد از آن بگفته از رشت روانه کوچسفنجان می شود بطلب از عزیمت کوچسفنجان که چون لیام و سپاهی کوچسفنجان بر تمامی سپاه و لیام الکای بیه پس بر حسب شوکت و استطاعت تفوق در جهان دارند شاید که لشکر کوچسفنجان را بایثار درم و دینار امیدوار ساخته باتفاق لشکر کوچسفنجان بر رشت آمد و باحضار لشکر فومن و شفت و تولم و غیر آن فرمان داده بعد از جمعیت لشکر بیه پس عازم کهدم شد امیره حاتم را گوشمال بسزا داده جزای نك بحرامی و سزای بد سرانجامی در کنارش مینهد چون زمان دولتش از اقتضای قضا و قدر سپری شد بود چند روز در کوچسفنجان توقف نموده هر چند بتألیف قلوب سپاه و لیام آنجا کوشید بجای نرسید مردم آنجا حقوق نعم ولی التعم را منظور نداشته شیوه بیوفائی و شینه بیجائی پیش کرده هر کس را امروز بداد و دهش راضی میکرد روز دیگر خبر میرسید که همان کس از آب سفید رود گذشته بکیا احمد سلطان والی گیلان بیه پیش متوصل گشت لاجرم آن شهریار شکسته باله پریشان حال از بیوفائی مردم کوچسفنجان آثار ادبار و علامت انکسار دولت خود فهم نموده عود مینماید و بسپاه رودبار رشت رسیده داخل شهر و دار الاماره خود نمیشود و از سپاه

سلطان میپرسد که از اینجا تا مملکت شما چه مقدار مسافت است جواب میدهد که پادشاهم از اینجا تا گیلان یکشب در میان میتوان رفت قیصر باو میگوید که اگر خواسته باشی که بالکای خود بروی شمارا رخصت میکنم و اگر بلشکر و عسکر احتیاج داشته باشی ده بیست هزار کسی همراه شما میکنم سلطان از باب رفاہیت و نخوت جواب میدهد که سلطان عالم بسلامت باشد مرا در ملک خود منازعی نیست و اهل الکای من سگ و بندۀ منند و معاند من همین پادشاه ایرانست و بیهمه تقدیر از قیصر رخصت انصرافی حاصل نموده از راه منجیل و خرزویل روانه گیلان میشود

گفتار در بیان شکست کار و صدور آثار محنت و ادبار مظفر سلطان بجهت حق ناشناسی و مخالفت امیره حاتم روی نمودن چون مظفر سلطان بالشکر و حشم و متابعان از قیصر روم مرخص شد روانه گیلان میشود بموضع باغ شمس میرسند و در آنجا شب فرود می آیند امیر حاتم حاکم کهدم که ربیب نعمت و رهبن منت مظفر سلطان بود و سالها در خدمت و ملازمت او بوده اوقات بدولت و فراغت میگذرانید درینوقت بانکار و خلافی بیرون آمد با اتفاق کثیری از اجامره و اوباش که فترات و انقلاب بر سر راه جمعیت کرده بودند بر سر مظفر سلطان ناخته پرده آرم و نقاب شرم یک باره از پیش چشم برداشته در ازای حقوق و احسان طریق عقوق و کفران پیش گرفته جمعی کثیر از خواص و مقربان و ملازمان مظفر سلطان را بقتل رسانید خزینه

اوقات میگذرانید و در خلال این احوال شاهزاده خیر النساء بیکم زوجه امیره دوباج در فصل تابستان بتاریخ پنجم شهر شعبان سنه ثمان وثلثین وتسعمایه در بیلاق ماسوله بجوار رحمت ومغفرت ملك منان و خداوند رحمن پیوسته مطهر سلطان بقانون شریعت مطهره پیغمبر آخر الزمان علیه صلوات الله الرحمن و آئین سلاطین نافذ فرمان نعش محفوف برحت ربانی بلبیس الزمانی را بمقبره صفویه در اردبیل فرستاده مدفون گردانیدند و قریه واقعه دشت من اعمال فومن را که هر ساله مبلغ یکهزار تنگه نو مقرری قریه مذکوره بود وقف مزار مرحمت آثار آن صفیّه روزگار نموده وقف نامه را بپهرونشان سادات وقضات و اصول واعیان گیلان رسانید و باستانه متبرکه فرستاده قریه مذکوره را بتصرف متولیان آستانه وا گذاشت و چون وفات شاهزاده مغفرت نهاد باعث تفرقه خاطر وتشویش باطن وظاهر مظفر سلطان شد بود خبر نهضت سلطان سلیمان قیصر روم بجانب آذربایجان شایع گشته مظفر سلطان والی گیلان از عالم غفلت و نادانی و از سر خوف وحیرت و سرگردانی بلکه از جهت ادبار وانکسار که بطالع او راه یافته بود باهشت هزار کس از لیام بیه پس باستقبال قیصر روم شتافته در خوی وسلماس داخل اردوی سلطان سلیمان شد و باقیصر ملاقات نموده از شاه طهماسب اظهار شکایت مینماید و عرض تظلم میکند و همه راه در ملازمت قیصر قطع نموده بچمن سلطانیه میرسند و چون صحرای سلطانیه محیم عساکر رومیّه شومیّه غیر ناصیه (م مرضیه) میشود روزی سلطان سلیمان از مظفر

مهربانی و مراسم میزبانی بتقدیم رسانید در مجلس اعلا در ضلع ایمن پادشاه بالاتر از طبقه سلاطین و امرا جای نشستن دادند و بلقب مظفر سلطانی و شرف لفظ کورکائی مخصوص و ممتاز گردانید خیمه و خرگاه منقش و چتر و سایبان مذهب عنایت فرمودند و مدت سه ماه مظفر سلطان همیشه در مجلس اعلا از روی کمال عزت و تمکین بدرجه قرب منزلت راه اختصاص یافته بود از پادشاه ایران رخصت انصرافی حاصل نموده بانعام فراوان نوازی یافته باکمال مرتبه استقلال بگیلان آمده رؤس منابر و وجوه دنانیر را بنام شاه اسمعیل زیب و زینت داده شکر گو و مدح گذار شد در مقام اطاعت و فرمان برداری اوقات مصروف میداشت اما این مصاهرت و خویشی و پیوند بغال بد برآمد مبارک نیفتاد و بشامت آن انقراض دولت امیره دوباج مظلوم شد بلکه نتیجه نامبارکی آن بولد و اولاد او و بتمامت حکام گیلان و ساکنان آن رسید چنانچه انشاء الله تعالی ست ظهور یافته مذکور میگردد تا آنکه شاه اسمعیل بتاریخ شهر محرم الحرام سنه ثلاثین و تسعمایه در آهار و مشکین رحلت فرموده چنانکه میرحیدر معنائی در تاریخ گفته بیت از جهان رفت و ظل شدش تاریخ * سایه تاریخ آفتاب شده * نواب شاه طهماسب بتخت سلطنت جلوس فرمود و بسببی از اسباب که ذکر آن درین عصر و زمان در کتاب مناسب نیست وحشت و مغایرت بهم رسید در آمد و شد از جانبین مسدود گشت بالجمله مظفر سلطان مدنی در میان خوف و رجا بوده از آثار قهر و غضب پادشاه اندیشه مند گشته

آسایش کنان سه فرسخ راه طی می نمودند و در هر منزلی یکصد و پنجاه سر گاو و گوسفند قربان می نمودند و حسب فرمان چندین هزار کس از گیلان بیه پس باستقبال شاهزاده روانه شدند چون بموضع شنبه بازار ولولیان رسیدند يك روز و شب در آنجا توقف نمودند روز دیگر چندین هزار مرد وزن پیاده در جلو پادشاهزاده ایران رقص کنان می آمدند و بدار الاماره فومن نزول و اجلال منعطف گردانیدند و امیره دوباج در روز پنجشنبه هفتم شهر شعبان المعظم من شهر سنه ثلث و عشرين و تسعمایه بآئین عظمت و جلال و شوکت و اقبال باکمال نشاط و خرّمی از رشت متوجه فومن گشته بفومن آمده سعادت زفانی و کامرانی و دولت از دواج و گورگانی دریافته چند شبانه روز در فومن داد عیش و نشاط داده روانه رشت شدند و بدار الاماره خویش نزول و ملول فرمودند و هر کسی از امرا و ملازمان و معتبران بمنازل و بمقام خود رفتند

گفتار در بیان عزیمت امیره دوباج والی بیه پس بدرگاه شاه اسمعیل و موسوم شدن بلقب مظفر سلطان و باز آمدن بگیلان بعد از انقضای مدت يك سال که رایات جاه و جلال داخل ییلاق سلطانیّه شدند امیره دوباج امرام زیارت درگاه جهانبانی بسته باتفاق اجله مقرّبان و مخصوصان روانه درگاه گردیده بشرف بساطبوسی مشرف گشته پادشاه لوازم اعزاز و اکرام و شرائط تجلیل و احترام در باره امیره دوباج بعمل آورده نظر بخدمت خاندان اسحاقیه علیهم الرّحه نهایت

گفتار در بیان عروسی امیره دوباج و آوردن شاهزاده
 خیرالنسا بیکم را بگیلان امیره دوباج بعد از ورود و وصول رسولان
 خوش و استماع اخبار و انواع احسان و اصطناع از اندازه بیش نوب
 اعلا بتهید و ترتیب طوی پادشاهانه قیام نموده سادات عظام و مشایخ کرام
 و اکابر و اشراف ذوی الاحترام گیلان را باپیش کش باهره بدرگاه معلی
 روانه نموده ثانی الحال عرضه داشت دولتخواهانه که مشعر بر نهایت اطاعت
 و فرمان برداری بود در قلم آورده ارسال نمود و ارباب حرمت و صلاح
 و اصحاب عزت و فلاح از گیلان بیه پس بدرگاه شاه اسمعیل رفته تبلیغ
 رسالت و اظهار و اعلام دعاء دولت ابد پیوند می نمودند نوب قدسی القاب
 جهانبانی رسولان امیره دوباج را منظور نظر التفات بی پایان پادشاهی
 و ماحوظ اعتبار اولی الابصار نامتناهی گردانید شاه زاده را بعقد دوام
 امیره دوباج والی گیلان در آورده بآداب و قانون پادشاهانه و آیین ملوکانه
 بگیلان فرستادند و امیره دوباج مقرر فرمودند که وزرا و امرا و سپه سالاران
 و متعینان و ارباب و متولیان الکای فومن و شفت و تولم و ماسوله و کوچسپهان
 فرقه فرقه و جوق جوق از کنار قزل اوزن که ابتدای الکای پشت کوهست
 تا قصبه ماسوله و باغ امیره حسام الدین اراده استقبال شاهزاده نمایند و اکابر
 و اشراف و اعیان و امرا و وزرا و سپه سالاران رشت و کوچسپهان از روی
 مسارعیت تا موضع تول سره ماکلوان باستقبال مبادرت نموده انتشارها
 هر کسی فراخور مراتب و مناصب کردند و پیش کشیها کشیدند و هر روز

والی گیلان بیه پس زیاده بر حکام اسحاقیه دم استعداد و استقلال میزد
ولوازم اطاعت و انقیاد بعمل نمی آورد نوآب شاه اسمعیل عزیمت آن
نمودند که بعضی جنود را بسرداری حسین بیک لله ذوالقدر که منصب خلیفه
الخلفائی داشت روانه گیلان بیه پس نمایند که امیره دوباج حاکم بیه
پس را بدائرۀ اطاعت دانسی در آورده باج و خراج بگردن گذارند و در
خلال این حال امیره دوباج حاکم بیه پس از عزیمت نوآب گیتی
ستان آگاهی یافته صلاح در اطاعت دید و سلام حال خود را دانسته مولانا
عبدالله تولی و خلیفه سعید علی فومنی را که احوال ایشان در خاتمۀ روضه
الصفا از تألیف محمد بن خاوند شاه باخی بیسطی لایق مذکور است که
در فصاحت و حسن دانی و بلاغت و شیرین زبانی سرآمد اکثراً و اقران
خود بودند بانحیف و تبرکت بی پایان و تنسوقات شایسته گیلان فرستاده
و نیازمندانۀ اظهار اطاعت و فرمان برداری نموده استدعا و التماس مصاهرت
می نمایند رسولان مذکور بایشککش و ارمغان موفور و هدایای نامحصور بدر
السلطنۀ قزوین بشرف بساطبوسی استسعاد یافته بعد از ادای رسالت و تبلیغ
استدعا و تحف و تبرکت فوق الحد و الاحصاء منظور نظر الطافی و اعطای
شاهی گشته عرض مطالب و مستدعیات میکنند و نوآب شاه اسمعیل از طیب
خاطر سر رضا جنبانیک صبیۀ محترمه عالیۀ خیر النساء بیکم را در سلك ازدواج
امیره دوباج والی بیه پس انتظام داده ایلیچیان مذکوره را دوستکام و مقضی
الوطن و المرام بگیلان از راه کامرانی و کام روانی فرستادند

وغيره که انقلاب وانقطاع دولت اينان روى داده بود مینمود چون اين تأليف بر تاريخ حالات و حکايت گيلان بود بتاريخ گيلان موسوم ساخت و مرتب بر دو فصل و چهار مقاله گردانيد و مِن آلهِ الْعَوْنِ وَالْتَّائِيْدِ

فصل اول در حالات اديار وانكسار دولت مظفر سلطان مرحوم

والى گيلان بيه پس رشت وانفراض دولت سلاطين اسحاقيه عليهم الرّحه که ازان زمان الى الآن مدت ممتدّ بکصد وچهل و دو سال مصروف شد

فصل دوم در احوال جلاى مغفورى خان احمد خان حاکم ووالى

ولايت بيه پيش لاهجان وابتلاى پسران شاه جهشيد خان عليه الرّحه

والرضوان وبقتل رسيدن اميره سیاوش خان حاکم گسکر وعصبان امير

همزه خان طالش حاکم آستارا وبقتل آمدن او در ولايت شيروان واستيصال

ملوک مازندران وتصرف نمودن سلاطين صفويه در ممالک گيلان ومازندران

وغير آن بتقدير ايزد سبحان وقادر مستعان بادلولى آيه كريمه ذَلِكْ فَضْلُ

اللّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ اقلام مصوران الواح اخبار

بدينگونه صورت نگار آراست که چون شاه اسمعيل الصفوى ممالک عراق

وآذربايجان وفارس وبعضى از ولايات کردستان وعربستان وغيره آنرا

بتصرف در آورده در چن سلطانيه نزول اجلال فرموده بعيش ونشاط

وسرور وانبساط اشتغال مينمودند ارکان دولت او در باب نسخير وتصرف

گيلانات حكايات بعرض مى رسانيدند چون حکام ووالى ولايت لاهجان بنا بر

حسن رعابت سابقه دوستى و داد آل صفويه نموده بودند واميره دوباج

عبد القتّاح قومنی را که بگوشهٔ دهقان بعزلت و انقطاع بسر میبرد بخاطر فاتر خطور نمود که قضیهٔ مذکوره را بنوعی که سانح شد بود تألیف نماید چون واقعات مذکوره حسب الواقع بتحریر واقع نشد بود ب فکر آن افتاد که شمهٔ از حالات ملوک و سلاطین مازندران و گسکر و آستارا و لنگر کُنان که در عصر و زمان تسلّط و استیلای سلاطین صفویّه (م بوقوع رسید بیان سازد تا معلوم شود که چگونه انقراض دولت ایشان شد از بیوفائی و حرّام نمکی مردم گیلان مثل بیوفائی و بدطینتی مردم کوفه و شام نسبت بخاندان حضرت خیر الانام و بسزا و جزا و پاداش عمل نافرّجام خود رسیدن در هر عصر و زمان تا انقراض دوران عالم و عالیان الی آخر الزّمان الحقّ اگر کسی از خداوندان ذوی الابصار و اهل ذهن و کیاست و فطانت روزگار بعد از ملاحظهٔ و مطالعهٔ این کتاب بنظر تأمل و تجربه که مدام در اوضاع اهالی گیلان از ظلم و بدعت و هوان مشاهده می نمایند مطالعه فرماید یقین داند که کفران نعمت و حرّام نمکی باوّلی النعم قدیمی آغزش اثر چنین خواهد بخشید بیت مکن کفران نعمت زآنکه کفران * چو نیکو بنگری باشد دو کفرآن * درست است این سخن نزد خردمند * نیابند اهل کفران بوی غفران * بناءً علی هذا بقلم شکسته رقم درهم بسته آمد نظم گرچه مرا قدرت این کار نیست * خامه بدین کار سزاوار نیست * هست امیدم که بفضل خدای * کلک چو بر عاج شود مشکسای * لاجرم استعانت و استیفاق خداوند علی الاطلاق طلبیده شروع در حالات و مقالات و مقدمات ایشان و فقرات و آشوب گیلان و مازندران

برافراخت نظم ای ملک تو ملک دل ارباب یقین * در ملک تو شاهان جهان
 خاك نشین * بر خاک اگر نسیم لطف تو وزد * خیزد ز بی سلطنت روی
 زمین * قادری که بمصدق و تَنْزِعُ الْمَلِكِ مِنْ تَشَاءُ خلعت خلافت را از
 دوش پادشاهان بیدادگری هوش مآثر بسوز سینۀ مظلومان باجوش
 و خروش برکشیده روزنامهچۀ دولت ایشانرا در دفترخانه و نَزَلُ مَنْ تَشَاءُ
 بامضا رسانید نظم چگویم مدح چنین پادشاه * که دانش بکنهش نبردست
 راه * فرازندۀ چرخ فیروزه رنگ * در آرنج لعل رخشان زسنگ * بقدرت
 فروزنده نور و نار * رساننده روزی مور و ملر * و درود نامعدود و صلوات
 نامعدود بران صاحب علو و عزت و مقام رفعت قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى که
 غرض از بود و مقصود از نمود عالم و آدم جلوه وجود مغیض الجود و ظهور
 نور بیقصور او بود نظم محمد کاز لزل تا ابد هر چه است * بارایش نام
 او نقش بست * صلوات الله علیه و آله وسلم و بر امام الیقین و امیر
 المؤمنین و یعسوب الدین ابی الحسین غالب کَلَّ غَالِبِ بَيْتِ خَلِائِقِ گَر
 شدندری متفق در دوستی با او * نگشتی ظاهر از جبار قاهر دوزخ لاهب *
 الهادی فی سبیل الله علی بن ابی طالب علیه السلام و بر لولاد کرامش (م سلام
 الله) علیهم اجمعین الطاهرین اما بعد بر ضمیر اکسیر تأثیر ارباب خبرت و اصحاب
 بصیرت پوشیده نماند که درین پنجاه سال که مملکت معبوره دار المرز بتصرف
 سلاطین استخلفیه در آمدن فترات و انقلابات و هجوم و ازدحام هوام کالآنعام بل
 هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا مثل فتور غریب شاه مشاهه نشده بود این فقیر بی بضاعت

ای نام تو مطلع کلام همه کس * در نظم کلام تو نظام همه کس *
 بر صفحه هستی قلم تقدیرت * تحریر کند نشان و نام همه کس *
 حمد یحیی و ثنای بی عدد مالک الملک پادشاهی را که در دیوان توئی
 اَللّٰکَ مَنْ تَشَاءُ از روی فضل و کمال هر که را خواست بلباس پر اساس
 اِنَّا جَعَلْنَاکَ فِی الْاَرْضِ خَلِیْفَةً یَّارَاسْتَ و در دار الملک فَاَحْکُمْ بَیْنَ النَّاسِ
 بِالْحَقِّ ناع موفور الابتهاج عزت‌ش را بزبور السُّلْطَانِ الْعَادِلِ ظَلَّ اللهُ فِی
 الْاَرْضِیْنَ مَزِیْنِ ساخت و جهت سروری بشرف سلطنت گستری چتر عظمت
 ولوای آبهش را بعلم عنایت اِنِّیْ جَاعِلٌ فِی الْاَرْضِ خَلِیْفَةً دَرَجَهَانَ بَجَهَانَ داری

پیش کیلا

گفتار در بیان عزیمت ساروخان حاکم آستارا و گرگین سلطان حاکم گسگر

بواسطه دفع ارباب شور و شر ۲۱۸ — ۲۱۷

گفتار در بیان نهضت عادلشاه بجانب لاهجان و بقتل رسیدن ملا علی

کامی بچندین گونه محنت و ناکامی ۲۲۱ — ۲۱۸

گفتار در بیان نهضت عادلشاه بطرف تنکابن و هزیمت نمودن او از خدمت

حیدر سلطان حاکم ولایت مذکور و معاودت نمودن بجانب لشته فشا

بی نیل مدعا ۲۲۲ — ۲۲۱

گفتار در بیان سپه سالار ساختن شاه صفی ساروخان تالش را جهت جنگ

عادلشاه در گیلان ۲۲۴ — ۲۲۳

گفتار در بیان عزیمت خوانین بطرف کوچسفهان و هزیمت یافتن مخالفان

و بقتل رسیدن ایشان از ابتدای بازار کوچسفهان تا قصبه لشته

نشا بموجب تقدیر آسمان ۲۳۰ — ۲۲۴

گفتار در بیان وزارت میرزا اسمعیل ولد مرحوم اعلان بیک و کشته
شدن ملا محمد خشکبجاری در نهایت ذلت و خواری ۱۷۸ — ۱۷۶
گفتار در بیان احوال کلرمان تولی و نوازش یافتن مشار الیه از شاه
عبّاس ۱۸۶ — ۱۷۸

گفتار در بیان حال خواجه مسیح بیوفا وزیر خان احمد خان ۱۸۹ — ۱۸۶
مقاله اول در بیان حال و شرح مآل امیره حمزه خان طالش و فرزندان
مشار الیه ۱۹۲ — ۱۸۹

مقاله دوم در بیان باغی شدن ملک جهانگیر ولد ملک سلطان محمد
رستم‌داری و مآل حال او بته‌دیر حضرت باری ۱۹۵ — ۱۹۲
مقاله سیم در بیان ابتلای بو سعید و فرقه‌نی و فرج بعد از شدت او
بموجب تقدیر قادر غنی ۲۰۲ — ۱۹۶

مقاله چهارم در بیان باغی شدن میر حاتم سپه سالار شفت از علیخان
و مآل حال او بطریق استحسان ۲۱۰ — ۲۰۲

گفتار در ظهور و خروج کالنجار سلطان پسر شاه جمشید خان ملقب به
عادلشاه و باعث‌تقاد طوائف عراقیان و قزلباش غریب شاه و مآل حال
او و متابعان از گردش دوران ۲۱۵ — ۲۱۰

گفتار در بیان عزیمت عادلشاه و سلطان ابو سعید چپک و عنایت
خان با اتفاق لشکر و عسکر بجانب فومن و بی نیل و مقصود مراجعت
نمودن ۲۱۶ — ۲۱۵

گفتار در بیان وزارت مرحوم بهزاد بیک و حادثات و سوانحی که در ایام

وزارت او روی نمود بفرمان حیّ و دود ۱۵۱ - ۱۵۰

گفتار در بیان طلبیدن سیصد نفر لبّام گیلانات از شاه عبّاس در بیلاق

سلطانبّه و بردن بهزاد بیک ایشانرا از سلطانبّه باردیپل ۱۵۳ - ۱۵۱

گفتار در بیان سبب جلای وطن چپک و اثر در از لشته نشا ۱۵۴ - ۱۵۳

گفتار در بیان رفتن بهزاد بیک بقرا باغ بواسطه تنقیح محاسبات و آمدن

مراد پاشا سردار روم بجانب آذربایجان و مراجعت نمودن بهزاد

بیک بوزارت گیلانات ۱۵۸ - ۱۵۶

گفتار در ذکر نهضت شاه عبّاس بجانب گیلانات و معزول شدن بهزاد

بیک از مهمّات و معاملات ۱۶۱ - ۱۵۸

گفتار در بیان نهضت شاه عبّاس از مازندران بغرضه رودسر و گرفتاری

بهزاد بیک و عاملان او بواسطه اقدام شور و شرّ ۱۶۶ - ۱۶۱

گفتار در بیان مناظره بهزاد بیک و خواجه فصیح در ولایت گرجستان و از

نظر افتادن ایشان حسب فرمان ۱۶۹ - ۱۶۶

گفتار در بیان وزارت اعلان بیک و وقوع حالات و سنوم واقعات که

در زمان او روی نمود ۱۷۴ - ۱۶۹

گفتار در بیان کشته شدن شاهلیک کلانتر کوچسپهان در اوآن داروغگی

گیو بیک گرحی که داماد اعلان بیک بود ۱۷۶ - ۱۷۴

گفتار در بیان عزیمت فرهاد خان بموضع ننیان واسیر شدن علیخان وسایر

مخالفان بی استعمال آلات حرب وچوب وسیف و سنان ۱۱۷ — ۱۱۹

گفتار در بیان آمدن ذو الفقار خان بموضع ننیان وتوجه نمودن بجانب

ماسال وگرفتار شدن پسران امیره گسکر ۱۱۹ — ۱۲۴

گفتار در بیان فرستادن خواندگار روم بولایت شیروان بطلب خان احمد

خان والی لاهجان ومحمد امین خان پسر شاه جهشید خان وروانه

شدن ایشان در صحبت حسن پاشای بیگلربیگی شیروان ومآل

حال وخاتمت احوال ایشان ۱۲۶ — ۱۲۴

گفتار در بیان باغی شدن طالش کولی وسرداران وبقتل رسیدن میر

عبّاس سلطان چپک حرام نك بسبب مخالفت ایشان بحسب ادوار

دوران ۱۳۱ — ۱۲۶

گفتار در بیان مخالفت وعصیان اهالی لشته نشا ومآل سرداران جنگ

اثر ۱۳۴ — ۱۳۱

گفتار در بیان شمه از حالات گیلانات ومعاشرت ایشان بارعایا ومتوطنان

وخاتمت کار ایشان ۱۳۹ — ۱۳۴

گفتار در بیان آمدن بهزاد بیك بوزارت قصبه فومن وقصبه مذکور را

بزبور عدالت آراستن ۱۴۲ — ۱۳۹

گفتار در بیان عزیمت میرزای عالمیان بوزارت ملک خراسان وخاتمت

حال او بتقدیر قادر مستعان ۱۴۹ — ۱۴۲

فصل دوم در بیان سانحات و واقعات فترات گیلانات و استیصال سلاطین
سابقه و قدیمی آنجا بطریق اجمال مرقوم قلم و قابع رقم میگردد ۹۹—۹۸
گفتار در بیان فرستادن شاه عباس به خواستگاری صبیۀ خان احمد خان
بدیلیمان و ابا و امتناع نمودن خان احمد خان و عاقبت احوال او
بعون عنایت قادر ذو الجلال ۱۰۰—۹۹

گفتار در بیان توجّه فرهاد خان بتسخیر ولایت بیه پیش و بهزیمت رفتن
خان احمد خان ولی لاهجان باتفاق محمد امین خان فرزند شاه
جشید خان بصوب خطّه شیروان بفرمان قادر مستعان ۱۰۸—۱۰۰
گفتار در بیان مخالفت امیره حزه خان حاکم آستارا بسبب عداوت
فرهاد خان و رفتن حسین خان شاملو بصوب قلعه شیندران و متوجّه
شدن امیره حزه خان بجانب الکای شیروان ۱۰۹—۱۰۸

گفتار در بیان بقتل رسیدن شاهملک سلطان و آغاز مخالفت و یاغی شدن
علیخان بمقتضای گردش آسمان ۱۱۴—۱۰۹

گفتار در بیان آمدن فرهاد خان باتفاق اکابر و اعیان لاهجان بمملکت
بیه پس و گرفتار شدن علیخان از سوء تدبیر و عدم کاردانی و متابعت
هوای نفسانی ۱۱۶—۱۱۴

گفتار در بیان یاغی گری و در آمدن علی خان بچنگل زرمخ و تنیان
بحسب تقدیر آسمان ۱۱۷—۱۱۶

گفتار در بیان آمدن ابراهیم خان از عاق بصوب لاهجان و زمان وکالت
شیرزاد سلطان ۸۰ — ۷۹

گفتار در بیان لشکر آوردن شیرزاد سلطان مرتبه ثانی از لاهجان
ورسیدن علی بیگ سلطان و شیرزاد سلطان بهم دیگر در کنار رودخانه
پسیخان و جنگ نمودن بمقتضای گردش آسمان ۸۴ — ۸۰

گفتار در بیان عزیمت ملک عنایت ماسوله بفرموده خان احمد خان والی
لاهمان باوردن محمد امین خان از قصبه ماسوله به بیلاق دیلمان
پوشیده و پنهان ۸۷ — ۷۴

گفتار در بیان مخالفت که شیرزاد سلطان از خان احمد خان والی لاهجان
دیده و گردن از طوق متابعت او بضرورت کشیده ۸۹ — ۸۷
گفتار در بیان توسل نمودن شیرزاد سلطان با امیره حزه خان حاکم آستارا
و ایلیچی فرستادن شیرزاد سلطان و معاهده نمودن امیره حزه خان
و مال حال ایشان ۹۳ — ۸۹

گفتار در بیان بدعهدی و پیمان شکنی امیره حزه خان بی ایمان و بقتل
رسیدن شیرزاد سلطان بسبب محاصرت و معاندت امیره سیاوش
خان و مال حال ایشان بحسب تقدیر آسمان ۹۶ — ۹۳
گفتار در بیان آمدن محمد امین خان از لاهجان بقصبه خشکبجار
کوچسپهان و وکیل شدن شاهملک سلطان و شرح وقایع و سوانح زمان
ایشان ۹۸ — ۹۶

گفتار در بیان آمدن سلیمان خان بیگلربیگی شیروان بجانب گیلان

حسب الاستدعای قرابهادر و کامران ۴۰ — ۵۹

جنگ کردن شیرزاد ماکلوانی با سلیمان بیگلربیگی شیروان و کشته شدن

او بتقدیر و قضای آسمان ۴۴ — ۴۰

گفتار در بیان ارادت نمودن کامران میرزا بنسخیر ولایت لاهجان و بقتل

رسیدن او در کوچسفهان بحسب تقدیر آسمان ۴۸ — ۴۴

گفتار در بیان سلطنت محمد امین خان ابن شاه جمشید خان و زمان

وکالت آقا محمد سلطان و مال حال ایشان ۷۰ — ۴۸

گفتار در بیان قتل آقا محمد سلطان ۷۰

گفتار در بیان باغی شدن سپه سالار رستم و بقتل رسیدن او از مخالفت

لشکر و چشم ۷۲ — ۷۱

گفتار در بیان نبش قبر شاه جمشید خان علیه الرحمة والغفران و آوردن

برشت و دفن نمودن ۷۳ — ۷۲

گفتار در بیان آمدن علی بیگ سلطان باتفاق لشکر امیره گسکر و بهزیمت

رفتن ایشان و ظفر یافتن شیرزاد سلطان و باقی احوالات ایشان

بدین شرح ۷۵ — ۷۴

گفتار در بیان عزیمت امیره سیاوش خان کرت دیگر باعلی بیگ سلطان

بجانب پسرخان و هزیمت نمودن شیرزاد سلطان ۷۶ — ۷۵

گفتار در بیان عروسی کردن بگیلان و گیلانیان بجهت جمشید خان
باوردن شاهزاده بنت شاه طهماسب ۳۷ — ۴۰

گفتار در بیان خروج امیره دوجاج ثانی در ولایت لشته نشا و لاهجان
و مآل حال او بتقدیر قادر بزدان ۴۱ — ۴۳

گفتار در بیان انحراف مزاج شاه جمشید خان با احد سلطان و منکوب
شدن او بسعایت مفسدان و معاندان بمقتضای قضای گردش
آسان ۴۴ — ۴۵

گفتار در بیان استخلاص خان احمد خان از زندان اصطخر فارس و بیان
احوال و شرح مآل بطریق اجمال بحسب تقدیر قادر ذو الجلال
و مهین متعال ۴۶ — ۴۵

گفتار در بیان وکالت و شهادت یافتن جمشید خان بسبب مکر و خدیعت
و تسلط و تخلف قرا بهادر و کامران بی ایمان ۴۹ — ۵۴
مضون رقم سلطان محمد خدا بنده که بکامران میرزای کهدمی نوشته
۵۴ — ۵۵

بیضای رقم دیگر که در باب میرزا کامران بخان احمد خان مقیمی فرموده
بودند معامله شناسان داشتی که ثبت آن بموقع نخواند بود ۵۵ — ۵۷

رقعه خان احمد خان بکامران بی فرمان ۵۸ — ۵۷

گفتار در بیان خروج شیرزاد ماکلوانی و بقتل رسیدن جمعی از قاتلان
شاه جمشید خان مرحوم ۵۸ — ۵۹

گفتار در بیان عزیمت امیره شادرخ بسلطنت گیلان بیه پس وخاتم

احوال حکومت او بجهت میلان نفس ۲۱ — ۲۰

گفتار در بیان مجملی از وقائع وسوانح حالات سلطان محمود خان ولد

مظفر سلطان و آمدن او بگیلان وانقلاب دولت او بسبب خدیعت

احد سلطان ۲۹ — ۲۱

گفتار در بیان ولادت شاه جمشید خان و تربیت و ترقی یافتن بدرجه

بیمن توجه شاه طهماسب ولی ایران ۲۷ — ۲۹

گفتار در بیان گرفتاری خان احد خان وانقلاب دولت او بتقدیر ایزد

سبحان ۲۹ — ۲۷

گفتار در بیان آمدن خان احد ولی لاهجان بجانب فومن ومعاودت

نودن او باچندین گونه حسرت و محن ۳۰ — ۲۹

گفتار در بیان نهضت معصوم بیك وکیل شاه طهماسب بجانب گیلان

و گرفتار شدن خان احد خان ولی لاهجان و سپه سالاران او بتقدیر

ایزد سبحان ۳۴ — ۳۰

گفتار در بیان فرستادن خان احد خان بقلعه قهقهه و از انجا بصوب قلعه

اصطخر فارس و زمان توقف او در قلعه مذکوره مدت مستند دوازده

سال کشیدن ۳۶ — ۳۵

گفتار در بیان جلوس جمشید خان بسلطنت گیلان ۳۷

فهرست اول

مقدمه ۶ — ۱

گفتار در بیان عروسی امیره دوباج و آوردن شاهزاده خیرالنسا بیکم را

بگیلان ۸ — ۷

گفتار در بیان عزیمت امیره دوباج والی بیه پس بدرگاه شاه اسمعیل

و موسوم شدن بلقب مظفر سلطان و باز آمدن بگیلان ۱۱ — ۸

گفتار در بیان شکست کار و صدور آثار محنت و ادبار مظفر سلطان بجهت

حق ناشناسی و مخالفت امیره حاتم روی نمودن ۱۳ — ۱۱

گفتار در بیان تسلط و استیلای امیره حاتم در مملکت بیه پس و گرفتار

شدن او ۱۵ — ۱۳

گفتار در بیان عزیمت مظفر سلطان بجانب شیروان و داخل شدن بقلعه

در بند و عاقبت کار او موافق تقدیر ربّانی ۱۸ — ۱۵

گفتار در بیان احوال امیره سلطان محمد کهدم و پسرش امیره شهنشاه که

بهوس سلطنت بیه پس بخاک هلاک افتادند ۲۰ — ۱۸

از حروف معجزه سقوط نقطه با نقاطی ملاحظه فرمایند این تفصیر را بتساهل
 حل نکنند که این کونه غلطات نه از بی اعتنائی مدون این تألیف است
 بلکه از سبب کهنیکی و از دشت افتادگی حروف و مرکبات دار الطبع
 است که احياناً اتفاق میشود که نقاط حروف از کثرت استعمال مالیده
 شده در حین چاپ ظاهر نمیشدند پس خوانندگان از اکتساب چنین
 غلطات را اصلاح نموده اعضان و مُحْمَر و ذاتمت و گناهت در جایش اعصان
و محمر و ذاتمت و گناهت نخواهند خواند و قس علی هذا اخوانه ❄

صحیح	غلط	سطر	صفحه
وظروف	وظروف	۹	۱۴۷
بهره	بهره	۵	۱۴۸
م مزبور	م مذکور	۹	۱۵۶
خواجه را	خواجه	۲	۱۵۷
وعاملان	عاملان	۱۰	۱۵۹
وکلانتران	وکلانترن	۱۶	۱۶۴
مزده	مزده	۵	۱۶۶
با اهل	باهل	۱۲	۱۹۵
برای او	برای	۱	۱۹۹
دوستاق	دساق	۵	—
غرق	عرق	۴	۲۰۷
عبرة	عبرت	۹	—
یونت	یوت	۱۲	۲۰۹
وریش	ریش	۴	۲۲۰
میدهد	مدد	۱۱	—
کوچسفهان	کوچسنهان	۱۴	۲۲۴
نمودند	نمود	۲	۲۳۱

معنی نماز که اگر قاریان عزیز القدر در این کتاب مستطاب در بعضی

صمیم	غلط	سطر	صفحه
وتأمین	وتأین	۱۰	۸۷
وتفحص	وتفحص	۱۸	—
همه	هم	۱۸	۹۰
وبیدخشه	وبیدحشه	۱۶	۹۷
جال	کمال	۴	۹۹
وورود	ورود	۱۳	۱۰۲
شقی	شقی	۱۸	—
بفرارز	بقرار	۱۱	۱۰۳
چوب خوب	چوب چوب	۸	۱۱۲
جای	جانی	۷	۱۱۹
عام	عام	۴	۱۳۰
جمعه	جمعه	۸	۱۳۷
خانهارا	خانهای	۱۰	۱۳۸
نویسنده	نوسیده	۷	۱۴۰
گسکر	گس	۳	۱۴۱
میرزای	بیرزای	۱۴	۱۴۴
گفتگوها	گفتگوهای	۹	۱۴۴
بجایی	بجای	۱۸	۱۴۴

صفاحه	سطر	غلط	صحيح
۲۴-۱۹	۱۹-۱۴	خفيّه	خفيه
۲۶	۱۸	الفتات	التفات
۲۸	۱۱	نهمت	نهمت
۳۹	۱۸-۱۷	سروسهي	سروسهي
۴۰	۳	اعصان	اعضان
۴۱	۱۶	طرق	طرق
۵۲	۲	لوندیه الخ	لوندیه
—	۸	بهر گامی	بهر گامی
۵۵	۹	ودرین	درین
۵۶	۱۸	مقرون	مقرون
۶۰	۱۰	مروى	مروى
۶۷	۱۹	كله	كله
۶۸	۱۰	بغوعن	بغومن
۶۹	۶	تتقزود	تتقزود
۷۱	۱	باغی	یاغی
—	۱۵	بساطبوس	بساطبوسى
۷۷	۳	همران	همراه
۷۸	۱۱	بيشتر	پيشتر

اصلاح	مطبوع	سطر	صفحه
سر	سیر	۴	۲۲۶
بخون خودش	بخونریزی خود	۵	—
باشد — سازد	باشند — سازند	۸	۲۲۷
وپایش را	وپارا	۱۰	۲۳۰
گردید	کردند	۵	۲۳۱
مشهور در جمع خیل خیول است نه اخیال	واخیال	۱۶	۲۳۲
المبانی	الشانی	۵	۲۳۴
الملک	ملک	۶	۲۳۵

تمام شد تصحیح و اصلاح تاریخ گیلان بیاری خداوند متان در بیلاق نعمت
 آباد که دو فرسخی تبریز صینت عن الهزاهز و التّهیز است بتاریخ اوایل
 شهر ربیع الآخر فی سنة ثلاث و سبعین بعد الألف و المائتین در دست احقر
 واقفر محتاج برّب غافر محمد جعفر بن محمد باقر قراجه داغی ساکن تبریز
 صینت عن الحوادث و التّهیز ❖

اصلاح	مطبوع	سطر	صفحه
بهادر	بهادر را	۱۸	۲۰۵
سرش را	سرش	۹	—
زجای — خدای	زجا — خدا	۵	۲۰۷
می نمودند — شده	می نمود — شاه بودند	۸	—
عبرتاً	عبرة	۹	—
پنج وشش	پنج شش	۱۸	—
واهالی و حرم	واهالی حرم	۳	۲۰۸
مکرم	مکرم الیه	۶	—
بموجب — او علاوه و	بموجب — او	۱۳	۲۰۹
احتمال هست که فرخ آباد یا فرخ آباد باشد	بفرخ آباد	۸	۲۱۰
نہزت ظ	فرصت	۵	۲۱۱
بادکوبه	بادکوبه	۱۵	—
لشتن شاهی	لشته نشائی	۸۸	—
زندان خانه	زندان جای	۳	۲۲۰
بیست و پنجم	بیست پنجم	۸	۲۲۴
میگر یزیدند	میگر یزند	۱۳	۲۲۵
کثیر را	کثیر	۱۴	—

اصلاح	مطبوع	سطر	صفحه
واهالی و	واهالی	۱۲	۱۹۲
به نوازشات	نوازشات	۱۸	—
وبالآخرة	والآخر	۱۲	۱۹۴
آگهی	آگاهی	۱۷	—
بعد از	بعد	۱	۱۹۶
اشرار	مردوار	۱۱	۱۹۷
اینجا تخمیناً دو مصراع سقط است	روزی الخ	۱۳	—
بکار	بصبر	۱۴	—
فرار	آزاد	۹	۱۹۸
سیاه چال	سیاه چاه	۱۷-۱۰	۲۰۰
فلاکت	شهادت	۱۲	—
ببیدل قالی	ببیدل	۱۴	۲۰۱
حالی خود	حالی	—	—
میشد	میشود	۱۰-۱	۲۰۳
واو	که	۳	—
مکتوبه	مکتوب فیه	۶	۲۰۴
وانکار	وابرام	۱۴	—
در اینجا سقطی است	مصراع	۳	۲۰۰

اصلاح	مطبوع	سطر	صفحه
ذلك را	ذلك	۱	۱۶۸
بدآن حال	بد الحال	۱۹	—
سلام	السلام	۸	۱۶۹
ودر فرزاتکی فرد	فرد	۸	۱۷۰
یعنی جاءت آهو	وحشرنک	۴	۱۷۲
مسطور	المسطور	۵	۱۷۳
بمجادات	بمجادات	۲	۱۷۵
پابوسی	پابوس	۹	۱۷۶
مخمر لضرورة الشعر	مخمر	۶	۱۷۷
محال	محال	۴	۱۸۲
نطلبند ط	بطلبند	۱۴	۱۸۵
است	هست	۳	۱۸۷
بخواندگار	بخوانگار	۵	—
ایشان وگیلانیان	ایشانرا وگیلانیانرا	۱۵	—
قم	قم	۱۸	—
فرجه ط	فرضه	۳	۱۹۰
را همی	پیشه می	۱۹	—
بقتل	قتل	۴	۱۹۱

اصلاح	مطبوع	سطر	صفحه
خواجه را	خواجه	۲	۱۵۷
ندارك و	ندارك	۸	—
پادشای	پادشاه	۱۱	—
معنی تقریر و ابواب نفهیدم	که بتقریر و ابواب	۳	۱۵۸
بودند	بود	۶	—
زینب	زینت	۸	—
ابواب الجمع	ابو الجمع	۱۴	—
نماید	نمایند	۸	۱۶۰
خواجه فصیح	فصیح	۱۲	—
فرمودند	فرمود	۲	۱۶۱
و منصوبان او	و منصوبان	۲	۱۶۲
خطاب باعتبار	خطاب	۱	۱۶۵
دران زمان	دران	۷	—
یعنی مال بهزاد بیک که بردن او تلفی	مال خود	۱۲	—
نشود			
عملی	عمل	۱۴	۱۶۶
بیک را	بیک	۱۷	—
هفوات	هفات	۱۳	۱۶۷

اصلاح	مطبوع	سطر	صفحه
باآن	بان	۱۵	۱۴۳
خود	خوده	۱۸	—
وتغیر و ابدای	وتقریر و ابواب	۱۰	۱۴۵
در ابدا و تغیر نآ	وتقریر و اد اشند	۱۳	—
و پیروها	و پیروهای	۱۵	—
ندامت طمع	ندامت	۶	۱۴۶
بمقام خود	بمقام	۱۳	—
مخلوق	مخلوقی	۶	۱۴۷
نذر	نظر	۱۴	—
چه راحت	چراحت	۶	۱۴۸
ضروری	ضرور	۷	—
وکلّ	کلّ	۱۰	—
استقبال	واستقبال	۱۲	۱۴۹
یبحاصل	بیبحاصل	۱۳	۱۵۰
بعینه	بجنسه	۹	۱۵۲
از خانه	تسخیر	۱۵	۱۵۴
احدی و	احدی	۱۷	—
نویسندگان	نویسندها	۱۶	۱۵۶

اصلاح	مطبوع	سطر	صفحه
معصومین	المعصومین	۱۴	۱۲۵
رسیدند	رسید	۱	۱۲۹
و نامردمی را	و نامردمی	۱۷	—
بارانیدند	باریدند	۷	۱۳۲
مذبوحی ظ	المذبوحی	۹	—
بجان	بجای	۱۱	۱۳۵
محال	محالّ	۱۵	۱۳۷
اختفا مخفی	اختفا — جلگی	۱۶	—
بجملگی	جلگی	—	—
وهرکس که	وهرکس	۱۷	—
سر کردها ظ	سر کردهای	۶	۱۳۸
خوب و معتبر	خوب	۱	۱۳۹
لفظ الیه در اینجا معنی ندارد	مکرّم الیه	۱۳	—
باستقبال ظ	واستقبال	۱۴	—
وداد وستند	وداد ستند	۱۲	۱۴۱
برای	مررای و در نسخه	۴	۱۴۲
	میرزای نوشته شد		
جمع و خرج الکا	جمع خرج الکا	۱۰	۱۴۳

اصلاح	مطبوع	سطر	صفحہ
بلدی	بلدہ	۱	۱۰۱
قتال	قیام	۵	—
عزل	یادہ	۴	۱۰۳
اندران	اندرو	۵	—
اندرآن	اندرو	۱۲-۱۳	—
دوستاق الخ	دوستاق الخ	۱۷	—
عَلَّتْ مَرْدَ ظَ	مرد علّت	۱۶	۱۰۶
معنی قبل معلوم نشد کہ جم اصطلاحست	وجی	۱۲	۱۰۸
مقبول وخواہش اورا صح	بقول	۱	۱۰۹
وبغرضی	وتعرضی	۱۷	۱۱۳
خوردید	خوردی	۹	۱۱۴
نگردید	نگردی	۱۰	—
داشتند	داشتید	۱۵	—
بیزم	نرم	۱۹	۱۲۱
اعمال را	اعمال	۱۰	۱۲۲
ہرگاہ باد مخالف وکردباد	ہرگاہ	۷	۱۲۳
بسیاہ چال	بسیاہ چاہ	۱۹-۱۹	—
آدمی آمد وغخوارہ ناچار زار	بیچارہ — آدمی	۱۲	۱۲۵

اصلاح	مطبوع	سطر	صفحه
بیبلاق کوه رود	بیبلاق بکوه رود	۶	۷۳
بانزل	بانزول	۶	۷۵
وَبِالْآخِرَةِ	وَالْآخِرِ النِّجْمِ	۱۷	۸۱
نمود	فرمود	۷	۸۲
ناگاه	بیک ناگاه	۳	۸۳
وبیلده	وبلده	۹	۸۷
کرده	انداز	۱۰	۸۸
مصراع	مصرع	۱۲	—
واقعه	واقعه را	۱۳	—
نفایس	نفاَس	۱۸	۸۹
الیه غلط مشهور است	معظم الیه النجم	۹	۹۰
مصراع	مصرع	۱	۹۴
وهمگی	همگی	۱	۹۵
بینائی را	بینائی	۳	—
وهتک	وَاهْتِكْ	۷	—
همه	هم ظ	۱۸	—
واستبداد واستمداد یافته شد	در نسخه بجای	۱۵	۹۸
ابتدا	ابتداء	۸	۹۹

اصلاح	مبطلوع	سطر	صفحه
فرّاش کویا مراد معنی پیغمبر باشد زیرا که	فراش ودر نسخه	۶	۶۶
انجناب فرموده من حفرّ دبراً لایه وقع فيه	فراشی یافته شد		
بخواب دیده چو تاریخ قتلت میجستم	بخواب — جستم	۱۱-۱۲	—
خلاف عهد مرا اینزمان چو شد تاریخ	خلاف — تاریخ	۱۵-۱۶	—
مشوم	میشوم	۱۹	—
کامران	مردان	۶	۶۸
هفوات وزلات	هفات وذلّات	۷	۶۹
دوستاق واین ترکیست بمعنی محبوس	دوتساق	۱۰	—
جفت بالأنوار السبجانیة	جفت — سبجانیة	۱۴	—
جشید خان بعلاوه	جشید خان	۲	۷۰
مستدعیات	مدعیات	۷	—
شهادت	قتل	۴	۷۱
راههارا	راهها	۹	—
صلاح صلاحیت غلط مشهور است زیرا که	صلاحیت	۱۲	۷۲
خود مصدر است احتیاج بالة مصدریة			
ندارد			
بقتلش	بقتل	۱۴	—
وبالآخرة	وبالآخرة	۳	۷۳

اصلاح	مطبوع	سطر	صفحه
اینفقره معلوم نشد	هم داشتم	۴	۵۸
یعنی ببالا کشد	برکشد	۱۰	۵۹
گه	گهی دهر	۱۴	—
بودند و	بودند	۱۸	—
نواده ونوه ترکیست	نوه	۱۹	—
این لفظ ترکی میباشد یعنی هیبه فروشان	واودنجیان	۱۷	۶۱
زیاداشی	۱) زیبار فره	۵	۶۴
بنهویج حرب	باب حرب	۱۹	—
بقتل	بدرجه قتل	۱۶	۶۵
که شب را سحر کنند خ ل	که شب را بسر برد	۱۹	—
که واجب میشود بدر را مکافات یا که	که واجب شد الخ	۴	۶۶
بدر را بد شود آخر مکافات	۲) فسقت را مکافات		
که درکه هرچه گردش وانماید	که هرچه ان هرکه الخ	۵	—
	نبیند وانماید		

1) Ob das in der H. befindliche Wort wirklich زیبار فره ist, will ich nicht verbürgen; kein Perser, der es sah, konnte es enträthseln; der eine las زما رمنه u. s. w. Die von mir gegebene Lesart würde bedeuten: hüte dich vor der Wucht der göttlichen Macht.

2) In der H. ist das Wort so unleserlich geschrieben, dass man auch نصیحت u. s. w lesen könnte. Ich behaupte daher nicht, dass فسقت das Urwort sei. Wahrscheinlich ist es طبیعت s. S. ۲۳۴ Z. 4.

اصلاح	مطبوع	سطر	صفحه
توانستند نمودند	توانستند کردند	۱۹	۴۸
در نسخه مادر کامران یافته شد	ما و کامران	۱۱	۴۹
بوده مصراع هر چه از ظ	بوده چون از	۱۲	—
در نسخه خودی هست	خود	۱۹	—
وکالت	الوکالة	۱	۵۰
الیه غلط است	معظم الیه	۲	—
که هست	پست (?)	۸	—
مشوم میشوم غلط مشهور است	۱) مِشوم	۱۳	۵۱
لوندیه الخ	لوندیه الخ	۲	۵۲
فاتلیه	قَاتِلِهِمْ	۱۳	۵۳
او شده	لوست	۳	۵۵
مذکور — اعلاى	مرکوز — اعلى	۴	—
الامراء	الامرأى	۵۰	—
کردیده	گردانیده	۵	—
سواد	پیضاء	۱۷	—
بر	ویر	۱۲	۵۷
کردند — انها	گردد — آن	۳	۵۸

1) v. Johnson's Diction. s. v. میشوم.

اصلاح	مطبوع	سطر	صفحه
هر دو کفی عربی <u>انظر</u> صفحه ۸ سطر ۹	گورگانی	۱۶	۳۸
هر هفت هفت کونه زیور است	بهر هفت گل	۱۶	۳۹
<u>بیت</u> وجه	وجه	۴	۴۰
لشتنشاه الخ	لشته نشا الخ	۱	۴۱
لشتنشاهی	لشته نشائی	۴	—
گشته	گشته بود	۵	—
ملقب و	ملقب	۱۱	—
در میدان	در میان	۱۹	۴۲
علیایی	علیای	۱۸	۴۵
وبصلاح دید	وبصلاح	۸	۴۶
میکردند	میکند	۱۸	—
کس بقتل رسیده بودند	کس بقتل رسیدند	۲	۴۸
ومردم بسیار از ترك وکیل گشته شدند	ومردم بسیار الخ	۱۴	—
مثل میر فرخ			
کرفتن فرمود	فرمود گرفتن	۱۶	—
بکشتن فرمود	ودو نفر را بفرمود	۱۷	—
	کشتن		
لشتنشاه را یحیی و نهایت تالان کردند	لشته نشارا تالان	۱۹	—
	کردند یحیی و نهایت		

اصلاح	مطبوع	سطر	صفحه
<u>مستیست</u>	مستی است	۱۰	۲۵
زاسحاقیه بخفیف یا جهت ضرورت شرعیّه	زاسحاقیه		
بر هوار تند رفتار	رفتار رموار	۱۲	—
داشته بود	داشت	۱۲	—
واهای حرم و متعلّقان سلطان محمود خان	وچون — مغفرت	۱۷-۲۰	—
مغفرت نشان بنهج مسطور که گذشت	نشان		
رسانید در	رسانید	۳	۲۶
احدرا بخوی	احد بخوی	۷	—
مکرم باتشدیدرا متعدّیست بالیه احتیاج	مکرم الیه	۱۰	۲۷
ندارد اگر بدل او مشار الیه باشد			
بہتر است			
مقدمهٔ اعتذار	مقدمه	۵	۳۰
استعمال معظم بالیه غلط است	معظم الیه	۸	—
احدرا	احد	۹	—
یعنی از شعرا	از اهالی نظم	۴	۳۱
وکوهها	وکوهات	۱۸	—
کسی کو تا فراوان ظ	کسی کز تو فراوان	۴	۳۴
نواده	نوه	۵	۳۸

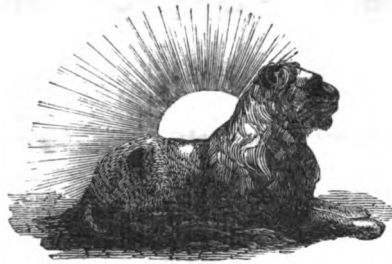
اصلاح	مبتوع	سطر	صفحه
کذر زهی التفات و ذهی سعادتست	کند میتواند بود	۸	۱۶
مصراع	یت	۱۹	—
پیش رو و	پیش رو	۷	۱۷
کرده	• میکند	۸	—
بوقف سلطنت عرض میکند و بنا بر	میکند از موقف	۱۰	—
	سلطنت بنا بر		
یعنی جهنده	جهان	۹	۱۸
اینست درین دیر معن کلر جهان	این است الخ		—
کیهان	مهان	۱۰	—
ولایت	در ولایت	۱۵	—
پنج و شش الخ	پنج شش الخ	۷	۱۹
لقب مشهور شیراز دار العلم است و دار	بدر الارشاد شیراز	۱۷	۲۳
الارشاد لقب اردبیل			
اوقات را	اوقات	۱۲	۲۴
اسحاقیه	اسحاقی	۱۵	—
بجایی	بجای	۱۷	—
که محمود سلطان ناز	که سلطان	۹	۲۵
	محمود نماند		

اصلاح	مطبوع	سطر	صفحه
جمع ذیل معنی اسب لیکن جمع خیل خبول است نه اخیال	واخیال	۱	۱۲
کرد	میکند	۴	—
شد مطاب از عزیمت بکوچد نهان ککه بود ظ	می شود بطلب — کوک	۵	—
نهد	مینهد	۱۱	—
میخود	میخاید	۱۸	—
نمیشد	نمیشود	۱۹	—
کرد	میکند	۱	۱۳
میکرد — قلم استعفا واسترحام ظ بروشی ظ	میکند — قلم برداشتی	۴ ۱۲	—
معنی تکفیر معلوم نشد مگر که مرادش ارتداد باشد	تکفیر	۱	۱۴
حرامی	حراهی را	۲	—
بطریقی	بطریق	۱۰	—
رسید	میرسد	۱۱	—
در بند و شیروان	در بند شیروان	۱۲	—
میکرد - شد الخ	میکند - میشود الخ	۱۴	—

اصلاح	مطبوع	سطر	صفحه
واصلاح حال خود را در این دانسته که (مولانا)	وصلاح حال خود را دانسته	۷	۶
ومتفنیان ظ	ومتفنیان	۱۴	۷
نثارها ظ	انتشارها	۱۸	—
وغبال اجلال بسراپرده جلال (منعطف)	واجلال	۶	۸
هر دو کافی عربی که بترکی کوره کن کوپند یعنی داماد ظ	گورگانی	۹	—
در آهر قصبه ایست که وطن مصاح خبیر است وفي القاموس الأهر بلدة بین التبریز والأردبیل	در آهار	۱۴	۹
علیه وعلى آله	علیه	۴	۱۰
واقعه در دشت	واقعه دست	۷	—
مینماید — میکند	مینماید — میکند	۱۷	—
رسیدند	میرسند	۱۸	—
میداد که ای پادشاه ازینجا تا بگیلان	میدهد که پادشاه ازینجا تا گیلان	۲	۱۱
ده ویست - کس	ده بیست - کسی	۴	—
ومصاحبت جم غفیر از مردم ناتراش	واوباش که فترات وانقلاب بر سر	۱۶	—

اصلاح	مطبوع	سطر	صفحه
دهقانی ظ که در گوشهٔ خولی ظ و ابن اولی و بهتر است	که بکوشهٔ دهقان	۱	۴
صفویهٔ بوقوع رسیده بیان سازد تا معلوم شود که صح	صفویه	۵	—
و تجربه	و تجربه که	۱۱	—
نماید و	می نمایند	۱۲	—
کاندر قیامت بلکه این تعبیر بهتر است و در جای دیگر بدینگونه است	نزد خردمند	۱۴	—
کسسته ظ	در هم بسته	۱۵	—
کلك برعاج ظ	کلك چو برعاج	۱۷	—
خان احمد خان مغفور	۱) مغفوری خان	۷	۵
	احمد خان		
نکارند	نگار آراست	۱۴	—
و غیره را	و غیره آنرا	۱۵	—
ظن خود شان	حسن	۱۹	—
استبداد ظ بلکه این بهتر است از استعداد	استعداد	۱	۶

1) مغفوری muss hier, wenn es nicht geradezu ein Fehler des Abschreibers ist, «Seligkeit» bedeuten, d. i. Se. Seligk. Chàn Ahmed Chàn.

اصلاحات وحواشی
 آخوند ملا محمد جعفر آهري ساکن تبریز
 المتقدم ذكره در مقدمه تاريخ خانى

اصلاح	مطبوع	سطر	صفحه
و محمد كزّل تا ابد هر چه هست بمعنى که از ازل	محمد — است	۱۱	۳
وفى الحديث لو اجتمعت الناس على حبّ على بن ابى طالب لما خلقت النار	خلانق گر الخ	۱۳	—
در دوستى او ظ	در دوستى با او	۱۴	—
دار المرز که	دار المرز	۱۷	—
غريب شاه مظنه ميدارم که از اسحاقیه باشد	غريب شاه	۱۹	—

تاریخ گیلان

تالیف

عبد الفتاح فومنی

که باعثنا واهتمام کترین بندگان

برنهارد دارن

در دار السلطنه

پطربورغ

بطبعخانه اکادمیه امپراطوریه

فی سنة ۱۲۷۴ هجریه

مطبوع گردید

